Ruxandra Cesereanu a absolvit Facultatea de Litere din Cluj. Şi-a susţinut doctoratul, în 1997, cu o teză despre „Infernul concentraţionar reflectat în conştiinţa românească". A fost redactor la revista *Echinox*, iar din 1991 este redactor la revista *Steaua* din Cluj. Este conferenţiar la Catedra de Jurnalism a Facultăţii de Ştiinţe Politice din Cluj; director de program în cadrul „Phantasma", Centrul de Cercetare a Imaginarului de la Cluj. A beneficiat de mai multe burse şi stagii de cercetare în domeniul universului concentraţionar: Praga (Central European University) – 1992, Fundaţia Soros pentru o Societate Deschisă – 1995, Barcelona – 1998, New York (Fulbright) – 1999, Paris – 2000, Lyon – 2004.

Dintre cărţile publicate, amintim: *Călătorie prin oglinzi* (microroman, 1989); *Zona vie* (poeme, 1993); *Grădina deliciilor* (poeme, 1993); *Cădere deasupra oraşului* (poeme, 1994); *Purgatoriile* (proză scurtă, 1997); *Oceanul Schizoidian* (poeme, 1998; volum tradus în limba engleză şi apărut în SUA sub titlul *Schizoid Ocean*); *Călătorie spre centrul infernului*. *Gulagul în conştiinţa românească* (eseu, 1998); *Femeia-cruciat* (antologie, poeme, 1999); *Deliruri şi delire*. *O antologie a poeziei româneşti onirice* (2000); *Panopticum*. *Tortura politică în secolul XX* (eseu, 2001); *Veneţia cu vene violete*. *Scrisorile unei curtezane* (poeme, 2002); *Tricephalos* (roman, 2002); *Imaginarul violent al românilor* (eseu, 2003); *Kore-Persefona* (poeme, 2004). A publicat, împreună cu studenţii săi de la Jurnalism, două volume experimentale conţinând reportaje sociale: *Fărâme*, *cioburi*, *aşchii dintr-o Curte a Miracolelor* şi *A doua Curte a Miracolelor* (2004).

www.polirom.ro
Editura POLIROM
Iaşi, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506 Bucureşti, B-dul I.C. Brătianu nr. 6, el. 7, ap. 33, O.P. 37; P.O. BOX 1 – 728, 030174
Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României:
CESEREANU, RUXANDRA
Decembrie '89: deconstrucţia unei revoluţii/Ruxandra Cesereanu.
— Iaşi: Polirom, 2004
ISBN: 973 – 681 – 815 – 2
94 (498)" 1989.12" 355 (498)" 1989.12".
Printed in ROMÂNIA
Ruxandra Cesereanu

Decembrie ’89
Deconstrucţia unei revoluţii
POLIROM 2004

S-a ucis. Călcaţi cu respect. Aici e sânge. A fost odată un cizmar… Vom muri şi vom fi liberi! Libertate te iubim, ori învingem, ori murim! De Crăciun ne-am luat raţia de libertate! Ceauşescu nu uita, vrem pantofi din pielea ta. Nu plecăm acasă, morţii nu ne lasă. Auzi-ne, Doamne, şi ne miluieşte. Pace vouă, morţii noştri.

(graffiti şi scandări din decembrie 1989)

Le mulţumesc Eugeniei, lui Marius şi lui Matei, pentru că au crezut în această carte.

Precizare

Această carte îşi propune să treacă în revistă, să conceptualizeze şi să sistematizeze diferitele interpretări care au fost date, în ultimii cincisprezece ani, „revoluţiei” din decembrie 1989. Am pus intenţionat între ghilimele termenul *revoluţie*, nu pentru că nu aş crede în realitatea revoluţiei române, ci pentru că analiştii pe care îi inventariez şi interpreţii politologi (dar nu numai) ai evenimentelor din decembrie 1989 au pus-o adesea sub semnul întrebării, decretând-o a fi o revoluţie (lista calificativelor este extrem de amplă şi nuanţată) *uzurpată*, *deturnată*, *avortată*, *furată*, *răpită*, *confiscată*, *manipulată*, *reciclată*, *ratată*, *trădată*, *profanată*, *desacralizată*, *trucată*, *machiată*, *cosmetizată*, *poluată*, *umbrită*, *teleghidată*, *regizată*, *impurificată*, *pulverizată*, *controversată*, *omorâtă*, *asasinată*, *împuşcată*, *măsluită*, *acaparată*, *abandonată*, *neterminată*, *nedefinitivată*, *alterată*, *dubioasă*, *ambiguă*, *încâlcită* etc. O revoluţie acuzată a fi avut multe componente de show, de unde şi alte formule care i-au fost aplicate, precum: *revoluţie de operetă*, *revoluţie-farsă*, *revoluţie-spectacol*, *piesă de teatru*, *telerevoluţie*, *mascaradă*, *parodie*, *cacealma*, *caricatură* etc. Există şi alţi termeni inventivi: Timothy Garton Ash vorbeşte despre *refoluţiile* (revoluţie + reformă) din 1989 în fostele ţări comuniste, fără să includă şi România între acestea (întrucât revoluţia română i se pare confuză), iar un cârcotaş precum eseistul Luca Piţu utilizează termenul *loviluţie* pentru a indica amestecul de revoluţie şi lovitură de stat, hibrid pe marginea căruia s-a glosat contrapunctic în literatura de specialitate – şi nu numai – apărută în postcomunismul românesc; am întâlnit şi termenul *loviluţie*, folosit în acelaşi sens ca şi *loviluţie*. Istoricii români s-au ferit să scrie pripit o sinteză asupra revoluţiei,

considerând că o *explicaţie globală* a evenimentelor şi încercarea de a stabili *adevărul integral* constituie întreprinderi hazardate, singura acceptabilă fiind discutarea ipotezelor asupra revoluţiei (Florin Constantiniu, în Arachelian, 1998, p. 8).

În ce mă priveşte, am considerat adecvat să prezint interpretările asupra evenimentelor din decembrie 1989 în următoarea ordine şi clasificare: 1. interpreţii revoluţiei pure (pe care îi numesc *puriştii*;

8 PRECIZARE

aceştia sunt de două tipuri: puriştii revoluţionari, ei înşişi aflaţi în miezul evenimentelor, şi puriştii oportunişti, aflaţi în straturile puterii politice decembriste şi post decembriste, cărora le convine ipoteza revoluţiei pur şi simplu; dar am prezentat şi opinii ale unor analişti independenţi de cele două tabere); 2. interpreţii ipotezei complotului: a) extern (decretează în decembrie 1989 o ocultă străină), b) intern (decretează în decembrie 1989 un puci, o lovitură de stat autohtonă); 3. interpreţii care decretează un „cocteil", un hibrid de revoluţie şi lovitură internă de palat ori complot extern.

Nu întotdeauna această clasificare va putea fi menţinută între limitele precizate mai sus: există, de pildă, cazuri când puriştii creditează, pe lângă revoluţia propriu-zisă, existenţa unor diversiuni şi a unor eminenţe cenuşii care au speculat şi stimulat evenimentele, chiar dacă prin asemenea acţiuni nu a fost invalidată revoluţia. Sau există mărturisitori care într-o primă analiză susţin o teorie, pentru ca într-o analiză ulterioară să îşi nuanţeze opinia sau chiar să şi-o schimbe. Nuanţele sunt extrem de labile în anumite cazuri, între purişti şi partizanii tezei hibride, dar şi între susţinătorii teoriei conspiraţiei şi partizanii tezei hibride. O ruptură evidentă există doar între purişti şi susţinătorii teoriei conspiraţiei, adică între cele două extreme. Cum fiecare analist al evenimentelor şi fiecare mărturisitor are (sau nu) demonstraţia sa, multe detalii, idei şi chiar concepte (formule, termeni) se vor repeta vrând-nevrând; de aceea, şi eu le voi reaminti ritualic, cu scopul de a fi corectă în prezentarea teoriilor autorilor pe care îi abordez.

Volumul va analiza, de asemenea, într-o „Addenda", procesul şi execuţia lui Ceauşescu (şi mitizarea neagră a dictatorului român, căruia i s-au pus etichete precum *Antihrist*, *Nero*, *Caligula*, *Macbeth*, *Dracula*, *căpcăun*, *vampir*, *monstru* etc), problema „teroriştilor" şi

prestaţia Armatei în decembrie 1989.

La începutul cărţii, am înserat un capitol special despre două momente marcante de revoltă împotriva regimului Ceauşescu şi, în ultimă instanţă, chiar împotriva comunismului: este vorba despre greva minerilor din Valea Jiului din august 1977 şi despre revolta muncitorilor braşoveni din noiembrie 1987. Mi s-a părut adecvat să amintesc şi să analizez aceste două mişcări, care iniţial au avut caracter sindical, socio-economic, dobândind caracter politic doar pe parcurs, dat fiind că şi revolta de la Timişoara a început de la o solidarizare a românilor cu un preot maghiar reformat, adică de la un diferend religios, revolta primind caracter politic foarte repede, dar *ulterior* totuşi. Nu în ultimul rând, există câteva similarităţi între cele trei momente, 1977, 1987 şi decembrie 1989: de pildă, în 21 decembrie, Ceauşescu se încăpăţânează să vorbească mulţimii, fiind convins de obedienţa românilor; el va fi însă surprins de reacţia de respingere a mulţimii, ca şi în 1977, în Valea Jiului, figura sa contorsionată de uimire la reacţia iritată a bucureştenilor

PRECIZARE 9

fiind înregistrată de data aceasta pe ecranele televizoarelor ca ultima sa apariţie publică. După ce solidarizarea cu preotul reformat László Tökes ia o turnură politică, protestatarii de la Timişoara pornesc spre centrul oraşului, la Comitetul Judeţean de partid, pe un traseu de contestare a autorităţilor comuniste asemenea celui de la Braşov, din noiembrie 1987, arzând însemnele comuniste şi distrugând tot ceea ce reprezenta simbolic Puterea ceauşistă. La fel ca în 1977, dar mai ales ca în 1987, organele de represiune din decembrie 1989 vor acţiona cu sălbăticie extremă, interogându-i brutal şi maltratându-i cu sadism pe protestatarii timişoreni arestaţi între 16 şi 18 decembrie şi pe cei bucureşteni arestaţi în 21 decembrie după-amiaza sau în noaptea de 21 spre 22 decembrie (este vorba despre miliţienii şi securiştii care au torturat cu bestialitate în timpul anchetei). Este evident că, dacă revoluţia nu ar fi izbândit, toţi cei arestaţi în decembrie 1989 ar fi făcut închisoare politică, ar fi fost deportaţi ori ucişi.

În „Bibliografia" de la sfârşitul cărţii am inclus toate titlurile pe care le-am găsit ca având o legătură cu şi măcar o minimă interpretare legată de evenimentele din decembrie 1989. M-au interesat în special studiile ample şi minuţioase şi cărţile care ofereau o demonstraţie şi o

argumentaţie (fie ea şi emoţională!) a interpretării momentului decembrie 1989, şi mai puţin referinţele publicistice care, de altfel, au existat din abundenţă imediat după consumarea revoluţiei (cu toate acestea, în câteva cazuri, pe care le-am considerat emblematice, am utilizat şi interpretări preluate din publicistică). Deşi am consultat mai bine de o sută de titluri în domeniu, există cu siguranţă cărţi care mi-au scăpat, fie din cauza tirajului confidenţial în care au apărut, fie ca urmare a faptului că bibliotecile româneşti sunt deficitare, în mod paradoxal, pe subiectul „decembrie 1989". Pentru a nu îngreuna lectura, nu am utilizat sistemul clasic de note de subsol sau la sfârşitul capitolelor ori al cărţii, ci am înserat în textul principal toate comentariile posibile de subsol, indicând între paranteze, pentru exactitate, autorul, eventual titlul lucrării (cu anul) şi pagina (în cazul citatelor). Am procedat la câte o notă clasică de subsol doar în cazul cărţilor consultate pentru a sintetiza greva minerilor din Valea Jiului din 1977 şi revolta muncitorilor braşoveni din 1987, astfel încât bibliografia de la sfârşitul cărţii să fie unitară şi specializată pe decembrie 1989.

Ruxandra Cesereanu înainte de 1989

Greva minerilor din Valea Jiului, 1977*

Începutul în primele zile ale lui august 1977, în Valea Jiului are loc o mişcare spontană de revoltă a minerilor din zonă, nemulţumiţi de aprovizionarea minimă, de munca prelungită peste program (lucrându-se inclusiv duminicile), de indiferenţa regimului comunist faţă de mizeria în care trăiau. Însă punctul nodal îl reprezenta înaintarea limitei de pensionare a minerilor, aşa cum era ea stipulată printr-o nouă lege emisă de autorităţile comuniste, înainte de declanşarea grevei – sau chiar şi în timpul ei –, unii mineri lansează iniţiativa ca un grup reprezentativ din zonă să plece la Bucureşti

pentru a discuta cu liderii comunişti şi a încerca să rezolve problema, dar se renunţă repede la această variantă. Probabil fiindcă minerii conştientizează că trebuie să rămână uniţi şi că orice fel de autodispersare le-ar fi fatală, înainte de declanşarea grevei sau în primele momente ale acesteia.

Pentru sinteza de faţă am consultat următoarele lucrări: Mihai Barbu, Gheorghe Chirvase (coord.), *După 20 de ani sau Lupeni '77-Lupeni '97*, prefaţă de Emil Constantinescu, Cotidianul „Matinal" şi Editura Cameleonul, Petroşani, 1997; Dennis Deletant, *România sub regimul comunist*, traducere de Delia Răzdolescu, Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 1997; „Scrisoarea a 22 de mineri români", *Liberation*, 12 octombrie 1977; Alin Rus, *Valea Jiului – o capcană istorică*. *Studiu de antropologie culturală*, Editura Realitatea românească, 2003. Am folosit, de asemenea, articolul „Lupeni '77 – Laboratorul Puterii", semnat de Ioan Velica şi Dragoş Ştefan, publicat în *Analele Sighet* (*10*). *Anii 1973 – 1989*: *Cronica unui sfârşit de sistem*, Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 2003.

atunci când au fost obstrucţionaţi de şefii de sectoare, minerii i-au agresat verbal sau chiar fizic pe unii dintre aceştia.

Măsuri înainte de venirea lui Ceauşescu în Valea Jiului înainte de sosirea lui Ceauşescu în zonă, spaţiul de grevă este marcat de discursuri revendicative şi de o stare de nervozitate maximă. Ilie Verdeţ, *apparatcik* trimis de Ceauşescu să rezolve situaţia, este incapabil să poarte un dialog prin care să soluţioneze revendicările (aceasta şi fiindcă nu avea puterea de decizie necesară, totul depinzând de Ceauşescu). La întâlnirea cu Ilie Verdeţ se strâng în jur de 20.000 de mineri, dar aceştia refuză să dialogheze în lipsa secretarului general al PCR. Pentru a evita posibile înfruntări violente, autorităţile din Valea Jiului infiltrează zona cu informatori şi securişti, dar evită să militarizeze regiunea în mod vizibil, pentru a nu se ajunge la prefigurarea unui mic război civil. De asemenea, sunt păzite depozitele de armament, ca nu cumva minerii să intre în posesia unor arme şi situaţia să scape de sub control. Chiar în ziua sosirii lui Ceauşescu, sunt chemate de la Craiova, Târgu-Jiu şi Deva atât forţe ale trupelor de securitate, cât şi funcţionari de partid, care să încerce dispersarea manifestanţilor.

Întâlnirea cu Ceaușescu

La întâlnirea cu Ceaușescu, numărul minerilor se dublează față de cei veniți să discute cu Ilie Verdeț. Deși cifra cea mai cunoscută este de 35.000 de mineri, unele surse indică 40.000 (din cei 90.000 de mineri care lucrau la minele din zonă), între care, e adevărat, nu toți veniseră ca să dialogheze cu șeful statului, ci, ca întotdeauna în astfel de situații, unii veniseră din curiozitate ori purtați de val. Cei 35.000 de mineri alcătuiau o „mulțime psihologică" și un „suflet colectiv" (ca să folosesc câțiva din termenii consacrați de Gustave Le Bon în lucrarea sa de referință *Psihologia mulțimilor*). Însă probabil că erau, măcar parțial, și o „mulțime eroică" (în schimb, în 14 – 15 iunie 1990, cu prilejul celei mai violente mineriade din postcomunism, în care minerii – alții decât cei din 1977 – au

maltratat studenți și, în general, pe oricine era bănuit a fi intelectual, aceștia s-au dovedit a fi o „mulțime criminală").

La sosirea lui Ceaușescu, deși atmosfera era incendiară, au existat totuși voci care au strigat „Ceaușescu și minerii", probabil ca o formă de *captatio benevolentiae* față de președintele țării. Dar s-a strigat și „Lupeni '29!", ca un fel de legitimare a grevei din 1977 printr-o altă mișcare, greva din 1929, mitizată de comuniști. Constantin Dobre (lăcătuș la mina Paroșeni) citește doleanțele greviștilor în fața lui Ceaușescu, prezentând peste 20 de puncte revendicative legate de programul de lucru, norme, pensii, aprovizionare, locuințe, investiții (de precizat, lista cu revendicări a fost gândită și redactată în casa lui Constantin Grădinaru, șef de brigadă la Uricani). Intervenția lui Ceaușescu a durat 5 ore (alte surse indică 7 ore), timp în care el a încercat să explice politica PCR, apelând, previzibil, la demagogia specifică. Discursul său a fost secondat de un murmur general, de proteste și vociferări, iar în cazurile de surescitare nervoasă, chiar de huiduieli, fluierături ori de scandarea „Jos Ceaușescu!". Șeful statului a fost șicanat sonor întrucât refuza să soluționeze mai ales cererea ca programul de lucru să fie de 6 ore. De fapt, Ceaușescu nu a vrut să înțeleagă ce se petrecea, că greva reprezenta o ruptură între partid și muncitori (caz fără precedent, în România comunistă, la o asemenea amploare). El a fost șocat de neputința sa de a comunica cu muncitorii; de asemenea, s-a temut

pentru siguranţa şi integritatea lui fizică, întrucât, aflat în mijlocul greviştilor, şansele ca gărzile de corp să-l poată apăra erau minime. Drept care, intuind că singura soluţie este să facă promisiuni pe care să nu le onoreze, apelează din nou la „limba de lemn" – pe care minerii o cred, deşi era evident că măsurile luate vor fi împotriva greviştilor şi nu în favoarea lor. În final, el este aplaudat pentru că promite satisfacerea doleanţelor. În mod previzibil, într-o lună de zile Valea Jiului va fi reciclată şi transformată într-o cazarmă. „Liniştiţi-vă şi reluaţi-vă lucrul", îi sfătuieşte Ceauşescu pe mineri. Epuizat de discursul său calp şi de atmosfera tensionată în care nu se simţea în siguranţă, când părăseşte platforma de unde le vorbise greviştilor, Ceauşescu are chiar un moment de slăbiciune fizică, sprijinindu-se de unul dintre oamenii săi, ca un bolnav.

În timpul grevei s-a strigat însă şi „Jos burghezia proletară!", această scandare avându-şi rostul ei. Greviştii protestau împotriva

funcţionărimii comuniste, care administra Valea Jiului şi care profita cvasi „vampiric" de munca epuizantă a minerilor. Minerii intuiau astfel existenţa unei nomenclaturi birocratice (pe lângă cea politică şi represivă reprezentată de PCR şi Securitate), un alt factor de insatisfacţie în ceea ce-i privea: funcţionărimea respectivă (fără niciun risc de viaţă) beneficia financiar, în detrimentul salariilor cuvenite minerilor. Prin lozinca „Jos burghezia proletară!", chiar dacă naiv, minerii din Valea Jiului ironizau comunismul prin chiar una din formulele demagogice şi clişeele acestuia, anume critica împotriva burgheziei. Sensul era acela că regimul comunist devenise el însuşi un stat în care capitalismul continua să funcţioneze, dar în folosul unei nomenclaturi comuniste clar delimitate.

Represiunea

Măsurile de reprimare au îmbrăcat diferite forme. După discursul lui Constantin Dobre, greviştii au conştientizat focalizarea organelor de represiune pe figura unui lider: de aceea, minerii i-au păzit locuinţa, ca să nu fie arestat. Dobre avea să aibă, însă, un cu totul alt destin decât cel de care se temea improvizata sa gardă „pretoriană". Organele de represiune au apelat mai întâi la recunoaşterea minerilor: unii ingineri şi şefi de sectoare au fost chemaţi la Securitate pentru a recunoaşte portrete ale greviştilor (fotografiaţi clandestin). Toţi

greviştii membri de partid au fost sancţionaţi ori chiar excluşi din PCR. O parte dintre mineri au fost trimişi în judeţele de origine, printr-o formă „suavă" de deportare. Unii au fost chemaţi în instanţă (întrucât fuseseră consideraţi activ-violenţi în timpul grevei) şi condamnaţi. Condamnările au variat între 2 şi 5 ani închisoare cu muncă corecţională, pentru infracţiunea de tulburare a ordinii publice şi ultraj contra bunelor moravuri. Muncă corecţională însemna, de fapt, deportare – dar, aşa cum am precizat deja, au fost şi grevişti care au făcut închisoare propriu-zisă. Minerii au fost intimidaţi şi agresaţi, în anumite cazuri, împreună cu familiile lor. Celor anchetaţi li s-a cerut insistent să nu se mai revolte niciodată şi să nu mai aibă discursuri împotriva partidului. Mulţi grevişti au fost chemaţi la Securitatea din Petroşani şi maltrataţi în repetate rânduri, fiind

supuşi unor tehnici speciale, cum ar fi lovituri la cap sau strângerea degetelor la uşă. La şedinţele de prelucrare ce au urmat grevei, protestatarii au fost catalogaţi drept „elemente anarhice", „declasate" şi „oameni de nimic". La proces, de asemenea, s-au folosit termeni incriminatori precum „ţigani", „derbedei", „impostori".

„Infractori".

Bilanţul reprimărilor a fost următorul: au fost interogaţi cel puţin 600 de mineri; au fost întocmite 150 de dosare; au fost internaţi la psihiatrie 50 de protestatari; 15 grevişti au fost condamnaţi la închisoare între 2 şi 5 ani cu muncă corecţională, dar s-a făcut şi puşcărie propriu-zisă – aceştia erau, de fapt, deţinuţi politici; au fost deportaţi cel puţin 300 de grevişti consideraţi periculoşi. Au fost trecuţi în şomaj aproape 4.000 de mineri, pretextul constituindu-l absenţa de la lucru sau o minimă dispută cu ori protest faţă de conducerea minelor (pentru acest bilanţ, vezi Barbu şi Chirvase, 1997, p. 118). Câteva sute de familii au fost mutate din zonă. După închisoare ori deportare, este cunoscut cazul câtorva foşti protestatari care au continuat să fie hărţuiţi de Securitate; iar un fost protestatar, dezamăgit şi angoasat de urmările grevei, la ieşirea din închisoare s-a călugărit.

Represiunea a avut şi o formă vădită în scop demonstrativ. S-a apelat la învăluirea zonei. Două elicoptere au fost aduse pentru a supraveghea Valea Jiului şi a asigura legătura cu Bucureştiul, deşi

motivul invocat pentru prezenţa lor a fost acela de a fi la dispoziţia victimelor în cazul unor accidente miniere. Forţele de securitate şi de miliţie din Petroşani au fost dublate, iar în preajma tuturor minelor din Valea Jiului s-au desfăşurat unităţi militare. Agenţi ai Securităţii au fost angajaţi ca muncitori în mine, nu doar pentru a informa asupra stării de spirit a celor care lucrau în subteran, ci şi pentru a face presiuni psihologice asupra acestora, iar în unele cazuri, chiar pentru agresiuni fizice în văzul tuturor, pentru a intimida colectivitatea. Au fost aduşi în zonă şi angajaţi în minerit foşti delincvenţi de drept comun (eliberaţi din închisori), în număr relativ mare. Valea Jiului a fost declarată zonă interzisă până la 1 ianuarie 1978. Supravegherea era dură şi pentru a stopa orice scurgeri de informaţii în restul ţării ori chiar contactul cu străinătatea. Totuşi, chiar şi în aceste condiţii, 22 de mineri protestatari în numele a alţi 800 au izbutit să trimită o scrisoare ziarului francez *Liberation*, care a şi publicat-o în 12 octombrie 1977. Mass-media din străinătate au stabilit o

legătură psihologică internă între „mişcarea Goma”, declanşată în primăvara anului 1977 (Paul Goma cerând în principal respectarea drepturilor omului în România), şi mişcarea sindical-revendicativă a minerilor, câteva luni mai târziu, în august 1977.

Spălarea creierului

Propaganda comunistă a început să acţioneze masiv şi făţiş în regiune, pentru a contracara orice altă posibilă revoltă. Ideea era să li se inculce minerilor din nou ideea de „clasă muncitoare avansată”, aliată a Partidului Comunist. Au sporit, astfel, lecţiile ideologice obligatorii. În acelaşi timp, diverse instituţii de psihologie din Bucureşti, subordonate autorităţilor, au făcut teste şi sondaje în Valea Jiului.

Despre liderul minerilor (deşi au existat mai mulţi lideri ad-hoc), Constantin Dobre, cel care a citit lista revendicărilor în faţa lui Ceauşescu, au circulat mai multe variante legate de viaţa sa după august 1977. S-a afirmat că acesta a studiat la şi a absolvit, la oarecare vreme după grevă, Academia „Ştefan Gheorghiu”, care pregătea activişti de partid. Că a fost racolat de Securitate, prin generalul Emil Macri, direct implicat în represiunea din Valea Jiului – acesta nu l-a lichidat pe liderul minerilor, ci s-a gândit să facă din el un aliat. Dobre

nu a fost reeducat şi nici torturat, ci a acceptat să treacă de partea autorităţilor, trădând cauza protestatarilor. Cu siguranţă că Securitatea l-a ameninţat pe Dobre cu suprimarea familiei, iar liderul minerilor a cedat în faţa şantajului. Nimic mai (anti) pilduitor decât un lider grevist care, după reprimarea protestului, trece de cealaltă parte a baricadei. Securitatea i-a confecţionat lui Dobre, pentru cei rămaşi în Valea Jiului, un destin punitiv: a răspândit zvonul că a fost judecat şi trimis la închisoare ori chiar asasinat. Aceste zvonuri erau menite, pe de o parte, să protejeze noua identitate a lui Dobre de supus şi colaborator al regimului comunist şi al Securităţii, iar pe de altă parte, urmăreau să instaleze şi să propage teama în rândul celor care ar mai fi avut curajul să se revolte împotriva autorităţilor. O altă variantă a vieţii lui Dobre după august 1977 susţine că acesta ar fi fost internat într-un azil psihiatric, unde a fost supus unui tratament de spălare a creierului pe care regimul

comunist din România (după modelul sovietic) îl aplica disidenţilor şi opozanţilor în poststalinism. Mai multe voci susţin că Dobre ar fi revenit, în timpul evenimentelor din decembrie 1989, în Valea Jiului, respectiv la Petroşani (apărând în balconul Primăriei, pentru a vorbi mulţimilor), prezentându-se ca fiind fostul lider al greviştilor din 1977, dar că a fost huiduit şi alungat pe motiv că devenise activist de partid. Alte voci susţin însă că acel Dobre reîntors în Valea Jiului, în decembrie 1989, era un individ trecut prin aziluri psihiatrice şi că pasivitatea şi timiditatea lui se datorau agresivelor tratamente farmaceutice la care fusese supus. Opinia publică din Valea Jiului creditează însă mai ales varianta cu Dobre devenit activist.

Ziaristul Carol Gigi Nicolau care, în 1998, a realizat documentarul-reconstituire intitulat *Laborator 66*, are o interpretare interesantă, dar riscantă în ceea ce priveşte evenimentele din august 1977, din Valea Jiului. El susţine că Valea Jiului a fost considerată de comunişti, încă din anii ’50, un laborator experimental, pentru acest lucru pledând înfiinţarea a diferite laboratoare oficiale de cercetare: unul de cercetări interdisciplinare înfiinţat în 1976 (care, după greva minerilor, a fost pus sub tutela Universităţii din Petroşani, cercetătorii fiind transferaţi) şi altul de cercetări biopsihosociale, creat de Ceauşescu după greva minerilor. Interpretarea lui Nicolau este aceea

că Valea Jiului se afla sub influenţa şi manipularea KGB-ului încă din 1948, când se înfiinţase, sub conducerea unui colonel KGB, Societatea mixtă româno-sovietică; iar greva minerilor nu ar fi fost altceva decât o încercare a KGB-ului (care manipula prin amintitele laboratoare de cercetări) de a-l contracara pe acel Ceauşescu megaloman-naţionalist ce susţinea desovietizarea şi încerca să iasă de sub influenţa Kremlinului (dar numai ca să-şi poată clădi şi consolida propriul cult al personalităţii). În acest sens, misiunea laboratoarelor de cercetare era aceea de a-l intoxica pe Ceauşescu cu date şi informaţii false legate de starea de spirit a minerilor, în aşa fel încât liderul comunist român să ia măsuri coercitive care să producă revolta minerilor într-o grevă de proporţii, ce ar fi putut duce chiar la căderea dictatorului român. Nu creditez deloc această interpretare în ultima parte a demonstraţiei, dar mi se pare elocventă şi veridică prima parte, aceea că Valea Jiului era privită şi testată de comunişti ca un laborator experimental.

20

DECEMBRIE ’89

Sensul mişcării din Valea Jiului

Pe bună dreptate s-au temut liderii comunişti ca mişcarea din Valea Jiului să nu primească coloratura unui „Gdańsk polonez” (Barbu şi Chirvase, 1997, p. 25), dat fiind faptul că mişcările anticomuniste muncitoreşti din Polonia făcuseră carieră şi risipiseră mitul unităţii dintre Partidul Comunist şi clasa muncitoare. Sensul grevei din Valea Jiului a devenit limpede, însă, mai ales ca „exerciţiu democratic” într-o ţară dominată de totalitarismul comunist. Pe platforma de la Lupeni, timp de aproape trei zile, minerii şi-au rostit revendicările şi protestele la microfon, au vorbit liber, au lăsat orice protestatar să intervină, fără niciun fel de cenzură (oare nu tocmai aşa ceva avea să se petreacă în cadrul fenomenului „Piaţa Universităţii 1990” – pe care, însă, minerii reciclaţi din Valea Jiului, cu siguranţă alţii decât protestatarii din 1977, nu l-au înţeles şi l-au reprimat ei înşişi, la comanda autorităţilor, în cel mai tipic stil comunist?). Anchetatorii minerilor arestaţi au perceput greva ca pe o „răscoală”, cum a fost numită adeseori în timpul interogatoriilor – termenul spune mult despre mentalitatea organului de represiune şi a autorităţilor comuniste; era o răscoală a unei clase sociale presupuse până atunci a fi aliata Partidului Comunist. Ruperea minerilor de partid luase prin surprindere autorităţile: dacă nu se putea baza pe muncitori, atunci însemna că regimul comunist din

România devenise de fapt extrem de fragil, iar conducătorii conştientizau acest lucru cu stupoare (cu ţăranii şi intelectualii alianţa era şi mai fragilă, din cauza cooperativizării forţate şi agresive şi a protocronismului promovat de comunismul ceauşist, care era respins de intelectualii de elită din România). Ceauşescu se simţise lezat personal de greva minerilor – momentul de slăbiciune din finalul întâlnirii cu minerii indică faptul că el nu era pregătit pentru disensiunea cu minerii şi că greva din Valea Jiului îi demonstrase că regimul comunist român era departe de a funcţiona perfect.

Iniţial, greva minerilor nu a fost o mişcare anticomunistă, nici măcar una anticeauşistă, ci o revoltă de ordin economic şi sindical, o revoltă spontană legată de noua lege a pensionării, care îi persecuta pe mineri. Aşadar mişcarea nu a avut, la început, caracter politic, ci socio-economic: nu era criticat comunismul ori ceauşismul.

ci condiţiile grele de muncă şi viaţă. Dar după sechestrarea autorităţilor comuniste de către protestatari, greva a dobândit, măcar parţial, şi un caracter politic. Apoi şi urmările grevei (represiunea împotriva minerilor coordonată de Securitate) pledează pentru caracterul politic ulterior al mişcării de protest. Faptul că greva nu a avut iniţial caracter politic este indicat şi de lipsa de experienţă a organizatorilor, care au improvizat şi s-au manifestat prin decizii spontane, pentru ca în cele din urmă să capete un asemenea caracter, subliniat şi de repopularea ulterioară a zonei cu mineri aduşi din alte părţi, cu militari şi securişti ori chiar cu foşti delincvenţi angajaţi în minerit. Caracterul politic intrinsec a fost demonstrat şi de faptul că minerii – consideraţi segmente esenţiale ale muncitorimii comuniste – s-au revoltat împotriva patronilor lor ideologici şi a condiţiilor promovate de însuşi sistemul politic care îi folosea ca forţă de muncă. Prin urmare, greva din Valea Jiului a fost un protest colectiv spontan, dar cu miză politică ulterioară, care a contestat conducerea comunistă a vremii şi, în ultimă instanţă, chiar comunismul.

Concluzie

Alin Rus (2003) analizează mitizarea şi demitizarea minerilor de-a lungul timpului, în România, în funcţie de regimurile ideologice care i-au folosit (de la comunişti la politicienii din postcomunism care au fost eminenţele cenuşii ale mineriadelor). Din studiul lui Rus reiese

că minerul este proiectat şi se auto-proiectează prin intermediul unei masculinităţi puternice şi orgolioase, speculată de diferite regimuri ideologice. Comunismul, în prima sa fază, a construit din miner un „proletar arhetipal", un „vârf de lance al proletariatului", un *om nou*. Minerii au acceptat această mitizare care le conferea o aură simbolică, astfel încât lecţia sovieticului Aleksei Stahanov – care a extras într-o singură noapte 102 tone de cărbune – a fost învăţată cu aplomb. Implantarea fals vocaţională a ideii de *om nou* a prins mai cu seamă în spaţiile monoindustriale, aşa cum era Valea Jiului, deoarece comuniştilor le era la îndemână să controleze ideologic masele muncitoreşti comasate în astfel de zone. De altfel, masele provenite în majoritatea cazurilor din spaţiul rustic pauper şi din straturi dezavantajate social au crezut în ideologia şi în demagogia

comuniste. Lumea li se părea mai bună, deoarece credeau cu naivitate în mitul societăţii fără clase. Discursul comunist părea veridic. Însă condiţiile care au dus la declanşarea grevei din Valea Jiului, în august 1977, le-au demonstrat minerilor discrepanţa dintre discurs şi realitatea *de facto* a comunismului. Aşa încât reacţia lor a fost agresivă.

După stingerea grevei şi aplanarea repercusiunilor, Ceauşescu a ţinut în mod special să pozeze în „miner de onoare al ţării" sau în lider naţional, înconjurat de securişti travestiţi în mineri. Şocul său fusese real, Ceauşescu fiind luat prin surprindere de faptul că reprezentanţii prin excelenţă ai *omului nou* se revoltau împotriva sistemului care îi crease „în eprubetă". Iconografia minerului model se prăbuşise, iar greviştii din Valea Jiului au fost timoraţi şi terorizaţi tocmai pentru că provocaseră prăbuşirea unui mit nu doar pentru ei înşişi (şi pentru alte încarnări ale *omului nou*), ci şi pentru preşedintele statului român comunist.

Post-scriptum

Pe când cartea de faţă era în pregătire pentru tipar, am fost contactată telefonic de Constantin Dobre, fostul lider al minerilor din Valea Jiului. Acesta mi-a trimis prin email o autobiografie şi o mărturie detaliată asupra grevei din Valea Jiului, pe care, din onestitate de cercetător, le rezum aici: Dobre a avut un rol foarte amplu în cadrul grevei, încât Securitatea a urmărit discreditarea lui încă din acel

moment. După grevă, Dobre a fost mutat la Craiova şi angajat ca muncitor la întreprinderea de Reparaţii Auto. La Craiova a fost anchetat şi maltratat de Securitate. În perioada 1981 – 1986, Constantin Dobre a studiat la secţia politico-economică a Academiei „Ştefan Gheorghiu", după cum recunoaşte el însuşi. În 1987, Securitatea a încercat să-i confecţioneze un dosar de „nebun". În 22 decembrie 1989, Dobre s-a deplasat în Valea Jiului, dar a fost marginalizat de consiliul FSN local. A fost contactat în ianuarie 1990 pentru a participa la prima mineriadă, dar a refuzat să se implice. În primăvara anului 1990, Virgil Măgureanu i-a făcut oferta să devină ofiţer SRL A refuzat-o, în iunie 1990, Dobre participă la mitingul-maraton din Piaţa Universităţii. În septembrie 1990 reuşeşte să fie trimis la Ambasada României din Londra, ca economist. La 1 octombrie 1990, Constantin Dobre cere azil politic în Marea Britanie.

Revolta muncitorilor din Braşov, 1987*

Cauzele şi începutul revoltei

Oraşul românesc care a fost vizibil sensibilizat de ascensiunea politică a lui Mihail Gorbaciov a fost Braşovul. După spusele lui Vasile Gogea, intelectual care a asistat şi participat la revolta din noiembrie 1987, în Braşov exista o atmosferă pro Gorbaciov, muncitorii şi intelectualii empatizând cu reformele propuse de liderul sovietic, *perestroika* şi *glasnost*. În paralel cu această influenţă, activitatea Solidarităţii din Polonia a avut şi ea impact asupra muncitorilor. Europa aştepta semnul unei revolte româneşti, iar braşovenii l-au concretizat. În luna noiembrie a anului 1987, la întreprinderea de Autocamioane „Steagul Roşu" (IABV), mizeria socială şi financiară impusă de regimul comunist din România îi adusese pe muncitori într-o stare disperată: fondul de salarii era nesatisfăcător, retribuţiile erau reduse; în plus, lipsa aprovizionării cu alimente, energie electrică, apă potabilă, căldură, precum şi scumpirea energiei electrice şi a gazului, nu în ultimul rând foamea şi frigul (care dominau întreaga România ceauşistă în această etapă) creaseră o stare de indignare şi tensiune printre muncitori; oraşul Braşov devenise un spaţiu în care mocnea „o mare acumulare de substanţă explozivă" (Filichi, 1994, p. 16).

Pentru această sinteză asupra revoltei de la Braşov, din 1987, am folosit următoarele lucrări: Gavrilă Filichi, *Ziua a cincisprezecea*, *15 noiembrie 1997*, *Braşov*, *România*, Societatea culturală „Lamura", 1994;

Mihai Arsene, *Un tablou uriaş arde*. *Dosar „Braşov, 15 noiembrie 1987”*, 2 vol., Editura Erasman, Braşov, 1997; Marius Oprea, Stejărel Olaru, *Ziua care nu se uită*, *15 noiembrie 1987*, *Braşov*, Editura Polirom Iaşi, 2002.

24

DECEMBRIE ’89

Astfel, în noaptea de 14 – 15 noiembrie 1987, în atelierele IABV, schimbul III, secţia 440, încep să se formeze nuclee de protest faţă de măsura autorităţilor de a reduce salariile, declanşându-se o rezistenţă pasivă: muncitorii refuză să lucreze. În dimineaţa de 15 noiembrie, muncitorii formează grupuri de discuţie cu conducerea întreprinderii, dar autorităţile evită un dialog propriu-zis, refuzând tratativele şi expediindu-i arogant pe protestatari. În anumite cazuri, admonestările au fost grobiene, dar emblematice pentru ceea ce avea să urmeze: „Ce, bă, animalelor, nu vreţi să lucraţi?” sau „Băi, nu vă convine, vă trimit în Valea Jiului” (Oprea şi Olaru, 2002, pp. 14 – 15, 19). Muncitorii erau priviţi ca o masă de manevră, subumană („bă, animalelor”), apoi erau ameninţaţi cu reeducarea, în sensul că protestatarii vor fi trimişi în Valea Jiului pentru a fi „cuminţiţi”, asemenea minerilor care se revoltaseră cu zece ani mai devreme. Cel care îi ameninţa astfel pe muncitorii de la IABV ştia că minerii protestatari de odinioară fuseseră chemaţi în instanţă şi deportaţi, iar cei care rămăseseră fuseseră reeducaţi ideologic ori supravegheaţi intens de agenţii Securităţii. În ciuda acestor ameninţări, muncitorii braşoveni îşi continuă protestul colectiv, pentru că oricum nu mai au ce pierde, considerându-se muritori de foame: „Ce se mai poate întâmpla [se întreba unul dintre ei, n.m.] ne vor lua gâtul?” (Oprea şi Olaru, 2002, p. 17). Revendicările au fost iniţial doar de natură financiară, economică şi socială, ele devenind politice doar după ce protestatarii s-au radicalizat şi au iniţiat coloana de demonstranţi pe străzile oraşului. Proteste sociale şi economico-financiare avuseseră loc la Braşov, tot la IABV, şi la începutul anilor ’80, fără vreo legătură altfel decât simbolică cu mişcarea Solidaritatea din Polonia – care iniţiase, în perioada respectivă, proteste vehemente împotriva regimului comunist. De asemenea, probleme legate de revendicările salariale au existat şi la alte întreprinderi din judeţul Braşov, dar ele au coagulat într-o revoltă spontană doar în noiembrie 1987, la IABV.

Desfăşurarea revoltei în întreprindere, muncitorii nu s-au limitat

la un protest pasiv: în urma aroganţei şi a refuzului conducerii de a negocia cu protestatarii şi de a le asculta doleanţele, ei au început să distrugă

diferite însemne comuniste – panouri, vitrine cu lozinci – sau să spargă ferestrele clădirii administraţiei, aruncând cu piuliţe şi şuruburi. Cum o serie de membri lipsiţi de tact ai conducerii IABV începuseră să-i ameninţe pe protestatari cu diverse măsuri punitive, limbajul muncitorilor a devenit inflamat, catalogând autorităţile uzinei ca „hoţi" şi „căţei" (aceasta şi fiindcă majoritatea conducerii IABV dispăruse, dacă nu cumva fugise din întreprindere, pentru a nu înfrunta mânia muncitorilor). „Momentul psihologic al manifestaţiei" (Filichi, 1994, p. 17) a fost la ora 11.00, când protestatarii au luat hotărârea de a merge la sediul Comitetului Judeţean al PCR, pentru a-şi cere drepturile. La ieşirea din întreprindere, majoritatea protestatarilor ezită şi se retrag, astfel încât coloana care iniţiază marşul către Comitetul Judeţean al PCR este alcătuită din 400 de oameni (câţi mai rămăseseră din cei 4.000 care îşi manifestaseră nemulţumirea în interiorul întreprinderii). „Pe de o parte ne era frică [avea să recunoască un muncitor braşovean la 15 ani după evenimente, n.m.]. Pe de altă parte, am avut şi curaj" (Oprea şi Olaru, 2002, p. 27). Probabil că aceasta a fost constanta manifestaţiei: un amestec de frică şi curaj, în care, însă, frica a fost în cele din urmă dominată de curaj şi controlată de voinţă. Faptul că era vorba despre un protest colectiv şi nu despre unul individual, precum şi solidaritatea populaţiei oraşului cu manifestanţii au dat curaj şi susţinere morală.

După protestele din interiorul întreprinderii, muncitorii au format o coloană şi au pornit spre centrul oraşului, scandând: „Hoţii!", „Vrem banii înapoi!", „Ajunge, nu mai vrem să fim minţiţi!", „Vrem duminica înapoi!", „Vrem mâncare la copii!", „Vrem lumină şi căldură!", „Vrem pâine fără cartelă!". Coloanei iniţiale de protestatari i s-au alăturat locuitori ai oraşului şi, treptat, cererile economice (legate de lumină, hrană, căldură, bani) au fost înlocuite cu scandări anticomuniste: „Jos Ceauşescu!", „Jos comunismul!", „Jos cu epoca de aur!", „Jos tiranul!", „Jos dictatorul!". Tonul cântecului *Deşteaptă-te, române*! a fost dat mai întâi timid, căci manifestanţii nu-şi aminteau

prea bine cuvintele, însă în cele din urmă vocile s-au unit şi cântecul şi-a urmat ritmul cunoscut. Deja în timpul marşului în coloană, printre manifestanţi se infiltraseră agenţi ai Securităţii deghizaţi în muncitori, rolul lor fiind acela de a observa şi reţine figuri (ei erau secondaţi de membri ai poliţiei secrete care rămăseseră în ipostaza de spectatori şi care, în anumite cazuri, au făcut fotografii

sau chiar au filmat). Populaţia de pe margine reacţiona diferit, dar solidar cu manifestanţii: unii se alăturau pur şi simplu coloanei, alţii aplaudau, alţii lăcrimau de bucurie şi speranţă, alţii prevedeau deja viitoarea reprimare, drept care aveau privirile încărcate de teamă.

La sediul Comitetului Judeţean al PCR, închis şi perceput ca o fortăreaţă, mulţimea (devenită mai mult decât reprezentativă – se ajunsese la câteva mii de protestatari) a invadat clădirea: încăperile au fost devastate, au fost confiscate produse considerate a fi delicatese pentru acea perioadă (salam de Sibiu, caşcaval, portocale, banane) şi aruncate pe geam spre a fi împărţite populaţiei, într-un fel de „împărtăşanie”. Apoi au fost distruse însemnele comuniste: a fost aruncat de la etaj şi ars atât portretul lui Ceauşescu (gest perceput simbolic ca o ucidere în efigie a dictatorului), cât şi steagul roşu al partidului. Din acest sediu, dar şi, mai târziu, din Primărie, protestatarii furioşi au distrus mobilier (ferestre, scaune, mese), aparatură (calculatoare, telefoane, televizoare), au spart geamuri: furia trebuia defulată; sensul era acela că nu obiectele în sine erau distruse, ci ideea că ele aparţineau comuniştilor şi că, prin extindere simbolică, aceştia erau cei înlăturaţi. Mobilierul şi aparatura nu erau altceva decât nişte obiecte-substitut ale autorităţilor comuniste. În unele cazuri, protestatarii au folosit răngi şi ciocane. Revoltaţii sperau că manifestaţia va avea ecou nu doar în rândul braşovenilor, ci şi la nivelul întregii ţări, ajungând până în străinătate. Doar astfel se explică naivitatea unuia dintre manifestanţi care, o dată ajuns în clădirea Comitetului Judeţean, a considerat că poate anunţa şi vorbi cu „Europa Liberă” despre cele ce se întâmplau la Braşov: „Alo, Europa Liberă!”, „Europa Liberă, am cucerit partidul!” (Oprea şi Olaru, 2002, p. 24), declara el exaltat, în euforia distrugerii sediului PCR din oraş.

Câţiva intelectuali, aflaţi şi ei, alături de muncitori, în incinta Comitetului Judeţean, au propus să se baricadeze în clădire şi să

redacteze un program de revendicări care să fie negociat cu autorităţile comuniste. Însă propunerea a fost trecută cu vederea de către muncitori.

Mulţimea nu s-a descărcat doar asupra obiectelor: au fost agresaţi şi câţiva membri ai nomenclaturii braşovene, atât verbal, cât şi fizic – primarul oraşului, de pildă, dar şi alte figuri ale nomenclaturii locale, vizibil timorate şi îngrijorate pentru sigu – ÎNAINTE DE 1989

ranţa lor (unii chiar au manifestat crize nervoase de depresie, în public sau în mediu restrâns). Uneori au fost agresaţi şi membri ai autorităţilor de supraveghere: este cazul unui miliţian de la o secţie de votare, care a fost bătut, apoi dezbrăcat în pielea goală, uniforma fiindu-i sfâşiată de mulţime (Oprea şi Olaru, 2002, p. 20). Şi în acest caz, distrugerea uniformei era tot o formă de ucidere în efigie a instituţiei reprezentate de individul respectiv. Prevăzând o ripostă din partea forţelor de ordine – care, de la un punct încolo, începuseră să-şi facă simţită prezenţa –, la un moment dat protestatarii au plasat copii în faţa coloanelor, pentru a-i îmblânzi pe miliţienii ori soldaţii care ar fi primit ordin să tragă asupra mulţimii.

Şedinţele de înfierare a manifestaţiei şi de destituire a conducerii IABV

După violentele manifestări anticomuniste şi anticeauşiste de la Comitetul Judeţean şi Primărie, forţele de ordine s-au făcut remarcate şi au început primele arestări. Acestea aveau să continue în mod organizat în zilele următoare, după identificarea de către Securitate şi Miliţie a principalilor protestatari. Până la încheierea arestărilor, aparatul de propagandă nu a funcţionat în gol, ci a organizat celebrele şedinţe de înfierare, în cel mai tipic stil stalinist al anilor ’50.

În cadrul şedinţelor de partid iniţiate încă din 15 noiembrie şi care vor fi reluate pe tot parcursul lunii, apoi şi în decembrie, muncitorii protestatari sunt catalogaţi drept „huligani”, „derbedei”, „vandali”, „indivizi certaţi cu legea”, care au comis un „act banditesc”; ei ar reprezenta o „pată pentru colectiv” şi o „ruşine”, întrucât au manifestat un „huliganism barbar” şi o „atitudine profund duşmănoasă”. Li se impută că ar fi consumat băuturi alcoolice (drept urmare, se presupune că au „un fond nesănătos”) şi că violenţa lor ar fi de natură animalică: „parcă erau fiare”. Cineva îi descrie, exaltat, ca având „mâinile pline de sânge huligan”! Acuzatorii mărturisesc

sentimente de indignare şi dispreţ faţă de muncitorii rebeli. Aceştia sunt catalogaţi inclusiv „debili mintal”, unul dintre acuzatori exprimându-şi teama că protestatarii ar fi putut arunca întreprinderea în aer! încă de la şedinţa din 15 noiem

brie, imediat după evenimente, se cere pedepsirea „fără umanism” a protestatarilor, excluderea lor din colectiv, la un moment dat fiind indicată, ca soluţie punitivă, deportarea. Dar lucrurile nu se opresc aici: întrucât protestatarii sunt consideraţi „elemente înrăite” şi periculoase, iar protestul lor, o „activitate criminală” şi o „acţiune duşmănoasă”, mai mulţi vorbitori inflamaţi cer pedeapsa capitală. O concluzie de tipul „Este tragic ce s-a întâmplat” e repede înlocuită prin „Trebuie făcută curăţenie. Legea să-şi spună cuvântul” sau „Să fim neîngăduitori. Să nu iertăm nimic”. Unii tovarăşi declară că „li s-a făcut părul măciucă” atunci când au asistat la profanarea steagului PCR şi că mişcarea muncitorilor este o „ruşine” care se cuvine sancţionată în mod exemplar (pentru întreaga şedinţă, vezi Arsene, 1997, vol. 1, pp. 47 – 52). Şedinţele vor fi reluate ritualic pentru a fi acuzaţi „criminalii incalificabili”, dar şi pentru a fi schimbaţi şefii întreprinderii care nu au putut stopa protestele. Sunt reactivate propagandistic, cu zel, gazetele de perete. De ce sunt iritate autorităţile braşovene şi de ce nu prisosesc în a aduce acuzaţii absurde? Pentru că, după cum răspunde un politruc speriat, „această întreprindere poartă pecetea gândirii tovarăşului Nicolae Ceauşescu”. IABV este proiectată ca un fief al preşedintelui României, care l-ar fi trădat pe acesta prin revolta muncitorilor. Drept urmare, rebelii trebuie pedepsiţi nu doar cu vârf şi îndesat, ci şi în chip demonstrativ: revolta lor este proiectată ca o crimă de lezmajestate!

Pentru ca acuzele să pară credibile, „s-au dat ordine clare pentru mărirea substanţială a pagubelor în raportări, pentru a se da un caracter «huliganic» manifestaţiei” (Oprea şi Olaru, 2002, p. 18). Dacă la început era blamat caracterul politic al manifestaţiei, cu timpul, în urma indicaţiilor din capitală, pe linie de partid, represiunea propriu-zisă (anchetele, tortura manifestanţilor) a fost secondată în plan vizibil de o represiune teoretică, prin intermediul şedinţelor şi

întrunirilor, cu scopul flagelării verbale a protestatarilor. Au fost excluşi din partid şi cei consideraţi a fi fost incapabili să stopeze „actul huliganic", căutându-se ţapi ispăşitori şi la un rang înalt, din nomenclatura întreprinderii. Şedinţele s-au derulat ritualic, aşa cum am precizat deja, tinzând să minimalizeze din punct de vedere politic revolta de la Braşov şi chiar să o nege, reducându-i pe protestatari la stadiul de infractori de drept comun. Au fost excluşi şi sancţionaţi nu doar membri de partid, dar şi oricine putea fi suspectat a fi fost cât de cât vinovat nu numai pentru participarea la revoltă, ci şi pentru simpatizarea acesteia. Activitatea propagandistică s-a manifestat prin panouri şi lozinci răspândite în toată întreprinderea; s-a pedalat şi pe o propagandă la nivel sonor, prin cântece patriotice.

La 1 decembrie 1987 a avut loc adunarea generală a oamenilor muncii din IABV: intrarea la şedinţă a fost verificată, oamenii fiind selectaţi riguros. În incinta IABV au fost plasate detaşamente ale gărzilor patriotice, pregătite să intervină în caz de forţă majoră (o altă revoltă sau un protest al celor aflaţi în sală). Intervenţiile s-au stabilit dinainte, iar şedinţa a fost transmisă în direct pentru Ceauşescu. Cei din conducerea întreprinderii au fost demişi – nu fiindcă nu ar fi fost înrolaţi ai Puterii comuniste, ci pentru că nu se dovediseră a fi disciplinaţi şi abili în a obstrucţiona revolta muncitorilor –, fiind aleşi alţii simbolic, întrucât fosta conducere era şi ea considerată a fi „pătată" de acţiunea rebelilor.

Represiunea încă din timpul marşului spre Comitetul Judeţean al PCR, protestatarii au fost filaţi de agenţi ai Securităţii (iar când a fost posibil, chiar fotografiaţi şi filmaţi). Primele forţe de ordine sosite să înfrunte mulţimea au fost ale pompierilor. Apoi, acestea au fost întărite de detaşamentul antiterorist al trupelor speciale de securitate. La început, mulţimea a conjurat soldaţii să nu reprime demonstraţia, pledând pentru nonviolenţă; au existat şi reacţii mânioase împotriva soldaţilor, aceştia fiind admonestaţi. În cele din urmă, dezorganizată şi presimţind reprimarea, mulţimea s-a retras, fugărită de detaşamentele antiteroriste, iar cu această ocazie s-au operat primele arestări din rândul demonstranţilor (câteva zeci). Majoritatea arestărilor aveau să fie operate în zilele următoare revoltei, după identificarea manifestanţilor (prin fotografii, filme, dar şi după declaraţiile informatorilor din uzină sau după listele întocmite de şefii de secţie şi secretarii de partid din IABV; unele femei care au participat la protest

şi-au vopsit părul ori s-au tuns, pentru a nu fi recunoscute ulterior – zadarnic, însă). Prima etapă a anchetei a avut loc la Braşov, faza amplă desfăşurându-se la Bucureşti, timp de două săptămâni.

30
DECEMBRIE ’89

Ameninţări verbale

Aparatul de represiune a apelat la ameninţări verbale care să-i intimideze pe cei arestaţi, mizându-se pe cedarea lor nervoasă. „Tâlharii”, cum li s-a spus în câteva cazuri, erau ameninţaţi că „nu vor mai vedea soarele”, că „acolo le vor putrezi oasele”, că vor fi „sparţi în bătăi”, că „le va ieşi pe nas”. S-a pedalat, de asemenea, pe înjurături şi jigniri, într-o formă intenţionată de „viol” lingvistic.

Un muncitor a fost ameninţat cu smulgerea bărbii (acesta purta barbă în semn de doliu, din pricina unui deces în familie). Alţii au fost ameninţaţi cu smulgerea părului de pe cap. Cele câteva femei arestate şi anchetate (deşi ele nu aveau să fie trimise în instanţă şi judecate) au fost proiectate, în mod previzibil pentru tehnica aparatului de represiune, ca „târfe” sau „curve”. Bărbaţilor, la rândul lor, li se imprima ideea că soţiile îi vor părăsi sau înşela, iar copiii le vor ajunge „orfani” sau „vagabonzi”. Anchetatorii pedalau în mod aparte pe această ameninţare care deviriliza victimele, umilindu-i pe bărbaţi şi proiectându-i în ipostaza unor încornoraţi. Iată o secvenţă amplă despre discursul unui asemenea anchetator:

„Închipuieşte-ţi, amice, vei lua, pentru eroismul ăsta prostesc cu care aţi vrut să vă acoperiţi, cam 10 – 15 anişori şi să zici mersi: tu, ca tu, poţi s-o faci când ai chef, singur; dar ea, scumpa ta soţie! Nu poate, mă bolovanule, are nevoie de un ciocănar, că-i tânără, măi vită! Numai că tot o să vă lege ceva, o să aveţi ceva în comun. Ştii ce? O să transpiraţi la fel, numai că ea cu altul în pat. Şi tu, cu târnăcopul în mână. Şi-apoi, nici nu îţi dai seama cât ţine la tine, ea, ocupată cu cele lumeşti, îţi va facilita revederea copiilor, dacă te ajută Dumnezeu să cadă la pârnaie la un loc cu tine. Că asta-i viaţa, amice. Mă-sa liberă, ta-su vieţaş în lanţuri, ei de capul lor” (Arsene, 1997, vol. 2, p. 163).

Una dintre femeile anchetate mărturiseşte că cei care o interogau cunoşteau atât de bine mecanismele prin care să o intimideze, încât „jucam cum mi se dicta”, nereuşind să opună niciun fel de rezistenţă. Ameninţările vizau şi autolegitimarea aparatului represiv de anchetă şi tortură ca fiind omnipotent şi omniscient

(legendă pe care Securitatea o răspândise cu asupra de măsură în rândul populaţiei): „Ai să povesteşti şi despre ţâţa pe care ai supt-o de I

la mă-ta!”, îi spunea un anchetator victimei sale. Unii sunt ameninţaţi că, o dată puşi în libertate, vor fi accidentaţi de maşini ale Securităţii.

Un registru aparte în ameninţările anchetatorilor a fost acela scatologic, victimele fiind proiectate ca deşeuri, rebuturi şi avortoni ai societăţii. Prin prisma acestei proiecţii, anchetaţii erau umiliţi şi batjocoriţi, astfel încât să-şi piardă respectul de sine. „Mai bine se pişa mă-ta decât să te facă pe tine! Mă, lepădătura societăţii!” (Arsene, 1997, p. 170) sau „fac pe tine şi nu ştie nimeni!” (Oprea şi Olaru, 2002, p. 102) – acesta era discursul unui anchetator care miza pe efectul descris mai sus. Victima era considerată a fi o „cantitate neglijabilă” din punct de vedere uman, dacă nu cumva chiar o dejecţie. Anchetatorii foloseau un jargon-argou specific pentru aparatul de represiune, având pe de o parte funcţia de a-i legitima ca „iniţiaţi”, ca „elită” (falsă, de fapt). Pe de altă parte, acelaşi argou avea funcţia de a-i delimita faţă de victime, în ipostaza de deţinători ai puterii absolute. Imediat după bătăile şi celelalte tipuri de maltratări suferite de protestatari, unii dintre aceştia au fost vizitaţi de înalţi reprezentanţi ai Partidului Comunist şi de înalţi ofiţeri de securitate care i-au scuipat. Gestul se dorea a fi demonstrativ, reducând încă o dată victima la condiţia de rebut al societăţii. După anchetă şi condamnare, prudenţi, totuşi, foştii torţionari şi-au prevenit victimele „să aibă fermoar la gură”.

Tortura fizică

Interogatoriile (precum şi procesul) au fost instrumentate de o brigadă specială a Procuraturii Generale din Bucureşti, evitându-se, în general, contactul cu procuratura braşoveană. Chiar dacă protestatarii au fost maltrataţi şi de agenţi locali, ei au fost bătuţi mai ales de agenţi veniţi din capitală: probabil că scopul era ca anchetatorii să nu fie cunoscuţi de victime (pentru a nu fi recunoscuţi mai târziu şi nici înduioşaţi de acestea). S-au remarcat 22 de anchetatori-torţionari (Arsene, 1997, vol. 1, p. 312). Nu toţi arestaţii au fost torturaţi; majoritatea, însă, da. Un minor anchetat în lotul braşovean îi descrie pe

anchetatorii-torţionari ca fiind „mascaţi" şi „veseli" (Arsene, 1997, vol. 2, p. 59)! Se poate, într-adevăr, ca în anumite cazuri torţionarii să fi dorit să-şi

protejeze identitatea; cât despre „veselia" lor, aceasta era legată, probabil, de faptul că aveau la dispoziţie suficiente victime pentru a-şi testa abilităţile de bătăuşi! în orice caz, majoritatea mărturiilor sugerează atmosfera de „abator" din cadrul Miliţiei braşovene şi mai apoi a arestului din capitală.

Maltratările la care au fost supuşi protestatarii arestaţi au fost extrem de variate (unele soldându-se, din cauza traumei fizice intense, cu urinarea de sânge): bătăi cu pumnii, cu picioarele, cu scaune (sau cu picioare de scaun), cu parul, cu bâta, lovituri cu bastonul de cauciuc la testicule, lovituri în stomac, bătăi la palme şi la tălpi cu bastonul de cauciuc; lovire de calorifer; strivirea degetelor la uşă; smulgerea părului; posturi incomode: arestaţii erau siliţi să stea într-un picior (uneori supravegheaţi de un câine-lup), pe vine, să ţină un creion cu bărbia, să sprijine cu nasul tabloul lui Ceauşescu (!), să facă genuflexiuni, să stea într-o mână, să sară ca broasca... Unii protestatari au fost înfăşuraţi în cearşafuri ude şi bătuţi, sau chiar ţinuţi în pielea goală, în frig. Bătaia cu bastonul de cauciuc a fost tortura cea mai practicată. Unui anchetat bănuit că ar fi purtat steagul tricolor în timpul marşului (steagul având altă conotaţie decât cea comunistă şi semnificând aici tocmai revolta împotriva comunismului) îi sunt schingiuite mâinile intenţionat, întrucât acestea deveniseră organul „vinovat" al respectivului protestatar.

Loviturile la cap erau gândite în mod specific. Un anchetat este lovit cu capul de birou, întrucât anchetatorii considerau că de acolo venea „răul". Altuia i se smulge păr din cap cu un cleşte metalic (Arsene, 1997, vol. 2, p. 154). Loviturile la cap urmăreau să distrugă creierul cel „rău", adică rebel: „Pielea capului meu se făcuse ca un basc, fiind lovită la milimetru pătrat" (Arsene, 1997, vol. 2, p. 110), mărturiseşte o victimă. O alta spune că torţionarul său „avea o deosebită plăcere să-mi facă capul tobă, simţeam că-mi sună ca un gong de atâţia pumni" (Arsene, 1997, vol. 2, p. 162).

În timpul torturii erau lovite anumite locuri şi anumite organe: pe lângă cap (doar de aici se născuse revolta!), era lovit ficatul, rinichii

şi stomacul. Iată o scenă descrisă amănunţit de un schingiuit, scenă care pledează pentru faptul că torţionarii comunişti români din 1987 nu schingiuiau la întâmplare, ci după metode bine studiate, brutalitatea metodelor poliţiei secrete din România modificându-se prea puţin (sau chiar deloc) faţă de aşa-zisul stil stalinist criticat în anii de liberalizare (1965 – 1970). Dimpotrivă.

torţionarii din 1987 erau fraţii (dacă nu cumva gemeni ai) celor care practicaseră schingiuiri şi agresiuni pe deţinuţi politici în timpul obsedantului deceniu:

„Pe vremea aceea, la Miliţie, în orice birou din Miliţia română, la înălţimea de un metru se afla în zid un piron, prins în beton, cu un belciug la capăt, de care erau legaţi infractorii cu ajutorul cătuşelor. Nu te legau de calorifer, ci aveau scula pe perete, ca în Evul Mediu. Ofiţerul acesta a luat un scaun, l-a pus cu spătarul la perete şi mi-a zis: «Ia urcă-te tu, în genunchi, pe scaun şi stai cu faţa la perete!». M-am urcat şi nu i-a convenit. A mai pus două tomuri din cuvântările lui Ceauşescu pe scaun şi m-a pus să mă urc din nou. De ce? La înălţimea la care eram nu-i convenea, pentru că nu avea acces liber la rinichiul meu. Şi în felul acesta putea să mă lovească cum trebuie. Apoi, deşi pare ciudat să te temi de aşa ceva, mă puneau să stau cu câte o carte de un kilogram în fiecare mână, cu braţele întinse, şi după un sfert de oră nu mai ştiam ce se întâmplă cu mine. Dacă îmi coboram mâinile sub nivelul liniei de pe perete, începeau să mă lovească cu bastonul tot în rinichi, locul cel mai sensibil, şi fără să lase urme" (Oprea şi Olaru, 2002, p. 73).

S-a apelat la ancheta nocturnă şi la ancheta continuă, metode cunoscute în anii '50—60. Un arestat a fost ameninţat chiar cu o „maşină electrică de bătut" (Arsene, 1997, vol. 1, p. 141); probabil că Securitatea avea în dotare şi aparatură pentru tortura electrică. Una dintre victime a conchis, de altfel, că torţionarii experimentau schingiuiri pe care, probabil, le văzuseră în filme.

Câţiva dintre foştii anchetaţi au murit la puţini ani după evenimente, chiar din pricina sechelelor torturii efectuate în timpul anchetei. Nu toţi protestatarii au fost copleşiţi de schingiuiri. Unii dintre ei, excesiv maltrataţi, au ameninţat că vor muri împreună cu torţionarii lor: „Mor eu împuşcat, dar moare şi el!" (Oprea şi Olaru, 2002, p. 64). Au existat victime care au intenţionat să-şi lovească

torţionarii, tocmai pentru că vedeau în schingiuirea la care erau supuşi o formă de umilire a virilităţii. După încheierea anchetei, apoi a procesului, şi la multă vreme după evenimente da ceasul mărturiei), câteva foste victime nu s-au sfiit să-şi clameze dorinţa de răzbunare asupra călăilor de odinioară, tocmai fiindcă resimţeau încă trauma anchetei: „Pe tipul ăsta, pe anchetatorul meu, tare mult aş vrea să-l întâlnesc într-o zi, să-i sucesc gâtul"; sau „pe monştrii ăştia i-aş împuşca pe toţi, fără să clipesc, să simtă chinul şi durerea" (Oprea şi Olaru, 2002, pp. 73, 83).

34

DECEMBRIE '89

Tortura psihică

Anchetatorii mizau pe faptul că ţipetele celor torturaţi îi intimidau pe arestaţii din acelaşi lot. Timorarea victimelor se realiza prin supunerea lor unui tir sonor de gemete şi plânşete. Această tortură psihică a avut, într-adevăr, efect. S-a apelat şi la secvenţe absurde: de pildă, unui anchetat i s-au întors hainele pe dos, ca să se îmbrace cât mai greu. Trebuia, uneori, să nu existe nicio noimă în presiunea psihologică la care era supusă victima. Tot ca strategie a aparatului de represiune care miza pe un efect psihologic, în anumite cazuri a fost alternat anchetatorul brutal cu cel fals serafic, nonviolent, astfel încât victima să cedeze în faţa celui din urmă.

În timpul anchetei la Bucureşti, unii protestatari nu au fost izolaţi, fiind încarceraţi intenţionat printre deţinuţi de drept comun, mizându-se pe intimidarea la care aceştia aveau să-i supună pe braşovenii care, indiferent de felul în care intenţionau să-i încadreze autorităţile, erau nişte deţinuţi politici. Camarazii de detenţie proveneau deci, uneori, din rândurile celor de drept comun, o parte dintre aceştia fiind delatori ori provocatori. Un astfel de personaj le inculcă unor protestatari braşoveni ideea detenţiei prelungite şi a familiei care se va desolidariza de ei. Scopul era provocarea pierderii nădejdii. Unele victime au fost ţinute în celule pătate de sânge, în scop de intimidare. Altele (chiar dacă rar) au fost ameninţate cu pistolul la tâmplă, deşi membrii aparatului de represiune erau conştienţi de faptul că nu-i puteau extermina pe protestatari şi nu primiseră ordin în acest sens. Dar lichidarea protestatarilor putea fi oficiată simbolic prin tot soiul de strategii.

S-a apelat în mod intenţionat la dezumanizarea arestaţilor prin

identificarea lor ca oameni-număr, fără nume, urmărindu-se anihilarea lor ca identitate, precum şi prin legarea lor cu lanţuri la mâini şi la picioare, tot pentru efectul psihologic (în arestul din Bucureşti). Unora dintre anchetaţi le-a albit părul din pricina stresului. Alţii au declarat mai târziu că, dacă ancheta a fost un coşmar previzibil, post-ancheta şi-a avut rolul ei de tortură psihologică infinită: „Îmi era frică şi să merg pe stradă" (Oprea şi Olaru, 2002, p. 72). Şantajul prin promisiunea unor agresiuni împotriva familiei a fost un alt aspect al anchetei.

ÎNAINTE DE 1989

35

Transportul la Bucureşti

Pentru a fi transportaţi la Bucureşti, în vederea suplimentului de anchetă care pentru unii protestatari avea să fie foarte dur, rebelii au fost agresaţi prin aplicarea de cătuşe la mâini şi la picioare. În maşina care îi ducea în capitală, ei au fost transportaţi în condiţii animalice. La un moment dat li s-a imprimat spaima că maşina va opri într-un loc pustiu, astfel încât arestaţii să fie împuşcaţi fără martori. Din pricina lipsei de aer şi a înghesuielii, riscul iminent a fost acela al unui leşin în masă. Nu în ultimul rând, în diferite etape ale transportului, arestaţii au fost păziţi de soldaţi cu pistoale-mitralieră, inculcându-li-se ideea că sunt viitori ocnaşi.

Reeducarea

Deşi „fenomenul Piteşti" (1949 – 1952) era o relicvă punitivă a epocii Dej, Securitatea ceauşistă reţinuse efectul pe care acesta îl avusese asupra deţinuţilor politici de odinioară, precum şi strategia reeducării. Ideea de reeducare fusese aplicată, de altfel, după „experimentul Piteşti", pe întregul popor român, chiar dacă nu prin agresiunile fizice extreme şi de anvergură specifice. Aşa încât unul din cuvintele-cheie ale recuperării ideologice a protestatarilor braşoveni care „trădaseră" clasa muncitoare a fost tocmai *reeducarea*. Documentele de la procesul muncitorilor indică limpede că inculpaţii „se pot reeduca sub supravegherea unor colective de muncă", drept care, deşi condamnaţi la închisoare, ei vor fi trimişi la „muncă corecţională", scopul autorităţilor fiind reeducarea „infractorilor": aceştia vor presta „muncă corecţională în unităţi socialiste" (Arsene, 1997, vol. 1, pp. 234, 235; Filichi, 1994, p. 71). Iată astfel „Poemul pedagogic" al lui Makarenko pus în practică în România nu pe deţinuţi

politici recunoscuţi (aşa cum fuseseră cei care trecuseră prin Piteşti), ci pe deţinuţi politici camuflaţi de autorităţi în infractori de drept comun. Or, pedagogia lui Makarenko preciza că reeducarea este aplicabilă mai ales pe aceştia! Ca să se evite substratul politic al protestatarilor braşoveni, ei au fost judecaţi ca „huligani" şi „tulburători ai liniştii publice". În 1987 trecuseră 35 de ani de la „fenomenul Piteşti" – şi totuşi, acesta era reluat la scară redusă, fără nicio reţinere din partea aparatului de represiune.

36

DECEMBRIE '89

Lucrurile începuseră să fie gândite pe această direcţie înainte de proces, încă din timpul anchetei. Pe durata desfăşurării acesteia, unii dintre arestaţi au fost somaţi să devină delatori ai altor protestatari, dar majoritatea au refuzat. În alte cazuri, anchetatorii au mizat pe confruntări între victime şi chiar pe obligarea acestora de a se agresa reciproc: „Aveau obiceiul să ne pună să ne confruntăm între noi şi să ne lovim unul pe celălalt" (Oprea şi Olaru, 2002, p. 116). Erau încurajate, de pildă, pălmuirile reciproce între victime. Nu în zadar, anchetatorii agresivi şi perfizi sunt percepuţi ca fiind urmaşii legitimi ai lui Nikolski şi Drăghici (ambii, dar mai ales primul, implicaţi ca eminenţe cenuşii în „fenomenul Piteşti").

Intenţionalitatea reeducării existase însă, dintotdeauna, ca măsură preventivă. Nu degeaba unul dintre directorii IABV, atunci când este somat să răspundă protestelor muncitorilor aflaţi în uzină, înainte de declanşarea marşului, le răspunde elocvent acestora: „Băi, nu vă convine, vă trimit în Valea Jiului" (Oprea şi Olaru, 2002, p. 19). Sensul era acela că protestatarii vor fi deportaţi în Valea Jiului cu scopul de a fi reeducaţi, aşa cum fuseseră reeducaţi şi minerii care protestaseră în august 1977. După greva acestora, zona fusese învăluită de Securitate, mare parte dintre grevişti fiind deportaţi; câţiva făcuseră chiar închisoare. În 1987, Valea Jiului devenise, sugera respectiva autoritate a IABV, o fortăreaţă a Securităţii, care i-ar fi putut reeduca şi pe protestatarii braşoveni!

La reîntoarcerea muncitorilor în Braşov, după decembrie 1989, când este legalizată „Asociaţia 15 noiembrie 1987", foştii protestatari recunosc în unul dintre colegii lor de asociaţie o victimă care acceptase colaborarea cu anchetatorii-torţionari şi „piteştiza-rea". Potrivit declaraţiei sale, fusese într-atât de maltratat, încât acceptase să devină

(la cererea autorităţilor punitive) bătăuş al celorlalţi anchetaţi. Individul respectiv a recunoscut el însuşi toate acuzaţiile (inclusiv termenul de „unealtă a securiştilor”), relatându-le colegilor săi felul în care fusese chinuit şi mai apoi cum chinuise el însuşi pe alţii (Arsene, 1997, vol. 1, pp. 303 – 305). Individul respectiv, căruia nu i se nega nicidecum calitatea de victimă, nu comisese torturi atroce, dar simplul fapt că acceptase să lovească alţi protestatari îl invalidase moral în faţa colegilor săi. Gavrilă Filichi conchide în mărturia sa: „Am constatat cu stupoare că ceea ce se întâmplase cu noi era de fapt o mostră, desigur, la scară foarte redusă, a ceea ce se cunoaşte ca fiind

«experimentul Piteşti»” (Filichi, 1994, p. 57). Această transformare a victimei în instrument al călăilor, de nu cumva în călău, este pusă pe seama unor „forţe satanice” care au acţionat asupra celor fragili psihic. Concluzia dă fiori: „Mă cutremur gândindu-mă ce-ar fi însemnat să stăm în anchetă sau în puşcărie nu trei săptămâni, ci trei luni sau trei ani…” (Filichi, 1994, p. 57).

Rezistenţa la anchetă

Cum s-a rezistat la anchete în aşa fel încât victimele să nu cedeze complet? în urma maltratărilor dure, mulţi arestaţi au trecut prin infernul deznădejdii. Mare parte dintre ei au rezistat însă, prin solidaritate, prin credinţă, prin viclenie (s-au prefăcut că au cedat în faţa anchetatorilor) sau chiar prin revoltă şi insolenţă în faţa celor care îi agresau fizic şi psihic. Nu puţini au fost cei care mai întâi au încercat să-şi păcălească anchetatorii şi să-i manipuleze, chiar dacă au fost descoperiţi ulterior.

Gavrilă Filichi, a cărui mărturie este cea mai amplă în ceea ce priveşte ancheta, relatează că era prevenit asupra capacităţii sale de rezistenţă imediat după arestare: „De la bun început l-am considerat pe anchetator un adversar cu care va trebui să lupt. Ştiam că lupta va fi inegală şi nu m-aşteptam să fie corectă” (Filichi, 1994, p. 38). Victima vrea să supravieţuiască, astfel încât este dispusă să se hrănească cu orice, chiar şi atunci când i se dă intenţionat, de pildă, fasole cu ploşniţe sau murături cu viermi. Filichi se dovedeşte a fi un cunoscător al romanului *Papillon* de Henri Chariere, considerându-se a fi prevenit din cartea acestuia de pericolele detenţiei. Deşi iniţial încearcă să pareze ancheta printr-o cacealma, după ce este adus în situaţia să-şi

recunoască participarea la revolta braşovenilor, treptat începe să creadă în Dumnezeu şi găseşte diferite metode de a stopa singurătatea din celulă. Se încăpăţânează să nu cedeze psihic.

Declaraţiile false şi cosmetizarea istoriei în urma anchetei dure, mulţi protestatari au fost siliţi să semneze declaraţii false, pentru a evita tortura ritualică. Angajamente de colaborare cu Securitatea nu au fost semnate; dar, în finalul cercetării şi înaintea procesului, toţi anchetaţii au semnat documente

prin care se angajau să nu se mai revolte împotriva partidului sau a lui Ceauşescu, în caz contrar urmând să fie rejudecaţi şi încarceraţi. Majoritatea victimelor au sfârşit prin a scrie declaraţiile dictate sau chiar redactate de anchetatori, fiindcă se saturaseră de maltratările repetate.

De la un punct încolo, anchetatorii au încercat să cosmetizeze istoria: ei au regizat anchete în care se pretindea că muncitorii nu s-ar fi revoltat împotriva comunismului şi a lui Ceauşescu, ci împotriva directorilor de întreprinderi. A existat şi o variantă de interpretare a revoltei ca având o tentă legionară sau de spionaj, dar s-a renunţat la aceste ipoteze neverosimile. Până la urmă s-a pedalat doar pe ideea revoltei „huliganice”, infracţionale, excluzându-se intenţionat orice urmă de caracter politic în acţiunea muncitorilor braşoveni.

Metodele de tortură şi anchetă şi limbajul securiştilor nu au diferit, în 1987, în majoritatea cazurilor (excepţii au existat, ca întotdeauna), de cele din vremea lui Dej. Dimpotrivă, metodele rămăseseră aceleaşi, pentru că aparatul de represiune nu se modificase: păstrase aparenţele mai bine ca odinioară, înfăţişându-se a avea oarecare maniere, dar totul era o faţadă ce ascundea aceeaşi brutalitate. Una dintre victime îi recunoaşte în anchetatorii agresivi pe urmaşii şi „ucenicii” lui Alexandru Nikolski şi Alexandru Drăghici, doi celebri capi ai Securităţii din vremea lui Dej (Filichi, 1994, p. 66). Inclusiv programul din arest şi închisoare era la fel ca odinioară: deşteptarea la ora 5 dimineaţa, în timpul zilei arestatul neavând voie să se întindă, ci doar să stea sprijinit de marginea patului; hrana era alcătuită din ceai, pâine neagră, marmeladă; stingerea era la ora 10 seara. Revolta braşovenilor luase prin surprindere organele de represiune din România. Pe lângă injuriile cu care au fost copleşiţi

arestaţii, unii dintre anchetatori nu s-au sfiit (deşi foarte rar) să-şi manifeste admiraţia faţă de protestul braşovenilor: „Măi băieţi, măi, ce-aţi făcut voi, noi nu am fi avut curajul niciodată!" (Filichi, 1994, p. 37).

Ecouri studenţeşti

La câteva zile după revolta muncitorilor braşoveni, au apărut şi foarte puţinele – dar vehementele – solidarizări ale studenţilor cu protestatarii. Cel dintâi este Cătălin Bia, student la Horticultura.

care se aşază în faţa cantinei cu o pancartă pe care scrie: „Muncitorii arestaţi nu trebuie să moară!". Acestuia i se alătură încă doi colegi (Lucian Silaghi şi Horia Şerban), dar Securitatea este alertată imediat şi cei trei sunt arestaţi în faţa colegilor lor. Securitatea devenise de altfel prudentă dinainte de această solidarizare concretă şi din pricina a diferite graffitiuri de pe clădirile căminelor, prin care se solicita sprijinirea protestatarilor. Alţi câţiva studenţi împart, în aceeaşi perioadă, manifeste în sprijinul muncitorilor. Se vor mai face câteva arestări (în total au fost şapte), apoi studenţii respectivi sunt exmatriculaţi şi condamnaţi în şedinţe universitare lărgite, după tipicul stalinist de odinioară. Studenţii vor fi anchetaţi şi apoi expediaţi în oraşele de origine, fiind supravegheaţi şi timoraţi împreună cu familiile lor. Securitatea a evitat să ia măsuri mai drastice, tocmai pentru a nu scoate în evidenţă solidaritatea studenţilor cu muncitorii.

Procesul

Deşi fuseseră cercetate şi anchetate 183 de persoane în legătură cu revolta braşoveană, la proces sunt prezenţi 61 de acuzaţi (din care 53 de la IABV), care primesc aceleaşi încadrări ca şi minerii din 1977: ultraj contra bunelor moravuri şi tulburarea liniştii publice; ei primesc condamnări ceva mai mici decât greviştii din Valea Jiului, între 6 luni şi 3 ani închisoare, fără privare de libertate, cu executarea pedepsei în diferite întreprinderi risipite pe tot teritoriul ţării (într-o formă intenţionată de deportare). Procesul se doreşte a fi unul public, având loc chiar în IABV, la 3 decembrie 1987. Sentinţele fuseseră stabilite aprioric şi comunicate completului de judecată: era un proces înscenat, o mascaradă (în 1987, *nota bene*, precum în 1950, de pildă), cu muncitori aprobaţi să participe în sală şi cu securişti infiltraţi masiv; cu „actori", „regizori" şi „scenografi". S-a recurs la o selectare şi delegare

riguroasă a „oamenilor muncii" care să asiste la proces: aceştia au intrat în sală doar după ce au fost verificaţi nominal şi după ce încăperea fusese inspectată minuţios de securiştii care montaseră aparate de ascultare. Spectatorilor admişi pe liste nominale li s-a atras atenţia să nu dea dovadă de compasiune faţă de cei judecaţi. Afară, întreprinderea era înconjurată de maşini ale Miliţiei şi Securităţii. Circulaţia a fost întreruptă în timpul

procesului, în apropierea întreprinderii. Intrarea în oraş era de asemenea păzită. Mai multe unităţi militare au fost în stare de alarmă; în uzină fuseseră plasate detaşamente pregătite să intervină în caz de necesitate: o altă revoltă, de pildă, sau o solidarizare.

Sentinţa a fost explicată ca fiind o expresie a „generozităţii" şi „umanismului" lui Nicolae Ceauşescu (care îi lăsase în viaţă pe protestatari, deşi în şedinţele din întreprindere se ceruse încă de la început pedeapsa capitală). Chiar şi aşa, deşi în esenţă era vorba de o deportare pe maximum 3 ani, pedepsele respective erau ilegale: rolul lor era să timoreze, să fragilizeze psihologic şi mai ales să despartă familiile. S-a renunţat la pedeapsa cu moartea sau la vreun tip de pedeapsă privativă de libertate, pentru a se evita victimizarea şi eroizarea protestatarilor la nivel naţional şi internaţional, precum şi o solidarizare a muncitorilor între ei, dar şi a inteligheţiei cu muncitorii (deşi doar o mână de studenţi iniţiaseră proteste şi solidarizări, motiv pentru care fuseseră exmatriculaţi, gestul lor a fost emblematic). În 1987, fenomenul disidenţei în România luase o oarecare amploare, iar figura lui Ceauşescu decăzuse deja din ipostaza liderului reformator, aşa cum fusese ea vehiculată până prin 1980, prin diferite strategii de manipulare. De aceea, revolta de la Braşov era bagatelizată şi minimalizată de autorităţi, chiar dacă ceea ce se aplică de fapt, anume deportarea, nu era deloc o măsură neglijabilă de represiune. „Umanismul" pretins în proces al regimului Ceauşescu era o ultimă fantoşă prin care se încerca obţinerea „în eprubetă" a unei repopularităţi a dictatorului, clemenţa fiind poza retuşată pe care Ceauşescu pedala pentru a-şi autoglorifica imaginea.

Destul de fragilizate în urma anchetei dure, victimele şi-au asumat culpele, interpretând rolul care le fusese repartizat. De menţionat faptul că avocaţii nu s-au comportat asemenea celor din anii

obsedantului deceniu, care reclamau ei înşişi pedepsirea victimelor, ci i-au apărat pe protestatari apelând la diferite forme de *captatio benevolentiae* în proces, invocând, de pildă, tinereţea inculpaţilor, lipsa lor de experienţă ori căinţa acestora. Procesul a fost înregistrat, filmat şi transmis în direct pentru Ceauşescu, pe o reţea interioară a nomenclaturii.

De subliniat că, deşi în revolta braşoveană fuseseră implicaţi şi câţiva intelectuali, aceştia nu au fost aduşi în instanţă spre a fi judecaţi, întrucât regimul ceauşist dorea să evite punerea pe

tapet a faptului că muncitorii se aliaseră cu intelectualii. În plus, exista obsesia ca muncitorii să nu fie proiectaţi în ipostaza de disidenţi sau opozanţi ai regimului comunist, ci în aceea de huligani şi delincvenţi.

Deportarea şi urmările revoltei

Deportaţii au fost supravegheaţi continuu (acasă şi la noul loc de muncă), impunându-li-se un program strict. Colegii de muncă aveau să-i privească o vreme cu reţinere şi suspiciune, dat fiind faptul că Securitatea inculcase zvonul că persoanele nou-încadrate sau transferate erau informatori (!). Şi în perioada deportării, unii muncitori sunt în continuare maltrataţi, alţii, batjocoriţi. Există chiar cazul unui deportat bătut şi ţinut în cătuşe timp de trei zile, fără mâncare (Arsene, 1997, vol. 1, p. 299). Cei consideraţi a fi în continuare rebeli sunt ameninţaţi de către supraveghetorii lor că vor fi aruncaţi din tren sau că vor pieri printr-o altă modalitate violentă, de preferinţă o lovitură în cap (Arsene, 1997, vol. 2, p. 138). Unele dintre soţiile deportaţilor sunt timorate şi şantajate să divorţeze. Mulţi dintre cei anchetaţi şi deportaţi sunt, oricum, depresivi după tot contextul violent prin care trecuseră. O femeie anchetată ajunge chiar la psihiatrie. Un fost protestatar mărturiseşte că în perioada deportării devenise mut, nu mai vorbea cu nimeni de frică să nu mai suporte vreo formă de violenţă; şi a rămas aşa timp de doi ani, până în 1989, aproape uitând să vorbească (Oprea şi Olaru, 2002, p. 141). În schimb, atunci când un altul ajunge, în 1988, într-o delegaţie la Timişoara, muncitorii din uzina respectivă îl roagă să le povestească despre revolta de la Braşov.

Deportaţii fugiţi de la locurile de muncă unde fuseseră

repartizaţi în urma procesului erau consideraţi evadaţi şi trataţi umilitor de către cadrele Securităţii, cu discursuri de tipul: „Mai bine te făcea mă-ta un rahat, măi, pleava societăţii!"; sau „Mai bine se pişa mă-ta, decât să te facă pe tine! Mă, lepădătura societăţii!" (Oprea şi Olaru, 2002, pp. 133, 135). Foarte rar (au fost asemenea situaţii), supraveghetorii din deportare sunt umani. A fost un caz în care deportatul a avut intenţia să fugă din ţară, trecând graniţa clandestin (după ce, în prealabil, a testat terenul), dar în cele din urmă a renunţat, ca să evite represaliile asupra familiei.

42

DECEMBRIE '89

ÎNAINTE DE 1989

43

După revolta muncitorilor şi a celor care li s-au alăturat în marş şi după risipirea demonstraţiei, zona a fost invadată de securişti, miliţieni, activişti, îndrumători şi tot felul de supraveghetori. Oraşul a intrat în stare de necesitate, fiind intens supravegheat pe străzi de trupe şi patrule; sediile politice, la rândul lor, erau păzite de armată. Convorbirile telefonice – cu alte localităţi din ţară sau din străinătate – în care se relata ceva despre revolta braşovenilor erau întrerupte. Corespondenţa era verificată (cea expediată din Braşov, în mod special). Unităţile militare au fost alertate, întreprinderile au fost înţesate cu delatori şi securişti. Secţiile din IABV de unde izbucnise revolta erau supravegheate zi şi noapte de activişti. La Universitatea braşoveană, după acţiunea studenţilor de la Horticultura, a fost declarată starea excepţională; căminele erau pichetate în permanenţă, pentru a se evita alte solidarizări ale studenţilor cu muncitorii. La nivel propagandistic, oraşului Braşov i s-a impus să fie zelos în adularea figurii lui Ceauşescu, printr-o propagandă la scară uriaşă, glorificări în presă etc.: izbucnise un fel de isterie de manipulare şi falsificare a realităţii. La un an de la revolta braşovenilor, după ce zona fusese învăluită şi reeducată (la fel ca în Valea Jiului), în 1988, Ceauşescu se deplasează într-o vizită de lucru în care mizează pe o cacealma regizată cu mult efort, vizitând IABV şi mimând că relaţia între şeful statului şi foştii protestatari era amiabilă. Era vorba, însă, de o uriaşă potemkiniadă specifică regimului comunist ceauşist: sute de securişti fuseseră infiltraţi între muncitori, totul fusese regizat din timp, pentru a face uitată „neînţelegerea" de odinioară. În zilele de 14 – 15

noiembrie 1988 şi 1989, Braşovul are un regim special de supraveghere, forţele locale (şi nu numai) de securitate, miliţie şi armată instituind o stare de asediu.

Concluzie

La fel ca în Valea Jiului în 1977, şi la Braşov, zece ani mai târziu, în noiembrie 1987, cauzele grevei şi revoltei sunt la început de natură economico-financiară şi socială (este o revoltă progorbacioviană), dar, treptat, revolta primeşte o coloratură politică. Majoritatea protestatarilor se vor referi la mişcarea lor ca la o „revoluţie", „insurecţie", „demonstraţie", „grevă", „manifestare populară", „revoltă muncitorească"; alte voci consideră că ecourile revoltei de la Braşov au depăşit situaţia reală, au exagerat-o.

Unii dintre mărturisitorii şi participanţii activi la revoltă, anchetaţi şi deportaţi ulterior, vor declara, după 1989, că nu sunt siguri că ar putea reedita curajul din 1987. Mulţi dintre ei au recunoscut că protestaseră fiindcă le ajunsese „sărăcia la os", dar şi fiindcă doreau un viitor mai bun pentru copiii lor. Sunt mândri că au mărşăluit în coloană şi au cântat *Deşteaptă-te, române*! Unii consideră chiar că evenimentele din 1987 au fost „un exemplu, o repetiţie pentru ceea ce s-a întâmplat în 1989" (Oprea şi Olaru, 2002, p. 127). În ciuda traumelor suferite, gestul revoltei nu este regretat, fiind văzut ca unul întemeietor: „E preferabil să mori ca un om decât să trăieşti ca un vierme" (Filichi, 1994, p. 31). După 1989, unii dintre foştii protestatari au recunoscut că le-a lipsit un lider şi un program clar de revendicări, precum şi accesul la mijloacele de comunicare prin care revolta să fi avut un impact în rândul populaţiei, aceasta fiind, după cum s-a văzut, spontană şi neorganizată. Înrudită şi cu mişcarea din Valea Jiului din 1977, dar şi, în parte, anunţând simbolic revoluţia din decembrie 1989, revolta din 1987 de la Braşov a fost elementul intermediar din tripticul evenimentelor emblematice care au anunţat şi concretizat căderea comunismului în România.

Timişoara (15 – 20 decembrie 1989) şi Bucureşti (21 – 22 decembrie 1989)

Unii autori, extrem de puţini de altfel, discută posibilitatea unui început al revoluţiei române nu la Timişoara, ci la Iaşi, în 14 decembrie 1989. Cel mai important susţinător al acestei ipoteze este Cassian Maria Spiridon (1994), cartea sa pledând pentru ideea că laşul ar fi putut juca rolul Timişoarei, dacă Securitatea nu ar fi dejucat planurile

protestatarilor din capitala Moldovei româneşti. Ipoteza lui Spiridon este de tipul „ce ar fi fost dacă", autorul însuşi numind mişcarea protestatară de la Iaşi o „revoluţie ratată". Istoria micii mişcări ieşene nu este, firește, lipsită de importanţă ca demers teoretic anticeauşist şi anticomunist, dar, având în vedere că până la urmă la Iaşi nu s-a întâmplat nimic, ea este doar un balon de săpun şi o ucronie. Cassian Maria Spiridon narează povestea unui grup de protestatari anticeauşişti şi conspiraţionişti ieşeni care au hotărât începutul unei mişcări de revoltă populară, propunându-şi să militeze în numele unui organizaţii numite Frontul Popular Român şi să-şi facă ecou prin intermediul „Europei Libere". Pe lângă proteste, acţiunea conspiraţioniştilor se dorea concretizată în manifeste anticeauşiste, care să cheme populaţia laşului la revoltă, mobilizând-o să iasă în stradă. Convocarea este gândită pentru 14 decembrie 1989, ora 16.00, în Piaţa Unirii din Iaşi, unde, lângă statuia lui Alexandru Ioan Cuza, s-ar fi ţinut discursuri anticeauşiste şi anticomuniste, cu scopul de a mobiliza mulţimea contra regimului. Conspiraţioniştii au gândit un întreg lanţ de demonstraţii ulterioare ritualic momentului 14 decembrie 1989, anume 16 decembrie, 23 decembrie şi 30 decembrie 1989. Acţiunea protestatară nu a mai avut însă loc, nici măcar pe 14 decembrie, întrucât forţele de securitate care controlau Piaţa Unirii au împiedicat orice fel de miting, iar

conspiraţioniştii au fost arestaţi şi anchetaţi. Nu se pune chestiunea de a fi negat curajul ieşenilor care au gândit acest protest ce nu a mai avut loc în 14 decembrie, ci doar de a nu-l ridica la un rang nepotrivit, din moment ce nu s-a concretizat. La Iaşi, în 14 decembrie 1989 nu a fost o revoluţie ratată (termenul este inadecvat), ci un „castel de nisip" care s-a prăbuşit foarte repede după construcţia lui. Chiar dacă şi alte voci consideră că revoluţia putea izbucni, în mod concret, în orice zonă a ţării, pentru că pe întregul teritoriu al României populaţia nu mai credea în regimul ceauşist şi nu mai era devotată acestuia, totuşi ea a izbucnit la Timişoara, aşa încât doar pe acest calup de evenimente se poate discuta la obiect. Desigur că toţi românii erau alergici la regimul Ceauşescu, dar pentru o revoltă mai trebuiau destule ingrediente, precum curaj, puţină nebunie, indiferenţă în faţa morţii, voinţă, solidaritate etc. în decembrie 1989,

primii care au manifestat aceste calităţi au fost timişorenii.

În 1989, România era un „butoi cu pulbere" – aşa se spunea la „Europa Liberă" –, astfel încât putea fi intuită o formă posibilă de revoltă ca urmare atât a situaţiei interne (România având parte de una dintre cele mai dure dictaturi neostaliniste din rândul ţărilor comuniste), cât şi a marilor schimbări politice care aveau loc în Europa de Est şi care, direct sau indirect, influenţau destinele ţării.

Începutul revoltei timişorene a fost povestit de îndeajuns de mulţi dintre participanţii la evenimentele din capitala Banatului, aşa încât mă voi limita în acest capitol doar la un rezumat. În esenţă, a fost vorba, ca punct de plecare, de protestul pastorului reformat László Tökes şi al enoriaşilor săi faţă de măsurile Bisericii Reformate (controlată, firește, de comuniștii români) de a-l evacua pe pastor din Timişoara în localitatea Mineu, din pricina felului în care acesta criticase regimul ceauşist, mai cu seamă pentru planul de restructurare (demolare) a satelor din România, care ar fi dus şi la pierderea identităţii minorităţii maghiare. Câţiva autori timişoreni mărturisesc că încă din 11 decembrie 1989, la Timişoara fuseseră răspândite manifeste multiplicate la maşina de scris, pe care scria: „Jos tirania lui Ceauşescu!", „Jos dictatura!"

„Moarte dictatorului!" – asta nu înseamnă că ele aveau neapărat legătură cu protestul pastorului reformat sau că ţineau de un stimul străin maghiar sau rusesc ori de altă nuanţă. În anul 1989, dacă ar fi să consultăm registrele şi dosarele fostei Securităţi, probabil că existau astfel de încercări de a răspândi manifeste anticeauşiste în toate marile oraşe ale ţării, dar, firește, mai ales în cele care, ca şi Timişoara, se aflau mai aproape de Occident, cu o populaţie hibridă etnic, deci cu şanse mai mari de impact. Protestul debutează în ziua de 15 decembrie 1989 ca o veghe, iar din 16 decembrie ia o turnură care îl sperie inclusiv pe pastorul Tökes, cu atât mai mult cu cât nu mai era vorba doar de enoriaşi reformaţi, ci şi de români care se solidarizaseră politic cu ceea ce se întâmpla la faţa locului. Foarte importantă a fost, deci, această solidarizare a unor oameni de diferite naţionalităţi şi cu diferite opţiuni religioase, astfel încât primul lucru care s-a scandat în faţa casei parohiale a fost „Libertate!". Niciun moment pastorul reformat nu a intuit că protestul său şi solidarizarea locuitorilor

Timişoarei vor constitui scânteia care va duce la căderea dictaturii ceauşiste; dimpotrivă, în tot timpul aparițiilor sale la fereastră, când vorbea mulţimii, László Tökes s-a simţit depăşit de evenimente, s-a temut de amploarea solidarităţii românilor la protestul său şi a sfătuit mereu oamenii să plece acasă, pentru a nu stârni autorităţile. Fără să fie un disident de anvergură, László Tökes s-a opus cu mijloacele sale (prin predici) abuzurilor regimului Ceauşescu; după cum recunoaşte el însuşi, era un nonconformist sau un disident în interiorul Bisericii Reformate, interesat de coagularea minorităţii maghiare din România în jurul ideii de libertate religioasă, într-un interviu din 1989, Tökes declară: „Mi-am asumat responsabilitatea şi pericolul să lupt pentru drepturile Bisericii, ale minorităţii maghiare. […] N-am avut în vedere să joc un rol pe plan naţional. Aşa trebuie înţeleasă chestia. Eu nu mi-am putut închipui, ca preot simplu reformat, să lupt pentru cauza eliberării ţării de sub asuprirea dictaturii comuniste" (Mioc, 2002, p. 70). Întrebat dacă a bănuit că mişcarea de solidarizare în jurul protestului său va duce la răsturnarea regimului Ceauşescu, László Tökes răspunde concis că nu. Este evident că de-a lungul evenimentelor din 16 decembrie mai ales (punct nodal în turnura pe care avea să o ia revolta timişoreană), Tökes a dorit să se delimiteze de protestul împotriva regimului Ceauşescu (el fiind angajat doar în protestul religios), dar a fost luat de valul revoltei

şi al insurecţiei care deja nu mai depindea nici de persoana sa şi nici de protestul său religios.

Protestul din faţa casei parohiale a constituit pentru timişoreni un fel de „ucenicie revoluţionară", declară Ioan Savu (*Timişoara 16 – 22 decembrie 1989*, p. 88), una dintre figurile notorii ale „comandoului" de revoluţionari din balconul Operei, timişorenii învăţând de la Tökes şi enoriaşii săi cum se poate critica nonviolent şi cu răbdare un regim abuziv. În faza următoare, protestul din faţa casei parohiale reformate s-a preschimbat în revoltă, iar din momentul în care mulţimea a început marşul pe străzile Timişoarei, în 16 decembrie, cu puncte şi spaţii de baricadă (în 17 – 18 decembrie), se poate vorbi, după cum consideră unii analişti, de „comună insurecţională" (Milin, 1990, p.

172) sau de o „stare de revoluţie” (*Timişoara 16 – 22 decembrie 1989*) ce a durat câteva zile, timp în care principalele scandări au fost „Libertate!”, „Jos Ceauşescu!”, dar şi „Vrem pâine!”, „Români, veniţi cu noi!”, „Jos comunismul!” etc. Se cuvine remarcat faptul că în decursul zilelor de „comună insurecţională” nu a existat un conducător al acţiunii stradale, ci revoluţionari inspiraţi (cum îi numeşte Costel Balint), care au avut intuiţia momentului pe care îl trăiau şi curajul necesar; comitetul revoluţionar de mai târziu din balconul Operei (19 – 20 decembrie) s-a format tot aleatoriu, chiar dacă acolo a existat şi o oarecare luptă pentru putere între proaspeţii lideri revoluţionari. La 16 decembrie, protestatarii renunţă la veghea în jurul casei parohiale reformate, decizându-se pentru o acţiune în forţă, drept care se iese în stradă într-un marş demonstrativ, mergându-se la sediul Comitetului Judeţean al PCR, unde sunt sparte ferestrele, este distrus steagul comunist şi, dintr-o librărie apropiată, arse cărţile semnate de cuplul Ceauşescu. În 17 decembrie se mărşăluieşte din nou spre Comitetul Judeţean, unde sunt arse portretele lui Ceauşescu (precum la Braşov în noiembrie 1987). Tot pe 17 decembrie au loc primele reprimări violente soldate cu morţi. Doar după ieşirea în stradă a protestărilor, revolta a devenit de fapt vizibilă pentru întregul oraş şi chiar pentru forţele de represiune, întrucât protestul a fost secondat, în anumite cazuri, de acţiuni de distrugere nu doar a însemnelor comuniste, ci şi a orice putea prilejui o formă de defulare a mulţimii (chiar dacă, speculează unii analişti, pe de o parte au existat provocatori specializaţi în a distruge bunuri publice, aceştia fiind, se presupune, chiar securişti pozând în revoluţionari pentru a provoca la ripostă forţele de represiune, iar pe de altă parte au existat, ca în orice mulţime, infractori de drept comun care au profitat de revoltă pentru a-şi pune în practică acţiunile). Deşi era informat asupra a ceea ce se întâmpla la Timişoara (chiar dacă nu întru totul sau foarte corect), Ceauşescu decide să plece într-o vizită în Iran, fiind convins fie că incidentele de la Timişoara erau minore, fie că ele, deşi îngrijorătoare, puteau fi reprimate precum la Braşov în 1987. Aceasta şi întrucât, în ziua de 18 decembrie, Timişoara este practic ocupată şi asediată de trupe (Armată, Miliţie, dar şi alte forţe), astfel încât lucrurile puteau fi considerate ca fiind sub control, chiar dacă revolta nu se stinsese, iar timişorenii se încăpăţânau să reziste.

Baricadele şi protestul mulţimilor decise să înfrunte forţele de

ordine, în diferite puncte din Timişoara, au făcut destule victime de-a lungul zilelor insurecţionale (câteva zeci de morţi şi sute de răniţi). De altfel, cadavrele a patruzeci dintre victime au fost transportate într-un camion frigorific la Bucureşti şi arse la crematoriu, pentru a se şterge urmele represiunii; cel puţin aşa îşi închipuia Puterea că va reuşi să manipuleze evenimentele de la Timişoara la nivel mediatic, probabil mai cu seamă pentru străinătate. După ce înfruntările violente şi represiunea au devenit evidente, dar fără ca timişorenii să fi renunţat la revolta lor, Elena Ceauşescu, singură la conducerea României, dat fiind că Ceauşescu se afla în Iran, îl trimite în 19 decembrie, la Timişoara, pe primul-ministru Constantin Dăscălescu şi pe Emil Bobu, ambii susţinători de marcă ai ceauşismului, să negocieze cu protestatarii şi mai ales să informeze asupra situaţiei reale din Timişoara răsculată. Negocierile eşuează, întrucât protestatarii susţin cu obstinaţie demisia lui Ceauşescu şi schimbarea guvernului (implicit şi a regimului politic). Piaţa Operei este deja ocupată de timişoreni decişi să nu cedeze, care reclamă trupurile victimelor asasinate, precum şi eliberarea arestaţilor despre care se presupunea, pe bună dreptate, că sunt maltrataţi de organele de represiune. În faţa ieşirii masive a populaţiei în stradă (întrucât fusese declanşată grevă generală), reprezentanţi ai Armatei fraternizează cu protestatarii, iar gestul acestora este înţeles simbolic ca o capitulare a armatei în faţa revoluţiei care nu mai putea fi negată; trebuie precizat însă că nu Armata în general a pactizat cu revoluţionarii, ci ostaşii simpli, conducerea Armatei rămânând în expectativă, adică prudentă şi încă loială, parţial, lui Ceauşescu

(Mioc, 1995, p. 19). În 20 decembrie, trupele MApN sunt retrase în cazărmi, pentru că la Timişoara lucrurile luaseră o turnură inevitabilă; unele voci (Costache Codrescu, 1994) speculează ideea că motivul l-ar fi constituit evitarea unui război civil care ar fi creat pretextul unor intervenţii militare străine.

Tot pe 20 decembrie se formează primul comitet revoluţionar (Frontul Democratic Român), care va redacta şi o platformă, o declaraţie-program sau o proclamaţie având ca scop democratizarea României (au existat două variante ale declaraţiei-program, una radicală şi concentrată, citită la prefectură în 20 decembrie, şi alta mai

moderată, elaborată în noaptea de 20 spre 21 decembrie şi prezentată mulţimii din balconul Operei). Între punctele esenţiale ale acestei proclamaţii amintesc câteva: organizarea de alegeri libere; libertatea cuvântului, presei, radioului, televiziunii; integrarea României în rândul statelor care garantează şi respectă drepturile fundamentale ale omului; eliberarea tuturor deţinuţilor politici; reforma economică; reforma în agricultură; reforma învăţământului; libertatea tuturor cultelor religioase; satisfacerea necesităţilor alimentare ale întregului popor; asigurarea unei asistenţe medicale adecvate; desfiinţarea nomenclaturii şi a privilegiilor acesteia – la care se adăugau mai apoi doleanţe legate strict de situaţia insurecţională din Timişoara (pedepsirea organelor de represiune care au deschis focul asupra populaţiei, publicarea listei morţilor şi răniţilor, eliberarea arestaţilor etc). Nu în ultimul rând, Frontul Democratic Român solicita formarea în toate localităţile ţării, în întreprinderi şi instituţii, a unor comitete FDR care să asigure iniţierea procesului de democratizare pe întreg teritoriul României şi propunea tuturor românilor intrarea în grevă generală „până la victoria finală", după cum se specifica în document. Timişorenilor li se mulţumea pentru rezistenţa lor eroică, în măsură să salveze naţiunea română de sub dictatură. Din acest document foarte important pentru sensul revoltei timişorene (chiar dacă având accente patetice, pe alocuri) reiese limpede şi cât se poate de exact că FDR îşi asumase rolul unui organism democratic cu putere de reverberare pe întreg teritoriul ţării, mai ales că timişorenii erau decişi să nu cedeze, considerând încă din 20 – 21 decembrie 1989 că dictatura comunistă se prăbuşise sau urma să se prăbuşească în România şi că nu mai era drum de întoarcere. Desigur, se spera în revolta de solidarizare a celorlalte mari oraşe româneşti, în special a

capitalei, ceea ce s-a şi întâmplat. De aceea, este indiscutabil faptul că Frontul Democratic Român a fost primul organ democratic de conducere a ţării, şi nu doar a Timişoarei, înainte de crearea Frontului Salvării Naţionale la Bucureşti; de asemenea, este indiscutabil că proclamaţia sau declaraţia-program a FDR a constituit un document oficial, cu puncte nodale privind răsturnarea dictaturii şi democratizarea ţării, alcătuind un fel de primă „Constituţie" stonbolică a ţării încă dinainte de căderea comunismului. De aceea, încorporarea

Frontului Democratic Român în Frontul Salvării Naţionale (cu scopul evident de a nu obstrucţiona impactul acestuia în întreaga ţară) a fost o eroare; dar, firește, nimeni nu avea cum să-şi dea seama, în decembrie 1989, că FSN era un cocteil de disidenţi, membri ai nomenclaturii, aventurieri, mercenari, securişti şi revoluţionari; nimeni nu avea cum să intuiască felul în care FSN avea să uzurpe şi, mai ales, să deturneze sensul revoltei timişorene şi, în general, al revoluţiei române, atât cât a fost ea.

Mai trebuie precizat că, în zilele de 19 – 20 decembrie, la Timişoara ajung şi o parte din trenurile ocupate de muncitori din sudul ţării, înarmaţi cu ciomege şi declaraţi de autorităţi a fi „gărzi patriotice" apte să stopeze revolta din capitala bănăţeană; aceştia nu vor debarca totuşi în oraş, bănuind că ar putea fi manipulaţi de Puterea comunistă; o parte dintre ei sunt aşteptaţi la gară de revoluţionari, care îi conduc în Piaţa Operei, pentru a-i încredinţa de izbucnirea unei revolte anticomuniste, dar paşnică, la care participă întregul oraş.

Deşi Armata a avut rolul principal represiv la Timişoara, forţele de represiune care au tras în populaţie au aparţinut de asemenea Miliţiei şi Securităţii (generalul Vasile Milea şi adjuncţii săi Ştefan Guşe şi Victor Athanasie Stănculescu au dat la Timişoara ordinul de a se trage în demonstranţi; abia în 21 decembrie, odată cu revolta Bucureştiului, generalul Milea şi-a revizuit parţial decizia, amânând, pe cât posibil, implicarea Armatei în represiune, intuind probabil generalizarea revoluţiei în toată ţara; Stănculescu, şi mai precaut, a căutat şi a reuşit să se desprindă total din acţiunea de represiune din 21 decembrie la Bucureşti). Armata primise în 17 decembrie 1989 ordinul „Radu cel Frumos", care insinua ideea că România s-ar afla în pragul unei agresiuni iminente, urmărind separarea Transilvaniei de restul ţării – drept urmare, ordinul indica dotarea cu armament şi muniţie de război

a efectivelor armate. Ilie Ceauşescu s-a deplasat, în perioada 19 – 20 decembrie 1989, la diferite garnizoane din Timişoara, Oradea, Arad, Cluj, anunţând infiltrarea a 2000 de „teroriști", în speţă de etnie maghiară, pe teritoriul ţării. Cu toate aceste informaţii false au fost intoxicaţi soldaţii din respectivele garnizoane, astfel încât aceştia să fie

pregătiţi mental şi sufleteşte, în caz extrem, să folosească armele de foc împotriva populaţiei în rândul căreia s-ar fi aflat şi presupuşii „teroriştiˮ antiromâni.

Arestaţii timişoreni (până într-o mie de oameni) din perioada 16 – 19 decembrie 1989 au fost supuşi la o serie de maltratări grave, fiind anchetaţi şi schingiuiţi de miliţieni şi securişti. Torturile la care au fost supuşi seamănă cu cele aplicate în cazul muncitorilor de la Braşov, din 1987, semn că aparatul de represiune nu numai că folosea acelaşi metode, dar acestea erau în stilul brutal stalinist specific anilor obsedantului deceniu – de la ameninţări verbale obscene la bătăi de anvergură, soldate cu maltratarea victimelor, cărora li se dădea senzaţia că vor fi mai apoi lichidate prin împuşcare. Au fost femei care au relatat atmosfera vulgară în care, indiferent de sex, arestaţii erau ameninţaţi că vor fi „fututiˮ (insist în a nota cuvântul ca atare nu din insolenţă lingvistică, ci pentru a puncta atmosfera voit grobiană care domina spaţiile de anchetă şi detenţie) – sensul era de lichidaţi, exterminaţi, dar formula se dorea în mod intenţionat a fi licenţioasă (mărturia Eugeniei László, 1998). De aceleaşi torturi dure vor avea parte şi arestaţii din seara de 21 decembrie la Bucureşti; în timpul şi în urma acestor maltratări, câţiva arestaţi au decedat. Aceste schingiuiri sunt amintite nu doar în mărturiile multor victime supravieţuitoare, ci şi în rechizitoriul din 4 iunie 1990 împotriva membrilor Comitetului Politic Executiv al PCR judecaţi la Timişoara. Atât la Timişoara (16 – 20 decembrie), cât şi la Bucureşti (după 22 decembrie) au existat câteva cazuri de răniţi superficial care au fost găsiţi mai apoi împuşcaţi mortal în cap, în spital (la Timişoara, vezi cazul lui Remus Marian Tăşală), sau decedaţi din pricina tratamentului necorespunzător la care au fost supuşi în spital, unde fuseseră confundaţi cu „teroriştiiˮ şi lăsaţi practic să moară (la Timişoara, cazul lui Dominic Paraschiv, bolnav psihic, iar la Bucureşti, cel al lui Cristian Lupu). Dacă, în ceea ce priveşte evenimentele din Bucureşti, aceste situaţii s-au datorat psihozei şi intoxicării cu ideea prezenţei teroriştilor consideraţi a fi omniscienţi, omnipotenţi, putându-se travesti în fel şi chip şi păcălind

populaţia, la Timişoara s-a speculat obsedant pe ideea că membri ai forţelor de represiune, care au interogat răniţii din primele zile ale insurecţiei, ar fi fost cei care i-ar fi lichidat pe câţiva dintre

aceştia, moartea lor în afara oricărui pericol fiind altfel inexplicabilă.

Ceea ce s-a întâmplat la Timişoara în perioada 16 – 20 decembrie (când oraşul de pe Bega a rezistat singur împotriva presiunilor Puterii ceauşiste, asumându-şi rolul catalizator al unei posibile revoluţii a întregii ţări împotriva regimului Ceauşescu şi, implicit, împotriva comunismului) a fost catalogat prin termeni precum *manifestaţie*, *incidente*, *demonstraţii*, *moment istoric*, *mişcare*, *explozie de mânie populară*, *tulburări*, *incidente*, *evenimente*, *protest*, *revoltă*, *răscoală*, *răzmeriţă*, *insurecţie* (*comună insurecţională*), *fenomen revoluţionar*, *revoluţie*. Consider însă că important nu este unul sau altul dintre aceşti termeni, ci sensul insurecţiei timişorene (în ce mă priveşte, prefer această categorisire), care, dacă nu a fost foarte clar la început, s-a limpezit pe parcursul acelor zile în care locuitorii oraşului au rezistat singuri în faţa dictaturii şi forţelor de represiune; iar acest sens a fost acela de anticeauşism, dar care în subsidiar era anticomunism radical. În timpul zilelor insurecţionale, timişorenii au conştientizat faptul că trebuie să fie mai bine organizaţi decât la Braşov în 1987, astfel încât să nu fie reprimaţi vertiginos. Ei şi-au asumat inclusiv rolul unui posibil ţap ispăşitor, în cazul în care revolta lor ar fi fost înăbuşită, cu condiţia ca în România să se schimbe ceva. Dar, în acelaşi timp, şi-au asumat şi rolul de prim spaţiu şi centru democratic, apt să propună o „schimbare la faţă" în afară, dar şi în interiorul României, după noile orientări democratice ale anului 1989 în Europa.

Atmosfera credibilă şi deloc mitizată a zilelor insurecţionale timişorene este sintetizată în prefaţa lui Radu Ciobotea la una din cărţile lui Titus Suciu (*Lumea bună a balconului*). Ciobotea creionează revolta timişoreană ca pe un „vast cenaclu politic" şi un „maraton" în care revoluţionarii spontani şi profetici nu au fost perfecţi, ci umani (adică au făcut şi ei erori sau au ezitat ori chiar au clacat parţial), un maraton epuizant în care lumile, cei buni şi cei răi, s-au amestecat şi în care, după cum recunoştea un protestatar din acele zile incendiare, „a fi victimă nu înseamnă neapărat a fi erou". Maratonul insurecţional timişorean a constituit, din 20 decembrie, şi o bătălie de orgolii între proaspeţii lideri ai mulţimii care se suspectau între ei de colaboraţionism cu fosta Putere politică sau de ambiţia de a accede în vârful

posibilei noi Puteri politice. Înainte de 20 decembrie nu a existat doar curaj, ci o stare hibridă de curaj, spaimă, instinct de supravieţuire. Radu Ciobotea trage următoarea concluzie:

„Nimeni n-a avut controlul total asupra evenimentelor din Timişoara. Nicio agentură străină nu şi-a executat scenariul sofisticat, nicio personalitate n-a tras hăţurile politice. […] Frontul Democratic Român s-a născut dintr-o buimăceală continuă, platforma era mai degrabă morală (o platformă a revenirii la bun-simţ, la normalitatea vieţii cotidiene), marea revendicare fiind schimbarea lui Ceauşescu şi a guvernului. […] Realitatea măreaţă şi haotică a acelor zile infirmă zdrobitor miile de comentarii savante care transformau Revoluţia timişoreană într-o partitură compusă de unguri şi cântată la patru mâini de CIA şi KGB” (Suciu, *Lumea bună a balconului*).

O etapizare adecvată a evenimentelor de la Timişoara îi aparţine lui Claudiu Iordache (prezentă tot în cartea lui Titus Suciu, *Lumea bună a balconului*, p. 29), care cataloghează patru faze ale perioadei 15 – 20 decembrie 1989: *tulburare de stradă* (15 decembrie), *revoltă de stradă* (16 – 17 decembrie), *insurecţie* (17 – 19 decembrie) şi *revoluţie* (din 20 decembrie); cea din urmă etapă este considerată a fi revoluţie întrucât în 20 decembrie este făcută publică platforma Frontului Democratic Român, considerată cel dintâi document politic democratic, cu ambiţia de a fi difuzat şi aplicat în întreaga Românie. Aşa încât se poate spune în mod limpede că la Timişoara a avut loc o revoltă populară soldată cu o insurecţie, care a detonat mai apoi o revoluţie în întreaga ţară, în special la Bucureşti, în ziua de 21 decembrie şi mai apoi pe 22 decembrie – oricum, înainte de instalarea la putere a grupului condus de Ion Iliescu.

Solidarizări emblematice cu revolta de la Timişoara au avut loc nu doar la Bucureşti, ci şi în alte câteva mari oraşe ale ţării, la Cluj, Sibiu, Braşov, Arad, Oradea, de pildă (dar şi în oraşe mai mici), unde s-au înregistrat destule pierderi de vieţi omeneşti. Totuşi, esenţială pentru mersul revoluţiei a fost revolta bucureştenilor în urma mitingului din 21 decembrie, prin care Nicolae Ceauşescu urmărea, probabil, să se asigure de sprijinul poporului pentru a lichida complet insurecţia de la Timişoara; lucrurile s-au petrecut însă exact pe dos.

Iată de ce mă voi ocupa aici doar de perioada 21 – 22 decembrie din Bucureşti, lăsând la o parte revoltele din celelalte oraşe curajoase, fără ca prin aceasta să doresc să minimalizez aportul locuitorilor respectivelor oraşe. Dacă Bucureştiul nu s-ar fi revoltat, soarta Timişoarei (şi a României) ar fi fost aceea a Braşovului după noiembrie 1987 – desigur, după un lung asediu în care timişorenii ar fi luptat şi în cele din urmă ar fi fost arestaţi, anchetaţi, condamnaţi. Aceasta în cazul în care puterile occidentale nu ar fi hotărât, totuşi, să-l răstoarne pe Ceauşescu, devenit indezirabil inclusiv pentru reformistul comunist care era Mihail Gorbaciov, lider în forţă, în anul 1989, al revoluţiilor din fostele ţări-satelit ale Moscovei.

Mitingul din 21 decembrie din Piaţa Palatului (Bucureşti) a fost important pentru că a adunat laolaltă mari mase de oameni care, altfel, nu ar fi avut prilejul să se afle într-un acelaşi loc şi să protesteze. După prima fază a mitingului, aceea de adulare a dictatorului, adunarea s-a transformat într-un protest nu atât vehement cât pulverizat care, odată cu spargerea mitingului şi fuga participanţilor şi coagularea lor în grupuri ce au ocupat mai ales Piaţa Universităţii, dar şi alte locuri (Piaţa Romană), s-a preschimbat într-o revoltă şi apoi, tot mai evident, într-o „comună insurecţională". Etapizarea a fost aproape aceeaşi ca şi la Timişoara, doar că mult mai concentrată temporal. Asemenea „comunei" din Timişoara, şi cea de la Bucureşti a fost una dominată de tineri (nu neapărat studenţi), astfel încât, până la un punct, s-a şi vorbit despre revoluţia română ca fiind o „cruciadă a copiilor", analiştii evenimentelor constatând prezenţa masivă şi decisivă a tinerilor în rândurile demonstranţilor şi protestatarilor împotriva regimului comunist („Cine a făcut Revoluţia?", întreabă cineva. „Milionul de copii din şaişopt" – *i.e.* copiii născuţi în urma decretului din 1968, care interzicea practicarea avortului în România; *Vom muri şi vom fi liberi*, p. 130). După-amiaza şi noaptea de 21 decembrie, dar şi perioada controversată de 22 – 25 decembrie, au fost dominate de un firesc *furor heroicus* al baricadelor (*Vom muri şi vom fi liberi*), ca la Timişoara. Dar mai ales pe 21 decembrie a existat o „stare de frumuseţe" a protestului, care conţinea curaj, impetuozitate, obstinaţie.

Interpretările privind autodizolvarea mitingului din 21 decembrie din Piaţa Palatului sunt, desigur, variate. Unii analişti consideră că a fost vorba de câteva grupuri de muncitori tineri cu

steaguri care au început să scandeze „Timişoara” şi „Jos

Ceauşescu!”, huiduindu-l pe dictator în timpul discursului său şi provocând spaima celorlalţi participanţi la miting care, temându-se de represiune şi de supravegherea Securităţii, au fugit producând învălmăşeală şi dezordine (aruncând portretele, drapelele şi pancartele cu lozinci pro Ceauşescu). Alte voci consideră că a fost vorba de câţiva oameni dispăraţi care au început să-l huiduie individual pe Ceauşescu: protestul lor spontan ar fi fost propagat de megafoanele aflate în apropiere, devenite astfel instrumente de propagare a protestului şi huiduielilor. Alţi analişti consideră că presupuşii protestatari care ar fi dat tonul huiduielilor şi scandărilor anticeauşiste ar fi fost securişti îmbrăcaţi în civil sau deghizaţi în muncitori cu steaguri, doar aşa explicându-se de ce protestatarii respectivi nu au fost arestaţi imediat, ci au reuşit să fugă, producând învălmăşeală şi spargerea mitingului. Alte voci consideră că ar fi fost vorba de grupuri de studenţi infiltraţi în mod intenţionat la miting, pentru a-l boicota, studenţii respectivi mizând pe solidarizarea mulţimii în momentul boicotului sau cel puţin pe declanşarea unei stări de dezordine care ar fi putut duce la întreruperea mitingului. În orice caz, dacă a existat o intenţionalitate programatică a spargerii mitingului, aceasta a avut în vedere, după cum uşor se poate înţelege, faptul că mitingul era filmat şi transmis în direct la televizor şi că era urmărit de o ţară întreagă care, în momentul declanşării huiduielilor şi protestului – şi mai apoi al spargerii mitingului –, ar fi înţeles că poziţia politică a lui Ceauşescu se clatină şi că a sosit momentul unei revolte la nivelul întregii Românii.

La Bucureşti, forţele de represiune au fost alcătuite dintr-un amalgam de trupe ale MApN, Ministerului de Interne, USLA, Miliţiei. Primele victime au fost cei accidentaţi de maşinile militare care au intrat direct în mulţime în Piaţa Universităţii. Primele gloanţe s-au tras doar odată cu lăsarea întunericului, urmând ca represiunea dură să aibă loc pe parcursul nopţii. Hotelul Intercontinental devenise spaţiul acţiunilor operative ale Securităţii, care filma insurgenţii din Piaţa Universităţii şi le monitoriza mişcările. Bilanţul nopţii de 21 decembrie a fost de aproape o sută de morţi şi mulţi răniţi, iar în zorii zilei de 22 decembrie nucleele de rezistenţă din Piaţa Universităţii şi Piaţa

Română erau distruse. Arestaţii din 21 decembrie, mai cu seamă cei din Piaţa Universităţii, au cunoscut o noapte *à la roumaine* a Sfântului Bartolomeu, în care au fost maltrataţi cu bestialitate şi batjocoriţi

de reprezentanţii unei Miliţii şi ai unei poliţii politice care intuiau că Puterea comunistă din România se clatină, dar nu ştiau încă ce va aduce ziua de 22 decembrie: o revoluţie generalizată şi căderea regimului Ceauşescu sau continuarea acestui regim care, bazându-se tocmai pe acoliţii săi fideli (Securitatea, Miliţia, dar şi alte forţe), ar fi izbutit să lichideze, totuşi, revolta. O mărturie elocventă a nopţii de 21 decembrie, petrecută în arest şi dominată de maltratări bestiale ale manifestanţilor, prezintă H.-R. Patapievici în textul „în preajma ştreangului (istoria unei nopţi)", care deschide volumul *Politice* (1996).

Ziua de 22 decembrie avea să aducă, într-un amalgam emblematic de măsuri ale unui regim în cădere şi ale altuia în formare, instituirea stării de urgenţă pe teritoriul întregii Românii, moartea generalului Vasile Milea (sinucigaş sau, dimpotrivă, ucis – oricum rănit în condiţii neclare, fiindcă a murit abia la spital); în orice caz, decesul generalului aflat la conducerea MApN (şi care a fost anunţat înainte ca acesta să fi murit de fapt) a produs, în mod previzibil, o reacţie de revoltă a militarilor români împotriva lui Ceauşescu şi o desolidarizare de dictatura acestuia. Evenimentele continuă cu încercarea ratată a lui Ceauşescu de a vorbi mulţimii de protestatari adunaţi în faţa clădirii Comitetului Central şi cu fuga lui Ceauşescu (dacă a fost o fugă şi nu o formă camuflată de arestare şi sechestrare). Urmează în ritm alert invadarea clădirii Comitetului Central de către revoluţionari, oficializarea revoluţiei române, propunerile primelor guverne post-Ceauşescu, instalarea grupării conduse de Ion Iliescu la putere şi, în mod neprevăzut – sau dimpotrivă –, noile victime ale revoluţiei care au declanşat faza 22 – 25 (30) decembrie, în care un rol esenţial l-au avut aşa-numita „bătălie pentru Televiziune" (22 – 23 decembrie) şi, înainte de aceasta, deschiderea focului, în seara de 22 decembrie, în Piaţa Palatului, în mod gratuit sau intenţionat (în funcţie de interpretări), soldat cu incendiul devastator al Bibliotecii Universitare – în Piaţa Palatului au căzut primele victime de după Prăbuşirea regimului ceauşist. Firește, nu trebuie uitat „procesul" cuplului

Ceauşescu şi execuţia macabră a celor doi în ziua de Crăciun. În 22 decembrie 1989, elementele esenţiale au fost declanşarea grevei generale în capitală, deplasarea masivă a muncitorilor de pe platformele industriale spre centrul oraşului pentru a protesta împotriva regimului, pătrunderea mulţimii în clădirea

Comitetului Central (cucerirea spaţiului simbolic al Puterii comuniste şi ceauşiste). La fel de importantă a fost „telerevoluţia”, care a început să fie difuzată pe singurul post de televiziune aflat la dispoziţia românilor, recepţionat în toată ţara, dar şi în străinătate. Şi, desigur, constituirea Frontului Salvării Naţionale, erijat în singurul organism democratic de tranziţie, capabil (după cum susţinea) să tuteleze proaspăta Românie eliberată de regimul Ceauşescu. Organismul părea credibil cel puţin prin platforma democratică pe care a formulat-o (comunicatul către ţară al FSN din 22 decembrie a constituit un document politic adecvat, teoretic vorbind, întrucât practic, multe din punctele prevăzute şi propuse în platforma-program au fost încălcate şi nerespectate ulterior), chiar dacă un procent mare de foşti membri ai nomenclaturii se instalaseră în noua conducere. De la vorbe până la fapte era drum lung şi lucrul acesta avea să fie resimţit vizibil în dizgraţiosul an 1990, cel mai violent în materie de fratricid din România postcomunistă (vezi agresiva campanie electorală sau evenimentele din 13 – 15 iunie, cu mineriada aferentă).

Catalogările sub care apăreau evenimentele din decembrie 1989, cel puţin în anul 1990, destul de repede după consumarea lor şi mai cu seamă după evenimentele marcante din capitală, au fost următoarele: *zaveră*, *mişcare*, *răscoală*, *revoltă*, *răzmeriţă*, *insurecţie*, *război civil* (între protestatari şi forţele de reprimare), *revoluţie*, *contrarevoluţie*; dar au existat şi formulări confuze, ambigue, care se fereau de un termen anume – de pildă, evenimentele au fost catalogate ca fiind „chestia asta” (*Vom muri şi vom fi liberi*). De-abia după ce începutul de an 1990 s-a vădit a fi unul al frustrărilor, al uzurpărilor şi al poliţelor de plătit, Frontul Salvării Naţionale încălcându-şi promisiunile făcute ca organism tranzitoriu de conducere, au început să apară şi interpretările asupra revoluţiei române ca fiind o lovitură de stat, conspiraţie externă etc.; ziariştii străini, cei francezi în special, au fost cei dintâi care au declanşat campania media prin care revoluţia

română era declarată o impostură. În rezumatul asupra insurecţiei bucureştene nu m-am ocupat în mod special şi de perioada 22 – 25 decembrie, întrucât aceste zile vor constitui adesea miza şi mărul discordiei pentru susţinătorii tezei hibride, precum şi pentru susţinătorii teoriilor conspiraţioniste cu privire la revoluţia română, pe care le voi dezvolta ulterior în această carte.

TIMIŞOARA (15 – 20 DECEMBRIE 1989) ŞI BUCUREŞTI…

61

Închei scurta mea introducere despre insurecţia de la Timişoara şi cea de la Bucureşti, aducând în discuţie bilanţul victimelor de-a lungul perioadei 16 – 30 decembrie 1989 (bilanţ realizat după consultarea şi sintetizarea bibliografiei speciale de la sfârşitul acestei cărţi, care cuprinde peste 100 de lucrări): numărul decedaţilor a fost de 1.104 (din care 543 la Bucureşti), iar al răniţilor, de 3.352 (din care 1.879 la Bucureşti); dintre aceştia, 260 de morţi şi 545 de răniţi au fost din rândul Ministerului Apărării Naţionale, iar 65 de morţi şi 73 de răniţi din rândul Ministerului de Interne; 162 de persoane au fost ucise înainte de 22 decembrie, iar 942 după 22 decembrie; 1.107 au fost rănite înainte de 22 decembrie, iar 2.245 după 22 decembrie. Toţi ziariştii străini care au publicat cărţi demitizatoare despre revoluţia română în 1990 au indicat numărul celor decedaţi ca fiind mult sub o mie de oameni, parcă pentru a compensa intoxicarea cu termenul „genocid" formulat în decembrie 1989 de către noile autorităţi, termen în care crezuse inclusiv populaţia civilă. Au fost suspectate de terorism 1.425 de persoane, dintre care 820 erau militari, 580 erau civili, iar 25 erau cetăţeni străini; numărul presupuselor cadavre de teroriști (pe care la morgă scria cu creion chimic „teroriști" sau care au fost lăsate câteva zile în stradă şi incriminate ca aparţinând unor teroriști, drept care respectivele cadavre au fost profanate) nu a fost niciodată contabilizat, întrucât s-a stabilit ulterior că aceste cadavre aparţineau unor oameni împuşcaţi din greşeală (chiar revoluţionari) sau unor membri ai MApN sau MI împuşcaţi tot din erori tactice ori confuzii (sau, dimpotrivă, intenţionat – aceştia au fost aproape toţi declaraţi mai târziu ca fiind „eroi ai revoluţiei").

La revoluţia română au participat şi pasionali, şi naivi, şi oameni de un curaj nebun, şi oameni care nu mai aveau nimic de pierdut, şi oameni care aveau destule de pierdut, şi diversionişti, şi intriganţi, şi oportunişti, şi curioşi. Evenimentele au fost adeseori într-atât de

învălmăşite, încât radiografia lunii decembrie 1989 este pe bună dreptate haotică. Tensiunea psihologică din acea perioadă a făcut uneori ca oamenii să reacţioneze pripit: s-au produs abuzuri, erori, s-a acţionat nu numai din datorie şi din dorinţa de a afla adevărul şi a face dreptate, ci şi din teamă ori frustrare; psihozele care au bântuit revoluţia (între care cea mai puternică a fost aceea legată de „teroriştі") au manipulat adesea, astfel încât au fost arestaţi, maltrataţi ori chiar ucişi (sau lăsaţi să moară, neacordându-li-se îngrijire medicală) oameni

nevinovaţi; faptul că în revoluţie a fost angrenată multă populaţie civilă, cu reacţii exaltate în condiţii de tensiune maximă, a făcut ca uneori situaţia să fie explozivă şi incontrolabilă. Dennis Deletant (1997), care creditează şi citează din *Raportul Serviciului Român de Informaţii despre evenimentele din decembrie 1989*, precizează că adeseori, după 22 decembrie, victimele au fost rezultatul unei atmosfere confuze, în care „terorist" putea fi oricine, erorile nu au lipsit, nici gloanţele rătăcite, deoarece armamentul a fost folosit şi de către persoane neautorizate sau neantrenate, ori chiar de aventurieri. Dar toate acestea pledează tocmai pentru ideea de „comună insurecţională" şi revoluţie – că aceasta a fost ulterior (după instalarea noului organism politic) deturnată şi uzurpată de un grup de restauratori ţine deja de o primă etapă a postcomunismului românesc, care este altceva decât revoluţia. Voi mai spune doar că multe din mărturiile despre decembrie 1989 sunt adesea marcate de o „limbă de lemn" anticoncen-traţionară, de o demagogie a libertăţii regăsite, de patetism. Dar acestea sunt riscurile şi în acelaşi timp, trăsăturile de autenticitate ale unei revoluţii care, la începuturile ei, şi-a regăsit cu greu limbajul apt să iasă din mortificare.

Puriştii (susţinătorii ideii de revoluţie pură)

Cei din afara Puterii

Opiniile „puriştilor", cum i-am numit, nu vor fi prezentate în ordinea cronologică a intervenţiilor lor, ci după o ierarhie şi logică interioară. De remarcat că, pentru a salva statutul de revoluţie nemanipulată şi neconfiscată al evenimentelor din 16 – 22 decembrie din capitala bănăţeană, partida timişorenilor va încerca să se limiteze şi raporteze la mişcarea din Timişoara ca la ceva rupt şi separat de

restul ţării, într-un fel de autonomie morală şi politică faţă de cealaltă parte a României, care, cel puţin în perioada 16 – 21 decembrie, încă se mai afla sub regimul ceauşist. O altă strategie a timişorenilor este aceea de a nu exclude cu totul o posibilă lovitură de stat, dar numai după consumarea revoluţiei: cu alte cuvinte, cele două evenimente (revoluţia şi puciul sau orice fel de conjuraţie) nu au avut loc în paralel sau simultan, puciul fiind ulterior revoluţiei, după încheierea relativă a acesteia (la nivel vizibil, chiar dacă în umbră s-au mai negociat detalii între noua şi vechea Putere).

Prin urmare, timişorenii sunt cei care susţin în primul rând ideea de revoluţie pură: unele voci sunt mai patetice (revoluţia a fost un „miracol dumnezeiesc"), altele sunt mai laconice şi propun formule exacte: „Evenimentele din decembrie 1989 pot fi definite, în mod cert, ca *revoluţie* prin mutaţiile profunde declanşate în viaţa economică, socială, politică şi spirituală" (Rusan, 1997, p. 10). Miodrag Milin, un consecvent biograf al revoltei timişorene, precizează cu aplomb: „Pentru evenimentele de la Timişoara, cu precădere pentru cele din săptămâna insurecţională anticomunistă 16 – 22 decembrie 1989, vom prefera (asemenea timişorenilor) termenul REVOLUŢIE, în accepţiunea de schimbare violentă a sistemului politic – ceea ce la Timişoara s-a şi petrecut, spre deosebire de restul României" (Milin, 1997, p. 205). Un alt termen folosit destul de frecvent este acela de „comună insurecţională". Mulţi alţi martori proveniţi dintre protestatarii şi manifestanţii din perioada 16 – 20 decembrie 1989 afirmă că în România a avut loc o Revoluţie (cu majusculă) şi, în ciuda unor stimuli ori provocări vizibile, consideră neavenită ipoteza loviturii de stat sau a complotului extern.

În cărţile sale traduse în limba română (*În spiritul Timişoarei*, 1996; *Asediul Timişoarei*, 1999), dar mai ales în cea dintâi, Lászlo Tökes foloseşte mai mulţi termeni pentru a denumi acelaşi eveniment: *răscoală populară*, *revoltă populară* (acesta fiind termenul preferat, fiindcă apare cel mai des) şi *revoluţie*, nuanţând-o pe cea din urmă în revoluţie exterioară şi interioară:

„Evenimentele de suprafaţă ale revoluţiilor se pot derula în numai câteva zile, dar revoluţia adevărată, cea a mentalităţilor, a sentimentelor, a valorilor morale, revoluţia din noi înşine urmează

abia după ce au tăcut armele: atunci când avem curajul să înfruntăm nu armele ucigaşe, ci ideile şi prejudecăţile, sentimentele ucigătoare, valorile deformate" (Tökes, 1996, p. 31).

În mărturiile sale scrise, Tökes nu creditează vreo conspiraţie, dar vorbeşte despre revoluţia „răpită", iar într-un text intitulat „Răpirea şi «curăţirea» revoluţiei române", scris în decembrie 1994 (inclus în Tökes, 1996), îl acuză pe Ion Iliescu în mod direct că este „hoţul care strigă «hoţii»" în chestiunea revoluţiei române, pe care şi-a însuşit-o uzurpator. Tökes îl incriminează pe Iliescu şi grupul său de încercarea de „a purifica etnic" momentul decembrie 1989, eliminând începutul revoltei de la Timişoara, respectiv solidarizarea locuitorilor cu protestul maghiar şi cu scânteia lansată de László Tökes – „în consecinţă, să trăiască Iliescu, Marele Revoluţionar Naţional!" (Tökes, 1996, p. 97), încheie ironic pastorul protestant.

Liderii revoltei timişorene pledează pentru revoluţia nealterată, dar se referă exclusiv la mişcarea din capitala Banatului. Lorin Fortuna chiar etapizează insurecţia timişoreană, pentru a o face mai uşor de înţeles pentru cei care nu au participat la ea: în perioada 16 – 17 decembrie a fost o revoltă, care în zilele de 18 – 19 – 20 decembrie a devenit revoluţie, momentul-cheie reprezentându-l ziua de 20 decembrie, când populaţia oraşului a ieşit majoritar în stradă şi s-a constituit Frontul Democratic Român, ca organism politic anticeauşist şi anticomunist, care a redactat o proclamaţie către ţară, ce va fi citită în 21 decembrie.

Un alt lider timişorean, Claudiu Iordache (îl amintesc aici doar pentru ipostaza sa revoluţionară, întrucât Iordache a fost şi vicepreşedintele Frontului Salvării Naţionale, făcând parte dintre oamenii din interiorul noii Puteri, chiar dacă mult mai târziu, dezamăgit, şi-a dat demisia din FSN), vede patru etape în desfăşurarea evenimentelor de la Timişoara din decembrie 1989, pe care le-am mai amintit şi cu alt prilej (Suciu, *Lumea bună a balconului*, p. 29): 1. tulburare de stradă; 2. revoltă de stradă; 3. insurecţie; şi 4. revoluţie (din 20 decembrie, datorită existenţei platformei Frontului Democratic Român, considerată a fi un document politic). Traian Orban (preşedintele Asociaţiei Memorialul Revoluţiei de la Timişoara) este de părere că a fost vorba de o revoluţie, întrucât ea a produs o

schimbare de regim, chiar dacă ulterior nu a fost definitivată sau a fost pervertită de către noii lideri ajunşi la putere. Cu alt prilej, Traian Orban creditează doar revoluţia de la Timişoara ca fiind autentică, secondată de revoltele din celelalte oraşe, plus capitala, în 21 decembrie 1989, pedalând pe ideea unei lovituri de stat *ulterioare* revoluţiei, aşa explicându-se neaducerea în instanţă a celor vinovaţi de represiune sau achitarea lor. Nicolae Bădilescu, unul dintre vorbitorii din balconul Operei, afirmă că revoluţia timişoreană, care nu a fost trucată, a fost în schimb desa-cralizată şi profanată de aşa-numiţii „emanaţi" de la Bucureşti (Iliescu şi grupul său), fiind însuşită nu de lideri ai mulţimii, ci de foşti nomenclaturişti; o dată revoluţia relativ încheiată, chestiunea acută ar fi fost, după Bădilescu, criza de personalităţi politice, care a dus la ratarea revoluţiei române – nu la nivelul desfăşurării ei, ci în privinţa urmărilor (Suciu, *Lumea bună a balconului*, pp. 86 – 87). Marius Mioc, unul dintre cei mai tenace apărători ai revoluţiei timişorene, cel puţin prin numărul de cărţi publicate (vezi „Bibliografia"), nu creditează nici complotul extern, nici pe cel intern, chiar dacă admite că în cadrul întâlnirii de la Malta, între Bush şi Gorbaciov, ar fi putut fi pusă la cale, teoretic, răsturnarea lui Ceauşescu. Mioc se pronunţă mai cu seamă asupra spontaneităţii revoltei de la Timişoara, refuzând să dea un verdict limpede în privinţa Bucureştiului. Pe de altă parte însă, în una dintre cărţile sale, acest autor enumera o serie de falsificatori angajaţi într-o adevărată „campanie de măsluire a istoriei revoluţiei", între care Ion Iliescu, Ion Cristoiu, Pavel Coruţ, Sergiu Nicolaescu, Virgil Măgureanu, Silviu Brucan, Radu Portocală şi mulţi alţii – unii dintre ei, deşi susţin revoluţia pură, sunt invalidaţi pentru că îşi arogă merite false, alţii pentru că mizează pe teoria conspiraţiei. Opinia lui Marius Mioc este detaliată în ceea ce priveşte deturnarea revoluţiei, după consumarea ei. El observă, de pildă, foarte atent felul în care confuzia şi haosul asupra prelucrării datelor revoluţiei au fost lăsate cu bună ştiinţă să acţioneze, pentru a se păstra o nebuloasă asupra vinovaţilor. El citează fragmente ilustrative din Sinteza Parchetului Militar despre Revoluţie, publicată în 1994, în care însuşi Parchetul Militar constată o serie de abateri şi incorectitudini în prelucrarea informaţiilor:

„Contrar ordinelor în vigoare, *comandanţii unităţilor militare nu au luat măsuri de cercetare operativă a evenimentelor soldate cu morţi şi răniţi* produse în perimetrul unităţilor respective; *nu au fost*

întocmite pe măsura derulării evenimentelor *jurnale ale acţiunilor de luptă, nu au fost păstrate benzile magnetice şi diagramele privind evoluţia unor ţinte în spaţiul aerian localizate pe ecranele radiolocatoarelor*; *nu au fost adoptate măsuri* de către comandanţi

68 DECEMBRIE '89

În scopul conservării armelor-corpuri delicte care se aflau la diferite unităţi militare; mai mult chiar, *s-a procedat la alterarea de către unii comandanţi militari a conţinutului unor documente referitoare la împrejurările uciderii sau rănirii unora dintre militarii din subordine*" (Mioc, 1997, p. 33 – s.m.).

Parchetul Militar a primit răspunsuri incomplete, superficiale ori chiar insolente din partea instituţiilor şi organismelor de stat solicitate. Deşi susţine tranşant, cum spuneam, ideea de revoluţie pură, Marius Mioc este contrariat şi indignat de faptul că în Procesul de la Timişoara, majoritatea celor care fuseseră identificaţi că au împuşcat protestatari au fost achitaţi. El acuză, în general şi în particular (pe studii de caz), manipularea proceselor revoluţiei, absolvirea celor vinovaţi pentru reprimarea violentă din decembrie 1989. De aceea, recunoscând statutul de revoluţie, Mioc creditează, ulterior, şi o lovitură de stat, dar numai după consumarea revoluţiei, şi incriminează structura pucistă a noii Puteri post-decembriste, cum o numeşte el! (O parte dintre cărţile lui Mioc sunt publicate înainte de 1999, când s-au aniversat zece ani de la revoluţie şi când au fost inculpaţi, judecaţi şi condamnaţi doi dintre agenţii, la nivel înalt, ai reprimării protestatarilor din Timişoara: generalii Mihai Chiţac şi Victor Athanasie Stănculescu; nemulţumirea faţă de procesele intentate forţelor de reprimare din timpul revoluţiei, care în majoritatea cazurilor au fost absolvite de vină, va marca şi alţi autori care, în momentul scrierii cărţilor respective despre decembrie 1989, nu aveau de unde să ştie că, în viitor, generalii Chiţac şi Stănculescu vor fi totuşi judecaţi şi condamnaţi pentru implicarea lor în represiunea de la Timişoara.) Ziaristul timişorean Iosif Costinaş consideră că revoluţia s-a consumat doar până în 22 decembrie 1989 (creditează, prin urmare, şi ziua de 22 decembrie dimineaţa), când a fost preluată şi reconvertită printr-un „puci securisto-terorist" (Milin, 1997). Costinaş nu etapizează revoluţia, întrucât nu doreşte să o invalideze, dar sugerează că după sau din 22 decembrie 1989 a început altceva; ziaristul nu indică dacă până la 22 decembrie revoluţia era

încheiată sau nu. George Şerban (eminenţa cenuşie a „Proclamaţiei de la Timişoara") afirmă că Timişoara a fost esenţială pentru revolta incendiară de stradă din decembrie 1989, care a declanşat mişcarea de opoziţie în toată ţara (chiar dacă revolta-revoluţie a fost urmată de o restauraţie). El introduce însă o nuanţă esenţială în definirea revoluţiei, şi anume vorbeşte despre o *revoluţie*

spirituală ulterioară (dependentă de revoluţia de stradă din decembrie 1989), care a început abia în primăvara anului 1990, prin redactarea şi răspândirea „Proclamaţiei de la Timişoara", considerată a fi documentul (întârziat doar temporal) spiritual, moral şi ideologic al revoluţiei din decembrie 1989 (Milin, 1997)! Astfel, „Proclamaţia de la Timişoara" este văzută ca document etic (şi politic) al revoluţiei din decembrie 1989, cu scopul de a reconstitui, pentru români, sensul revoluţiei. Într-o culegere de texte despre Timişoara (*Timişoara 16 – 22 decembrie 1989*, 1990), Adrian Dinu Rachieru discută revoluţia în doi timpi: revoluţia exterioară, care a triumfat militar, şi revoluţia interioară, morală, care trebuie să o continue pe cea dintâi (p. 17). Pentru aceeaşi idee va pleda şi Ana Blandiana în discursurile sale din timpul mitingu-lui-maraton din Piaţa Universităţii (22 aprilie – 13 iunie 1990); revoluţia continuă, pentru că după ce s-a manifestat mai întâi la nivel fizic, ea reclamă şi o manifestare spirituală, o renaştere simbolică, morală, a românilor.

Scriitorul Adrian Marino a publicat în februarie 1990, în ziarul *Dreptatea*, un text interesant despre revoluţia din decembrie, intitulat „Două revoluţii". În acest text, Marino deosebeşte o *revoluţie de sus în jos*, condusă de un grup restrâns de comunişti reformişti, anticeauşişti într-o direcţie gorbaciovistă (deşi reformişti, aceştia, subliniază analistul, sunt mult mai conservatori decât omologii lor din alte ţări foste comuniste, unii dintre ei având chiar un trecut stalinist de notorietate); şi o *revoluţie de jos în sus*, a României profunde, cu caracter anticomunist, nu doar anticeauşist. Dacă cea dintâi a fost elaborată, cea de-a doua a fost spontană şi haotică, dar sinceră; dacă cea dintâi le-a aparţinut „bătrânilor", cea de-a doua este revoluţia „tinerilor" (deşi Adrian Marino doar sugerează această ruptură între generaţii, nu o şi numeşte). Întrucât comuniştii reformişti intenţionează să monopolizeze puterea, revoluţia de jos în sus (a

tinerilor) tinde să se permanentizeze (în acest punct, Marino intuieşte fenomenul „Piaţa Universităţii 1990", care a semnificat tocmai permanentizarea revoluţiei de jos în sus).

Horia-Roman Patapievici consideră reală starea de revoluţie în decembrie 1989, dar constată trădarea ei ulterioară. El acuză un pact între noua şi fosta Putere, dar nu indică vreun puci:

„Faptul că nu a fost găsit nimeni vinovat pentru represiunea din Decembrie nu este, cum s-a spus, consecinţa modului haotic în care

s-au desfăşurat evenimentele: este o decizie politică a celor care, imediat după Decembrie '89, au pactizat cu forţele represiunii, pact prin care s-a hotărât ca nimeni să nu fie pedepsit pentru crimele, mutilările şi suferinţele de atunci" (Rusan, 1997, p. 213).

Ziaristul Petre Mihai Băcanu consideră, la deja mulţi ani de la evenimentele din decembrie 1989, că „a fost într-adevăr o revoluţie, chiar dacă mai târziu scopul ei a fost deturnat în folosul unei anumite grupări" (Rusan, 1997, p. 221). Oameni de televiziune care au girat la faţa locului evenimentele din decembrie 1989 văd revoluţia ca o explozie populară, transmisă în direct; aportul decisiv în capitală este considerat ca fiind adus de „masiva şi hotărâta ridicare a muncitorimii bucureştene" în dimineaţa de 22 decembrie (Brateş, 1997, p. 52). Faptul că la Televiziune s-a lucrat în condiţiile unei avalanşe şi ale unui haos informaţional – sau, prin intermediul studioului 4, chiar ale unei ample acţiuni de dezinformare – nu înseamnă că revoluţia ar fi invalidată; de la un punct încolo, informaţiile (mai cu seamă cele militare) au fost verificate de un grup de ostaşi, astfel încât să fie stopate şi dezamorsate posibilele diversiuni. Transcrierile tuturor intervenţiilor de la TVR din decembrie 1989 (Tatulici, 1990) indică haosul, emoţionalitatea maximă, exaltarea, improvizaţia, dar şi răstălmăciri, posibile dezinformări, care însă, toate la un loc, pledează pentru ideea de revoluţie, cu variaţiile ei emoţionale, verbale etc.

Politologul Stelian Tănase are un punct de vedere mai elaborat, cu o demonstraţie concentrată asupra trădării valorilor revoluţiei, după ce aceasta a fost încheiată în faza ei primară: în 22 decembrie (şi înainte, la Timişoara şi în alte oraşe) a avut loc într-adevăr o revoltă populară, dar ulterior, în etapa transferului de putere, au câştigat opozanţii din fosta Putere (foşti demnitari comunişti, vârfuri ale

armatei şi administraţiei), şi nu anticomuniştii. Tănase respinge varianta unui complot KGB, precum şi teoria lui Ceauşescu (şi mai târziu a facţiunii naţionaliste a Securităţii), care acuza mai multe „agenturi străine" că ar fi urmărit dezintegrarea României. „Revoluţia română a fost o combinaţie între o revoltă a populaţiei câtorva mari oraşe cu preluarea puterii politice de către forţe din eşaloanele secunde ale vechiului regim" (Tănase, 1999, p. 273); a urmat apoi un „proces revoluţionar de lungă durată în direcţia instaurării democraţiei" (p. 274). Desigur, Stelian Tănase nu trece cu vederea unicitatea revoluţiei române, marcată

de faptul că a fost cea mai ambiguă şi mai sângeroasă din Europa de Est. Dar apoi politologul se concentrează tocmai asupra trădării ulterioare a revoluţiei, acuzând prestaţia primului organism politic constituit după căderea regimului Ceauşescu. Astfel, Frontul Salvării Naţionale a fost vinovat nu pentru că a preluat puterea, ci pentru că a apelat la tehnica dictatului după instalarea sa la putere, folosind statul „ca instrument al impunerii autorităţii sale" (p. 358): „Dintr-o forţă nelegitimă, care asigură funcţionarea instituţiilor statului până la alegeri, FSN se transformă într-o grupare tentaculară, cu aceeaşi prezenţă ubicuă ca şi vechiul PCR" (p. 359). Apoi, după ce îşi anunţă intenţia electorală, FSN se foloseşte de instituţiile statului pentru a câştiga primele alegeri libere de după căderea comunismului. În acest sens, deşi revoluţia a avut loc, ea nu a fost dusă până la capăt, ajungându-se ca, prin alegerile manipulate din mai 1990, revoluţia să primească un caracter conservator:

„Mulţimile active din decembrie 1989 au fost pulverizate în luna mai de votul majorităţii tăcute. Mesajul electoratului a fost că trebuia păstrat cât mai mult din regimul precedent. […] Opoziţia putea să existe, dar numai marginal, ca opoziţie tolerată" (p. 363).

Neducerea până la capăt a revoluţiei şi pervertirea ei au fost dovedite mai cu seamă de momentul 13 – 15 iunie 1990 (şi mineriada cea mai violentă), când România a fost „la un pas de dictatură, de o dezbinare gravă, de război civil" (pp. 363 – 364). Reacţia internaţională, de critică la adresa regimului Iliescu, a fost cea care a obstrucţionat instaurarea unei noi dictaturi patronate de Ion Iliescu şi FSN.

Există destui martori ai evenimentelor din decembrie 1989

desfăşurate în alte oraşe decât Timişoara şi Bucureşti (Ionel Ştefan Alexandru, 1998, de pildă) care văd în acest moment o revoluţie, datorită faptului că schimbarea a fost radicală, totuşi, la nivel economic şi socio-politic, cel puţin din punct de vedere teoretic, majoritatea etapizează revoluţia după cum urmează: revolta de la Timişoara şi din alte oraşe (15 sau 16 – 22 decembrie) şi revoluţia propriu-zisă (22 – 31 decembrie), considerând noaptea de 21 spre 22 decembrie ca fiind intervalul esenţial ce a preschimbat revolta în revoluţie; unii consideră că în perioada 22 – 25 decembrie 1989 a avut loc şi o încercare de contrarevoluţie (susţinută de sprijinitori ai fostului regim şi chiar de agenţi străini), revoluţia

Încheindu-se, în plan fizic, după moartea lui Ceauşescu, adică în 25 decembrie 1989; în perioada 25 – 31 decembrie a avut loc, apoi, o consolidare a noii Puteri, precum şi lupta pentru ierarhie şi funcţii. Unii autori compară explozia din România cu celelalte revoluţii anticomuniste din fostele ţări-satelit ale Moscovei şi consideră că revoluţia română a fost cea mai puternică şi mai decisivă pentru schimbările politice din 1989: „Cea mai radicală mişcare din centrul şi estul Europei, reprezentând punctul de criză maximă a regimului comunist” (Urdăreanu, 1996, p. 5).

Cei din interiorul Puterii

Ion Iliescu a scris trei cărţi despre revoluţia română şi este posibil ca, în viitor, să mai scrie şi alte lucrări legate de aceeaşi temă, întrucât evenimentele din decembrie 1989 par să-l obsedeze. Voi prezenta amănunţit (şi cu citate ample) cărţile lui Iliescu, întrucât autorul lor este unul dintre susţinătorii înverşunaţi ai ideii de revoluţie pură, pe care o apără tocmai pentru a se apăra de acuzaţiile de complot (extern sau intern) care i s-au adus atât lui personal, cât şi echipei sale instaurate la putere în 22 decembrie 1989.

În *Revoluţie şi reformă* (1994), autorul afirmă că a pornit la scrierea respectivei cărţi pentru că „am dorit să înlesnesc înţelegerea logicii acestei revoluţii” (p. 7), care a fost una „dramatică” (şi nu de catifea), o „erupţie socială cu un autentic caracter popular şi naţional” (p. 12). Spre deosebire de alte schimbări radicale din Europa de Est, „Revoluţia română nu a fost punctul culminant al unor acumulări treptate în direcţia schimbării, ci punctul critic în care ne-a adus

tocmai absenţa schimbărilor, imobilismul unui sistem opresiv" (p. 13). De aceea, revoluţia română a fost o explozie „categorică: demolând structurile statului totalitar dintr-odată, ca o lovitură de trăsnet, ea şi-a avut dramatismul şi nimbul ei tragic" (p. 13). Respingând acuzaţia de complot, conspiraţie, lovitură de stat (pe care le consideră fabulaţii), autorul precizează: „Noua Putere politică s-a născut dintr-o sumă de conjuncturi, iar istoria şi-a croit atunci drum prin hăţişurile hazardului" (p. 14). Iliescu este inflamat din pricina unor „cercuri politice interne" care ar fi inculcat românilor ideea complotului, pentru a-l obstrucţiona să candideze în 1990 şi 1992 – de aceea insistă pe ideea că revoluţia a fost stihială şi a avut caracter de „ciclon" (p. 16), chiar dacă

admite posibilitatea ca anumite cercuri şi servicii de spionaj să fi elaborat comploturi care, însă, nu au fost şi puse în practică (crede, însă, în existenţa unor presiuni externe care urmăreau căderea regimului Ceauşescu). Afirmă că în România ar fi fost imposibilă o „revoluţie de catifea", că el însuşi mizase, ca reformator, cu ani în urmă, pe aşa ceva, dar că se convinsese de imposibilitatea acestei soluţii – singura formulă era o stihie revoluţionară, un „spasm politic şi social" (p. 18). Admite că „o răscoală populară m-a propulsat în vârtejul acţiunii ce a dus la transformarea unei explozii sociale într-o cucerire cu caracter politic" (p. 17). Consideră că a fost creditat în revoluţie datorită faptului că românii îl cunoşteau ca opozant al lui Ceauşescu, încă din 1971, când fusese acuzat de „deviaţionism intelectualist", întrucât criticase regimul din Coreea de Nord, care îl entuziasmase pe dictatorul român.

Este de acord că în 1989, în România, ar fi fost de-ajuns şi o „scânteie" pentru ca nemulţumirea generală să coaguleze într-o explozie, ceea ce s-a şi întâmplat. Pronunţându-se asupra insurecţiei timişorene, Iliescu recunoaşte că a fost semnalată acolo prezenţa unor agenţi şi ziarişti străini (sovietici şi maghiari, în special), ori chiar diplomaţi, care, intuind schimbarea, s-au deplasat în capitala bănăţeană; însă evită să-i califice ca diversionişti, admiţând că aceştia au avut mai mult rol de observatori, motiv pentru care susţine decis că,

la Timişoara, imixtiunile agenţilor străini au fost secundare, esenţială fiind revolta populară. Mărturiseşte că a aflat de revolta timişoreană încă din 17 decembrie şi că era, prin urmare, în aşteptarea unei schimbări majore. Consideră mitingul bucureştean din 21 decembrie drept un act suicidar al lui Ceauşescu, acesta constituind cea mai sigură cale ca întreaga ţară să afle despre ceea ce se întâmpla în capitală.

Mai departe, Iliescu îşi descrie participarea la evenimente pas cu pas. În 22 decembrie se îndreaptă spre Televiziune, cu dorinţa de a participa la evenimente (citatul este amplu, dar el este reprezentativ pentru teza lui Iliescu şi pentru stratagemele sale conceptuale ulterioare):

„Am hotărât să mă duc la Televiziune – alegerea mea era simplă: voiam să fiu prezent la locul unor fapte pe care le aşteptam şi pe care le consideram hotărâtoare pentru destinul ţării. Erau clipe de un entuziasm copleşitor, când mulţimea trăia cu incandescenţă emoţia participării la un act excepţional. În acea vâltoare nemaipomenită de bucurie şi speranţă, pe toţi ne unea sentimentul că istoria se urneşte din loc. Văzând această uriaşă descătuşare de energii, mi-am spus că lucrul cel mai urgent era de a da coerenţă mişcării spontane a maselor, de a evita haosul şi anarhia, de a alcătui un nucleu în jurul căruia să se poată regrupa toate forţele capabile de a orienta dezideratele mulţimii şi a organiza acţiunile lor într-un program politic cu direcţie unitară. Prin acest program, mişcarea populară spontană, revolta împotriva dictaturii – care pornise, iniţial, ca un bulgăre de zăpadă şi se transformase acum într-o avalanşă de nestăpânit – aveau să dobândească o hotărâtoare substanţă revoluţionară şi să se definească, atât prin premise, cât mai ales prin perspectiva imediată, ca un act istoric crucial, revoluţionar" (p. 55).

Recunoscut la Televiziune ca „disident", Iliescu este purtat la studioul 4 (locul telerevoluţiei), unde lansează un apel pentru coagularea unei structuri de putere, dând întâlnire la ora 17.00, la sediul fostului Comitet Central (unde se afla mulţimea bucureştenilor), celor doritori să participe la constituirea unui nou organism politic democratic. Iliescu precizează: „Încă nu aveam conturat un proiect clar despre modul în care va trebui să acţionăm, dar simţeam că era cu atât mai urgent să punem bazele unui cadru organizat de acţiune, cu cât domnea o confuzie totală" (p. 55). Faptul că se impune pe loc în faţa

oamenilor s-a datorat, precizează din nou, felului în care reflexele sale de om politic au funcţionat în mod natural (p. 56). Ajuns la sediul fostului Comitet Central, se retrage cu „câţiva" (nu reiese ce statut aveau aceştia) într-un birou pentru a redacta „Apelul către ţară". Apoi, la scurtă vreme, încep împuşcăturile din după-amiaza zilei de 22 decembrie, pornite, afirmă Iliescu, din „elanul revoluţionar" al celor obsedaţi de „teroriști". Nu poate preciza cine au fost presupuşii „teroriști" şi consideră confuză identitatea acestora; dar îi critică pe cei care îl acuză că prin intermediul lor „ar fi simulat un început de război civil pentru a prelua puterea" (p. 61). Totuşi, în cele din urmă propune câteva ipoteze: aceştia ar fi fost cazuri izolate ale unor fanatici ai regimului Ceauşescu sau persoane din Miliţie şi Securitate care se temeau de represaliile populaţiei, panicate că vor fi trase la răspundere pentru activitatea lor ca forţe înregimentate în dictatura ceauşistă. Din cauza împuşcăturilor din Piaţa Palatului, grupul din care face parte şi Iliescu se mută în sediul MApN, stabilindu-şi acolo „cartierul general", iar seara se deplasează la Televiziune, pentru a da „Comunicatul către ţară

al Consiliului Frontului Salvării Naţionale", care avea zece puncte ce prevedeau: pluralism şi pluripartitism, separarea puterilor în stat, respectarea drepturilor omului, restructurarea economiei şi agriculturii, integrarea României în Europa etc.

Iliescu afirmă apoi că numele FSN a fost preluat după denumirea cu care un universitar român (numele acestuia, vom afla cu altă ocazie, este Alexandru Melian) semnase, cu aproape o jumătate de an înainte de decembrie 1989, un protest împotriva dictaturii ceauşiste, protest citit la „Europa Liberă". Chestiunea victimelor de după 22 decembrie i-a fost adesea imputată lui Ion Iliescu, motiv pentru care acesta ţine să dea o explicaţie: „Multe dintre victimele acelor zile s-au datorat caracterului spontan al mişcării, circulaţiei anarhice a informaţiilor şi iniţiativelor de toate felurile, prost coordonate pe plan operaţional" (p. 72) – acestor cauze li s-au adăugat dezinformări intenţionate sau nu, situaţii de panică etc. La acuza că ar fi cerut ajutor militar de la Moscova, Iliescu răspunde ritos că nu a apelat la URSS în niciun moment din timpul evenimentelor din decembrie 1989 şi că interpretarea revoluţiei române ca acţiune KGB

sau CIA este absurdă. În mod previzibil, Iliescu doreşte să clarifice apoi chestiunea procesului şi a execuţiei cuplului Ceauşescu: delimitându-se vag de ilegalitatea procesului, consideră că respectiva execuţie a fost legată de teama unui posibil război civil şi de dorinţa de a stopa înfruntările de stradă – de aceea execuţia cuplului Ceauşescu a fost „un act de justiţie populară dus la îndeplinire în condiţii psihologice particulare" (p. 81).

În ultima parte a primei sale cărţi, Ion Iliescu revine la definirea în stil personal a revoluţiei române şi a stihialităţii ei: revoluţia a fost „un «salt în gol», o aventură născută mai mult din disperare şi abia apoi din speranţă. Orizontul viitorului era o nebuloasă neexplorată" (p. 89); sau: „Revoluţia noastră a izbucnit pur şi simplu, într-o formă neaşteptată, fulgerător şi incredibil. Apoi s-a consumat cu febrilitate, în latura ei strict violentă, în câteva zile. Dar, câştigând în radicalitate de la o zi la alta, ea s-a prelungit, inevitabil, într-o serie de tensiuni şi conflicte de ordin social şi politic" (p. 90). Autorul emite inclusiv sentinţe generale despre caracterul cathartic al revoluţiilor: „Revoluţiile au şi un efect mântuitor, terapeutic, te obligă «să arzi etapele», dar te zdruncină şi te epuizează pentru intervale lungi" (p. 91). Spre finalul primei sale cărţi, Iliescu se ocupă şi de urmările revoluţiei române, de „cazanul" social şi politic din 1990, considerând că protestele

opoziţiei din primele luni de după revoluţie şi mai ales fenomenul „Piaţa Universităţii 1990" au constituit „încercări de destabilizare a tinerei democraţii". Iliescu este inflamat mai ales din cauza mitingului-maraton din Piaţa Universităţii, unde, „sub onorabilul înveliş revoluţionar şi sub aparenţa simpatică a unei mişcări juvenile se ascundea, de fapt, negaţia absolută a idealurilor politice ale Revoluţiei din decembrie 1989" (p. 128), care în 13 iunie 1990 ar fi coagulat în cele din urmă într-un puseu al unei „rebeliuni legionare".

În a doua sa carte (*Revoluţia trăită*. *Stenograma convorbirii cu membrii comisiei senatoriale pentru cercetarea evenimentelor din decembrie 1989*. *Mesaje şi alocuţiuni la a cincea aniversare a Revoluţiei Române*, 1995), Iliescu sintetizează mai întâi opiniile celor care susţineau că în decembrie 1989 nu s-a desfăşurat o revoluţie autentică – aceştia sunt: 1. nostalgicii vechiului regim comunist, care susţin că a

fost o contrarevoluţie; 2. cei care văd în evenimentele din decembrie 1989 un complot intern al Armatei sau extern, al străinătăţii; 3. „nostalgicii orânduirilor antebelice", care indică o lovitură de palat a nomenclaturii de rangul al doilea, ce ar fi confiscat revoluţia (pp. 10 – 11).

Pentru a răspunde acuzatorilor, Ion Iliescu îşi reia demonstraţia din prima carte: astfel, revoluţia română

„A fost declanşată de o explozie populară şi este meritul poporului român, al maselor orăşeneşti mai ales, al spiritului de abnegaţie al tineretului, atât la Timişoara, cât şi la Bucureşti, unde ieşirea platformelor industriale din 22 decembrie a fost factorul determinant. Pentru că, altminteri, cu tot eroismul tinerilor din noaptea de 21 [decembrie], putea fi lichidată şi înăbuşită toată mişcarea. Dar, până la urmă, finalizarea s-a produs prin această participare de masă a populaţiei Bucureştiului" (p. 13).

Mai departe, autorul se ocupă de istoricul grupului său, afirmând că nu a avut o echipă formată şi că întâlnirea cu ceilalţi viitori membri (politicieni) marcanţi ai FSN a fost spontană, că denumirea FSN fusese mediatizată prin postul de radio „Europa Liberă", de unde şi opţiunea pentru ea, dar şi fiindcă „voiam să salvăm naţiunea" (p. 16). Iliescu nu uită, în acest context, să-şi facă autoportretul de „disident": prima dispută şi ruptură cu Ceauşescu a avut-o în 1971, după vizita acestuia în Coreea de Nord, vizită în urma căreia Iliescu a criticat societatea coreeană dezumanizată. Din cauza acestei reacţii, Ceauşescu l-a acuzat de „intelectualism".

retrogradându-l şi sugerându-i să se instruiască în sens comunist. „A aplicat cu mine metoda chinezească, a trimiterii la reeducare", precizează Iliescu în mod hiperbolic şi inadecvat (p. 33). După care ar fi urmat diferite stadii ale decăderii politice a „disidentului", persecutat de dictator. Recunoaşte că, de aceea, a participat la o serie de întâlniri conspirative anticeauşiste, într-un grup de patru-cinci sau doar de două persoane, la aceste întâlniri fiind prezenţi, între alţii, şi Nicolae Militaru sau Virgil Măgureanu. Securitatea a fost exclusă de la aceste întâlniri conspiraţioniste,

întrucât era considerată a fi total aservită regimului.

În ceea ce priveşte prestaţia sa începând cu 22 decembrie, Ion Iliescu punctează câteva lucruri pe care le consideră esenţiale: 1. afirmă că a avut succes şi autoritate în 22 decembrie, atât la Televiziune, cât şi la sediul Comitetului Central, întrucât era o figură cunoscută, cu un anumit capital politic – „aveam autoritate morală, pe care o acumulasem de-a lungul anilor, prin poziţiile mele publice şi prin comportamentul meu" (p. 41); 2. consideră platforma-program a FSN (în zece puncte) ca fiind „cel mai radical program revoluţionar din toate ţările din zona aceasta de centru şi est-european" (p. 13); 3. neagă incriminarea că ar fi solicitat intervenţia militară sovietică în decembrie 1989; 4. consideră că procesul Ceauşescu a fost adaptat contextului şi regretă că nu a fost posibilă organizarea unui proces în condiţii normale, din pricina timpului presant; că execuţia în grabă a cuplului Ceauşescu a fost necesară pentru a reduce sacrificiile umane în timpul revoluţiei de după 22 decembrie, schimbul de focuri încetând doar după execuţia cuplului prezidenţial; 5. În privinţa „teroriştilor", emite ideea că aceştia ar fi putut fi elemente fidele din Securitate, dar mizează şi pe teoria „teroriştilor întâmplători"; 6. refuză culpabilizarea Armatei pentru represiunea din decembrie 1989; 7. refuză termenul „restauraţie" referitor la prestaţia sa politică acuzată de „neo „sau „cripto-comunism".

Spre finalul cărţii, Ion Iliescu îşi publică discursurile legate de revoluţie, ţinute cu diferite prilejuri. Citez aici din alocuţiunea rostită la TVR, în 26 decembrie 1989, în calitate de preşedinte al Consiliului FSN, când, doar la patru zile de la 22 decembrie, Iliescu se apăra de acuzaţia unei lovituri de stat:

„[…] *revoluţia noastră are o particularitate deosebită*. Ea este *rezultatul unei acţiuni spontane* a maselor, expresie a nemulţumirii acumulate de-a lungul anilor, care a fost accentuată prin încercările de reprimare a mişcărilor de masă şi, în primul rând, ale tineretului.

Este total falsă ideea că ar fi putut fi vorba de o *lovitură de stat* realizată de câteva forţe organizate, ba încă şi cu sprijin din afară. Adevărul este că acest *Consiliu al Frontului Salvării Naţionale este emanaţia mişcării şi nu a precedat mişcarea*" (p. 130).

În a treia carte (*Revoluţia română*, 2001), Ion Iliescu este şi mai decis să apere revoluţia în faţa detractorilor săi. Dar mai intervine şi altceva: preocuparea de a-şi face creditat rolul personal, pe de o parte,

şi obsesia de a da un anume sens revoluţiei române, pe de altă parte. De aceea, autorul declamă în trombă:

„O revoluţie se judecă, în primul rând, prin programul său: cât de profund, cât de radical este acesta, care este motivaţia lui şi în ce dinamică, în ce perspectivă se înscrie" (p. 13).

Particularitatea revoluţiei române a constat în caracterul său violent şi dureros, prin moartea mai ales a tinerilor, admite Iliescu – „radicalismul popular" a atacat radicalismul antidemocratic al regimului ceauşist. De aceea, revoluţia română a fost *veritabilă* şi adevărată, insistă autorul. O altă particularitate a ei a fost transmiterea în direct a evenimentelor de către foarte multe din televiziunile lumii. La fel ca în primele două cărţi, şi aici Iliescu se ocupă de Timişoara: de data aceasta precizează că punctul culminant al revoltei timişorene a fost ieşirea masivă în stradă, în 20 decembrie, a muncitorimii şi fraternizarea armatei cu protestatarii. În ceea ce priveşte posibila implicare a unor „agenturi străine", cum le numea Ceauşescu, Iliescu este adeptul unei poziţii a jumătăţii de măsură, care îi poate satisface parţial şi pe interpreţii conspiraţionişti ai evenimentelor din decembrie 1989:

„Cercetările ulterioare nu au infirmat ipoteza prezenţei unor servicii speciale străine, dar nici nu au adus suficiente probe pentru o concluzie certă asupra dimensiunii şi rolului jucat de acestea" (p. 32).

Iritat însă de susţinătorii categorici ai teoriei conspiraţiei (externă sau internă), autorul afirmă din nou că FSN a fost „emanaţia" revoluţiei şi nu a precedat-o pe aceasta, şi acuză seria de „fabulaţii" şi „scenarii care mai de care mai fanteziste", de tipul complot, lovitură de stat, revoluţie furată, confiscată etc. P. 109). El consideră că scopul acestora este „delegitimarea revoluţiei şi transformarea ei într-un simplu vehicul pentru accederea la putere a unor forţe care n-au avut nicio legătură cu revoluţia, dar de

al cărei prilej se simţeau datoare să profite şi să intervină cât mai avantajos" (p. 110), acuzaţiile respective fiind făcute din rea-credinţă, suspiciune, complexe, spirit de vendetă, minciună, ticăloşie etc. P. 111). Apoi, lucru esenţial, Ion Iliescu nu este mulţumit cu denumirea de *revoltă* dată revoluţiei române, întrucât revoltă, consideră autorul, este un „adevăr parţial şi minimalizator" (p. 114);

revoltă a fost la Timişoara, apoi la Bucureşti (în 21 decembrie) şi în celelalte oraşe; ceea ce a urmat, însă, din 22 decembrie a fost o revoluţie! Prin acest demers, Ion Iliescu intenţionează să despartă apele şi să ia partea leului, lăsându-le înaintemergătorilor (timişorenilor, apoi celor care au ieşit în stradă în 21 decembrie în Bucureşti şi în alte părţi) spontaneitatea revoltei stihiale, anarhice, violente, pentru a-şi păstra partitura legată de coerenţa unui program revoluţionar. Cu alte cuvinte, a fost revoltă la Timişoara (16 – 21 decembrie) şi în celelalte oraşe în 21 decembrie, pentru că nu a existat un program (în acest punct, autorul uită intenţionat de programul Frontului Democratic Român de la Timişoara, citit în Piaţa Operei în 21 decembrie şi elaborat în noaptea de 20 spre 21 decembrie; mai târziu va aminti, totuşi, de această platformă).

După Ion Iliescu, şi aceasta este stratagema sa conceptuală, revoluţia începe din 22 decembrie, mai întâi prin ieşirea masivă pe străzile capitalei a muncitorimii de pe platformele industriale, apoi prin programul Frontului Salvării Naţionale. Dacă *revolta* a adus „opresiune, gloanţe, vieţi secerate, drame, tragedii", *revoluţia* a adus „un program cu desăvârşire radical care a coagulat uriaşele energii în revărsare" (p. 115); dacă revolta a fost violentă, revoluţia a adus, dacă nu liniştea şi pacea, atunci măcar starea de bine, de confort psihic şi sufletesc al naţiunii – aceasta este logica demonstraţiei lui Ion Iliescu. Denaturarea este făcută strategic, cum am spus deja: mai întâi accentul cade pe aportul muncitorimii, apoi pe aureolarea rolului FSN ca şlefuitor al revoltei în revoluţie. Doar prin intermediul Frontului Salvării Naţionale, sugerează autorul, revolta spontană a devenit revoluţie, adică „o mişcare politică precis organizată şi precis determinată, care să pună capăt nu doar unui regim, ci însuşi sistemului pe care îl reprezenta" (p. 115).

În privinţa unui punct spinos, anume decizia FSN de a deveni formaţiune politică (diferită de instituţia de stat care guverna până la alegerile din mai 1990), Ion Iliescu vede această hotărâre ca fiind logică, întrucât, în opinia sa, „exercitarea Puterii politice

În stat nu era incompatibilă cu participarea la alegeri" (p. 250). În legătură cu ideea unui „proces al comunismului", pe care FSN nu a dorit să-l promoveze nici moral, nici juridic, Iliescu afirmă că

„Revoluţia Română a fost cel mai autentic şi real «proces al comunismului»" (p. 304); un „proces al comunismului" după tiparul celui în care au fost inculpaţi naziştii la Nürnberg i se pare lui Ion Iliescu a fi „un împrumut, la indigo, tocmai al practicilor totalitare, când, să ne aducem aminte, a fost aplicată în masă opera de «reeducare», prin închisori şi la Canal, «a burgheziei şi moşierimii», ca şi a altor categorii, inclusiv a intelectualităţii" (pp. 362 – 363). Ion Iliescu invalidează, prin urmare, „procesul comunismului" pe motivul că ar constitui o tehnică totalitară! Riscul acestui proces ar fi fost, în opinia sa, că „schimbam un totalitarism cu altul", astfel încât „umbra inversă a lui Stalin se întrezărea destul de clar" (p. 363). De aceea, soluţia autorului este toleranţa şi reconcilierea – între victime şi călăi, se presupune.

În amplul interviu pe care i-l ia politologul Vladimir Tismăneanu (*Marele şoc*. *Din finalul unui secol scurt*, 2004), Ion Iliescu recapitulează succint aşa-zisa sa disidenţă: în anii '70, Ceauşescu l-a acuzat de „intelectualism" şi l-a trimis la „reeducare" la Timişoara şi Iaşi (unde a ocupat tot funcţii de *apparatcik*!). Ideea şi conceptul de revoluţie din decembrie sunt apărate cu mai puţină vehemenţă ca în celelalte cărţi, dar la fel de ferm: „Contestarea faptului că, în România, a avut loc, în decembrie 1989, o revoluţie este fie o naivitate, fie o lipsă de cultură politică, fie, cel mai adesea, un act deliberat, care răspunde unei game neaşteptat de largi de interese politice şi nu numai. De aici şi încercările de a confunda planurile, de a afirma că nu a fost revoluţie, ci «lovitură de stat»" (p. 113). Concretizarea unei revoluţii este dovedită nu neapărat de violenţa ei, cât de „transformările politice sau de sistem" pe care le generează respectiva mişcare – „Caracterul revoluţionar al evenimentului este dat de calitatea, amplitudinea şi consistenţa schimbării" (p. 113). Iliescu respinge termenul „lovitură de stat" pe motivul că, în decembrie 1989, nu ar fi avut loc doar un schimb de personaje politice, ci şi de structuri politice – nici nu-şi mai reaminteşte că tocmai acest lucru i s-a imputat după epuizarea evenimentelor din decembrie 1989, şi anume faptul că a fost doar un personaj liberal care l-a înlocuit pe Ceauşescu, fără să se fi produs o mutaţie majoră la nivel de structură politică.

Frontul Salvării Naţionale copiind structura Partidului

Comunist. Deşi nu admite termenul „lovitură de stat", consideră că, dacă, într-adevăr, ar fi avut loc o „lovitură de stat", aceasta ar fi fost de preferat:

„O lovitură de stat, care să-l fi putut înlătura pe Ceauşescu, ar fi fost un lucru benefic. Aceasta ar fi ferit ţara de sacrificiile de vieţi omeneşti din decembrie 1989. Au fost unele încercări de închegare a unei asemenea acţiuni, dar, din păcate, fără finalitate şi fără efect" (p. 115).

Rememorează discuţiile sale din anii '80 cu generalii Nicolae Militaru şi Ion Ioniţă, dar şi cu Virgil Măgureanu, Virgil Ioanid, Radu Florian, Valter Roman despre virtuale opoziţii alternative la regimul Ceauşescu, însă punctează clar că au fost doar discuţii, nu acţiuni propriu-zise. Mai mult, declară că nu ar fi fost posibilă nicio lovitură de stat coordonată de Armată sau de Securitate, întrucât acestea erau aservite regimului şi, în acelaşi timp, supravegheate şi epurate de orice posibili disidenţi. În România nu era posibilă nicio „revoluţie de catifea", pentru că nu exista rezistenţă şi alternativă la putere; de aceea, singura soluţie era o „răbufnire, explozie socială, revoltă populară" (p. 171). Laudă Timişoara pentru eroismul său şi admite că ziua de 20 decembrie a fost esenţială, marcând semnalul prăbuşirii sistemului. Consideră însă că doar „Comunicatul către ţară" al Consiliului Frontului Salvării Naţionale a avut rol decisiv la nivel de document politic, fiind un „text fondator al noii Românii" (p. 189). Declară că nu a vorbit cu Gorbaciov decât în 27 decembrie, când a primit felicitările liderului sovietic pentru victoria revoluţiei.

În ceea ce priveşte evenimentele din 13 – 15 iunie 1990, Iliescu nu mai numeşte, dar sugerează aşa-zisa rebeliune legionară care ar fi avut loc în 13 iunie şi îi laudă pe mineri, considerând că aceştia erau urmaşii legitimi ai celor care protestaseră în 1977 împotriva lui Ceauşescu.

Să recapitulăm: în definiţia revoluţiei, Iliescu se manifestă prin clişee comuniste (ceea ce nu este neapărat paradoxal) – „aportul muncitorimii" în 20 decembrie la Timişoara şi în 22 decembrie la Bucureşti (pe care pedalează obstinat) este o sechelă a gândirii sale definitiv marcate de un pattern comunist, care vedea în clasa muncitoare „avangarda" partidului respectiv. În demonstraţia lui

Ion Iliescu, esenţială pentru schimbarea regimului a fost revoluţia începută în 22 decembrie şi nu revolta de la Timişoara sau insurecţia bucureşteană din 21 decembrie (deşi, în *Marele şoc*… este mai nuanţat în ceea ce priveşte Timişoara). Teza aceasta are însă o scăpare esenţială: fără revoltă nu ar fi existat nici revoluţia, dacă este să respectăm logica cronologică propusă de Ion Iliescu; fără revolta „frumoşilor nebuni" curajoşi de la Timişoara şi din Bucureşti (şi din alte câteva oraşe ale ţării, Cluj, Braşov, Arad, Oradea etc.) mulţimile nu ar fi ieşit niciodată în stradă; de precizat, apoi, că în 22 decembrie nu au ieşit masiv pe străzile capitalei doar muncitori, ci şi studenţi şi intelectuali (dar aceştia nu se potriveau, probabil, cu teoria „muncitorească" a lui Ion Iliescu).

Un rol aparte în cărţile lui Ion Iliescu îl au autoportretele emfatice de „disident": nu orice fel de „disident", ci unul trimis la „reeducare" de către Ceauşescu. Or, Ion Iliescu nu a fost, totuşi, un persecutat al dictatorului (nu a fost arestat sau anchetat; nu s-au făcut presiuni asupra lui, nu a primit ameninţări, nu i-a fost interzisă semnătura în ziare, chiar dacă a fost supravegheat de Securitate), iar „disidenţa" sa a fost pusă în circulaţie, dar nu a fost şi reală: nu există nicio intervenţie publică prin care Iliescu să i se fi opus lui Ceauşescu; nu a semnat nicio scrisoare de protest dintre cele trimise în Occident şi citite la posturile de radio occidentale; în *Marele şoc*… Iliescu afirmă că, în martie 1989, ar fi redactat un fel de proclamaţie către ţară pe care a încercat să o transmită în străinătate, către „Europa Liberă", cu ajutorul lui Virgil Măgureanu, dar încercarea a eşuat, iar textul s-a pierdut. Ion Iliescu a fost un conspiraţionist silenţios, cenuşiu, temător-prudent, în cadrul întâlnirilor conjuraţiei cu scop reformator din anii '80, care nu au coagulat în nimic concret. Alexandru Bârlădeanu, unul dintre colaboratorii săi direcţi după decembrie 1989, el însuşi fost nomenclaturist, consideră chiar că, până la un punct, Ion Iliescu a fost protejatul lui Ceauşescu (vezi Betea, 1997).

În cărţile sale despre revoluţia română, Ion Iliescu se complace în postura de „om providenţial" al momentului decembrie 1989: a fost omul potrivit la locul potrivit, cu reflexe de om politic, care l-au propulsat imediat. Trebuie precizat că perfidă şi uzurpatoare nu a fost neapărat prestaţia lui din, să zicem, 22 decembrie 1989, ci atitudinea sa ulterioară: în 1989, platforma-program a FSN era îndeajuns de democratică încât să convingă opinia publică, dar

punerea ei în practică a constituit cu totul altceva. Cea mai bună caracterizare a rolului jucat de Iliescu este făcută în „Declaraţia manifestanţilor din Piaţa Universităţii 1990”, din 25 aprilie: „Ion Iliescu este principalul vinovat de deturnarea caracterului anticomunist al revoluţiei începute în decembrie 1989” (Ştefănescu, 1995, p. 64).

Ion Iliescu acuză cu obstinaţie opoziţia din 1990 că ar fi încercat „destabilizarea tinerei democraţii”, tocmai fiindcă el însuşi era trădătorul idealurilor revoluţiei române. Or, una din tacticile sale a fost aceea de a acuza prin exact acuzaţiile care îi erau aduse. Iliescu a clamat mereu programul democratic al FSN – într-adevăr, acesta era democratic, numai că Iliescu a aplicat prea puţin din schimbările susţinute în platforma-program; de la teorie la practică erau destule inconveniente pentru regimul proaspăt instalat după căderea lui Ceauşescu, cea mai importantă fiind mentalitatea pur şi fidel comunistă a liderului noului regim (doi dintre colaboratorii săi direcţi, într-o primă fază, Dumitru Mazilu – pentru o mai scurtă perioadă – şi Alexandru Bârlădeanu, îl vor acuza pe Iliescu, ajuns lider FSN, de practici autoritariste bolşevice). În mod concret, regimul Iliescu din 1989 – 1990 nu a pus capăt sistemului pe care îl reprezenta comunismul, ci l-a reformulat în termeni gorbaciovieni. De aceea demersul lui Ion Iliescu din cele trei cărţi ale sale este imoral, iar teoria prin care vrea să-şi lege numele definitiv de evenimentele din decembrie 1989 indică un complex de vinovăţie, dar şi un narcisism autoprotector.

Acuzându-l pe Ceauşescu că l-ar fi supus unei „reeducări” după metoda chinezească, Ion Iliescu este hilar, dar în grotescul afirmaţiei sale există şi un sâmbure de adevăr, în alt sens însă decât cel dorit de Iliescu: spre deosebire de deţinuţii politici care au fost reeducaţi prin tortură la Piteşti, Ion Iliescu a fost şi a rămas un auto-reeducat, în libertate, în spiritul *omului nou* comunist, ca dovadă tezele sale despre „muncitorimea revoluţionară”, alergia la ideea de „proces al comunismului”, „limba de lemn” de care nu se poate debarasa, alergia sa din 1990 la opoziţia politică reprezentată mai ales de PNŢCD şi PNL (partide istorice, care se încăpăţânau, prin existenţa lor, să nu permită ca FSN să fie tot un partid unic, după modelul PCR) şi, nu în ultimul

rând, obsesia de a vedea în fenomenul „Piaţa Universităţii 1990” şi în 13 iunie 1990 o „rebeliune legionară”.

PURIŞTII (SUSŢINĂTORII IDEII DE REVOLUŢIE PURĂ)

85

Petre Roman (*Libertatea ca datorie*, 1994) este un alt susţinător al ideii de revoluţie pură, în care vede un mic Turn Babel (fără să folosească această formulă), un puzzle, un mozaic – revoluţia română este un „mare eveniment” în care „coexistă elemente raţionale şi elemente iraţionale, o anumită logică şi destulă lipsă de logică, determinism şi întâmplare, totul de-a valma, fără a mai vorbi de simple greşeli sau de încurcături sau echivocuri care au putut avea, pornind de la cauze minime sau iluzorii, urmări considerabile” (pp. 103 – 104). Dezordonată şi complicată, revoluţia română a semănat cu o uriaşă „mişcare browniană” (p. 105), a cărei stihialitate a fost vizibilă prin „vârtejul mulţimii răsculate”; revoluţia a fost (din 22 decembrie) şi un fel de „transă” copleşitoare: Petre Roman mărturiseşte că el însuşi vorbea ca un „automat”, ca un posedat, că respectivele zile incendiare îi induseseră o programare comportamentală şi un romantism revoluţionar (p. 113). El neagă şi invalidează teoria complotului, justificând astfel: „Revoluţia noastră s-a făcut din mers, pas cu pas, şi a fost ca atare plină de şovăieli şi de aproximaţii. Trebuie totuşi să admitem că un număr de actori aveau, să nu zic un «plan», dar măcar o idee cât de cât precisă cu privire la ce voiau şi nu voiau să urmeze căderii lui Ceauşescu” (p. 105). În ciuda „planului” câtorva dintre „actorii” acelor zile, mişcarea s-a definitivat „într-o atmosferă de nepregătire, de confuzie şi de nehotărâre” (p. 105).

În 1994, când îşi publică spovedania şi când făcea parte deja de multă vreme din altă grupare politică decât Ion Iliescu (fostul său partener principal de revoluţie), Roman admite că Iliescu era un „perestroikist întârziat” şi că, în acest sens, se poate spune că revoluţia a fost confiscată, întrucât puterea a fost concentrată în mâinile unor *apparatciki* care au monopolizat şi infiltrat noul regim de după căderea lui Ceauşescu cu vechi comunişti. Dar, în continuare, refuză ideea de lovitură de stat, complot, conjuraţie etc. Ca şi Iliescu, Roman acceptă într-un singur caz termenul „tentativă de lovitură de stat”: atunci când se referă la ziua de 13 iunie 1990 (ziua în care mitingul-maraton din Piaţa Universităţii a fost dizolvat prin forţă), pe care o consideră marcată de forţele oculte ale extremei drepte, care ar

fi urmărit răsturnarea noii Puteri. Printr-o asemenea catalogare tipic comunistă, Petre Roman

dovedeşte că, deşi mai liberal în gândire (în anumite privinţe) decât conservatorul Ion Iliescu, rămăsese, totuşi, îndeajuns de marcat de sechele comuniste.

Petre Roman a fost singurul dintre membrii de bază ai grupului Iliescu care a ieşit în stradă, în 21 decembrie 1989, în Bucureşti; probabil că acesta a fost şi motivul pentru care a fost creditat şi acceptat de ceilalţi *apparatciki* ca „mezin” al grupului (desigur, ţinându-se cont şi de familia din care provenea Roman şi care avea opţiuni ideologice identice cu ale tandemului Iliescu-Brucan; în acest sens, unii analişti l-au perceput ca pe o sosie reformatoare a figurii lui Nicu Ceauşescu). Interesant ar fi fost ca, în mărturia sa, Petre Roman să vorbească tocmai despre „planul” pe care, după cum el însuşi recunoaşte, unii dintre actorii politici ai evenimentelor din decembrie 1989 l-ar fi avut în vederea preluării puterii la o eventuală cădere a regimului Ceauşescu, chiar dacă nu a fost vorba de o lovitură de stat.

Dorind să minimalizeze şi să ridiculizeze interpretările care decretau în decembrie 1989 un complot extern sau un puci, o lovitură de stat, o conspiraţie internă, Gelu Voican-Voiculescu, una din figurile dubioase ale evenimentelor din decembrie 1989, un aventurier, dar unul dintre personajele-cheie ale procesului şi execuţiei cuplului Ceauşescu, afirmă că a existat într-adevăr o conspiraţie, dar aceasta a fost una a destinului. Voican-Voiculescu susţine ideea de revoluţie pură prin inversul revoluţiei, paradoxul fiind jonglat cu ironie. Spre deosebire de Ion Iliescu, care, iritat de interpretările conspiraţioniste, încercase să le obstrucţioneze prin demonstraţia obsesivă a revoluţiei spontane, Voican-Voiculescu este aproape cinic, mulţumit în mod evident de beneficiile pe care i le-a adus revolta românilor în decembrie 1989, aşa încât îşi îngăduie să fie, măcar în aparenţă, magnanim. În toate luările sale de poziţie, susţine că nu se cunoştea cu cei din grupul Iliescu (decât din auzite), admiţând însă că, iniţial, fusese convins că membrii grupului se cunoşteau între ei – de fapt, conchide Voican-Voiculescu, fiecare membru al grupului avea aceeaşi suspiciune faţă de ceilalţi. Iată explicaţia sa care ironizează „conspiraţionita”:

„Aşa cum azi sunt unii care cred în teza conspiraţionistă, cu atât mai mult atunci multă lume ne-a privit astfel. Şi ăsta a fost

norocul nostru, pentru că aşa ne-au crezut şi cei cărora trebuia să ne impunem, şi cei care ar fi putut să ne doboare. Atât anumite vârfuri militare sau din Securitate, cât şi fostul aparat de partid, surprinşi de apariţia noastră neaşteptată, de aspectul nostru insolit, văzându-ne cum acţionăm, ne-au perceput ca siguri pe noi, atribuindu-ne o puternică bază submersă, pe care ei o ignorau, dar în realitate ne lipsea… Imaginarul colectiv ne-a conferit o pondere pe care nu o aveam. Nimeni nu-şi putea închipui că noi pluteam efectiv, ridicaţi pe creasta valului revoluţionar, menţinându-ne într-un echilibru extrem de labil. Nimeni nu putea crede că noi nu aveam nicio ierarhie şi că nu dispuneam de o temeinică structură organizată, care să reprezinte sprijinul nevăzut al acelui vârf vizibil. A fost o sublimă impostură involuntară, care ţine de o anumită ironie a sorţii, căci, până la urmă, există şi o componentă supralumească în toată desfăşurarea evenimentelor istorice, ce nu sunt la cheremul exclusiv al oamenilor. Fără a invoca o doză de miraculos, dar şi fără a o respinge, se poate spune că într-un fel am fost membrii unui mare complot ultrasecret, care ne-a selecţionat şi ne-a distribuit pe fiecare în rolurile respective, stabilindu-ne partitura şi momentul când vom intra în scenă. Această vastă conjuraţie, atât de secretă, încât nici noi nu ştiam că facem parte din ea, este conspiraţia destinului" (Ardeleanu, Savaliuc şi Baiu, 1996, pp. 111 – 112).

Sergiu Nicolaescu (*Un senator acuză*! 1996) preia majoritatea informaţiilor prezente în cartea sa de la Direcţia de Contra-informaţii a Direcţiei Securităţii Poporului, adică de la serviciile de contraspionaj românesc. De aceea, el consideră că serviciile de spionaj străine au urmărit din timp înlăturarea lui Ceauşescu, drept care, în anumite cazuri, în special în Transilvania, au susţinut activitatea unor opozanţi precum Doina Cornea sau László Tökes (p. 6); alteori, consideră Nicolaescu, respectivele servicii de spionaj ar fi urmărit chiar dezintegrarea teritorială a României. Mai cu seamă Ungaria ar fi fost amestecată în astfel de stimuli, prin propagandă anticeauşistă şi antiromânească în Transilvania. Preluând, cum am spus deja, datele organelor româneşti de contraspionaj, Nicolaescu creditează ideea că

forţe străine ar fi urmat să-l înlăture pe Ceauşescu în 25 decembrie 1989 sau de Anul Nou (p. 7). Alături de Ungaria, din oculta străină ar

mai fi făcut parte URSS, în principal, dar şi alte forţe (Franţa, de pildă, ar fi fost la curent cu ceea ce se întâmpla în România), în ciuda acestor catalizatori şi intriganţi-conspiratori, Sergiu Nicolaescu susţine că revolta de la Timişoara a fost reală (neconfecţionată), la fel şi cea de la Bucureşti, iar prăbuşirea regimului Ceauşescu s-a datorat exploziei poporului român („gropar al comunismului”, cum îl numeşte autorul – p. 180); căderea regimului Ceauşescu nu a fost urmarea unor intervenţii străine sau a unor conspiraţii interne. Este respinsă, de asemenea, ideea de revoluţie confiscată sau furată de echipa condusă de Ion Iliescu sau de Frontul Salvării Naţionale. Cu toate acestea, Nicolaescu admite că, la fostul sediu al Comitetului Central, în 22 decembrie, bătălia pentru putere s-a dat între două facţiuni aflate la cârma revoluţiei: grupul Iliescu şi grupul generalilor (Ştefan Guşe şi Iulian Vlad, patronaţi de Ilie Verdeţ), primul grup izbutind să preia conducerea şi să-l marginalizeze pe cel de-al doilea. De asemenea, autorul consideră că, din 22 decembrie, pe teritoriul României s-ar fi manifestat o diversiune aeriană şi electronică veridică, ceea ce confirmă suspiciunea existenţei unui plan de ocupare străină (prin invadare) a României. Respectiva diversiune a fost însă contracarată de faptul că Armata a susţinut total revoluţia. Deşi a fost, la un moment dat, şeful Comisiei de Cercetare a Adevărului despre Revoluţia din Decembrie 1989, Sergiu Nicolaescu face multă paradă verbală în stil cinematografic, dar nu mai mult de atât (nu în zadar, cartea sa are ca titlu o pastişă după filmul său *Un comisar acuză* /). Mare parte din cartea lui Nicolaescu mizează pe ideea de complot extern ramificat; dar cum aceasta nu ar fi fost *corectă politic* faţă de poporul pe care îl reprezenta în calitate de senator, autorul se repliază şi afirmă răspicat ideea de revoluţie nealterată.

Alte voci

Istoricul Dennis Deletant (*Ceauşescu şi Securitatea*… 1995; dar şi în *România sub regimul comunist*, 1997) nu creditează ideea conspiraţiei externe sau interne decât ca tentative teoretice (şi nu pragmatice) de înlăturare a lui Ceauşescu: „Importanţa comploturilor şi a complotiştilor de după revoluţie a întrecut cu mult semnificaţia

avută înainte" (Deletant, 1995, p. 320). În schimb, admiţând concret ideea de revoluţie (cu toţi stimulii ei posibili), el creditează şi o încercare de contrarevoluţie proceauşistă după 22 decembrie, care a fost însă, în cele din urmă, anihilată (Deletant, 1995, p. 330) tocmai de partizanii majoritari ai revoluţiei. Definiţia lui Deletant pentru evenimentele din decembrie 1989 este simplă: s-a pornit de la un protest maghiar, care s-a transformat vertiginos într-o revoltă românească; formularea explicativă este următoarea: „Sfidarea lui Tökes a fost catalizatorul exprimării solidarităţii etnice, ce a generat revolta populară împotriva lui Ceauşescu. Concursul tuturor acestor împrejurări a declanşat o serie de evenimente care au dus la răsturnarea dictatorului" (Deletant, 1997, p. 200).

Jean-Marie Le Breton (*Sfârşitul lui Ceauşescu. Istoria unei revoluţii*, 1997) a fost ambasadorul Franţei în România, în perioada 1987 – 1990. Cu alte cuvinte, a fost prezent în timpul evenimentelor din decembrie 1989, la care a asistat ca spectator empatic. Spre deosebire de majoritatea ziariştilor francezi care au văzut în revoluţia română o impostură, un complot, o lovitură de stat (vezi în

special cărţile semnate de Victor Loupan, Radu Portocală şi Michel Castex), fostul ambasador consideră că în România a avut loc, totuşi, o revoluţie, chiar dacă aceasta a fost, ulterior, confiscată. Le Breton etapizează revoluţia română în două momente: până în 22 decembrie (când a fost revoluţie pură) şi după 22 decembrie, când a fost vorba despre o revoluţie preluată şi umbrită, chiar dacă sensul ei s-a păstrat; dacă la Timişoara a fost, mai exact, o revoltă, la Bucureşti a fost o insurecţie. Scânteia revoltei timişorene nu i se pare deloc autorului a fi fost provocată sau gândită dinainte şi regizată, ci născută din eroarea de calcul a organelor de represiune din România: „Afacerea Th kes a fost deci un caz de disidenţă greşit evaluat de organele de securitate" (p. 83). Fostul ambasador neagă teoria conspiraţiei:

„Dacă a fost vreun complot, atunci a fost unul amorf, fără căpetenii, fără organizare, fără mijloace şi fără ţintă. Se trăia într-o atmosferă de sfârşit de domnie, fără a se şti cum şi cine îi va da lovitura de graţie dictatorului" (pp. 82 – 83).

Telerevoluţia este analizată ca un „*happening* politic în direct"

(p. 89), „teroriştii" sunt consideraţi a fi securişti izolaţi (adică neorganizaţi şi neaflaţi la ordinele cuiva), procesul lui Ceauşescu este perceput ca o parodie juridică (autorul consideră că ar fi fost mai potrivit ca Nicolae şi Elena Ceauşescu să fie executaţi sumar, fără proces, decât judecaţi grotesc şi incorect). Faza a doua a revoluţiei este considerată ca fiind esenţială din punct de vedere politic, prin pactul dintre noua Putere şi membrii fostei Puteri:

„Sunt convins că nodul acestei a doua faze a revoluţiei se găseşte în negocierile inevitabile dintre Securitate şi oamenii aparatului de partid, pe de o parte, şi «grupul» Iliescu pe de alta, acesta din urmă având marja sa de manevră limitată de aşteptările populare după zilele revoluţionare şi de prezenţa alături de el a intelectualilor «purtători ai conştiinţei naţionale». Că o astfel de negociere, despre care nu există dovezi formale, a avut loc, mi se pare neîndoielnic, deoarece ea explică o serie de decizii luate: suprimarea aproape imediată a pedepsei capitale, blândeţea manifestată faţă de personalul executant şi, mai ales, slăbiciunea constantă a noii Puteri în faţa răzmeriţei" (p. 99).

Ion Iliescu, noul lider politic, înlocuitorul lui Ceauşescu, i se pare lui Le Breton a fi „un bun discipol al lui Gorbaciov", care

voia să facă din Frontul Salvării Naţionale tot un partid unic, în ciuda diversităţii aparente (autorul mărturiseşte că l-a auzit personal pe Ion Iliescu declarându-i că este deranjat de ideea de pluripartitism – p. 100). În ciuda acestor nuanţe de compromis ale noii Puteri, fostul ambasador francez respinge teoria unui complot KGB sau a unei conspiraţii interne (a Securităţii) în decembrie 1989 în România. În opinia sa, intuiţia de politician l-a făcut pe Iliescu să negocieze o reconciliere cu Securitatea şi cu alte forţe de represiune ale regimului Ceauşescu, inclusiv cu fosta nomenclatură; Iliescu avea deja susţinerea poporului, dar prin pactul cu oamenii fostei Puteri el a primit şi susţinerea forţelor din umbră, securiştilor şi activiştilor de partid dându-li-se probabil asigurări că vor fi reintegraţi în sistem (p. 106). Aşa încât dacă în decembrie 1989 a avut loc o revoluţie, în 1990 a avut loc „consolidarea puterii fostului aparat al PCR, dar fără revenirea la comunism" – chiar şi aşa, revoluţia a fost confiscată (p. 112). Fără să fie obsedată de vreo teorie anume, demonstraţia lui Jean-Marie Le Breton

este pertinentă prin nuanţările aduse revoluţiei din decembrie 1989 în România – mai exact, prin pledoaria pentru caracterul ei inefabil. Tema „teroriştilor" este însă tratată reducţionist: dacă aceştia au existat cu adevărat, atunci ei au aparţinut unui grup (desigur, minoritar) care primea ordine clare şi care respecta o anumită strategie; dacă nu, atunci poate că au fost inventaţi – sau ar fi fost inventaţi oricum.

Amintesc aici şi opinia unui fost istoriograf comunist şi notoriu colaboraţionist ceauşist, Dan Zamfirescu (*Războiul împotriva poporului român*, 1993), nu numai din dorinţa de a inventaria toate speculaţiile posibile asupra revoluţiei, dar şi fiindcă teoria lui este grandomană şi naţionalistă într-un sens mai puţin obişnuit. Emfatic şi demagog, Zamfirescu vede în revoluţia română un „mare spirit creator" „pus în slujba unei opere mondiale de recreare a lumii în duh" (p. 111), o „minune a istoriei universale" (p. 347), aproape o „teofanie" (p. 351). Teza lui se opune însă celei conspiraţioniste, într-un sens purist neobişnuit: autorul susţine că, deşi a existat un complot internaţional împotriva României pus la cale în Occident (până aici avem de-a face cu teza proclamată şi de

fosta Securitate), *în decembrie 1989 a avut loc o revoluţie care a covârşit complotul extern şi conspiraţia internă* (s.m.), spulberându-le în principal în ziua de 22 decembrie (pp. 32 – 33); revoluţia a neutralizat conspiraţiile, le-a înfrânt şi le-a dejucat. Forţa dominantă a acestei revoluţii a fost internă, respectiv „muncitorimea română" (autorul insistă pe această formulă, pe care o exaltă), care, ieşind masiv în stradă, a dejucat orice posibil scenariu al complotiştilor, fiindcă (şi urmează argumentaţia bizară) *„a dat unei lovituri de stat amploarea şi dimensiunile unei revoluţii autentice"* (p. 211). Cu alte cuvinte, revoluţia a confiscat complotul (extern, intern) şi nu invers! Revoluţia este cea care a preluat lovitura de stat şi nu invers! Pe lângă muncitorime, dejucătorii complotului au fost Armata şi trupele de securitate, care nu au purtat un război fratricid, apoi Ion Iliescu, acesta neacceptând să devină o marionetă a Occidentului; fiind un „bun român", Iliescu a izbutit să scoată ţara din plasa ţesută de complotiştii occidentali (p. 211)!

În această teorie susţinută de Dan Zamfirescu este vizibilă râvna

fostului istoriograf ceauşist de a se pune linguşitor în slujba noii Puteri, mulţumind cu teoria sa pe aproape toată lumea. De aceea, el construieşte teza revoluţiei române care a decapitat toate conspiraţiile posibile, dejucându-le, datorită forţei sale stihiale ieşite din comun (mântuitoare, creatoare etc), datorită muncitorimii şi „bunilor români" (Securitatea, Ion Iliescu). Nu revoluţia a fost confiscată de vreun puci ori de varii comploturi externe, ci revoluţia le-a confiscat pe acestea, anihilându-le!

Teoria conspiraţiei

Unii dintre susţinătorii teoriei conspiraţiei (externă sau internă) nu exclud şi posibilitatea revoltei sau chiar a revoluţiei poporului român în decembrie 1989; aceştia nu acceptă, totuşi, decât foarte rar ideea unui sincretism între conspiraţie şi revoltă (precum autorii sau martorii pe care i-am inclus în capitolul dedicat perspectivei hibride asupra evenimentelor din decembrie 1989) şi declară primordialitatea complotului asupra revoltei. Deşi, cum am spus deja, ei nu exclud ideea de revoltă-revoluţie, aceasta este secundară conspiraţiei, care înglobează şi înghite revoluţia, distrugând-o şi ruinând-o. Voi prezenta tezele legate de teoria complotului în ordinea cronologică în care au fost publicate mărturiile şi analizele respective, pentru că astfel este mai uşor pentru cititor să se descurce în hăţişul respectivelor teorii, unele dintre ele fiind abracadabrante şi apocaliptice.

Teoria complotului extern

Cel dintâi care a susţinut varianta complotului extern, şi aceasta chiar în timpul desfăşurării revoluţiei, a fost Nicolae Ceauşescu. În toate intervenţiile sale de până în 22 decembrie, el a susţinut teoria unui complot extern, al „agenturilor străine" şi al serviciilor de spionaj străine, din Ungaria (în mod special), dar şi din URSS (şi din alte ţări foste comuniste, care, între timp, adoptaseră un regim democratic) sau din Occident (SUA, în mod special); un alt termen folosit în acuzaţiile sale este acela de „acţiuni teroriste" ale presupuşilor complotişti străini. Obsesia lui era însă un complot urzit de Ungaria (această obsesie îl va marca şi pe unul dintre poeţii săi de curte, Corneliu Vadim Tudor, liderul unui partid ultranaţionalist, care va pretinde contrapunctic în revista *România Mare*, apărută în 1990, că revolta de la Timişoara s-a născut dintr-un complot maghiar, cu sprijin internaţional). Din stenogramele şedinţelor Comitetului Politic Executiv al CC al PCR şi din apariţiile televizate ale lui Ceauşescu

rezultă modul tendenţios în care dictatorul credita amestecul spionilor străini (în speţă, maghiari) în treburile interne ale României, care ar fi ameninţat prin acţiunile lor integritatea teritorială a ţării. Nu este clar dacă Ceauşescu chiar credea în această interpretare sau doar intenţiona să muşamalizeze faptul că poporul român (timişorenii, bucureştenii etc.) se revoltase împotriva lui. Cum dictatorul era cuprins, în ultima fază a regimului său, de paranoia naţionalismului furibund, cea vizată în mod aparte ca fiind intrigantă şi spioană era Ungaria (de aici, una din formulele predilecte ale lui Ceauşescu care acuza „cercurile revanşarde, revizioniste" sau „iredentiste, şoviniste", în timp ce Occidentul era catalogat ca fiind reprezentat în complot de „cercuri imperialiste").

Deşi nu face referinţă directă la KGB, Ceauşescu acuză limpede un amestec al Uniunii Sovietice, fiindu-i cunoscut chiar şi lui faptul că Mihail Gorbaciov nu îl agrea între liderii est-comunişti, considerându-l neostalinist şi arătându-se adesea iritat de prestaţia retrogradă a lui Ceauşescu în cadrul tendinţei reformatoare a celorlalte ţări comuniste. De vină pentru tulburările timişorene erau deci, în opinia lui Ceauşescu, străinii (maghiarii) infiltraţi pe teritoriul românesc, apartenenţa etnică a pastorului reformat László Tökes constituind un pretext potrivit pentru a invada România.

În *România – autopsia unei lovituri de stat – în ţara în care a triumfat minciuna* (1991), Radu Portocală porneşte de la premisa că revoluţia română a fost un amestec de fals şi real, mai exact un „corolar al perestroikăi" (p. 11), România fiind de multă vreme un laborator pentru experienţele politice sovietice (încă din 1944, se presupune). Dacă francezii au privit la început cu patimă şi simpatie revoluţia română – întrucât vedeau şi proiectau în ea o reeditare a Revoluţiei franceze (care aniversa 200 de ani în 1989) –, dezamăgirea lor a fost uriaşă atunci când şi-au dat seama că în decembrie 1989 a avut loc o lovitură de stat instrumentată de URSS. Căci aceasta este teza lui Radu Portocală: creierul loviturii de stat din România a fost Moscova (respectiv Mihail Gorbaciov), conspiraţia internă (a românilor) fiind doar simbolică. Autorul francez de origine română consideră că Gorbaciov a iniţiat procesul politic al prăbuşirii lui Ceauşescu încă din 1987, după revolta muncitorilor de la Braşov, care

a indicat limpede că şi în România este posibilă o schimbare politică reformatoare. Aşa încât, din 1987, Moscova creează în România structura unei disidenţe la nivelul nomenclaturii, prin vechi *apparatciki* căzuţi în dizgraţia lui Ceauşescu; aceştia sunt încurajaţi să trimită scrisori publice de protest în străinătate, în care să fie criticat Ceauşescu, dar nu şi comunismul. Totuşi, încă dinainte de 1987 exista o facţiune a Securităţii (subordonată KGB-ului) care începe să lanseze (din 1985) zvonul „reformatorului" Ion Iliescu, apt să scoată România din impasul regimului ceauşist – astfel ar fi fost modelată, treptat, opinia publică, mai intens şi mai amplu începând din 1987. Posturile occidentale de radio, la rândul lor, prin emisiunile în limba română.

TEORIA CONSPIRAŢIEI

97

Încep să-i pregătească pe români pentru o posibilă schimbare de regim (p. 16). Desigur, nu întreaga structură a Securităţii era promoscovită; existau două facţiuni rivale, clar orientate: una prosovietică, alta naţionalistă (fidelă lui Ceauşescu tocmai pentru naţionalismul megalomanie al acestuia). Radu Portocală susţine însă că, de la un punct încolo, facţiunşa promoscovită ar fi preluat controlul asupra celeilalte, cel mai probabil din 1987, după ce Gorbaciov s-a impus ca lider mondial absolut. Omul-cheie al loviturii de stat este considerat a fi Silviu Brucan, care în 1988 vizitează Statele Unite, Marea Britanie şi URSS, vizită în care se presupune că a definitivat detaliile legate de lovitura de stat (p. 22). La începutul anului 1989, URSS ar fi anunţat discret statele occidentale despre o probabilă schimbare a regimului din România. În septembrie 1989, la posturile de radio occidentale sunt prezentate textele anticeauşiste semnate de un aşa-zis Front al Salvării Naţionale – Radu Portocală presupune că textul fusese gândit şi scris de aripa reformatoare, promoscovită, a Securităţii. Faptul care l-ar fi determinat pe Mihail Gorbaciov să iniţieze înlocuirea echipei politice din România este discursul lui Ceauşescu la Congresul al XFV-lea, care a avut loc în noiembrie 1989, şi unde dictatorul român a cerut retrocedarea Basarabiei; prin această pretenţie teritorială (considerată tabu), Ceauşescu ar fi declanşat scenariul moscovit al căderii sale (pp. 27 – 28).

URSS a avut complici externi pentru „revoluţia" română: cel mai important a fost Ungaria, care s-a ocupat de publicitatea cazului pastorului reformat László Tökes. În mod intenţionat enoriaşii

pastorului anticeausist au fost lăsaţi să protesteze până când mulţimea a căpătat un caracter multietnic, devenind apoi majoritar românească, fiind aptă pentru revolta propriu-zisă. László Tökes ar fi fost doar un pretext pentru stimularea şi promovarea publică a unei revolte, consideră Portocală, întrucât pastorul reformat a fost arestat în 17 decembrie şi eliberat în 22 decembrie (adică nu a mai fost necesar în desfăşurarea propriu-zisă a evenimentelor). La început, Armata şi Securitatea au evitat să utilizeze arme de foc, folosind tunuri cu apă şi bastoane; armele de foc vor fi folosite doar după iniţierea vandalizărilor comise, de altfel, de provocatori care erau fie agenţi străini, fie securişti (p. 35). Armata, atrasă şi ea, se presupune, în complot, foloseşte armele de foc în aşa fel încât să facă starea de revoluţie credibilă; şi Securitatea a participat la represiune, dar într-o măsură mai mică decât

Armata, afirmă Radu Portocală. Din 20 decembrie, presa occidentală este dezinformată programat şi ritualic în privinţa victimelor, fiind lansată ideea de masacru şi genocid. Încă înainte de 20 decembrie, posturile străine de radio răspândesc zvonul extinderii revoltei şi în alte oraşe ale ţării, în scopul instigării românilor; s-ar fi mizat pe efectul special al unei benzi audio în care se auzea cum timişorenii îi înfruntau verbal pe soldaţi, care, mai apoi, începeau să tragă. Radu Portocală comentează:

„Se aştepta ca românii să iasă în stradă şi să-l huiduie pe dictator; era obligatoriu să aibă impresia că ei sunt la originea căderii lui şi că tot ei sunt apoi aceia care-i aleg pe cei ce vor prelua puterea. Punctul de plecare al montajului este Timişoara. Mişcarea care, încet-încet, se generalizează se bazează pe o ficţiune” (p. 53).

Lovitura de stat se definitivează în perioada 21 – 22 decembrie 1989. În 21 decembrie are loc mitingul „sinucigaş” al dictatorului (sfătuit probabil de Securitate), care încă din 20 decembrie (dar şi mai devreme) acuza o conspiraţie străină şi o încercare de lovitură de stat. Boicotul mitingului s-ar fi datorat următoarei situaţii: manifestaţia s-a spart şi oamenii au fugit, întrucât prin difuzoare s-ar fi auzit, la un moment dat, zgomot de focuri de arme şi ţipete (acestea nu ar fi putut fi înscenate sau înregistrate decât de Securitate). Apoi mulţimea s-a repliat în centrul Bucureştiului, dar fără să existe lideri, iar la lăsarea

întunericului a început să se tragă în protestatari, întrucât erau necesare victime.

În 22 decembrie s-a înscenat sinuciderea generalului Vasile Milea: acesta ascultase docil ordinele dictatorului şi acceptase ca armata să tragă în populaţie, aşa încât Ceauşescu nu avea motiv să-l elimine; de aceea, Radu Portocală creditează ideea că generalul Milea a fost asasinat de facţiunea pucistă din Securitate, pentru a obţine sprijinul armatei în momentul în care fostul ministru al Apărării devenea „martir" (pp. 71 – 72). Dar după anunţarea oficială a revoluţiei, ziua de 22 decembrie prilejuieşte şi marile înscenări pentru mass-media din Occident: gropile comune de la Timişoara, cu presupuse trupuri schingiuite, şi estimarea victimelor la 60.000, fiind declarat genocidul. O altă minciună a revoluţiei ar fi fost capturarea lui Ceauşescu: acesta a fost arestat şi probabil chiar executat în 22 sau cel târziu în 23 decembrie, dar s-a aşteptat până în 25 decembrie pentru a se anunţa public acest lucru, în aşa fel încât să se mai adune victime care să legitimeze „revoluţia".

şi travaliul revoluţionar al noii Puteri instalate. Însăşi execuţia lui Ceauşescu a fost montată, cuplul fiind ucis înainte de a se filma presupusa execuţie (probabil, consideră Portocală, cei doi au fost împuşcaţi după metoda rusească, cu un glonţ în ceafă).

Un loc aparte în lovitura de stat l-a avut Ion Iliescu: în studioul 4 al TVR, acesta are o atitudine de lider incontestabil, dând ordine, convocând, anunţând programe; la fel procedează şi în sediul Comitetului Central, întrucât îşi ştia lecţia, pregătită din timp. Pentru a masca puciul şi mai ales eminenţa cenuşie moscovită, Iliescu şi grupul său lansează psihoza „teroriştilor" şi iluzia unui microrăzboi civil: se evită termenul „securişti", întrucât Iliescu fusese instalat la putere cu girul Moscovei, dar de către Securitate (respectiv de facţiunea prosovietică). Puterea speculează chiar, într-o anumită etapă, acuzaţia că „teroriştii" ar fi fost străini: existenţa lor ar fi creat condiţiile pentru intervenţia trupelor Pactului de la Varşovia, respectiv a sovieticilor (p. 117)! însuşi George Bush agreează posibilitatea (sau chiar sugerează) ca URSS să intervină militar în România, în favoarea „revoluţiei". Victimele continuă să apară şi după 22 decembrie, întrucât noua Putere s-a bazat pe sacrificarea inocenţilor, victime pentru care grupul

Iliescu se face direct vinovat; pentru a nu răspunde de atâtea morţi inutile, Ion Iliescu şi acoliţii săi au pretins cu obstinaţie spontaneitatea „revoluţiei". În concluzie, revoluţia a fost uzurpată de o „simplă remaniere guvernamentală" cu membri ai nomenclaturii de rangul doi (p. 135). Pentru ipoteza că regimul nu s-a schimbat, ci doar a fost remaniat pledează faptul că una dintre primele misiuni ale Serviciului Român de Informaţii (creat în martie 1990, dar fiind, de fapt, Securitatea renăscută) a fost să îi furnizeze lui Ion Iliescu dosarele românilor din exil care coagulaseră în opoziţie, acuzând regimul Iliescu de neocomunism. Apoi, alegerile din 20 mai au impus în mod legal echipa pro Gorbaciov şi anticeauşistă a FSN-ului. Iar Radu Portocală conchide amar: „Pentru prima oară în istorie, stăpânirea sovietică asupra unei ţări este validată prin plebiscit de către un popor care îşi imaginează că a votat pentru libertate" (p. 154).

Demonstraţia pas cu pas a autorului francez de origine română are câteva scăpări: noua Putere nu a putut evita, până la urmă, contaminarea termenului „terorişti" cu sensul de securişti, iar Securitatea a fost umilită în această etapă (că ea a renăscut revigorată prin crearea SRI constituie o etapă ulterioară, cu alte

conotaţii, care nu mai ţin neapărat de revoluţie, ci de restauraţie). Apoi, trupele Pactului de la Varşovia care ar fi putut „ajuta" România nu mai erau valide în decembrie 1989, pentru simplul motiv că multe din fostele ţări-satelit ale Moscovei trecuseră prin asemenea preschimbări politice, încât nu mai erau interesate de unirea lor într-un grup aparte, ci îşi vedea fiecare de propriul destin naţional în context european; chiar şi în cazul în care ar fi fost solicitate pentru a ajuta România în sens reformist politic, nu este deloc sigur că ele ar fi acceptat să participe la o invazie militară; singurii care ar fi putut intra *de facto* cu trupe în România erau sovieticii, dar şi aici există destule semne de întrebare.

Supoziţia asupra cazului Vasile Milea este confuză în versiunea lui Radu Portocală. După ce este anunţată sinuciderea acestuia în dimineaţa zilei de 22 decembrie, Ceauşescu îl cataloghează pe generalul Milea drept „trădător" şi „sabotor". Dacă Vasile Milea ar fi fost loial până la capăt lui Ceauşescu şi întru totul obedient faţă de regim, în niciun caz dictatorul nu ar fi folosit termenul „trădător"

pentru a-l caracteriza public pe unul dintre cei mai importanţi colaboratori ai săi (decât dacă nu ar fi fost manipulat de eventualii puriști); dimpotrivă, moartea lui Milea i-ar fi putut servi foarte bine pentru ideea de lovitură de stat, căreia i-ar fi căzut victimă generalul; or, dictatorul ştia că ministrul Apărării nu i-a ascultat întru totul indicaţiile de reprimare a populaţiei revoltate, chiar dacă a dat, totuşi, ordinul de a se trage în mulţime, cel puţin la Timişoara.

Filip Teodorescu (*Un risc asumat*. *Timişoara*, *decembrie 1989*, 1992) se mândreşte că a făcut parte, ca ofiţer, din Direcţia de contraspionaj a Securităţii, delimitându-se de poliţia politică ce acţiona împotriva populaţiei. El apără serviciile de spionaj şi contraspionaj, considerându-le a fi marcate de patriotism, în schimb îl critică pe Ion Mihai Pacepa, pe care îl califică drept trădător. Filip Teodorescu a fost unul dintre principalii acuzaţi în Procesul de la Timişoara, unde s-a şi făcut remarcat pentru luările sale de cuvânt. Teza lui este aceea că evenimentele din decembrie 1989 (în ce-l priveşte, se limitează doar la cazul Timişoarei) au fost pregătite din timp în străinătate, printr-un complot; nu creditează în niciun fel vreo conspiraţie internă ori vreun complot al generalilor.

TEORIA CONSPIRAŢIEI

101

Premisa de la care porneşte este aceea că în 1989, dar şi mai devreme, a existat un consens între Occident şi URSS de a-l debarca de la putere pe Ceauşescu; autorul mărturiseşte că, personal, încă din octombrie 1989, ştia despre posibilitatea înlăturării lui Ceauşescu. În străinătate s-a urmărit în special crearea unui grup de opoziţie, alcătuit din disidenţi faţă de Ceauşescu, astfel încât aceştia să fie prezentaţi, mai târziu, ca promotori ai acţiunii de răsturnare a dictatorului (p. 23). Cazul Th kes ar fi fost astfel speculat de spionajul străin, pentru a declanşa o mişcare la Timişoara, cu sprijin logistic din interiorul ţării. Un rol aparte, în rândul ţărilor vecine conspiraţioniste, l-au avut Ungaria şi Iugoslavia, care, consideră Teodorescu, încă din 1988, complotau pentru dezmembrarea României! Ungaria ar fi racolat şi pregătit mercenari români de naţionalitate maghiară, care în 1989 au desfăşurat în România acţiuni de propagandă anticeauşistă şi antiromânească. La casa lui Lászlo Tökes ar fi acţionat agenţi provocatori (iredentişti), cu scopul de a crea mulţimi artificiale care să atragă trecătorii şi să stârnească o reacţie, formând din rândul

populaţiei timişorene o masă de manevră. Th kes însuşi este caracterizat ca „infractor în sutană”!

Un rol aparte l-ar fi avut falşii turişti sovietici şi diferiţii provocatori care au luat contact cu ataşaţi militari ai ambasadelor străine la Bucureşti, informându-i despre ceea ce se întâmpla la Timişoara; drept urmare, o parte dintre aceşti ataşaţi militari au şi încercat să se deplaseze în capitala bănăţeană. În special Consulatul iugoslav a fost implicat în mişcările de la Timişoara.

În opinia lui Teodorescu, Timişoara a cunoscut două etape: 1) 15 – 18 decembrie, când au acţionat antisocialii şi provocatorii, cei din urmă instruiţi în străinătate; 2) 19 – 20 decembrie, când majoritari au fost protestatarii paşnici. După mitingul din 21 decembrie de la Bucureşti, Departamentul Securităţii Poporului a ştiut că regimul Ceauşescu va cădea; cel puţin generalul Iulian Vlad şi alţi capi ai Securităţii au intuit prăbuşirea regimului Ceauşescu, motiv pentru care au şi colaborat cu noile organisme constituite. Aşa încât, consideră Filip Teodorescu, asimilarea securiştilor cu „teroriştii” a fost o diversiune de amploare, gândită de cei care sprijiniseră din interior complotul extern; la fel şi arestarea şi judecarea capilor Securităţii într-un proces-înscenare, noua Putere constituită în urma prăbuşirii dictaturii având nevoie de ţapi ispăşitori pentru a salva imaginea Armatei, care îi reprimase pe

protestatari atât la Timişoara, cât şi la Bucureşti. De aceea, Filip Teodorescu afirmă că în România nu a avut loc o revoluţie, ci „o reîntoarcere la regimul anterior celui comunist” (p. 277).

Filip Teodorescu este atât de marcat de instituţia căreia i-a aparţinut ca angajat, încât nu face nicio distincţie între faptele reale şi intoxicările propagandistice cărora serviciul de spionaj şi contraspionaj al Securităţii îi căzuse pradă în ultima perioadă (şi nu numai) a regimului naţionalist şi megaloman al lui Ceauşescu. Deşi se delimitează de Securitate ca poliţie politică, speculaţiile sale se potrivesc cu cele ale poliţiei politice în privinţa evenimentelor de la Timişoara. Glosând cu obstinaţie pe marginea complotului extern, bolnav de „spionită”, Filip Teodorescu acordă prea puţin credit

poporului român în revolta de la Timişoara – şi din cauza deformării profesionale, dar şi pentru că teza complotului extern este singura care i-ar motiva presupusa nevinovăţie.

Ilie Stoian (*Decembrie '89*. *Arta diversiunii*, 1993) îşi susţine ritos punctul de vedere: în decembrie 1989, în România a avut loc o conspiraţie americano-sovietică, definitivată în cadrul întâlnirii de la Malta, unde s-a discutat schimbarea regimului din România, dar şi rămânerea României în sfera de influenţă rusească. Complotul extern ar fi început cu multă vreme înainte de Malta, fiind astfel posibilă mediatizarea disidenţilor (László Tökes, Doina Cornea, Mircea Dinescu etc.) pentru opinia publică internaţională şi românească, înainte de căderea lui Ceauşescu. Stoian nu exclude definitiv revolta concretă a populaţiei, dar contestă începuturile revoltei de la Timişoara, precum şi perioada de după 22 decembrie, când s-a manifestat un „haos regizat", populaţia devenind masă de manevră. László Tökes este considerat cu precădere un pion infiltrat, iar Armata este acuzată nu numai că a tras în popor, dar şi că a acceptat să facă jocul complotului extern (de aceea, Stoian contestă calitatea de erou a generalului Vasile Milea sau acuză direct zelul în reprimare al generalului Ştefan Guşe; dacă Armata a avut victime după 22 decembrie, acest lucru s-ar datora unor erori şi neglijenţe, comandanţii militari fiind manipulatori ai evenimentelor). Securitatea este singurul organism pe care Ilie Stoian îl apără şi îl laudă, considerându-l

pur (adică neangrenat în reprimarea populaţiei) şi, parţial, chiar susţinător al schimbării regimului Ceauşescu.

Autorul este, în mod vizibil, un purtător de cuvânt al Securităţii – mai exact, al acelei facţiuni naţionaliste care i-a rămas loială lui Ceauşescu. Sigur că Armata a greşit, în decembrie 1989, când a decis deschiderea focului asupra manifestanţilor, dar a face din Armată „oaia neagră" a revoluţiei este exagerat, totuşi, din moment ce tot Armata este cea care a trecut decisiv de partea populaţiei, sprijinind-o din 22 decembrie.

Alexandru Sau că (*KGB-ul şi revoluţia română*. *Intensificarea ofensivei forţelor antiromâneşti*, 1994) trage concluzia că în cadrul evenimentelor din decembrie 1989 au acţionat trei forţe anti-româneşti care au subminat statul român şi au continuat să-l submineze şi după decembrie 1989: 1) „imperialismul de sorginte sovietică"; 2) „revizionismul ungar"; şi 3) „hegemonismul şovin

iudeo-bolşevic" (pp. 142 – 143). La capitolul forţe antrenate în răsturnarea lui Ceauşescu, autorul menţionează: 1) poporul român; 2) URSS (liderii sovietici temându-se ca dictatorul român să nu revendice Basarabia şi tezaurul României, sechestrat de URSS după primul război mondial); 3) Ungaria (obsedată de recuperarea teritorială a Ardealului, dar şi fiindcă la Budapesta ar fi funcţionat „unul din centrele de coordonare pentru evenimentele din România" – p. 60); şi 4) Occidentul (în special SUA şi Franţa, dar şi alte state pentru care, după ce Mihail Gorbaciov ajunsese la putere, Ceauşescu nu mai reprezenta o punte de legătură şi un intermediar „independent" faţă de URSS).

Întâlnirea de la Malta este considerată a fi punctul culminant al pactului între KGB şi Occident pentru înlăturarea lui Ceauşescu. Dacă Moscova acţionase constant pentru a pregăti opinia publică din România în vederea prăbuşirii regimului comunist, SUA şi CIA acţionau în acelaşi sens, dar pe plan internaţional, Ion Mihai Pacepa fiind pionul folosit (p. 23). Sovieticii au fost însă cea mai importantă forţă, de unde şi titlul cărţii lui Sau că Autorul susţine că inclusiv Ceauşescu nu ar fi fost niciodată independent faţă de Moscova, din această cauză el neluând măsuri drastice împotriva agenţilor sovietici din România, în majoritatea cazurilor proveniţi

dintre generalii în rezervă, dar şi dintre persoane care deţinuseră funcţii importante în PCR; aceşti agenţi promoscoviţi au conspirat pentru înlocuirea lui Ceauşescu încă din 1984 – ei au fost filaţi de Securitate şi mai apoi obstrucţionaţi să acţioneze, dar nu au fost arestaţi, întrucât Ceauşescu nu a dorit acest lucru. Sau că speculează ideea că însuşi Ceauşescu ar fi fost racolat cândva (în tinereţe) ca agent KGB, doar astfel explicându-se duplicitatea sa faţă de sau manipularea sa în acţiunile kaghebiste din România (p. 17). KGB-ul a avut cel mai important rol în pregătirea opiniei publice pentru căderea lui Ceauşescu, numele mediatizat al înlocuitorului său fiind Ion Iliescu. Ca protejat al Kremlinului, acesta nu decăzuse complet din nomenclatura ceauşistă, fiind doar parţial izolat; felul în care lui Ion Iliescu i s-a creat, în mentalul românesc, o aură de salvator al naţiunii a constituit, după autor, o manipulare kaghebistă.

Sau că clasifică pe generaţii presupuşii kaghebişti români implicaţi în decembrie 1989, după cum urmează: 1. „vechii bolşe-vici-stalinişti" din epoca Gheorghiu-Dej – Silviu Brucan şi Alexandru Bârlădeanu; 2. „kominterniști şi kaghebişti" cu studii în URSS – Ion Iliescu, Nicolae Militaru; 3. rude apropiate ale primelor două categorii – Petre Roman, Adrian Severin (pp. 42 – 43), Roman fiind, potrivit acuzaţiilor lui Sau că, „omul ce reprezintă interesele marii finanţe europene şi mondiale" (p. 78).

Moscova a fost prezentă în România, în decembrie 1989, mai întâi prin falşii turişti sovietici care erau agenţi veniţi să monitorizeze şi să catalizeze evenimentele din România. O dată ajuns la putere, Ion Iliescu se grăbeşte să contacteze Uniunea Sovietică, pentru a se legitima şi a fi recunoscut: Sau că se bazează pe afirmaţia lui Iliescu din seara de 22 decembrie, în sediul fostului Comitet Central, când acesta declară că, în calitate de nou lider politic, a luat legătura cu Ambasada sovietică pentru a prezenta noul organism constituit, Frontul Salvării Naţionale. De altfel, Sau că este de părere că, într-una din zilele fierbinţi din decembrie 1989, Ion Iliescu şi Petre Roman s-au deplasat la Ambasada sovietică, unde au ţinut o conferinţă de presă, tot în sens legitimator (de ce la Ambasada sovietică? se întreabă Sau că Nu cumva pentru că preşedintele şi prim-ministrul interimari erau ei înşişi agenţi sovietici?). Autorul aminteşte apoi de felul în care a fost contactat telefonic generalul Ştefan Guşe, în limba rusă, oferindu-i-se ajutor militar pentru armata română, Guşe refuzând respectivul ajutor tocmai pentru că a intuit amestecul sovietic în decembrie 1989.

În acest sens, zvonistica despre atacarea României (aerian, terestru, marin, fiind vehiculate veşti despre bombardarea barajelor şi otrăvirea apei potabile) ar fi avut loc pentru a se crea imaginea falsă că „forţele Securităţii, loiale lui Ceauşescu, ar fi atât de numeroase şi de înzestrate încât să poată duce un război general, pe tot teritoriul, cu cele mai sofisticate arme, pentru înăbuşirea revoluţiei. Crearea acestei imagini şi acceptarea ei de către populaţie ar fi justificat chemarea armatei sovietice «pentru a salva poporul şi ţara»" (p. 48). KGB-ul ar fi urmărit astfel o dezintegrare de tip iugoslav (vezi războiul din Bosnia-Herţegovina, declanşat în 1991) a României, prin declanşarea unui război civil; acest scenariu nu a reuşit doar fiindcă populaţia a

ieşit masiv în stradă, iar Armata şi Securitatea au trecut de partea insurecţiei (p. 73). Ororile exagerate în decembrie 1989 („masacru", „genocid") au urmărit să creeze panică şi să justifice noul lider (Ion Iliescu) şi grupul său, care ajunseseră la putere. Cu foarte puţine excepţii, niciunul dintre liderii politici ai Frontului Salvării Naţionale nu au protestat în stradă în 21 decembrie; ei au apărut doar după fuga lui Ceauşescu, preluând revolta din mers şi reciclând-o, temperând-o politic, astfel încât presupusa revoluţie să fie doar anticeauşistă, nu şi anticomunistă. În concluzie, de răscoala, revolta sau insurecţia poporului român au profitat kaghebiştii români: „Aşa-zisa revoluţie română a fost înfăptuită de forţe diverse şi adverse, a căror voinţă a coincis doar într-un singur punct – înlăturarea lui Nicolae Ceauşescu" (p. 46).

Teza lui Alexandru Sau că este destul de legat argumentată, deşi conţine aberaţii (Ceauşescu kaghebist, de pildă), dar limbajul autorului este tendenţios. Strident, totuşi, este faptul că Alexandru Sau că acordă o atenţie insignifiantă Securităţii, ca şi cum ar vrea să facă uitată respectiva instituţie, minimalizându-i funcţionalitatea în general, dar şi în decembrie 1989: rolul generalului Iulian Vlad, şeful Securităţii, este aproape inexistent, deşi acesta a fost unul dintre oamenii-cheie, cel puţin pentru perioada 22 – 23 decembrie, la pupitrul „revoluţiei" în desfăşurare; la fel, rolul lui Virgil Măgureanu. Ceea ce indică faptul că Alexandru Sau că are interesul să spele, prin teza sa, imaginea Securităţii (instituţie „patrioată", a „bunilor români", se subînţelege), acuzând excesiv agenţii români promoscoviţi care ar fi fost implicaţi în decembrie 1989: nu se pune problema ca aceştia să nu fi existat, dar este bătător la ochi felul în care, prin acuzarea lor maximală, Securitatea este deculpabilizată

de orice posibil maleficiu pe care l-ar fi concretizat în ultima perioadă a regimului Ceauşescu ori chiar în timpul revoluţiei din decembrie 1989. Aşa încât, în mod voalat sau nu, Alexandru Sau că pare să fie un purtător de cuvânt al Securităţii.

În *România '89. Din nou în calea năvălirilor barbare. Complot împotriva României* (1995), Angela Băcescu începe – apocaliptic şi demagogic – cu un fel de preambul explicativ: „*J3 lestemul istoriei izbeşte din nou pământul şi sufletul românesc*"; şi continuă: „*Gestul*:

Două mâini (Bush şi Gorbaciov) s-au strâns la Malta în 2 decembrie 1989. În rest miros de sânge şi de tancuri. *Contragestul*: Două mâini (generalii Ştefan Guşe şi Iulian Vlad) s-au strâns la Punctul de Comandă Militar din sediul CC al PCR în noaptea de 22 decembrie, noaptea cea mai neagră din Istoria Neamului Românesc, şi au dezlipit toate mâinile ESTULUI şi VESTULUI, prinse în hora pentru federalizarea României" (p. 3). Coperta cărţii Angelei Băcescu este însă cea mai ilustrativă pentru teza autoarei: o caracatiţă pe ale cărei tentacule scrie KGB, CIA, MOSSAD, Servicii Secrete Occidentale, DST, AVO, toate aceste tentacule înlănţuind o tânără fată blondă, îmbrăcată în costum popular românesc şi cu banderolă tricoloră peste piept. Fata are o figură placidă şi salută înlănţuirea ei de către tentaculele caracatiţei.

Lucrarea Angelei Băcescu nu este de sine stătătoare, ci depinde exclusiv de dialogurile autoarei cu diferiţi ofiţeri (din Armată şi Securitate) implicaţi în decembrie 1989. În mod previzibil, având în vedere coperta pe care am descris-o, cartea susţine ideea că în 1989 România a fost victima unui complot internaţional (al Francmasoneriei şi al Comunismului, precizează în prefaţă G.D. Iscru!). Sunt acuzaţi ca participanţi la „ocultă" diferiţi actanţi precum: 1. „trădătorii" evrei Silviu Brucan şi Petre Roman (lucrarea este şi antisemită); 2. gruparea condusă de Ion Iliescu, aservită Moscovei şi creatoare a unei noi nomenclaturi; 3. Dumitru Mazilu, considerat trădător de ţară; 4. francmasonul Gelu Voican-Voiculescu; 5. disidenţii Doina Cornea, Ana Blandiana, Dorin Tudoran, Mircea Dinescu ş.a.m.d., consideraţi a fi racolaţi de serviciile străine de spionaj (în viziunea ultranaţionalistă a generalului Nicolae Pleşiţă, şeful Direcţiei de Informaţii Externe

din fostul Departament al Securităţii Statului); 6. László Tökes, considerat spion maghiar. Toate aceste forţe oculte, cu sprijin internaţional de anvergură, ar fi urmărit federalizarea României, acţiune prefaţată de un război civil, urmat de intervenţia trupelor ONU cu o misiune perfidă de pace, care ar fi vizat dezmembrarea ţării. Totuşi România a fost salvată *de* doi generali pur români, Ştefan Guşe şi Iulian Vlad, care au izbutit să respingă parţial „oculta", motiv pentru care ei trebuie consideraţi „eroi ai neamului românesc". Lucrarea Angelei Băcescu încearcă să reabiliteze imaginea Securităţii ca

instituţie „patrioată" şi mizează inclusiv pe recuperarea figurii lui Nicolae Ceauşescu ca „bun român", cartea reprezentând de fapt punctul de vedere al Securităţii asupra evenimentelor din decembrie 1989. În mod obligatoriu este luată în discuţie şi chestiunea „teroriştilor": diferite mărturii ale celor intervievaţi susţin că „teroriştii" au existat, dar ei nu au fost securişti (zvonul ar fi funcţionat cu scopul de a macula şi lichida Securitatea), ci străini infiltraţi în ţară; alte voci consideră că aşa-zişii terorişti ar fi fost militari diversionişti din Armată, acţionând direct sub comanda generalului prosovietic Nicolae Militaru.

În lucrarea sa *în decembrie '89*, *KGB a aruncat în aer România cu complicitatea unui grup de militari* (1995), Valentin Raiha susţine teoria conspiraţiei externe, sprijinită din interior. Demonstraţia autorului se bazează pe ideea că revolta de la Timişoara a fost provocată, tot păienjenişul ulterior al faptelor construindu-se după o strategie conspiraţionistă. Raiha este adeptul teoriei că în 1989 se ştia, în culisele interne ale României, dar mai ales în exterior, că regimul Ceauşescu se va prăbuşi. Cele mai informate ar fi fost serviciile de informaţii ale Securităţii şi Armatei. Autorul consideră că în 1989, la Kremlin se contura ideea unui guvern român prosovietic, care să preia puterea, consecinţa acestei preluări fiind declanşarea unui război civil şi dezmembrarea României. Acest plan moscovit nu ar fi putut fi contracarat decât printr-o dictatură militară temporară, coordonată de Armată şi Securitate (p. 9). În decembrie 1989 s-a şi încercat o asemenea preluare de către Armată şi Securitate, dar trădarea grupării conduse de Ion Iliescu a făcut ca planul să cadă: autorul exemplifică acest lucru prin faptul că în

22 decembrie 1989 fuseseră create (în diferite localităţi importante strategic pentru România) comandamente militare cu putere de organism politic, dar acestea au fost repede substituite de comitetele locale ale Frontului Salvării Naţionale (p. 10). De aceea, în 22 decembrie şi în zilele următoare s-a dat o luptă pentru putere între „complotiştii moscoviţi" (Iliescu şi grupul său) şi „partida naţională din Armată şi Securitate" (p. 10). Sinuciderea (reală sau falsă) a generalului Vasile Milea, ministrul Apărării Naţionale, ar fi fost de altfel speculată de către moscoviţi ca diversiune aptă să producă

schisma între Armată şi Securitate, complotiştii prosovietici confecţionând apoi diversiunea cu „teroriştii" presupuşi a fi securişti pentru a adânci această ruptură; cel care a coordonat diversiunea „terorişti = securişti" a fost generalul Nicolae Militaru, care a şi subordonat Securitatea faţă de Armată (p. 11), o complicitate specială având-o şi generalul Victor Athanasie Stănculescu. Conducătorii prosovietici ai acestei diversiuni (Iliescu, Militaru, Stănculescu) şi-au confecţionat o aură de salvatori ai României şi ai revoluţiei, justificând astfel legitimitatea noii Puteri. De aceea, gruparea Iliescu este văzută ca alcătuind „coloana a 5-a sovietică" într-o „structură de putere pucisto-kaghe-bistă post-decembristă" (p. 21). Ofiţerii patrioţi care au încercat să se opună acestui plan au fost generalii Ştefan Guşe şi Iulian Vlad, dar ei au fost neutralizaţi de puciştii kaghebişti, prin preluarea comenzii la nivelul MApN de către Nicolae Militaru şi prin neutralizarea Securităţii. Dominată de kaghebişti era şi Direcţia de Informare a Armatei (DIA), singura, de pildă, consideră autorul, care avea în dotare simulatoare de ţinte aeriene şi arme de foc, bruiaj şi război radioelectronic, astfel încât diversiunile de această natură din decembrie 1989 au fost în mod cert dirijate şi concretizate de DIA.

Rostul morţilor de după 22 decembrie 1989 a fost, desigur, compromiterea clanului Ceauşescu (pentru a li se cere pedeapsa cu moartea) şi a Securităţii, considerată loială lui Ceauşescu; dar tot în cadrul diversiunii „terorişti = securişti" au fost contrapuse în mod intenţionat, în anumite situaţii, forţe ale MApN cu forţe ale MI, mizându-se pe victime care să întreţină psihoza (p. 43). De aceea, Raiha consideră că cei catalogaţi terorişti-diversionişti au existat într-adevăr şi au făcut parte din DIA; cadavrele lor au fost ridicate şi avizate doar de ofiţeri MApN, neştiindu-se ce s-a întâmplat cu ele; presupuşii terorişti aveau arme şi îmbrăcăminte

specială, erau dotaţi cu medicamente care stimulau capacitatea de rezistenţă; cadavrele lor nu au fost fotografiate, ca în cazurile tuturor celorlalţi morţi din decembrie 1989 (pp. 55 – 56). Pe lângă militari din DIA, tot ca „terorişti-securişti" au fost folosiţi şi câţiva deţinuţi de drept comun şi chiar câţiva străini – în anumite cazuri, aceşti indivizi au fost îmbrăcaţi intenţionat în haine USLA, pentru a se crea confuzia că sunt securişti (p. 58). În finalul tezei sale, autorul

accentuează din nou ideea că, încă dinainte de 1989, ar fi existat în România o luptă surdă între două facţiuni care urmăreau debarcarea de la putere a lui Ceauşescu: facţiunea prosovietică (din care făceau parte demnitari comunişti şi militari) şi facţiunea românească, naţională, reprezentată de generalii Milea, Guşe, Vlad. Cei din urmă ar fi iniţiat un puci în 1988 care, însă, a fost dejucat de cealaltă facţiune. În timpul evenimentelor din decembrie 1989, filosovieticii au procedat la eliminarea sau compromiterea celor trei capi ai celeilalte facţiuni, pentru a provoca ruptura între Armată şi Securitate (pp. 97 – 99). Raiha creditează ideea că în *Scânteia tineretului* din 18 decembrie, articolul intitulat „Câteva sfaturi pentru cei aflaţi în aceste zile la mare" ar fi conţinut un mesaj codificat adresat forţelor DIA. Astfel, agenţi DIA, infiltraţi, ar fi tras intenţionat în demonstranţii neînarmaţi (înainte de 22 decembrie) şi apoi în militari (după 22 decembrie), aceşti morţi fiind puşi în contul Securităţii, pentru a asigura ascensiunea grupării Iliescu şi lichidarea facţiunii naţionale.

Lucrarea lui Raiha este tendenţioasă, chiar dacă are unele puncte interesante în sprijinul tezei sale. Autorul acordă însă prea puţină importanţă rolului Securităţii, mizând excesiv pe cartea complotului kaghebist.

Toader Ştefco (*Moartea preşedintelui dictator*, 1995) nu are o demonstraţie şi nici argumentaţie, dar susţine că în decembrie 1989, în România, a avut loc o invazie de spioni străini din URSS, SUA, Ungaria şi Israel (p. 53). Ştefco vorbeşte despre existenţa unui plan „M", care urmărea distrugerea dictaturii ceauşiste, angrenând experţi în acţiunile de comando şi de diversiune; acest plan „M" ar fi fost utilizat în decembrie 1989, fiind folosiţi 2000 de agenţi informatori şi 7.000 de simpatizanţi din rândul

populaţiei (p. 50). Grupele de comando au fost instruite să creeze impresia că Securitatea atacă Armata, pentru a declanşa între cele două organisme un microrăzboi civil şi un fratricid. Cei care ar fi evitat conflictul au fost generalii Iulian Vlad şi Ştefan Guşe.

Tana Ardeleanu, Răzvan Savaliuc şi Ion Baiu (*Procesul Ceauşescu*, 1996) pledează pentru ideea de revoluţie furată de către o conspiraţie externă-internă: autorii susţin că liderii gorba-ciovişti ai Frontului Salvării Naţionale, respectiv grupul Iliescu, ar fi urmărit

„crearea condiţiilor unei invazii sovietice în România" (p. 19). Ca nou lider politic, în timpul revoluţiei, Ion Iliescu a deschis graniţele ţării, astfel încât „comandourile maghiare şi ruseşti" să acţioneze în voie (p. 20). Iliescu şi grupul său ar fi urmărit, de asemenea, instigarea Armatei împotriva Securităţii, numindu-l pe generalul Nicolae Militaru ministru al Apărării, deşi ştia că acesta era spion GRU (Serviciul Militar Sovietic), pentru a distruge contraspionajul românesc (p. 20). Cel care s-a opus invaziei sovietice a fost generalul Ştefan Guşe, drept care mai târziu el a fost demis şi chiar iradiat, murind în chinuri (p. 21). De aceea, evenimentele din decembrie 1989 au constituit o lovitură de stat în care „teroriştii" şi-au avut rolul lor în manipularea opiniei publice.

Teza susţinută de cei trei autori este expediată şi neargumentată (deşi oferă interpretări noi faţă de alţi cercetători în acelaşi sens ai evenimentelor din decembrie 1989); asemenea altor analişti ai fenomenului, cei trei se fixează pe o poziţie rigidă, în afara căreia nu mai văd şi alte puncte de reper.

Teodor Filip, fost şef în Unitatea Specială de Luptă Antiteroristă (USLA), a publicat două cărţi despre decembrie 1989. În cea dintâi (*Războiul parapsihologic împotriva României*, 1997), autorul consideră că în decembrie 1989, împotriva României s-a manifestat o acţiune parapsihologică de anvergură. Astfel, Ceauşescu ar fi putut fi influenţat telepatic să ţină mitingul din 21 decembrie – Filip afirmă că la respectivul miting ar fi fost folosite arme

neconvenţionale, psihologice, pentru a crea o stare de panică între participanţi. Autorul bănuieşte că s-ar fi emis la mare intensitate unde de joasă frecvenţă (sub pragul audibilului), care ar fi indus participanţilor la miting o stare de neliniște şi tensiune. În acelaşi sens, s-ar fi folosit arme „halotronice", bazate pe emisii de radiaţii electromagnetice cu efect de stimulate a receptivităţii umane (pp. 42 – 43). Teza lui Filip continuă cu acuzaţia că în perioada 22 – 27 decembrie 1989 România ar fi fost folosită pe post de „poligon de tragere" pentru arme parapsihologice cu caracter aplicativ-militar (crearea ţintelor aeriene false fiind unul dintre scopuri – p. 47). S-au folosit, de asemenea, „miniavioane şi minielicoptere teleghidate de la distanţă, având la bord o încărcătură explozivă pentru a se

autodistruge la terminarea combustibilului" (p. 49); s-a mizat pe intoxicarea ecranelor radarelor (deasupra aeroporturilor militare) cu ţinte false. Cei care au salvat România, în ciuda armelor sofisticate cu care aceasta a fost atacată, au fost generalii Ştefan Guşe şi Iulian Vlad, care au izbutit să stopeze o posibilă invazie. Deşi nu precizează ce ţară ar fi dirijat agresiunea parapsihologică împotriva României, Teodor Filip incriminează voalat Uniunea Sovietică, care avea în dotare astfel de arme redutabile, de care militarii români nu aveau cunoştinţă.

A doua carte a lui Teodor Filip (*Secretele USLA*, 1999) acuză implicarea în decembrie 1989 a unor forţe oculte şi străine care au avut un interes special să sacrifice militari şi ofiţeri USLA, proiectând în aceştia nişte terorişti (întrucât respectivii reprezentau partida naţională). Invazia străină programată, cum o numeşte Filip, a fost sprijinită intern de agenţi şi spioni (Nicolae Militaru, Silviu Brucan, al doilea fiind considerat eminenţa cenuşie a evenimentelor din decembrie 1989) care au creat o diversiune amplă pentru a compromite USLA. Actanţi în diversiune au fost şi Ion Iliescu ori Gelu Voican-Voiculescu, ultimul urmărind, susţine Teodor Filip, fie destructurarea, fie preluarea USLA. Autorul nu crede că ar fi existat un plan comun al Armatei şi Securităţii de a-l răsturna de la putere pe Ceauşescu, dar creditează ideea că generalii Vasile Milea şi Iulian Vlad au grăbit căderea dictatorului, întrucât l-au dezinformat pe acesta în privinţa situaţiei din ţară. Televiziunea este considerată a fi fost cel mai important factor de manipulare în timpul presupusei revoluţii, prin TVR, străinii şi forţele oculte încercând declanşarea unui război civil

Între Armată şi Securitate. Cei care au împiedicat acest fratricid au fost generalii Ştefan Guşe şi Iulian Vlad, consideraţi, de către autor, salvatori ai României în faţa unei invazii străine programate. Dacă cea dintâi lucrare a lui Teodor Filip este fantezist-apoca-liptică (nu pentru că nu ar fi fost posibil ca, în decembrie 1989, să se apeleze şi la instrumente parapsihologice, ci pentru orchestraţia hilară la care autorul apelează), a doua reprezintă strict punctul de vedere al unui fost uslaş, marcat de profesia sa (respectiv de îndoctrinarea la care a fost supus de regimul ceauşist) şi de anumite erori tragice petrecute în decembrie 1989, cărora le-au căzut victime membri USLA.

Generalul Ion Coman, *apparatcik* ceauşist implicat în represiunea de la Timişoara şi condamnat în Procesul de la Timişoara, scrie o carte în care, în mod previzibil, susţine teoria complotului extern (*Timişoara*. *Zece ani de la sângerosul decembrie 1989*. *Documentar*, 1999). Autorul consideră că în evoluţia evenimentelor din capitala bănăţeană au existat două etape: 1. prima etapă (16 – 18 decembrie) a fost dominată de violenţa protestatarilor şi de diversionişti agresivi reprezentând „forţe tenebroase", care au van-dalizat magazine şi instituţii – în această etapă, consideră Coman, cei care au tras asupra populaţiei ar fi fost comandouri de transfugi maghiari (vina pentru cei morţi la Timişoara purtând-o, prin urmare, Ungaria, chiar dacă Ion Coman nu acuză în mod limpede şi nu rosteşte numele ţării respective); 2. a doua etapă (19 – 22 decembrie) a fost dominată de demonstraţiile paşnice împotriva regimului, revoluţia surclasând provocările începutului revoltei. Pentru Ion Coman, Armata este instituţia vinovată de represiune (pe lângă comandourile de transfugi maghiari), prin generalul Vasile Milea şi subordonaţii săi, generalii Ştefan Guşe şi Victor Athanasie Stănculescu, care au dat ordinul de a se trage în populaţie, retragerea armatei în cazărmi făcându-se abia în 20 decembrie.

Cartea lui Ion Coman nu are demonstraţie; ea se doreşte a fi mărturia unui fost *apparatcik* ceauşist, umilit public şi judecat, a cărui mentalitate a rămas comunistă, şi care încearcă o revanşă târzie pentru a se deculpabiliza pentru că a fost unul dintre liderii represiunii de la Timişoara.

TEORIA CONSPIRAŢIEI

113

Dacă, în 1999, Constantin Sava şi Constantin Monac au publicat o carte (*Adevăr despre decembrie 1989*. *Conspiraţie*, *diversiune*, *revoluţie*…) în care, bazându-se pe Arhivele Armatei, au acuzat un complot extern împotriva României, complot pe care s-a grefat o revoluţie (deşi orientarea celor doi autori era spre teza conspiraţiei, totuşi ei au optat în cele din urmă pentru o teorie hibridă asupra evenimentelor din decembrie 1989, dar numai la limită şi aproape în mod forţat), în 2001, cei doi publică o altă carte (*Revoluţia română din decembrie 1989 retrăită prin documente şi mărturii*), în care, de data aceasta, sugerează şi susţin doar teoria complotului extern – nu printr-o argumentaţie personală, de sine stătătoare, ci adunând

diferite documente oficiale de pe parcursul anului 1989, documente care au circulat de la ambasadele României către Ministerul Afacerilor Externe sau care au constituit informări, note şi rapoarte ale Departamentului Securităţii Statului. Aceste documente indică preocuparea aparte a Ungariei şi a Uniunii Sovietice faţă de România, autorii considerând cele două ţări ca având o poziţie antiromânească şi acuzând indirect implicarea acestora în decembrie 1989. Este pusă pe tapet şi întâlnirea sovieto-americană de la Malta. Respectivele documente nu sunt comentate, ci doar transcrise, autorii mizând, probabil, pe faptul că ele reprezintă în sine nişte probe ale complotului. Câteva mostre: în comunicarea Ambasadei României la Belgrad către Ministerul Afacerilor Externe, din 29 noiembrie 1989, se precizează că minoritatea maghiară din România pregăteşte demonstraţii împotriva regimului Ceauşescu; Departamentul Securităţii Statului, într-o notă-raport din 1 decembrie 1989, punctează întâlnirea de la Malta ca fiind periculoasă pentru România, întrucât „acţionează pentru redefinirea sferelor de influenţă" (p. 107); tot la începutul lunii decembrie, Departamentul Securităţii Statului informează că László Th kes şi cazul său sunt mediatizate de autorităţile maghiare în scop aţâţător; o altă notă din 9 decembrie 1989 atrage atenţia că România se confruntă cu iminenţa unei „agresiuni împotriva independenţei şi integrităţii sale" (p. 122). Sunt transcrise stenogramele şedinţelor Comitetului Politic Executiv al CC al PCR din 17 şi 22 decembrie 1989, stenograma teleconferinţelor lui Ceauşescu din 20 şi 21 decembrie 1989, cuvântarea lui Ceauşescu

la posturile de radio şi televiziune din 20 decembrie, decretul prezidenţial cu privire la instituirea stării de urgenţă pe întreg teritoriul ţării – în toate aceste documente, Ceauşescu acuză „cercurile revanşarde, revizioniste, imperialiste, iredentiste, şoviniste", agenţi (agenturi) „atât din răsărit cât şi din apus", „serviciile de spionaj străine", „acţiunile grupurilor antinaţionale, teroriste", ţările indicate ca vinovate fiind Ungaria, URSS şi SUA. Este amintit şi fratele dictatorului, Ilie Ceauşescu, întrucât acesta, într-o informare în faţa cadrelor militare din garnizoanele Timişoara, Arad, Cluj, previne asupra unei invazii străine asupra României, un „complot internaţional" în care sunt implicate Vestul şi Estul.

Lucrarea semnată de Sava şi Monac este, de fapt, o antologie de documente de arhivă, dar nu are valoare interpretativă şi este foarte rigidă inclusiv la nivel documentar, întrucât autorii se bazează şi citează strict documente aparţinând fostului organ de represiune din România şi Ministerului Afacerilor Externe. Cu alte cuvinte, cei doi autori prezintă exclusiv activitatea informativă a instituţiilor şi organismelor care îl informau pe Ceauşescu despre „agenturile străine", fără să fie prezentată şi tabăra cealaltă (de pildă, ce note informative vehiculau, în decembrie 1989, ambasadele din România sau chiar presupusele state implicate în acuzatul complot antiromânesc).

Teoria complotului intern

Tot Ceauşescu este primul care susţine şi teoria puciului, a conspiraţiei interne, atât înainte de 22 decembrie, cât şi după arestarea sa. Înainte de 22 decembrie, el nu creditează neapărat această teorie, dar este tentat să verifice loialitatea „baronilor" săi. La ultima şedinţă restrânsă şi urgentă în care i-a convocat pe colaboratorii săi cei mai apropiaţi şi pe responsabilii ministere-lor-cheie, apte să controleze revolta poporului român (fie stimulând-o şi manipulând-o, fie reprimând-o) – este vorba de miniştrii MApN, MI şi Securităţii –, Ceauşescu s-a prefăcut a demisiona din cea mai înaltă funcţie în stat, pentru a vedea dacă există vreun înlocuitor posibil sau vreun trădător. „Baronii" şi miniştrii au intuit însă că sunt puşi la încercare, aşa încât, fie pentru că îi erau loiali în mod sincer, fie pentru că se prefăceau a-i fi loiali, închipuindu-şi ce soartă ar fi avut dacă Ceauşescu i-ar fi suspectat de trădare, l-au rechemat în mod umil pe dictator să reocupe funcţia respectivă, dându-i a înţelege că este singurul capabil.

În discursul său televizat, Ceauşescu avea să precizeze că „agenturile străine" sunt sprijinite şi din interior de români trădători; iar la teleconferinţa din 21 decembrie 1989 îi caracterizează chiar pe presupuşii conjuraţi autohtoni ca fiind cei care „pentru un pumn de dolari sau de altă valută, pentru promisiuni şi câteodată pentru o ţuică, îşi trădează ţara, îşi trădează familia, îşi trădează poporul" (Sava şi Monac, 2001, p. 200). Mai târziu, după fuga din 22 decembrie de pe clădirea Comitetului Central, Elena Ceauşescu avea să-i comunice de la Snagov lui Nicu Ceauşescu, prin telefon, că fuseseră trădaţi de cei trei miniştri de bază ai Puterii, respectiv ai MApN, MI şi Securităţii. Deţinut

la Târgovişte, într-o garnizoană, Ceauşescu încă mai crede în teoria conspiraţiei externe:

generalul Andrei Kemenici, cel care a avut în custodie cuplul Ceauşescu, mărturiseşte că dictatorul continua să fie convins că maghiarii vor să invadeze Ardealul, iar ruşii, Moldova (Domenico, 1999, p. 74). În urma micilor dialoguri avute cu Ceauşescu, Kemenici susţine că dictatorul se considera trădat de Armată (prin generalul Vasile Milea), dar şi de Securitate (atunci când i se vorbeşte despre acţiunea „teroriştilor”, întrucât psihoza legată de aceştia fusese declanşată, Ceauşescu îi consideră automat a fi securişti). În general, Ceauşescu se considera trădat de toată lumea, cu excepţia „clasei muncitoare” – de aceea insista să i se dea voie să le vorbească muncitorilor, probabil pentru a-i convinge de nevinovăţia lui; probabil şi fiindcă, naiv sau, în orice caz, depăşit de evenimente, îşi imagina că ar mai putea să acceadă la putere cu ajutorul acestora, după mitizatul model bolşevic (1999, pp. 75 – 76).

Elena Ceauşescu este cea dintâi care lansează la proces ideea loviturii de stat, susţinută şi de soţul ei. Apoi dictatorul afirmă el însuşi că este o lovitură de stat pusă în slujba „reacţionarilor” (fără să mai precizeze cine sunt aceştia). Deşi Ceauşescu refuză să răspundă în faţa Tribunalului căruia nu îi recunoaşte legitimitatea, el acceptă când şi când să o facă, mai degrabă răbufnind iritat. De pildă, zadarnic i se precizează că Marea Adunare Naţională a fost dizolvată, fiindcă declară cu obstinaţie că va răspunde pentru faptele sale doar în faţa clasei muncitoare şi a Marii Adunări Naţionale. Apoi, treptat, Ceauşescu începe să nuanţeze acuzaţia de lovitură de stat: aceasta este pusă în contul unei „bande de trădători de ţară”, dar „în strânsă legătură cu străinătatea” şi cu „agenturile străine”. Cum una dintre acuzaţiile de la proces este legată de „teroriştii” care i-ar fi fideli dictatorului, Elena Ceauşescu declară că a auzit că aceştia sunt securişti, dar evită să fie tranşantă. Cuplul Ceauşescu era interesat ca victimele din şi de după 22 decembrie să nu fie puse pe seama lor – de aceea Ceauşescu şi exclamă: „Cine a dat lovitura de stat poate să împuşte pe oricine!” (*Procesul Ceauşeştilor*… 1991, p. 73). În final, pe fondul scenei în care inculpaţii sunt legaţi la mâini pentru a fi duşi la locul de execuţie, soldaţii care îi leagă le impută faptul că alţi militari, colegi de-ai lor,

mor în luptele de stradă din cauza lor (care, se presupunea, îi coordonau pe „teroriști" sau securiști) – și atunci Elena Ceaușescu lansează întrebarea: „Mai avem noi puterea? întrebați-i pe cei care au puterea" (p. 76), adică pe cei care au dat lovitura de stat, se subînțelege, și care pentru

cuplul Ceaușescu erau complotiști și trădători. În concluzie, la proces, Nicolae Ceaușescu renunță parțial la teoria complotului extern, pentru a se fixa pe ideea complotului intern, acuzând o lovitură de stat și indicându-l voalat pe Ion Iliescu și grupul său proaspăt instalat la putere (Virgil Măgureanu), dar și pe unii foști demnitari ceaușiști precum generalul Victor Athanasie Stănculescu. Unele voci au creditat ideea că dictatorul ar fi avut un plan de evacuare, în cazul unei lovituri de stat. *Evenimentul zilei* a publicat, în 7, 8 și 9 iulie 1993, presupusul „Plan «Z» de salvare a familiei Ceaușescu în cazul unei lovituri de stat" și chiar schema canalelor subterane prin care aceasta ar fi putut să fugă. Planul se numea „Rovine-IS-70" și viza scoaterea în taină din capitală și protejarea conducerii superioare de partid. Traseul de evacuare prevedea localitatea Târgoviște – de aceea, Mirel Curea, ziaristul care prezintă documentul ultrasecret legat de Planul „Z", consideră că dictatorul și soția sa au ajuns la Târgoviște nu fiindcă ar fi fost abandonați și arestați, ci fiindcă s-a urmat respectivul plan de evacuare conceput de Securitate – mai exact, de acea ramură a Securității care se ocupa de apărarea familiei Ceaușescu. Acest Plan „Z" ar fi funcționat, speculează ziaristul de la *Evenimentul zilei*, până în 25 decembrie 1989, când cuplul Ceaușescu a fost abandonat de posibilii săi salvatori, fie pentru că Securitatea negociase deja cu liderii noii Puteri (FSN), acceptând predarea lui Ceaușescu, fie deoarece hotărâse să-l abandoneze pe fostul șef al statului pur și simplu pentru că revoluția triumfase, întrebat despre acest plan, la oarecare vreme după arestarea sa, generalul Iulian Vlad, fostul cap al Securității, susține însă că planul respectiv existase într-adevăr la începutul anilor '70 (el datorându-se, probabil, spaimei provocate lui Ceaușescu de invazia trupelor sovietice în Cehoslovacia reformistă din 1968), dar că fusese uitat și, învechindu-se, fusese abandonat, tocmai fiindcă Ceaușescu nu credea în posibilitatea unei lovituri de stat care ar fi putut să-l răstoarne de la putere.

Revista *Baricada* şi ziaristul Liviu Vălenaş au publicat în 1990 un amplu serial intitulat „Lovitura de palat din România", pe marginea scenariului presupusului puci din decembrie 1989.

118

DECEMBRIE '89

Liviu Vălenaş a pornit de la rădăcina numitului puci, adică de la prestaţia lui Virgil Măgureanu, considerat a fi cel care a pus bazele complotului, în 1970, fiind sprijinit iniţial de KGB. Ideea lui Măgureanu ar fi fost aceea ca tineri specialişti (cu studii universitare) să fie infiltraţi în Securitate astfel ca, în timp, aceştia să ajungă să creeze o structură aparte, controlând respectivul organism şi sprijinind înlăturarea lui Ceauşescu şi numirea unui reformist promoscovit. Liderul avut în vizor de Măgureanu în 1971 este Ion Iliescu, tocmai fiindcă acesta era promoscovit, dar şi fiindcă era marginalizat în ierarhia *apparatcikilor* (chiar dacă un marginalizat moderat, precizează Vălenaş).

În 1980, complotiştii decid şi racolarea unor generali – din MApN, dar şi din Securitate – pentru o posibilă răsturnare în forţă a lui Ceauşescu, unii în calitate de complotişti activi, alţii, pasivi. La jumătatea anilor '80 s-ar fi prefigurat o acţiune în forţă (cu arme sofisticate), catalizată de prezenţa generalilor în complot, însă Ion Iliescu respinge planul, considerându-l periculos. Atunci când căpitanul de rangul I Nicolae Radu propune planul de torpilare a iahtului prezidenţial de la Snagov, cu dictatorul la bord, Ion Iliescu respinge din nou atentatul, considerându-l aventurist şi riscant. Din cauza ezitărilor sale, Iliescu va fi în cele din urmă marginalizat de către generalii complotişti. În 1987 este arestat Nicolae Radu, care se implicase într-un nou complot, iar câţiva generali (bănuiţi de Ceauşescu a fi implicaţi în virtualul puci) sunt marginalizaţi. Din grupul operativ de odinioară rămân activi doar Ion Iliescu şi Virgil Măgureanu, secondaţi de ofiţeri de securitate care ar fi racolat pentru complot şi organizaţii teroriste palestiniene, complotul trebuind să fie pus în practică în primăvara anului 1990.

Liviu Vălenaş insistă pe ideea că au existat două ramuri ale conspiraţiei: una militară şi alta securistă, care s-au intersectat când şi când, dar în general s-au desfăşurat în paralel. Odată cu venirea la putere a lui Mihail Gorbaciov, complotiştii români promoscoviţi au primit acordul de a acţiona (pentru aceasta ar pleda numărul mare de

agenţi sovietici şi maghiari prezenţi la Timişoara în ajunul şi în timpul revoltei), dar posibilitatea complotului ar fi fost agreată şi de SUA (care sprijinise disidenţa pastorului reformat László Th kes). În scenariul propus de Liviu Vălenaş, sovieticii pregătiseră trupe de intervenţie în România, dar pătrunderea lor a fost respinsă de generalul Ştefan Guşe, care a evitat o nouă invazie rusească; trimiterea trupelor sovietice

sau, mai exact, solicitarea lor ar fi făcut parte dintr-un scenariu gândit de gruparea pucistă condusă de Ion Iliescu. Dintre cele două ramuri implicate în complot (Armata şi Securitatea), Armata a fost mai implicată concret, dar Securitatea a fost cea care a profitat de puci (mai exact, grupul condus de Virgil Măgureanu). Vălenaş acreditează ideea că Securitatea a fost cel mai puţin implicată în represiunea din decembrie 1989, unde rolul esenţial l-ar fi avut Armata, considerând că Securitatea trecuse (*in corpore*, subliniază ziaristul) de partea complotiştilor în noaptea de 21 spre 22 decembrie 1989. Complotul intern şi cel extern (internaţional, cel puţin la Timişoara, rolul major avându-l URSS) s-au sprijinit reciproc. Concluzia lui Liviu Vălenaş este amplă şi desfăşurată pe puncte, motiv pentru care o citez aproape în totalitate:

„A. În 22 decembrie 1989 a avut loc o lovitură de palat care, trebuie să recunoaştem, are şi caracterul unei *lovituri de stat*. Diferenţa este de nuanţă, rămânând ca specialiştii în domeniu să precizeze care este definiţia exactă.

b. Scopul loviturii de palat a fost exclusiv de a-i debarca de la conducerea PCR pe Nicolae Ceauşescu şi clanul său.

c. Reacţia populaţiei între 16 şi 22 decembrie a determinat cosmetizarea obiectivelor conjuraţiei anticeauşiste.

d. Termenul de «revoluţie» este total deplasat şi impropriu, eventual poate fi folosit doar în sens *figurativ* şi cu ghilimelele de rigoare. Reacţia populaţiei a fost o *revoltă populară*, şi nu o revoluţie!

e. Lovitura de palat din 22 decembrie 1989 a fost executată cu sprijin sovietic. […]

f. Între 16 şi 31 decembrie 1989, Uniunea Sovietică a executat pe teritoriul României un *război radioelectronic total*. […]

I. Un instrument principal de acţiune al loviturii de palat l-a

constituit Televiziunea Română. A contribuit de o manieră decisivă la intoxicarea informaţiilor, cu consecinţe tragice ulterioare. […]

1. Securitatea poate fi considerată adevărata câştigătoare a loviturii de palat, în dauna Armatei".

După cum reiese de aici, Liviu Vălenaş demonstrează un complot dublu sau mai degrabă intersectat, extern şi intern, esenţială fiind lovitura de palat fără de care conspiraţia externă, oricât de

bine orchestrată, nu ar fi avut sorţi de izbândă. Definiţia pe care o dă revoluţiei – sau, mai exact, revoltei – ca lovitură de palat având caracter de lovitură de stat este, însă, confuză.

Ziariştii străini dezamăgiţi de revoluţia română, care au susţinut primii teoria complotului intern, cu sprijin sovietic, au fost mai ales cei francezi, marcaţi vizibil de faptul că s-au considerat manipulaţi în primele zile de după căderea lui Ceauşescu. Voi prezenta, de aceea, două dintre demonstraţiile lor, prin intermediul lui Victor Loupan şi Michel Castex.

Victor Loupan (*La Révolution n'a pas eu lieu… Roumanie*: *l'histoire d'un coup d'État*, 1990) porneşte în demersul său de la procesul cuplului Ceauşescu, considerat a fi o caricatură de justiţie, mascând un asasinat politic (acest proces-asasinat ar fi fost primul care a decamuflat lovitura de stat). După Loupan, lovitura de stat din decembrie a fost făcută să pară revoluţie, creându-se panică, fiind inventaţi „teroriştii", înarmaţi civilii şi manipulată armata. Telerevoluţia, la rândul ei, nu a fost altceva decât un montaj cinic. În ceea ce priveşte revolta de la Timişoara, cazul Tökes nu a fost confecţionat de Securitate, dar a fost tolerat de respectiva instituţie şi lăsat să aibă ecou, apoi gonflat; s-a mizat intenţionat pe cazul Tökes, ca pe un punct de pornire, şi pe etnia pastorului reformat, pe faptul că putea fi mediatizat în Ungaria. De altfel, consideră Loupan, arestarea pastorului a fost anunţată din timp, aşa încât enoriaşilor şi mai apoi timişorenilor protestatari să li se inoculeze o stare de solidaritate, de revoltă şi insurgenţă. În mod intenţionat, agenţiile de presă străine, occidentale, au început să transmită faptele abominabile ale regimului, la Timişoara, şi cifre absurde ale numărului de victime, cifre neverificate, transmise fie de pioni infiltraţi ai Securităţii, fie de ziarişti care transmiteau astfel de informaţii, puse în circulaţie tocmai de

Securitate, spre a fi speculate de mass-media din Occident. Securitatea i-a ascuns lui Ceauşescu natura revoltei de la Timişoara, dictatorul aflând abia în 20 decembrie că timişorenii scandează lozinci anticeauşiste şi anticomuniste – ceea ce înseamnă, concluzionează Loupan, că Securitatea se folosea de revolta de la Timişoara pentru a răsturna

regimul Ceauşescu. În 20 decembrie, seara, când Ceauşescu ordonă generalilor să se tragă în mulţimea din capitala bănăţeană, acest ordin nu mai este ascultat, pentru că lovitura de stat era deja în desfăşurare. Prin urmare, consideră Loupan, la Timişoara a avut loc „o revoltă populară provocată, dar autentică în tragica şi naiva sa sinceritate" (p. 83), preluată de o lovitură de stat a Securităţii.

Mitingul din 21 decembrie de la Bucureşti (a cărui organizare a căzut în sarcina generalului Iulian Vlad, şeful Securităţii) a servit perfect lovitura de stat: huiduielile din Piaţa Palatului, în timpul mitingului, ar fi fost susţinute de securişti „revoluţionari" având misiunea de a provoca mulţimea să se revolte. De aceea, victimele din după-amiaza şi noaptea de 21 decembrie nu ar fi fost produse de Securitate, ci de Armată, care încă mai asculta de ordinele lui Ceauşescu. În cazul sinuciderii generalului Vasile Milea, Victor Loupan propune ipoteza potrivit căreia Milea ar fi fost împuşcat de către complotişti, apoi în numele său ar fi fost dat ordinul ca armata să se retragă în cazărmi; şi, nu în ultimul rând, că Milea a fost lăsat să moară (deşi ar fi putut fi salvat) pentru a fi transformat în victimă şi în primul erou de marcă al revoluţiei (eminenţa cenuşie din spatele acestei acţiuni ar fi fost generalul Victor Athanasie Stănculescu). Desigur, Loupan recunoaşte că decisive pentru ziua de 22 decembrie au fost grevele şi marşurile muncitoreşti din Bucureşti – dar acestea au fost gândite şi instrumentate tot de către Securitate, fiind cunoscut faptul că Sindicatul era controlat, în toate întreprinderile, de pioni securişti.

În ceea ce priveşte fuga cuplului Ceauşescu, aceştia nu abandonează pur şi simplu clădirea Comitetului Central, ci sunt sfătuiţi de Victor Athanasie Stănculescu să plece în provincie, unde, chipurile, trupele le-ar fi loiale, ceea ce i-ar fi ajutat în acţiunea de recucerire a capitalei. În opinia lui Loupan, omul-cheie al loviturii de stat şi cel care deţine misterele revoluţiei române, cel puţin pentru zilele 16 – 22

decembrie, ar fi generalul Iulian Vlad (fostul şef al Securităţii), secondat în mare măsură de generalul Victor Athanasie Stănculescu. Lovitura de stat a fost instrumentată de KGB, care a optat pentru Ion Iliescu în calitate de politician al „revoluţiei". Pentru Victor Loupan, este mai mult decât emblematic faptul că Securitatea nu a fost dizolvată în timpul presupusei revoluţii, ci doar subordonată şi încorporată în Armată. Lovitura de stat a fost deci românească (cu trei

personaje-cheie aproape la fel de importante: Iulian Vlad, Victor Athanasie Stănculescu şi Ion Iliescu), dar cu sprijin logistic sovietic – aşa încât marea eminenţă cenuşie a evenimentelor din decembrie 1989 în România ar fi fost Mihail Gorbaciov, liderul sovietic dorind să menţină influenţa rusească în Balcani, prin intermediul României, Iugoslaviei, Bulgariei, Albaniei, dat fiind faptul că îngăduise Cehoslovaciei, Poloniei, Germaniei Democratice şi Ungariei apropierea de Occident (pp. 204 – 205). Gorbaciov ar fi avut în vizor în mod special România şi întrucât dorea graniţe sigure la marginea Imperiului Sovietic, nu în ultimul rând pentru că exista un contencios teritorial (Moldova, invadată în 1940, prin pactul Ribbentrop-Molotov, de trupele sovietice) care îl irita; un al treilea motiv ar fi fost acela că în Moldova sovietică se manifesta deja o febră naţionalistă care îl îngrijora. Gorbaciov nu avea nevoie de un conducător megalomano-naţionalist în România (Ceauşescu), ci de un promoscovit şi progorbaciovian (Iliescu).

Michel Castex (*Un mensonge gros comme le siècle*. *Roumanie*, *histoire d'une manipulation*, 1990) porneşte de la premisa că la Timişoara nu a fost o revoltă spontană, „romantică", ci o provocare intenţionată, minciuna fiind „soclul fondator" al revoluţiei române (p. 10). Deşi recunoaşte actele de curaj ale tinerilor, Castex consideră că marele „personaj" al aşa-zisei revoluţii române a fost intoxicarea cu informaţii false (despre genocid, „teroriştii", gropile comune de la Timişoara şi cadavrele mutilate etc). Ziaristul este atât de dezamăgit de ceea ce s-a întâmplat în România, încât cifra indicată a victimelor (689) este condescendentă şi falsă. El minimalizează evenimentele din decembrie 1989, considerând că Securitatea a stimulat şi tolerat revolta de la Timişoara, argumentele aduse fiind următoarele: 1. deşi Securitatea era informată despre existenţa unor posibili complotişti

împotriva lui Ceauşescu, în perioada revoltei şi insurecţiei de la Timişoara aceştia nu au fost arestaţi (la Bucureşti), capitala şi ţara fiind lăsate în mod intenţionat într-o stare de inflamare accentuată; 2. tot Securitatea a fost aceea care a permis ca mitingul din 21 decembrie de la Bucureşti să degenereze într-o critică la adresa regimului, filmată pentru toată ţara; 3. Securitatea nu numai că nu a asigurat fuga cuplului Ceauşescu, dar l-a abandonat în mod vizibil. Ziaristul acuză procesul stalinist al cuplului Ceauşescu.

considerându-l a fi un asasinat, o mascaradă, o parodie de proces. De asemenea, îi acuză pe noii patroni ai Puterii ca fiind formaţi riguros în stalinism (Silviu Brucan, Ion Iliescu), considerând că evenimentele din decembrie 1989 au fost dirijate de un grup de *apparatciki* comunişti reciclaţi. Dar ceea ce-l indignează în mod deosebit sunt intoxicările media de la Timişoara: genocidul şi ororile confecţionate ale gropilor comune, Castex susţinând că au existat „revoluţionari" traficanţi de cadavre, care au manipulat imaginile despre gropile comune din Timişoara, speculând mincinos, de pildă, celebra imagine a pretinsei mame torturate, cu sugarul pe burtă.

În ceea ce priveşte mult discutata fugă a lui Ceauşescu de pe clădirea Comitetului Central, Castex consideră că acesta fusese, de fapt, abandonat de Securitate, care îl trădase, aşa explicându-se de ce nicio „gardă pretoriană" nu l-a apărat ori salvat nici până să ajungă la Târgovişte, nici după aceea. Ziaristul creditează ideea că Iulian Vlad, şeful Securităţii, negociase deja, la momentul „fugii", o anumită clemenţă a noului regim faţă de securişti, cu condiţia ca aceştia să-l abandoneze complet pe Ceauşescu – aşa s-ar explica, de pildă, de ce la sfârşitul anului 1989, una dintre măsurile proaspătului regim Iliescu a fost abolirea pedepsei cu moartea. Totuşi, pretinsa revoluţie română nu ar fi putut lua turnura pe care a luat-o dacă nu ar fi beneficiat de un sprijin mediatic internaţional: un rol aparte l-au avut mass-media din Ungaria şi Iugoslavia, care au instrumentat pentru Occident sensibilizarea opiniei publice asupra a ceea ce se întâmpla în România, intoxicând informaţional prin exagerarea numărului de victime. Dirijorul acestei instrumentări ar fi fost Mihail Gorbaciov – de aceea „Revoluţia română a fost o întreprindere interesată de destabilizare, apoi de lichidare a regimului Ceauşescu de către Moscova, care se

ascundea în spatele paravanelor din Est", strategia acestei manipulări constituind-o „intoxicarea mediatică generalizată". „Românii au putut face revoluţia, pentru că ea le-a fost oferită pe tavă" (p. 158) de către Gorbaciov, care îngăduise atât ascensiunea Solidarităţii la putere în Polonia, cât şi ascensiunea lui Havel în Cehoslovacia. Deşi îi acordă lui Gorbaciov rolul primordial, totuşi complotul intern este cel considerat a fi esenţial în România, chiar dacă cu sprijin sovietic. Acest lucru este valabil şi pentru interpretarea lui Victor Loupan, ambii ziarişti francezi având în comun ideea unui complot combinat, extern şi intern.

124

DECEMBRIE '89

Manipularea sau impostura revoluţiei din România prin intoxicarea mass-media a fost discutată şi de alţi ziarişti francezi, inclusiv cu prilejul unui colocviu care mai apoi a publicat luările de cuvânt într-o carte (*Roumanie*: *qui a menti*? 1990). Şi în acest caz, au fost scoase în evidenţă mai ales falsele gropi comune de la Timişoara şi cifra (pretinsul genocid) de 70.000 de victime ale revoluţiei, anunţată de noul regim instalat la putere după căderea regimului ceauşist. Majoritatea ziariştilor francezi participanţi la colocviu au subliniat însă în mod corect nu doar că mass-media din Occident a fost manipulată şi intoxicată cu informaţii false legate de numărul de morţi din revoluţie, ci şi faptul că a fost o manipulare colectivă şi chiar o autointoxicare: românii înşişi credeau în numărul uriaş de victime, în gropile comune de la Timişoara etc. Ca urmare, ceea ce s-a petrecut în România a fost un fenomen de „autointoxicare colectivă" (pp. 88 – 89), care a avut ca efect şi intoxicarea mijloacelor de comunicare occidentale. Spre deosebire de Victor Loupan şi mai ales de Michel Castex, care adoptă o poziţie frustrată şi chiar ranchiunoasă, majoritatea participanţilor la colocviu încearcă să înţeleagă ce înseamnă manipularea mass-media, dar în condiţiile unei revoluţii autentice.

Amintesc aici o altă lucrare colectivă, coordonată de Gerard de Selys (*Minciuni mass-media*, 1992), în care trei ziarişti se pronunţă incriminatoriu asupra revoluţiei române, la nivelul manipulării prin mass-media – este vorba despre Anne Maesschalk, Ignacio Ramonet şi Michel Mommerency. Maesschalk consideră că postul de radio „Europa Liberă" este cel care a manipulat opinia internaţională asupra presupusului măcel de la Timişoara, într-o operaţiune de intoxicare de anvergură. Ramonet afirmă că aşa-numitul masacru de la Timişoara (a

cărui regie o acuză) constituie „cea mai mare păcăleală de la inventarea televiziunii" (p. 50), o manipulare grosieră, care a catalizat o isterie colectivă. Mommerency incriminează, la rândul său, ororile confecţionate ale gropilor comune de la Timişoara, pe care le cataloghează a fi „simbolul celei mai mari minciuni mediatice din întreaga istorie a televiziunii" (p. 60). El acuză chiar un complot care avea nevoie de minciună pentru a face credibilă revoluţia. Niciunul dintre cei trei ziarişti nu îşi pune problema că, odată cu opinia internaţională, românii înşişi au fost, în marea lor majoritate, intoxicaţi cu informaţii false.

Elizabeth Spencer (*Masacrul de la Otopeni*, 1993) consideră că revoluţia română a constituit un puci al grupării formate în jurul lui Ion Iliescu. Autoarea îl apără pe Creauşescu, considerându-l patriot, antistalinist (sic!) şi antisovietic, aşa încât presupusa conspiraţie internă este criticată şi din acest punct de vedere: pentru că l-a răsturnat de la putere pe „bunul român" Ceauşescu. Cazul pe marginea căruia glosează Spencer, pentru a-şi dovedi teza – sau mai degrabă supoziţia (pentru că în această carte nu există o demonstraţie, ci doar un amplu insert narativ) –, este acela al celor treizeci şi opt de cădeţi ucişi, din eroare, neglijenţă şi incompetenţă, la Otopeni, în 23 decembrie 1989. De fapt, Elizabeth Spencer pune în discuţie chestiunea „teroriştilor", pe care o consideră ca făcând parte din planul complotului intern, cu scopul de a discredita Securitatea (în realitate, „teroriştii" erau soldaţi care jucau un rol prestabilit, pentru a-l discredita pe Ceauşescu, afirmă autoarea). Din acest punct de vedere, soldaţii de la Unitatea de Securitate din Câmpina care au fost masacraţi la Otopeni „au fost folosiţi drept pioni în jocul politic" (p. 38). Astfel, cadeţii ucişi au făcut parte dintr-un scenariu intenţionat în care trebuiau să joace rolul „teroriştilor", aşa explicându-se de ce au fost filmaţi supravieţuitorii masacrului, fiind prezentaţi la televiziune ca „terorişti". Ulterior filmul a dispărut, întrucât autorităţile s-au temut că se va descoperi confecţionarea respectivului incident de la Otopeni; interpelat de rudele celor ucişi la Otopeni, Ion Iliescu a recunoscut că aceştia nu au fost terorişti şi că a fost vorba de o regretabilă eroare.

Cartea lui Elizabeth Spencer aduce în discuţie un episod tragic din decembrie 1989, soldat cu multe victime. Autoarea are dreptate

atunci când bănuieşte că masacrarea soldaţilor aduşi de la Câmpina la Otopeni ar fi putut face parte dintr-un scenariu legat de isteria şi psihoza „teroriştilor" (fiind evident nu doar astăzi, la mulţi ani după evenimente, ci şi atunci, că respectivii soldaţi în termen nu puteau fi în niciun caz „terorişti" şi că eticheta care li s-a pus a fost improvizată şi confecţionată). De fapt, Spencer nu este interesată de revoluţia română, ci doar de acest episod din cadrul evenimentelor din decembrie 1989, pe care îl speculează pripit, pentru a trage concluzii asupra revoluţiei şi a o taxa. Autoarea

pare să fie mai degrabă purtătoarea de cuvânt a unei părţi din Securitate, mai exact, a acelei facţiuni care i-a rămas fidelă lui Ceauşescu, doar aşa explicându-se lauda total inadecvată pe care ea i-o aduce fostului dictator.

Ca senator al Partidului Naţional Ţărănesc Creştin şi Democrat, Şerban Săndulescu a făcut parte din Comisia de Cercetare a Evenimentelor din Decembrie 1989. În această calitate, el a publicat o lucrare acuzatoare încă din titlu (*Decembrie '89*. *Lovitura de stat a confiscat Revoluţia Română*, 1997), în care se specifică de la început că au existat o serie de piedici puse comisiei „de către cei care doresc fie să ascundă adevărul, fie să îl prezinte în mod denaturat pentru a sluji unor interese personale, interferate cu obiective urmărite de forţe străine potrivnice aspiraţiilor poporului român" (p. 7). De aceea, consideră Săndulescu, ar fi existat o „coordonare ocultă" a declaraţiilor celor audiaţi, mulţi dintre aceştia minţind în mod deliberat: „Teama de consecinţe i-a făcut pe unii dintre cei audiaţi să ascundă adevărul sau să declare ceea ce aveau de spus numai în cadrul unor discuţii particulare" (p. 8). Şerban Săndulescu îl acuză în special pe senatorul – la acea vreme – Sergiu Nicolaescu (acesta a prezentat ultimul raport al comisiei) ca fiind autorul unei „superproducţii cinematografice" a revoluţiei române.

Comisia de Cercetare a Evenimentelor din Decembrie 1989 a fost preocupată de cinci chestiuni principale: 1. dacă Ceauşescu ştia că se pregăteşte o acţiune în vederea răsturnării lui de la putere; 2. care erau planurile şi măsurile luate de Ceauşescu şi de camarila sa pentru combaterea unor asemenea acţiuni; 3. cine au fost teroriştii; 4. dacă a existat un război electronic în decembrie 1989 în România; 5. dacă a

fost revoluţie sau lovitură de stat (p. 34). Pentru a răspunde acestor întrebări, au fost audiaţi membri ai Comitetului Central al PCR implicaţi în reprimarea din decembrie 1989, conducători ai serviciilor de represiune, comandanţi militari şi alţi *apparatciki* ceauşişti.

Susţinând teza unei lovituri de stat româneşti în primul rând, dar combinată cu logistica unui complot extern, Săndulescu vorbeşte despre o „structură autohtonă mixtă, militară şi civilă, a puciştilor" (p. 16), un rol aparte avându-l, în decembrie 1989.

TEORIA CONSPIRAŢIEI

127

agenţii români ai Serviciului de spionaj al armatei sovietice (GRU) şi ai KGB-ului. Încercând să schiţeze un istoric al comploturilor anticeauşiste, Săndulescu consideră că primii gânditori pucişti împotriva dictatorului român ar fi fost matematicianul Grigore Moisil şi filosoful D.D. Roşca, la nivel de creiere spirituale (p. 17)!; la nivel militar, conducerea pucistă ar fi fost asigurată de generalii Ion Ioniţă, Nicolae Militaru, dar un rol important a avut şi comandorul Radu Nicolae; iar la nivel civil, de Virgil Măgureanu şi Ion Iliescu, dar şi de Vasile Patilineţ (ca ambasador în Turcia). Liderii militari şi cei civili ar fi pregătit, astfel, două lovituri de stat, una în 1984, alta în 1987, dar amândouă au fost dejucate. În depoziţia sa, fostul comandor Radu Nicolae indică varianta pucistă a triunghiului Iliescu-Militaru-Măgureanu, acuzând în special manipularea pe care aceştia au izbutit-o cu ajutorul televiziunii, unde a avut loc un spectacol de „circ şi teatru", cu „actori", „regizori", „scenografi", „sforari", „dorobanţi", fabricanţi şi făcători de revoluţie (p. 113). Lovitura militară, aşa cum fusese gândită iniţial, ar fi trebuit să aibă loc în februarie 1990, cu ajutorul trupelor de securitate şi USLA (p. 133), dar întâlnirea de la Malta (crucială şi cu impact mondial) a făcut ca Decembrie 1989 în România să fie instrumentat de CIA şi KGB laolaltă (p. 134) în paranteză fie spus, Radu Nicolae îşi va prezenta varianta complotistă şi în cartea lui Vartan Arachelian, *în faţa dumneavoastră. Revoluţia şi personajele sale* (1998).

Şerban Săndulescu menţionează în mod special şi depoziţia unui oarecare colonel Dumitru Răşină, care a relatat în faţa comisiei despre existenţa a trei variante de înlăturare a lui Ceauşescu de la putere, gândite, în noiembrie 1989, de către înalţi ofiţeri de securitate. Aceste trei variante ar fi fost următoarele:

„A) lichidarea lui Ceauşescu în urma unei vizite pe care o va face în Crimeea sau la Moscova, ca invitat la o plenară sau consfătuire de partid; b) schimbarea din funcţia de secretar general şi şef de stat, urmare a unei plenare care va avea loc în Bucureşti, într-un loc secret, unde va fi demis; c) apariţia unor manifestaţii de stradă tip Braşov, tip Valea Jiului, la care vor participa elemente declasate şi foşti deţinuţi de drept comun, unde vor avea loc ciocniri cu armata, vor fi ocupate sedii şi [dictatorul, n.m.] va fi obligat să fugă sau va fi prins şi judecat" (p. 37).

În opinia lui Şerban Săndulescu, puciştii de orientare prosovietică au apelat la varianta a treia, lovitura de stat, mizând pe revolta

de stradă, dar şi pe agenţii GRU şi KGB români ori pe „turiştii" sovietici care ar fi acţionat masiv la Timişoara şi Bucureşti, intoxicând armata română, în capitală, prin intermediul războiului electronic.

Ocupându-se de ziua de 22 decembrie 1989, pe care o consideră esenţială pentru puci, autorul notează că la sediul Comitetului Central, după fuga lui Ceauşescu, au fost vizibile două grupuri de putere ale unor foşti *apparatciki* apţi să propună şi să formeze guverne: grupul condus de Ilie Verdeţ şi cel condus de Ion Iliescu – în final a învins grupul Iliescu. De asemenea, insistă asupra faptului că aflarea veştii capturării cuplului Ceauşescu a coincis cu redeschiderea focului în seara zilei de 22 decembrie. Procesul şi execuţia cuplului Ceauşescu sunt considerate un asasinat politic, cei care au luat decizia execuţiei fiind toţi membri de bază ai grupului condus de Ion Iliescu (adică, alături de liderul menţionat, Silviu Brucan, Petre Roman, Victor Athanasie Stănculescu, Gelu Voican-Voiculescu). Este acuzat în special Ion Iliescu, întrucât acesta, nefiind preşedintele statului şi nici al noului organism de conducere, la acea vreme, nu avea dreptul să dispună constituirea unui tribunal militar extraordinar, cel puţin nu în baza Constituţiei comuniste; iar dacă nu s-ar fi bazat pe această Constituţie, ar fi trebuit să se revină la Constituţia dinainte de 1948, când şeful statului era Regele – prin urmare, Ion Iliescu nu ar fi avut niciun drept să dispună execuţia lui Ceauşescu şi nu ar fi putut face acest lucru decât dacă era pucist (pp. 66 – 67). Ceea ce susţine Şerban Săndulescu este că la 22 decembrie 1989 a început *rekaghebizarea*

României, prin intermediul echipei conduse de Ion Iliescu (p. 68).

Cartea lui Şerban Săndulescu nu izbuteşte să demonstreze teza loviturii de stat, dar foloseşte şi transcrie multe depoziţii care pedalează pe ideea puciului, chiar dacă nu toate aceste depoziţii pot fi creditate în totalitate: unele sunt emfatice, altele sunt pur şi simplu depăşite de evenimentele din decembrie 1989 şi de hăţişul revoluţiei.

Călin Cernăianu (*Diplomaţia lupilor*. *Erată la literatura aplicaţiei tactice din decembrie 1989*, 1997) susţine teza că Securitatea l-a trădat pe Ceauşescu şi a instrumentat evenimentele din

decembrie 1989 în conlucrare cu Armata şi cu reprezentanţii nomenclaturii de rangul doi, deveniţi mai apoi lideri ai României postceauşiste. Complotul intern a fost urzit, prin urmare, de Securitate şi Armată, prima cedând rolul esenţial celei de-a doua: a fost vorba, aşadar, de un puci militar dirijat de Victor Athanasie Stănculescu (personajul-cheie indicat da Cernăianu). Lovitura de stat a servit KGB-ului, care a agreat puciul, dar şi serviciilor secrete din SUA: din acest punct de vedere, revoluţia română a fost o farsă politică prin intermediul căreia KGB-ul (în special) a izbândit cu ajutorul trădătorilor români promoscoviţi.

Autorul consideră că au existat patru categorii de români angrenaţi în evenimentele din decembrie 1989: 1. forţele de represiune (militari din MApN şi MI); 2. manifestanţii paşnici; 3. incitatorii (în mod eronat asimilaţi demonstranţilor); şi 4. cei care preferau să fie spectatori (acestora li s-au adăugat şi observatori străini, care monitorizau situaţia din România, ţara fiind împânzită de agenţi şi ziarişti străini). Călin Cernăianu afirmă că Nicolae Ceauşescu nu a dat ordin să se tragă în demonstranţi, echipele de represiune din Timişoara şi din celelalte oraşe (inclusiv Bucureştiul) acţionând nu la comanda sa, ci probabil la ordinul unor înalţi ofiţeri din Armată sau chiar din Securitate (p. 17). Securitatea l-a dezinformat constant pe Ceauşescu asupra stării de spirit a populaţiei protestatare. Cât despre primii morţi de la Timişoara, aceştia ar fi fost produşi intenţionat, pentru a incita populaţia să-şi radicalizeze protestul. Generalul Vasile Milea nu s-a sinucis, ci a fost ucis cu complicitatea Securităţii, astfel încât Victor Athanasie Stănculescu să preia Ministerul Apărării, care urmărea camuflarea loviturii de stat în spatele revoltei populare (p.

37).

Un alt punct nodal al demonstraţiei lui Cernăianu îl constituie aşa-numita fugă a lui Ceauşescu, care a fost, de fapt, o răpire a dictatorului (p. 23), întrucât altfel acesta ar fi putut rezista destul timp în clădirea Comitetului Central, care era ca o fortăreaţă. Ca şef al statului, Ceauşescu avea cu siguranţă un plan special, strict secret, de fugă peste graniţă în caz de urgenţă, dar în 22 decembrie el nu a izbutit să fugă, întrucât a fost trădat tocmai de cei care trebuiau să asigure concretizarea planului respectiv. Călătoria lui Ceauşescu la Târgovişte a fost şi ea fabricată, întrucât trebuia să ascundă faptul că dictatorul fusese arestat încă din clădirea Comitetului Central. În pretinsa fugă a lui Ceauşescu ar fi fost folosiţi şi civilii, care au jucat un rol în aşa-zisa capturare, pentru

a fi exclusă posibilitatea unei lovituri de stat. Cernăianu nu creditează faptul că Nicolae Ceauşescu ar fi fost executat la zid, ci consideră probabilă ipoteza ca dictatorul să fi fost împuşcat în stil NKVD-KGB, cu un glonte în ceafă. Cel care i-a sprijinit major pe complotişti a fost generalul Iulian Vlad, şeful Securităţii; mai târziu, acesta a fost arestat (la acuzaţiile lui Silviu Brucan) şi victi-mizat, însă transformarea lui Iulian Vlad în ţap ispăşitor avea să salveze imaginea Securităţii (p. 29), distrusă, în decembrie 1989, doar la nivelul departamentului de spionaj şi constraspionaj, fiind trecută ulterior în cadrul Serviciului Român de Informaţii. Opinia publică a fost manipulată, folosindu-se ideea că Securitatea şi Armata s-au ciocnit în decembrie 1989, tocmai pentru a camufla faptul că cele două instituţii acţionaseră de comun acord, în consensul unui puci – pentru reuşita puciului, Securitatea a acceptat ca, în ochii românilor, imaginea ei să fie şifonată. Însă structurile de stat comuniste nu au fost dizolvate, ci doar „întrerupte” atunci când Ion Iliescu a anunţat trecerea Securităţii în subordinea Ministerului Apărării Naţionale, tocmai pentru că Securitatea ajutase la căderea şi arestarea lui Ceauşescu.

Echipa lui Iliescu a fost creată în 22 decembrie, dintr-un număr dinainte constituit de persoane, aflându-se în opoziţie cu revoluţionarii care luptaseră în Piaţa Universităţii în 21 decembrie 1989. Fără nicio explicaţie, Ion Iliescu a fost recunoscut ca lider, pentru a fi propulsat la conducere; echipa lui Iliescu a fost susţinută nu

doar de pucişti, ci şi de angajaţi ai Televiziunii, de bătrâni bolşevici anticeauşişti ori de civili anonimi, posibililor rivali ai lui Iliescu interzicându-li-se accesul în TVR sau în balconul Comitetului Central (pp. 147 – 148). Concluzia lui Călin Cernăianu este formulată în termeni militari:

Evenimentele din decembrie au fost, în fond, o amplă şi secretă aplicaţie militară, care printre alte scopuri l-a avut şi pe acela de a genera o revoltă populară" (p. 87); „în decembrie 1989 am avut de-a face cu o schimbare violentă a conducerii de stat, executată (şi) cu ajutorul agenturii sovietice din ţară"; „*transferul puterii s-a făcut simultan cu derularea unor legitime demonstraţii de masă (provocate şi ele), dar nu ca urmare a solicitărilor din partea manifestanţilor*"; „deoarece între noua Putere şi reprezentanţii manifestanţilor nu numai că nu a existat conlucrare, ci s-au iscat chiar tensiuni, se poate spune că gruparea Iliescu a fost «corpul străin» al revoluţiei" (p. 149).

TEORIA CONSPIRAŢIEI

131

Un punct aparte în demonstraţia autorului îl constituie chestiunea „teroriştilor": psihoza a făcut parte dintr-un plan gândit cu minuţiozitate, concretizându-se într-o „agresiune împotriva poporului român" (p. 189), întrucât patronii „teroriştilor" au fost tocmai noii lideri ajunşi la putere. Dacă „teroriştii" ar fi fost reali, ei nu ar fi ucis civili anonimi, ci pe noii lideri care preluaseră puterea; de asemenea, dacă ar fi fost reali, capturarea lui Ceauşescu ar fi fost anunţată imediat, iar execuţia lui ar fi fost urgentată; poate chiar i s-ar fi pretins lui Ceauşescu să-i someze să depună armele – or, lui Ceauşescu nu i s-a pretins niciodată, în timpul procesului, dar nici înainte, să ordone „teroriştilor" să depună armele. Deşi în decembrie 1989 s-a vehiculat ideea că teroriştii" au încercat să-l elibereze pe Ceauşescu din locul unde era deţinut, în cazarma de la Târgovişte, aceste încercări au fost fabricate, nefiind reale. Aşa încât varianta creditată de Cernăianu este aceea că „teroriştii" au fost „confecţionaţi" din cadre militare, securişti şi mai ales din membri DIA (Direcţia de Informaţii a Armatei).

Nu în zadar, autorul etapizează evenimentele din decembrie 1989 după cum urmează: 1) 15 – 22 decembrie (etapă în care nu au murit militari); şi 2) 22 – 28 decembrie (etapă în care au murit militari, tocmai din cauza inducerii psihozei legate de terorişti; această etapă este numită, ironic, „revoluţia de stat" – p. 258). A doua etapă a fost

reprezentativă pentru pucişti, care au fabricat şi un aşa-numit război electronic: „«Teroriştii» şi «războiul electronic» sunt două componente ale puciului din decembrie 1989. […] Atât «teroriştii», cât şi autorii «războiului electronic» au fost cadre militare româneşti, cu un rol unic: acela de a crea o falsă impresie că armata română şi o puzderie de cetăţeni luptă cot la cot împotriva unui inamic invizibil. În paralel, Televiziunea a avut sarcina de a realiza diversiunea psihologică […]" (p. 285). „Teroriştii" au acţionat strict la comandă, la ordinele unor generali din MApN şi MI, aflându-se în misiuni explicite. De cele mai multe ori, victimele (militari sau civili) erau rănite sau ucise la întâmplare – căci, dacă ar fi dorit, presupuşii terorişti ar fi putut face mult mai multe victime, dacă numărul lor nu ar fi fost limitat, totuşi, de pucişti. Iar generalii MApN şi MI care au ordonat misiunile teroriste se aflau, la rândul lor, la ordinele echipei Iliescu, ajunsă la putere.

În încheiere, să recapitulăm demonstraţia lui Călin Cernăianu: la Timişoara a fost provocată o răzmeriţă gândită de un grup de înalţi ofiţeri din Armată şi Securitate; revolta a evoluat singură

de la un punct încolo şi s-a dezvoltat ca mişcare de mase, fiind pigmentată cu victime inerente produse la ordinele puciştilor; s-a urmărit ca efectul Timişoara să se propage în toată ţara, iar Bucureştiul, mai cu seamă, să se revolte la rândul său, puciştii având pregătită echipa Iliescu. Dacă se poate vorbi de „teroriști" (în sensul de militari care au acţionat la comandă, pentru a da senzaţia de război civil), atunci aceştia ar fi funcţionat încă de la Timişoara, când s-a tras în mod intenţionat asupra populaţiei, din diverse puncte strategice; „teroriştii" nu au fost în niciun caz străini, ci autohtoni, mai cu seamă membri DIA. Autorul consideră că termenul „revoluţie" nu este adecvat pentru ceea ce s-a întâmplat în România în decembrie 1989 (întrucât revoluţia presupune program şi conspirativitate, ori aşa ceva nu a existat din partea maselor):

şa-zisa revoluţie a semănat suspect de mult cu o aplicaţie militară de mare anvergură, pe care militari români, majoritatea aparţinând serviciilor speciale (din Armată, îndeosebi), au executat-o cu aprobarea şi sub supravegherea principalelor servicii secrete ale lumii. Particularităţile acestei vaste desfăşurări de forţe sunt acelea că, de-a lungul ei, a fost permisă prezenţa civililor şi s-au folosit *şi* ţinte vii" (p.

358).

Stufoasa demonstraţie a lui Călin Cernăianu are destule puncte interesante: cele mai pregnante sunt discuţiile asupra rolului lui Victor Athanasie Stănculescu şi mai ales asupra identităţii „teroriştilor". Discuţia cu privire la rolul Securităţii este totuşi ambiguă şi nu delimitează clar anvergura acţiunilor respectivei instituţii în decembrie 1989. La un moment dat, autorul afirmă că Securitatea putea fi şi o apărătoare a intereselor naţionale, dar că, după puci, ea a fost marginalizată şi obstrucţionată de echipa prosovietică a lui Ion Iliescu!

Ziarista austriacă Antonia Rados acuză făţiş şi amănunţit – în cartea sa *Complotul Securităţii. Revoluţia trădată din România* (1999) – o conspiraţie internă patronată de fostul organ de represiune din România comunistă. Mai întâi critică manipularea mediatică a Occidentului de către Securitate, care a oferit Vestului un „spectacol revoluţionar" cu „genocid" şi „terorişti", regizat din timp, dar şi adaptat pe parcurs. Apoi, ca într-o piesă de teatru.

autoarea inventariază cincisprezece personaje esenţiale ale complotului (p. 8): 1. Silviu Brucan (eminenţa cenuşie a conspiraţiei, catalogat drept „vechi stalinist"); 2. Ion Iliescu („bonz al PCR, repudiat de Ceauşescu şi comunist reformist", pionul central al complotului); 3. Ştefan Guşe; 4. Nicolae Militaru („omul Moscovei la Bucureşti"); 5. Victor Athanasie Stănculescu; 6. Petre Roman („membru al aristocraţiei roşii", „complotist împreună cu Iliescu", jucând rolul tânărului revoluţionar); 7. Virgil Măgureanu („membru al Securităţii din 1972", *apparatcik* promoscovit, apropiat al lui Ion Iliescu, viitorul şef al Serviciului Român de Informaţii); 8. Iulian Vlad (şeful Securităţii care, deşi implicat în complot, va fi judecat în 1990); 9. László Tökes („pastor reformat folosit de Securitate pentru a pune în mişcare insurecţia populară") – aceştia ar fi cei mai importanţi complotişti, lor adăugându-li-se alte personaje considerate a fi secundare (Gelu Voican-Voiculescu şi alţii).

Antonia Rados urmăreşte traiectoria complotiştilor nu doar pentru anul 1989, ci de la presupusa origine a conspiraţiei. Un loc special îl ocupă traiectoria lui Ion Iliescu: la început favorit al lui Ceauşescu, căzut parţial în dizgraţie în 1979, apoi scos din toate

funcţiile de *apparatcik* în 1984; încurajat de schimbările gorbacioviste din URSS, Iliescu şi-ar fi pregătit reintrarea în politică, creându-şi imaginea de reformist anticeauşist. Complotul eşuat al militarilor, din 1983, este creditat de Antonia Rados, care evidenţiază prestaţia generalilor Ion Ioniţă şi Nicolae Militaru. De aceea, în 1989, în România ar fi existat mai multe „cuiburi de rezistenţă" organizate de către „şefii destituiţi, în interiorul partidului unic" (p. 22); în afara acestora, în paralel funcţiona o facţiune anticeauşistă formată din ofiţeri de securitate, care s-ar fi organizat într-un grup numit Frontul Salvării Naţionale (FSN), ce a trimis în Occident o scrisoare în care Ceauşescu era acuzat de cultul personalităţii, clamându-se, prin urmare, schimbarea dictatorului. Tot în paralel cu aceste grupuri, câţiva ziarişti de la *România liberă* au hotărât să tipărească manifeste anticeauşiste, ei contactându-l pe Ion Iliescu (afirmă ziarista) care, însă, a refuzat să se implice. În vara anului 1989, la Bucureşti ar fi sosit mesageri din URSS, care i-au contactat pe disidenţii anticeauşişti, dar exclusiv foşti nomenclaturişti, analizând posibilităţile de reformare a comunismului în România (p. 35). Cazul Tökes a fost instrumentat de facţiunea anticeauşistă din Securitate, fiind intenţionat agitate spiritele în jurul evacuării pastorului reformat şi mizându-se pe

solidarizarea timişorenilor. Dar Securitatea ştia să păstreze aparenţele: pe de o parte provoca mulţimea ieşită în stradă, cu ajutorul unor membri de-ai să-i care distrugeau însemnele comuniste şi instigau la revoltă, iar pe de altă parte, securişti combinaţi cu miliţieni, armată şi trupe de grăniceri au participat la represiune.

La Bucureşti, Ceauşescu a intuit trădarea şi complotul, şi chiar a iniţiat la un moment dat destituirea capilor Securităţii şi Armatei, pentru a prelua controlul total, întrucât aceştia au amânat punerea în practică a reprimării populaţiei ieşite în stradă. Complotul Securităţii a început să se ramifice în momentul în care diferiţi pioni ai respectivei instituţii au telefonat la posturile de radio şi televiziune din Occident, exagerând intenţionat numărul morţilor, răniţilor şi arestaţilor din timpul insurecţiei timişorene, cu efect de *captatio benevolentiae* faţă străinătate şi pentru a-i instiga pe românii din întreaga ţară la o solidarizare cu revolta Timişoarei.

La mitingul din 21 decembrie 1989 de la Bucureşti, complotul a

devenit şi mai evident prin răspândirea în mulţime a unor securişti cu petarde şi a unor provocatori anticeauşişti, care urmau să strige lozinci împotriva dictatorului, încurajând mulţimea. Ca şi la Timişoara, şi aici Securitatea va face un joc dublu: pe de o parte incită la protest mulţimea strânsă în Piaţa Palatului, iar pe de altă parte pregăteşte represiunea. În ziua de 22 decembrie, odată cu formarea noilor nuclee masive de opoziţie în stradă, generalul Vasile Milea, fidel lui Ceauşescu, este împuşcat; încă înainte de fuga lui Ceauşescu, generalul Iulian Vlad, şeful Securităţii, retrage trupelor şi ofiţerilor din subordinea sa permisiunea de a folosi armele de foc. Personajul-cheie al zilei de 22 decembrie este, însă, generalul Victor Athanasie Stănculescu: acesta este numit de Ceauşescu în funcţia de ministru al Armatei (în locul lui Milea) şi în această calitate decide ca unităţile militare să nu mai înfrunte protestatarii; de asemenea, Stănculescu îl anunţă pe dictator de protestul generalizat al bucureştenilor şi îl obligă să părăsească clădirea Comitetului Central al PCR într-un elicopter (ca o formă de arest, dar şi întrucât, altfel, Ceauşescu ar fi fost probabil linşat de mulţime, lucru ce nu ar fi convenit puciştilor-regizori ai revoluţiei). După presupusa „fugă" a dictatorului, securiştii baricadaţi în clădirea Comitetului Central deschid fortăreaţa pentru mase, „cucerirea" clădirii fiind regizată de Securitate. Tot Securitatea este cea care regizează transmisia „revoluţiei în direct" din studioul 4 al TVR, controlând accesul vorbitorilor, pentru ca pretinsa

revoluţie să nu-i scape de sub control. La TVR se vor perinda astfel toţi conspiraţioniştii, cu discursuri în consens (Iliescu, Roman, Militam, Vlad). În discursul său, Ion Iliescu (însoţit de Silviu Brucan) demonizează în special figura lui Ceauşescu, pentru a lăsa în plan secund Securitatea şi a încerca astfel să o salveze. Deşi la TVR exista şi un grup al revoluţionarilor intelectuali (Mircea Dinescu, Ion Caramitru, Petre Mihai Băcanu), acesta a fost destul de repede marginalizat şi pus în umbră. În clădirea Comitetului Central, diferite grupuri propun soluţii pentru succesiunea lui Ceauşescu, improvizându-se mai multe guverne susţinute de *apparatciki* (Constantin Dăscălescu, Ilie Verdeţ) sau de revoluţionari; mulţimea începe să-şi radicalizeze atitudinea, clamând anticomunismul şi renunţând la anticeauşism, ceea ce-i îngrijorează pe complotişti – drept urmare, grupul Iliescu se

infiltrează ca reprezentant al noii Puteri, anunţând hotărârea din balconul Comitetului Central (grupul Iliescu nu este nici aplaudat, nici respins, dar, lucru esenţial, este filmat, iar discursul membrilor noului organism politic este transmis în direct – spre deosebire de celelalte grupuri care se erijaseră în virtuale noi organisme de putere, dar care nu fuseseră filmate). Grupul Iliescu se retrage apoi într-o încăpere păzită, pregătind prima listă a Frontului Salvării Naţionale, pigmentată cu tot felul de ingrediente (disidenţi, ofiţeri de carieră, *apparatciki*, revoluţionari), spre a fi dată publicităţii împreună cu denumirea noului organism constituit.

Complotul Securităţii a fost vădit şi prin faptul că, după ce împuşcăturile au început în seara de 22 decembrie, clădirea Comitetului Central (unde se afla grupul Iliescu) nu a fost ţinta gloanţelor – în schimb Piaţa Palatului, unde se aflau nu doar anticeauşişti, ci mai ales radicali anticomunişti, este măturată mai întâi de gloanţe ricoşate, apoi de un tir concentrat, întrucât se dăduse ordin să se tragă asupra maselor incontrolabile, care clamau anticomunismul. S-a mizat şi pe faptul de a se trage cu arma la întâmplare, unii împotriva altora. Complotul are în plan, apoi, răspândirea zvonului cu intrarea în acţiune a „teroriştilor". Aşa-numita „bătălie de la Televiziune" este dată pornind de la presupusa imixtiune a „teroriştilor" contra revoluţiei. Pentru a face vizibil respectivul pericol, Iliescu şi grupul său sunt aduşi în maşini blindate la TVR, unde noul lider prezintă comunicatul de preluare a puterii şi programul concentrat de guvernare tranzitorie până la primele alegeri libere; în acest comunicat nu se

spune nimic despre Securitate, în schimb se insistă pe ideea că FSN, ca organism central, trebuie să creeze filiale locale care să preia puterea (practic, FSN înlocuieşte structural PCR). Dornic să fie acreditat pe plan internaţional, Iliescu vrea să se asigure de sprijinul Moscovei; deşi nu reuşeşte să vorbească cu Gorbaciov, primeşte garanţii că URSS priveşte cu ochi buni schimbarea politică din România. O altă măsură importantă a lui Iliescu (şi a grupului său) a fost aceea de a regrupa Armata şi Securitatea sub conducerea unor noi comandanţi (Nicolae Militaru, apoi Victor Athanasie Stănculescu); ceva mai târziu, în martie, va intra oficial pe rol şi Virgil Măgureanu. Mai cu

seamă prin încorporarea Securităţii în Armată, s-a încercat uitarea intenţionată a rolului pe care Securitatea îl avusese ca organism de represiune în timpul comunismului; totuşi, jocul nu a izbutit întru totul, deoarece generalul Iulian Vlad (deşi făcea parte din complot) a fost în cele în urmă arestat.

În condiţiile date, mai lipsea doar procesul cuplului Ceauşescu: lichidarea acestora este hotărâtă de capii Armatei şi Securităţii, care îl trădaseră pe dictator, făcând parte din complot. Procesul este unul de tip marionetă, el fiind asistat de reprezentanţi ai complotiştilor (Virgil Măgureanu, Victor Athanasie Stănculescu, Gelu Voican-Voiculescu). Antonia Rados insistă asupra faptului că, la proces, Ceauşescu îl întrerupe pe procuror, considerându-se a fi victima unei lovituri de stat şi acuzându-i pe judecătorii săi că sunt conspiraţionişti. După proces şi după execuţia lui Ceauşescu, conjuraţii îşi împart funcţiile în stat şi se pregătesc pentru alegerile pe care le vor instrumenta pentru a fi câştigate de FSN. La trei luni de la presupusa revoluţie va fi creat Serviciul Român de Informaţii, considerat de Antonia Rados a fi Securitatea rebotezată şi reorganizată. Cu ajutorul SRI, opoziţia este demonizată, iar anticomuniştii ieşiţi în stradă, care acuzau noul regim de neoco-munism, sunt insultaţi şi maltrataţi: mineriadele din 1990, mai cu seamă cea din iunie, pledează în favoarea ideii că Securitatea ajunsese să controleze din nou România.

Demonstraţia minuţioasă a Antoniei Rados pierde totuşi din vedere câteva lucruri: în primul rând, faptul că „teroriştii" au fost contaminaţi cu sensul de securişti, probabil fiindcă trebuia găsit un ţap ispăşitor. Cu alte cuvinte, în cele din urmă Securitatea a fost compromisă în decembrie 1989, deşi generalul Iulian Vlad colaborase cu noul regim instaurat după fuga lui Ceauşescu.

Psihoza declanşată la nivelul populaţiei identifica limpede în „teroriști" pe membrii fostului aparat de represiune (Securitatea) şi de-abia apoi credita identitatea presupuşilor terorişti ca aparţinând unor arabi, mercenari etc. Dacă Securitatea ar fi fost întru totul organismul din spatele complotului, ea nu ar fi îngăduit ca membrii săi să fie demonizaţi şi, mai ales, să fie discreditaţi public, într-o acţiune media şi într-o manipulare de anvergură a opiniei publice. Din complot, dacă acesta a existat, nu a făcut parte întreaga Securitate, ci

facţiuni dinăuntrul ei, alte facţiuni rămânându-i fidele lui Ceauşescu; demonizarea Securităţii şi lansarea psihozei legate de teroriști nu avea însă cum să diferenţieze între gruparea prorevoluţie (securiştii „buni") şi cea anti-revoluţie (securiştii „răi"), aşa încât s-a acceptat (sau s-a negociat) formula unei demonizări generale. Dar, după ce a plătit acest preţ, Securitatea a fost vivificată prin crearea Serviciului Român de Informaţii.

Există şi alte lucrări, mai puţin importante, care mizează pe ideea unei conspiraţii interne – dar argumentaţia lor este expediată şi, în unele cazuri, autorii respectivi citează martori care doresc să-şi păstreze anonimatul. Voi aminti aici un singur titlu, *Decembrie '89. Revoluţie sau lovitură de palat. Analize, comentarii şi concluzii privind spectrul politic din România în ultimul deceniu* (2000), de Teodor Crişan. Cartea este o suită de interviuri cu un personaj care doreşte să rămână în umbră şi care susţine că Securitatea a fost instituţia care i-a sugerat lui Nicolae Ceauşescu organizarea mitingului fatal pentru regim din 21 decembrie 1989, unde mulţimea a fost stârnită după o regie bine gândită. Teatrul stradal ulterior, jocul de-a „teroriştii", toate acestea au ţinut de scenariul unei lovituri de palat care, firește, a mizat pe revolta populaţiei. Personajul care emite această ipoteză nu precizează, însă, dacă Securitatea a trecut la punerea în practică a loviturii de palat înainte de explozia de la Timişoara sau a profitat de insurecţia din capitala bănăţeană.

Teza revoluţiei hibridate cu o lovitură de stat în acest capitol voi prezenta susţinătorii teoriei mixajului „revoluţie – lovitură de stat", mai întâi prin intermediul vocilor unor actori importanţi ai evenimentelor din decembrie 1989, apoi prin intermediul unor personalităţi, nu în ultimul rând cu ajutorul unor analişti (ziarişti, politologi etc.) care propun concepte şi dosare în acest sens ale revoluţiei române.

În depoziţia sa din faţa Comisiei de Cercetare a Evenimentelor din Decembrie 1989, generalul Iulian Vlad (fostul şef al Securităţii) vorbeşte despre o mixtură de revoluţie şi amestec străin, chiar dacă revoluţia („participarea în masă a poporului român", cum o numeşte) este considerată a fi fost decisivă. Fostul şef al Securităţii mărturiseşte că a intuit cursul evenimentelor din decembrie 1989 după declanşarea revoltei timişorene, chiar dacă nu a prevăzut cu exactitate tot ce avea să se întâmple. Vlad afirmă că soarta României a fost cu siguranţă

negociată la Malta, între URSS şi SUA, aşa încât susţine că în decembrie 1989 au fost implicate şi forţe străine (evidenţiază prezenţa ziariştilor străini şi a unor diplomaţi la Timişoara etc). În special războiul electronic de după 22 decembrie 1989 ar fi fost declanşat de puteri străine, care aveau interesul să provoace o ruptură între Armată şi Securitate; este exclus ca diferite facţiuni interne să fi dispus acest lucru, întrucât nici Armata, nici Securitatea nu deţineau aparatura necesară unui asemenea război (Săndulescu, 1997, p. 188). În ceea ce priveşte posibilităţile de fugă ale lui Ceauşescu, Iulian

Vlad afirmă că şeful statului nu a avut un plan de salvare, întrucât, crezând obsesiv în statura sa de „om providenţial”, acesta nu şi-a pus niciodată problema morţii sale politice. De aceea, Securitatea nu a avut un plan de evacuare a dictatorului – un astfel de plan a existat în perioada 1968 – 1970, dar el nu a fost actualizat niciodată (pp. 171, 184). Fostul şef al Securităţii mai face încă o afirmaţie revelatoare: el indică faptul că Elena şi Nicolae Ceauşescu au fost capturaţi în 22 decembrie, dar anunţul prinderii lor s-a făcut cu o zi întârziere, ca şi cum „cineva” ar fi avut interesul să menţină o stare de incertitudine în rândul populaţiei; deşi acel „cineva” rămâne confuz, este limpede că Iulian Vlad acuză, de fapt, noua Putere instalată în 22 decembrie, respectiv grupul condus de Ion Iliescu (deşi fostul şef al Securităţii nu a creditat o conspiraţie internă, ci doar un complot extern care a stimulat, dar a şi profitat de revoluţia română).

Ştefan Guşe (a cărui opinie este consemnată într-o carte de interviuri – *N-a fost triumful minciunii. Pavel Coruţ în dialog cu generalul Ştefan Guşe*) afirmă că soarta României s-a decis la Malta, între Marile Puteri (rolul decisiv avându-l URSS), dar că revoluţia a fost făcută, totuşi, de poporul român, în primul rând de tineri. Admite că revoluţia a fost anticeauşistă, însă era firesc ca odată cu căderea regimului Ceauşescu să se prăbuşească şi sistemul comunist. Dacă până în 22 decembrie a fost *şi* revoluţie, după această zi revoluţia s-a preschimbat într-o „mascaradă” şi o „anarhie generalizată”. Teama lui Guşe, după cum mărturiseşte el, era aceea ca România să nu fie invadată de trupele sovietice masate la graniţa cu Ungaria, secondate de trupele maghiare. Pe lângă asentimentul străinătăţii la prăbuşirea regimului Ceauşescu, Guşe sugerează existenţa unei conjuraţii interne.

În opinia sa, schimbul de focuri care a început din după-amiaza zilei de 22 decembrie 1989 a constituit o „diversiune diabolică", prin intermediul căreia, în anumite cazuri, diferite unităţi ale Armatei au tras unele în altele. Totuşi, admite şi existenţa unor trăgători profesionişti (a căror origine nu o cunoaşte), care împuşcau doar în cap; nu în ultimul rând, consideră că o parte din vină pentru haosul creat o poartă şi civilii (fie ei revoluţionari sau nu), care au primit arme şi au tras la întâmplare. „Teroriştii" şi presupusa lor reţea de subterane au făcut parte din acelaşi scenariu. Noaptea de 22 spre 23 decembrie a constituit, după Guşe.

TEZA REVOLUŢIEI HIBRIDATE CU O LOVITURĂ DE STAT

143

O acumulare de dezinformări venite din toată ţara, pentru a se crea senzaţia de război civil iminent; în acest sens este acreditată ideea unui război psihologic şi radioelectronic, care a indus în eroare autorităţile aflate la pupitrul militar-operaţional de comandă. Ştefan Guşe susţine că Ion Iliescu a fost cel care, la declanşarea războiului radioelectronic, a cerut ajutor sovietic, în timp ce el a refuzat şi împiedicat sosirea trupelor sovietice, dând ordin grănicerilor să nu lase să intre trupe străine în ţară. În opinia lui Guşe, cel mai dubios personaj al conjuraţiei interne a fost generalul Nicolae Militaru, considerat a fi nu doar diversionist, dar şi agent sovietic; ca ministru al Apărării Naţionale, acesta concentrase atâta putere în mâinile sale şi avansase atâţia ofiţeri care îi erau loiali în mod special, încât ar fi putut oricând să dea o lovitură de stat.

Dumitru Mazilu (*Revoluţia furată*. *Memoriu pentru ţara mea*, 1991) acuză în cartea sa confiscarea revoluţiei române, căreia i-au fost deturnate „sensurile şi orientările", precizează autorul. Mazilu a făcut parte din echipa Iliescu, dar a fost înlăturat destul de repede, în prima jumătate a lunii ianuarie 1990, după ce şi-a manifestat alergia faţă de sechelele comuniste ale noului lider instalat la putere. Deşi disident în ultima perioadă a regimului Ceauşescu, Dumitru Mazilu avea o poziţie compromisă, întrucât fusese ofiţer de securitate; acesta a fost şi motivul pentru care, cu ajutorul opiniei publice în faţa căreia l-a expus, Ion Iliescu a reuşit să se debaraseze uşor de el. După Dumitru Mazilu, la Timişoara a avut loc un „miracol", care a fost continuat în 21 şi 22 decembrie la Bucureşti, mai ales de către tineri. Din 22 decembrie însă, revoluţia ar fi fost uzurpată de Silviu Brucan şi Ion Iliescu (văzuţi ca

liderii esenţiali ai momentului), ale căror măsuri democratice au fost jumătăţi de măsură. Reproşurile lui Mazilu sunt următoarele: prosovietismul unora dintre lideri (este acuzat în special Ion Iliescu, pentru că ar fi fost promotorul ideii de a solicita intervenţia trupelor sovietice, chiar dacă respectiva propunere a fost respinsă în cele din urmă); evitarea, în platforma-pro-gram a FSN, a oricăror referiri la totalitarismul comunist (astfel încât acesta să fie protejat); continuitatea cenzurii comuniste. Mazilu consideră că în 22 decembrie s-a deschis din nou focul (deşi revoluţia izbândise), întrucât tinerii revoluţionari reclamau abolirea comunismului, refuzând ca revolta lor să aibă doar caracter

anticeauşist – astfel, „teroriştii” au fost creaţi tocmai pentru a-i contracara pe aceşti tineri care nu acceptau jumătăţile de măsură, în acest sens, Mazilu sugerează o conjuraţie internă prin intermediul căreia au funcţionat chiar comandouri speciale, cu misiunea de a-i ucide pe tinerii revoluţionari din fosta clădire a Comitetului Central, astfel încât Armata şi Securitatea să preia controlul absolut asupra revoluţiei. Acesta este şi motivul pentru care revoluţionarii au fost, mai târziu, trimişi acasă, luându-se la nivel înalt decizia ca Armata şi Securitatea să controleze evenimentele fără amestecul unor civili care ar fi monitorizat activităţile celor două instituţii.

Atmosfera revoluţiei era însă, admite autorul, haotică: la comandamentul militar existau, de pildă, unităţi care nu respectau ordinele primite şi ofiţeri din MI care acţionau individual, indiferent de ordine (p. 63). Mazilu admite ideea că în Bucureşti ar fi existat un plan care viza înăbuşirea unei posibile revolte populare şi că anumite forţe cunoşteau acest plan de gherilă urbană, aşa încât au putut acţiona în consecinţă (pp. 63 – 64). Autorul afirmă că Elena şi Nicolae Ceauşescu au fost executaţi printr-o procedu-ră-fulger întrucât deţineau informaţii compromiţătoare despre noii lideri ajunşi la putere. Principalii vinovaţi ai confiscării revoluţiei sunt, în opinia sa, tandemul Iliescu-Brucan (împreună cu echipa aferentă), întrucât, în ipostaza de conspiratori, au profitat de context şi, în absenţa unor structuri organizatorice ale revoluţiei din decembrie 1989, au preluat puterea, proclamându-se „emanaţie” a revoluţiei şi declanşând „o acţiune sistematică de temporizare a transformărilor democratice, prin

readucerea vechilor structuri şi practici totalitare în viaţa ţării" (pp. 99 – 100). Cei incriminaţi au încercat „o deturnare a sensului Revoluţiei şi limitarea obiectivelor sale la eliminarea dictaturii ceauşiste" (p. 100). Un alt fals a fost felul în care Frontul Salvării Naţionale a declarat că este un organism politic provizoriu, până la constituirea unei noi structuri a Puterii, dar de fapt a preluat puterea, prin rapt, fraudă psihologică şi morală. Ion Iliescu este acuzat şi pentru obstinaţia sa de a afirma că rămâne comunist: această declaraţie a noului lider este făcută în 25 decembrie 1989 şi, cum vestea se răspândeşte, tinerii revoluţionari anunţă un miting de protest în Piaţa Palatului – respectivul miting este însă interzis de autorităţi (FSN), iar forţele de ordine împiedică adunarea protestatarilor (profitând şi de psihoza inculcată populaţiei în privinţa „teroriştilor"). De altfel.

din 26 decembrie, tinerilor civili li se sugerează ritos că „Revoluţia s-a terminat" şi că este timpul să se retragă din clădirile oficiale; propunerea acestora de a se crea o gardă revoluţionară este tergiversată şi, în cele din urmă, uitată intenţionat, întrucât, în mod concret, echipa Iliescu voia să-i înlăture pe cei care luptaseră în Bucureşti în perioada 21 – 25 decembrie 1989. Această alungare a civililor revoluţionari a avut loc şi fiindcă, mai târziu, ideea diplomelor de revoluţionari urmărea să legitimeze ca revoluţionari persoane din noua Putere care nu protestaseră în stradă, uzurparea revoluţiei având loc astfel şi pe cale administrativ-birocratică. Noul organism al ţării este incriminat de Mazilu ca structură comunistă din mai multe cauze: alergia FSN la vechile partide istorice era vizibilă, deşi platforma-program afirmase necesitatea pluripartitismului; cenzura era văzută în continuare de FSN ca o măsură necesară (Ion Iliescu personal respinge iniţiativa Uniunii Mondiale a Românilor Liberi, propusă de Ion Raţiu, de a se crea un post de televiziune independent); deşi PCR este scos în afara legii, în 12 ianuarie 1990, sub presiunea străzii, decizia este abrogată ulterior; FSN monopolizează puterea prin decizia de a participa la alegeri – mineriadele (ianuarie, februarie, iunie 1990) au constituit o strategie a noii Puteri de a teroriza şi controla populaţia. Prin urmare, Dumitru Mazilu susţine că revolta şi revoluţia au fost secondate şi preluate din mers de o conjuraţie internă a cărei miză era anticeauşismul, şi nu anticomunismul. De precizat: cât timp a făcut parte din echipa Iliescu, chiar dacă l-a criticat dur pe noul

lider al României, viitorul autor al *Revoluţiei furate* nu a dat niciodată de înţeles că evenimentele din decembrie 1989 au alcătuit un cocteil revoluţie-puci.

Silviu Brucan (*Generaţia irosită*. *Memorii*, 1992), fostul ideolog al Frontului Salvării Naţionale şi membru esenţial în echipa lui Ion Iliescu din decembrie 1989 şi din primele luni ale anului 1990, porneşte de la premisa că, dacă instaurarea comunismului în România a fost decizia lui Stalin, revoluţia din decembrie 1989 nu a fost o decizie a lui Gorbaciov sau Bush, revolta populară având un caracter spontan. „Revoluţia a fost caracterizată ca *anticomunistă*, ceea ce apare perfect justificat, deoarece ceauşismul a constituit o excrescenţă aproape inevitabilă a sistemului politico-ideologic comunist, chiar dacă într-o formă mai brutală şi mai aberantă decât în alte ţări est-europene" (p. 6), explică autorul

Generaţiei irosite. La momentul când Brucan îşi scria memoriile şi recapitula inclusiv revoluţia din decembrie 1989, el nu numai că nu mai făcea parte din FSN, dar fusese izolat de Ion Iliescu, cu care intrase într-un conflict ideologic – de aceea, în mărturia sa îşi poate permite să discute inclusiv chestiuni legate de posibile forme de complot, conjuraţii, conspiraţii. Deşi insistă pe ideea că revolta a fost spontană şi că străinii au fost cei care au inventat teoria conspiraţiei, întrucât o revoluţie pur şi simplu li se părea a fi o formulă neinteresantă (p. 165), Brucan afirmă, totuşi, că în decembrie 1989 s-a concretizat o combinaţie de revoltă populară şi lovitură de stat (p. 174), structură hibridă care a şi particularizat evenimentele din România. În sprijinul acestei idei, Brucan rememorează şi grupează două tentative majore de organizare a unei lovituri de stat, care, însă, au eşuat (pp. 175 – 177). În 1976 a fost gândit un prim proiect de lovitură de stat, ideea aparţinându-i ministrului Apărării Naţionale din acea vreme, generalul Ion Ioniţă (s-a renunţat la punerea ei în practică, întrucât puciştii au considerat că atât clasa muncitoare, cât şi populaţia în general nu erau pregătite psihologic pentru o asemenea încercare). Un al doilea proiect de lovitură de stat a fost gândit între 1983 şi 1984, din cauza deteriorării grave a situaţiei economice din ţară: în acest proiect au fost implicaţi generalii Nicolae Militaru şi Ştefan Kostyal, care l-au consultat şi pe Ion Iliescu (acesta, însă, i-a descurajat pe cei doi).

Propusa lovitură de stat din 1983 – 1984 ar fi urmărit arestarea principalilor colaboratori ai lui Ceauşescu (în timp ce acesta se afla în străinătate) şi asedierea principalelor mijloace de comunicare, în principal Radioul şi Televiziunea, pentru a chema populaţia la revoltă împotriva dictaturii. Lovitura de stat fusese concepută ca un hibrid, întrucât scopul ei era să provoace nu doar revolta populaţiei, ci şi o răscoală militară. Complotul a eşuat, ca urmare a trădării unora dintre cadrele militare implicate. Referindu-se la acuzaţiile care i-au fost aduse personal, legate fiind de periplul din 1988 prin SUA, Marea Britanie şi URSS (Ceauşescu şi Securitatea sperau ca Brucan să nu revină în ţară), unde a fost încurajat ca disident, Brucan relatează conţinutul întâlnirii pe care a avut-o cu Gorbaciov: acesta şi-a dat acordul ca Nicolae Ceauşescu să fie înlăturat de la putere, punând condiţia ca Partidul Comunist să rămână principalul factor de decizie în stat (p. 187). Narând pe scurt această discuţie, Brucan nu comentează în plus – de aceea, se poate interpreta că în decembrie 1989 a

existat nu neapărat un complot extern, ci un consimţământ extern pentru înlăturarea de la putere a dictatorului român.

Revenind la momentul Timişoara, Brucan foloseşte termenii „rebeliune" şi „explozie populară", considerând că diferendul lui László Tökes cu regimul ceauşist a fost doar scânteia (pe care pastorul şi enoriaşii săi nu o prevăzuseră), care s-a preschimbat rapid în revoltă populară anticomunistă. Îi laudă atât pe protestatarii din capitala bănăţeană, cât şi pe tinerii revoluţionari bucureşteni din 21 şi 22 decembrie, dar consideră că, deşi aveau un curaj nebun, aceştia nu aveau abilităţi de guvernare şi erau neexperimentaţi (p. 213).

Pe lângă revoluţia propriu-zisă, Brucan vorbeşte despre încă o revoluţie, „*la şi prin* Televiziune" (p. 211) – întrucât TVR a devenit, de la un punct, spaţiul-cheie al transmiterii evenimentelor, insistă asupra faptului că revoluţia română a fost „prima revoluţie din istorie efectuată *prin* şi *la* Televiziune" (p. 217). Relatează că echipa Iliescu s-a format la Televiziune, unde el însuşi i-a întâlnit pe ceilalţi membri pe care îi cunoştea, dar fără să fie în relaţii de prietenie sau intimitate cu vreunul dintre ei. Brucan declară că el l-a propus pe Petre Roman pentru postul de prim-ministru (deoarece Roman era cel mai tânăr din

grup, dar şi fiindcă avea alura revoluţionarului din stradă), ca să obstrucţioneze opţiunea lui Iliescu pentru Ilie Verdeţ; de altfel, Ion Iliescu este caracterizat succint de Brucan ca fiind „un disident care respecta regulile jocului în partid" (p. 176).

Referitor la fuga cuplului Ceauşescu, Brucan afirmă că, înainte de a se orienta spre Târgovişte, dictatorul a avut mai multe opţiuni; dar a ales Târgovişte întrucât i s-a părut a fi un loc pe de o parte apropiat de capitală, iar pe de altă parte, ferit de o posibilă revoltă împotriva regimului. După capturarea lui, la cazarma unde a fost deţinut s-au primit continuu ameninţări telefonice vizând distrugerea cazărmii – care, de altfel, a şi fost atacată terestru şi aerian de câteva ori. Brucan consideră că forţe loiale (aparţinând Securităţii) lui Ceauşescu au încercat să-l elibereze pe dictator, pentru a-l readuce în fruntea statului printr-o „lovitură militară împotriva revoluţiei şi a noii Puteri" (p. 16). Tot într-un sens înrudit este acuzat şi generalul Iulian Vlad, şeful Securităţii, care făcea un joc dublu, susţine Brucan: pe de o parte trecuse de partea revoluţiei, dar pe de altă parte nu accepta ca Securitatea să fie circumscrisă Armatei, motiv pentru care nu

dăduse subordonaţilor săi ordinul de a înceta focul şi de a se preda Armatei. În acest fel, Securitatea ar fi fost funcţionabilă în cazul în care Ceauşescu ar fi revenit la putere. Problema Securităţii nu a fost rezolvată radical de către Frontul Salvării Naţionale, acuză Brucan, ci într-o manieră colaboraţionistă, întrucât prin înglobarea ei în Armată, a dobândit un statut legal în noua Putere (p. 234); aşa se explică şi de ce arestaţii suspectaţi de terorism (care făceau parte din Securitate, în multe cazuri) au fost eliberaţi de colegii lor care, între timp, funcţionau legal în cadrul Armatei.

Varianta lui Brucan este ambiguă şi alunecoasă: complotul extern este exclus complet (Brucan vorbeşte doar despre un consimţământ al lui Gorbaciov faţă de înlocuirea lui Ceauşescu), iar conjuraţia internă este sugerată şi acuzată voalat, când şi când, dar fără indicarea conspiratorilor. Singura recunoscută răspicat este revolta populară – dar în umbra ei, Brucan admite tot felul de pacte secrete şi compromisuri între grupul central al noii Puteri (echipa Iliescu) şi diferite facţiuni militare; aceste pacte rămân însă camuflate şi nedate în vileag, fie pentru că au fost mai puţin importante (decât se

crede) în economia evenimentelor din decembrie 1989, fie pentru că sunt îndeajuns de importante, dar este încă prea devreme pentru a fi destăinuite.

Raportul Serviciului Român de Informaţii despre evenimentele din decembrie 1989 indică ideea de amestec între o revoltă amplă, decisivă, şi o premeditare externă (*premeditare* este cuvântul preferat în document, pentru evitarea termenilor „complot", „conspiraţie", „conjuraţie", „puci", „lovitură de stat"). Prin urmare, conspiraţia străină este indicată voalat, sugerându-se şi ideea unei conspiraţii interne (şi în acest caz, este folosit tot termenul *premeditare*). Cum acest raport (foarte detaliat, din care am reţinut pentru analiză doar segmentele esenţiale) s-a făcut sub conducerea uneia dintre figurile cheie ale presupusului puci (aşa cum a fost el proiectat de o parte dintre analişti, dar şi de diverşi participanţi la evenimentele din decembrie 1989) – este vorba despre Virgil Măgureanu –, documentul poate fi înţeles şi ca reprezentând punctul de vedere al lui Măgureanu. Raportul SRI analizează mai întâi existenţa „opoziţiei mute" în perioada premergătoare revoltei de la Timişoara şi starea tensionată a populaţiei, după care enumera condiţiile ce au catalizat izbucnirea revoltei: zona geografică era favorabilă influenţei occidentale, cazul László Tökes era bine

mediatizat în Ungaria şi în Occident, exista o atitudine manifest anticomunistă a populaţiei, oraşul avea un caracter compozit din punct de vedere etnic. Principala bază a ceea ce s-a întâmplat la Timişoara, se afirmă în Raportul SRI, a fost revolta populaţiei; dar pe lângă aceasta au existat, se precizează, „centre externe de putere" (maghiaro-sovieto-iugoslave, după cum indică ulterior documentul) interesate de căderea regimului comunist din România, care au acţionat în consecinţă. Astfel, Raportul SRI aminteşte prelucrarea transfugilor români în Ungaria, selecţionarea şi instruirea acestora pentru misiuni în România, respectiv trimiterea de agenţi maghiari care să susţină propaganda unor mijloace mass-media din Ungaria, în aceeaşi ordine de idei, Raportul SRI menţionează existenţa unui „dispozitiv informativ sovietic" prin intermediul unor pretinşi „turişti" aflaţi în România. Nu în ultimul rând, este amintită activitatea consulului general al Iugoslaviei la Timişoara, care ar fi fost infiltrat

într-o „agentură a serviciilor speciale ungare" şi care avea rolul de a monitoriza evenimentele din Timişoara şi de a transmite ştiri despre ceea ce se întâmpla la faţa locului.

Un alt segment al Raportului SRI este dedicat mitingului de la Bucureşti din 21 decembrie 1989. Documentul susţine că Nicolae Ceauşescu a fost boicotat din interior (apare din nou termenul *premeditare*), insistându-se asupra vacarmului sonor intenţionat care a iritat şi agitat mulţimea, vacarm provenind dintr-o sursă de amplificare emiţând unde de joasă frecvenţă, care au indus o stare de panică. Pe lângă vacarmul sonor premeditat, sunt amintiţi provocatorii infiltraţi între participanţii la miting ori chiar agresori (dotaţi cu bâte, coborâţi din maşini speciale) care intenţionau să lovească în mulţime, pentru a crea debandadă. Prin urmare, Raportul SRI consideră că au existat nişte „regizori" şi „actori" speciali ai mitingului, care au urmărit progresiv stârnirea mulţimii şi spargerea adunării.

O altă preocupare a Raportului SRI este aceea de a da un răspuns la întrebarea aflată pe buzele tuturor în 1990: cine a tras în protestatarii din stradă? Or, Raportul SRI indică pentru Timişoara – Armata (pentru 17 decembrie), apoi structuri mixte de reprimare, alcătuite din miliţieni, grăniceri şi trupe de securitate (pentru perioada 18 – 19 decembrie); la Bucureşti (21 decembrie), forţele de reprimare au fost alcătuite din scutieri, miliţieni, trupe USLA. Raportul SRI mai afirmă că unii manifestanţi din Bucureşti ingeraseră droguri cu efect excitant în după-amiaza şi noaptea de

21 decembrie, care să le înlăture senzaţia de frică (!?); aceste droguri nu fuseseră oferite în stare pură, ci fuseseră introduse în băuturile alcoolice descărcate dintr-un camion misterios sosit, la un moment dat, în Piaţa Universităţii; nu se precizează dacă respectivele excitante erau de provenienţă externă sau internă. Tot în privinţa protestatarilor grupaţi în Piaţa Universităţii, documentul indică prezenţa – în după-amiaza şi noaptea de 21 decembrie – unui grup de agitatori, diferiţi de revoluţionari, pe care forţele de reprimare îi evitau şi tolerau. Pentru ceea ce s-a întâmplat începând cu 22 decembrie, Raportul SRI vorbeşte despre „acţiuni de diversiune radioelectronică", cei care au acţionat cu aceste mijloace nefăcând parte din sistemul naţional de apărare a României, ci având o origine străină (această

origine nu este specificată, ci suspendată).

Deşi Raportul SRI susţine ideea de revoluţie aproape pură, în culisele documentului transpare, prin varii subînţelesuri, teza hibridării revoluţiei cu o conspiraţie dublă (externă şi internă) – acesta este şi motivul pentru care am considerat adecvat să plasez analiza Raportului SRI în acest capitol. Fiind documentul unei instituţii esenţiale a statului postceauşist şi al unui organism politic (FSN) care reclama cu obstinaţie doar ideea de revoluţie, Raportul SRI nu-şi putea îngădui să afirme făţiş amestecul de revoluţie şi conspiraţie; autorii lui fac totuşi acest lucru, utilizând, cum am evidenţiat deja, termenul *premeditare*.

Într-un interviu ulterior, din 1994, acordat postului de radio BBC şi înserat în lucrarea colectivă *întrebări cu şi fără răspuns*. *Decembrie 1989* (2001), Virgil Măgureanu nuanţează anumite chestiuni expuse în Raportul SRL El afirmă din nou că rolul hotărâtor în prăbuşirea regimului Ceauşescu l-a avut revolta populară, acţiunea decisivă constituind-o mobilizarea zecilor de mii de muncitori bucureşteni în dimineaţa zilei de 22 decembrie (în acest punct, opinia lui Virgil Măgureanu coincide cu aceea a lui Ion Iliescu, ambii exagerând rolul muncitorimii bucureştene, ca şi cum revolta timişorenilor sau a celor grupaţi în Piaţa Universităţii şi în Piaţa Romană din Bucureşti, în 21 decembrie, ar fi avut un rol secundar). Măgureanu admite existenţa disidenţei şi a nucleelor de conspirativitate în România ceauşistă, dar consideră că acestea au avut un efect minim asupra regimului Ceauşescu. Afirmă, în schimb, că pentru decembrie 1989 au fost antrenate şi pregătite *şapte* grupări străine, care să catalizeze şi să ajute revolta

românească; Măgureanu precizează că acest amestec extern nu era duşmănos faţă de România, întrucât venea în sprijinul dorinţei populaţiei ca regimul Ceauşescu să dispară (p. 45). În acest sens, aminteşte în special grupurile de maghiari, dar şi de sovietici (intraţi în România ca falşi turişti, unii dintre ei), agenţi care au realizat o monitorizare în teritoriu, dar nu s-au amestecat propriu-zis în revolta românească (p. 47). Chestiunea „teroriştilor" este comentată concis: aceştia au fost civili care au primit armament şi l-au folosit în mod iresponsabil sau militari care au primit ordin să producă derută (pentru ultimul caz, Măgureanu admite că a existat o regie a acţiunii

presupuşilor teroriştі, că a existat o premeditare – adică o conspiraţie internă, se sugerează); exclude orice rol presupus al Securităţii în confecţionarea „teroriştilor".

Nicu Ceauşescu, fiul preferat al dictatorului, considerat moştenitorul politic al acestuia, susţine în faţa Comisiei de Cercetare a Evenimentelor din Decembrie 1989 că pe fondul unei revolte populare a avut loc o lovitură de stat, cu sprijinul Armatei, al Ministerului de Interne şi al Securităţii. El vorbeşte despre existenţa unui „scenariu" şi despre Jocul de-a războiul" oferit de pucişti, afirmând că ceea ce s-a realizat în decembrie 1989 a fost un schimb între generaţii de comunişti (Săndulescu, 1997, pp. 401, 411 – 412). Nicu Ceauşescu mai afirmă că generalul Vasile Milea ar fi fost ucis de pucişti tocmai pentru că îi era fidel lui Nicolae Ceauşescu şi de aceea coordonase represiunea de la Timişoara şi cea din 21 decembrie, de la Bucureşti.

Unii foşti *apparatciki* s-au pronunţat anonim asupra revoluţiei. Astfel, un fost nomenclaturist (mărturia lui este cuprinsă în cartea semnată de Ursu-Gheorghiu, *Cine l-a împuşcat pe Ceauşescu*? 1994) afirmă că întâlnirea de la Malta a constituit semnalul prin care cancelariile străine şi-au dat acceptul în privinţa schimbării regimului ceauşist, devenit incomod pentru toată lumea. Din acel moment, agenţi străini au fost infiltraţi în România, pentru a incita populaţia la răscoală, provocând inclusiv armata să deschidă focul – dar mai departe lucrurile au decurs de la sine, fără a mai fi nevoie de impulsuri. Securitatea l-a trădat pe Ceauşescu mai întâi parţial, neprezentându-i adecvat situaţia revoltei de la Timişoara şi permiţând ca şeful statului să plece în Iran, însă a acceptat propriu-zis revoluţia doar după fuga lui Ceauşescu şi capturarea lui. Chestiunea „teroriştilor" a depins de hibridarea

revoltei populare şi a revoluţiei cu lovitura de stat, în sensul în care „teroriştii" au fost trăgători de elită (străini sau autohtoni) ce au acţionat după un scenariu; nu toate victimele produse începând cu 22 decembrie 1989 le-au aparţinut lor, moartea unora dintre revoluţionari sau militari fiind cauzată şi de o gherilă urbană haotică, stimulată de atmosfera de panică şi anxietate. Lovitura de stat care a învăluit revoluţia a fost concretizată, afirmă fostul *apparatcik* anonim, de un serviciu secret profesionist, având în subordine o sută, maxim o

sută cincizeci de oameni (p. 23).

Claudiu Iordache, una dintre vocile principale ale revoluționarilor aflați în balconul Operei din Timișoara (devenit în 1990 vicepreședinte FSN, aflat apoi, după un an, în ipostaza de demisionar dezamăgit din respectivul organism), a scris o carte, *Iisus s-a născut la Timișoara* (1994), în care nu se mai referă doar la insurecția din capitala Banatului, ci și la ceea ce s-a întâmplat la București. L-am amintit pe Claudiu Iordache și în capitolul puriștilor pentru că, limitându-se doar la Timișoara, consacră în mișcarea de aici o revoltă absolută, fără imixtiuni. În *Iisus s-a născut la Timișoara*, Iordache construiește un discurs paralel pentru cele două mișcări, de la Timișoara și București: la Timișoara s-au aflat „actorii", la București – „regizorii". Seria antonimelor este însă mult mai amplă: uzurpați/uzurpatori, inocenți/complotiști, sinceri/ ipocriți, victime/călăi, profitați/profitori, naivi/cinici, credincioși/farisei. Revolta de la Timișoara (16 – 20 decembrie) și cea de la București (21 – 22 decembrie, până la prânz) au constituit o stihie (precum inundațiile din 1970 sau cutremurul din 1977, precizează metaforic, dar nu prea inspirat autorul); dacă la Timișoara a avut loc în principal o „vâlvătaie", o „febră", o revoluție, la București (cu referire evidentă nu la capitala insurecțională, ci la aceea tutelată deja de echipa condusă de Ion Iliescu) a avut loc o conjurație (p. 20), iar cele două mișcări s-au completat. Dacă Timișoara a fost „bujia" care a aprins motorul răsturnării lui Ceaușescu și „copilul teribil al României" (p. 23), la București s-a desfășurat conjurația celor îmbrăcați în „puloverele celebre ale profitorilor revoluției" (p. 38), care au inițiat restaurația. De

aceea, revoluția a fost furată, așa încât în anul 1990, în România funcționau trei facțiuni politice: comuniștii ceaușiști (naționaliști), comuniștii kaghebiști și elita noncomunistă (p. 63). Cartea lui Claudiu Iordache nu are o demonstrație, fiind scrisă sub forma unui eseu alegoric.

În „Scrisoarea deschisă adresată lui Ion Iliescu" din 13 iulie 1990, Doina Cornea (*Liberté*? 1990) îl acuză pe acesta de a fi găsit momentul propice de a prelua puterea în dauna revoltei populare anticomuniste, pe care a deturnat-o. Din punctul de vedere al cunoscutei disidente în timpul regimului Ceaușescu, revoluția română

din decembrie 1989 a fost o revoltă populară miraculoasă, uzurpată de Frontul Salvării Naţionale (autointitulat „emanaţie" a revoluţiei), prin intermediul complotului nomenclaturii cu Securitatea. De aceea, „revoluţia" Frontului Salvării Naţionale a fost o „contrarevoluţie totalitară de extremă stângă, cu caracter represiv" (p. 246). Intoleranţa noului preşedinte al României faţă de orice formă de opoziţie politică, boicotul presei independente, războiul împotriva intelectualilor, reconvertirea Securităţii în Serviciul Român de Informaţii indică o tendinţă totalitară de inspiraţie stalinistă („cine nu este cu noi, este împotriva noastră") a noului regim. Într-o altă carte (*Faţa nevăzută a lucrurilor*... 1999), Doina Cornea sintetizează cocteilul astfel: a fost „o revoltă populară autentică şi o lovitură de stat paralelă pregătită dinainte (sub patronaj sovietic), ai cărei autori, profitând de manifestările stradale nonviolente, au pus mâna pe putere prin manipulare şi scenarii violente, cu sprijinul masiv al fostei Securităţi" (p. 106).

Alexandru Paleologu, ambasador nonconformist al României în Franţa, în prima jumătate a anului 1990 (neînregimentat în Frontul Salvării Naţionale şi simpatizant făţiş al opoziţiei), consideră că în decembrie 1989 se pregătea o lovitură de stat cu ajutorul Securităţii, dar că aceasta a fost devansată de revolta populară de la Timişoara. Paleologu nu exclude posibilitatea ca evenimentele din 21 decembrie 1989 de la Bucureşti să fi fost manevrate de Securitate şi să fi făcut parte din pregătirile pentru lovitura de stat. Concluzia sa este aceea că în România a avut loc o „revoluţie de palat", cu concursul unei părţi a nomenclaturii, Armatei şi Securităţii (*Minunatele amintiri ale unui ambasador al golanilor*, 1991, p. 229).

Autorii cărţii incendiare *Roumanie le livre blanc. La réalité d'un pouvoir neo-communiste* (1990) – este vorba despre Mihnea Berindei, Ariadna Combes şi Anne Planche – numesc evenimentele din decembrie 1989 „revoluţie-lovitură-de-stat" (p. 7), negăsind o altă denumire adecvată şi preferând să pună o simplă cratimă între cele două ipostaze.

Istoricul Lucian Boia (*România, ţară de frontieră a Europei*, 2002) consideră că în decembrie 1989 a avut loc o revoltă spontană şi o lovitură de stat aparţinând unor comunişti marginalizaţi de

Ceaușescu. Cum masele nu aveau un plan și nu propuneau o nouă autoritate, nu a fost greu ca puciștii să preia puterea. Boia acceptă însă termenul de „revoluție". Într-o carte anterioară (*Jocul cu trecutul. Istoria între adevăr și ficțiune*, 1998), Lucian Boia analizase felul în care teoria conspirației risca să sufoce revoluția reală, care avusese totuși loc: „Acțiunea complotistă a grupului care a preluat puterea în decembrie 1989 a avut darul de a eclipsa în imaginar însuși fenomenul profund al revoluției. Ce au făcut până la urmă complotiștii se va afla mai mult sau mai puțin, și cu siguranță în versiuni contradictorii, dar indiferent de scenariile sau de reușita lor, faptul masiv, fundamental, rămâne acela al unei revoluții, al unei răsturnări de sistem pe care numai o avalanșă istorică de proporții putea să le provoace" (p. 68).

Analistul politic Vladimir Tismăneanu califică evenimentele din decembrie 1989 ca fiind o mixtură între o revoltă spontană pornită de jos și o conspirație intrapartinică anticeaușistă (*Revoluția română văzută de ziariști americani și englezi*, 1991, p. 131). „Revoluția de Crăciun", cum o numește Tismăneanu în articolele sale din *The New Republic*, conține două etape: revoluția populară și „revoluția" Frontului Salvării Naționale (pe care o vor apăra cu înverșunare minerii, de-a lungul anului 1990). Noul organism politic al României este văzut ca o, juntă" cu ideologie „neo-bolșe-vică", alcătuită din „leniniști compromiși, tehnocrați avizi de putere, aventurieri politici și demagogi" (pp. 176, 226). Pentru ca revoluția populară să fie consacrată, ea necesită o revoluție electorală (cu ocazia primelor alegeri libere, din 20 mai 1990) prin care la putere să ajungă democrați și nu foști nomenclaturiști neo-comuniști; în cazul în care revoluția electorală nu va avea loc, la putere rămânând neo-comuniștii, atunci se va declanșa o a doua

revoluție în stradă (Tismăneanu profețește, de fapt, fenomenul „Piața Universității 1990"). Cu alt prilej (*Reinventarea politicului. Europa Răsăriteană de la Stalin la Havel*, 1999), Vladimir Tismăneanu vorbește despre realitatea revoltei anticomuniste spontane, a insurecției populare, dublată de o conspirație internă a nomenclaturii, care a profitat de insurecție și a preluat puterea. Analistul precizează că

„În România nu a existat o facțiune reformistă în cadrul

conducerii, care să-l detroneze pe Ceauşescu şi clica lui şi să se angajeze într-o liberalizare generală. Condiţiile au fost astfel propice unei explozii populare spontane" (p. 204); „Revoluţia română s-a născut dintr-o disperare absolută: tinerii care au ieşit în stradă ştiau că vor fi ucişi, dar refuzau să mai accepte prelungirea opresiunii" (p. 205).

Frica de represiune a fost depăşită de indignarea şi furia mulţimilor. Cazul Tökes nu este văzut ca făcând parte dintr-un complot extern, ci doar ca o scânteie: „Actul de nesupunere civică de inspiraţie religioasă a dezlănţuit o formidabilă revoltă de masă împotriva unuia din cele mai strâns controlate regimuri autori-tariste din lume" (p. 204).

Mitingul din 21 decembrie de la Bucureşti a creat cadrul unei alte explozii populare, la nivelul capitalei, al centrului. Dar dacă toate aceste elemente au fost spontane, a existat în schimb o regie a neo-comuniştilor ajunşi la putere, Frontul Salvării Naţionale nefiind altceva decât un PCR „cu faţă umană", până la un punct – căci nu arareori a apelat la „practici leniniste" precum mobilizarea muncitorilor împotriva intelighenţiei ori a opoziţiei politice care militau pentru o democratizare radicală a ţării. Mineriadele din 1990, în special cea din iunie 1990 (calificată de Tismăneanu ca fiind o „orgie stalinisto-fascistă de ură şi violenţă" – p. 234), au demonstrat autoritarismul regimului Iliescu instalat după revoluţie.

Într-o altă lucrare pe care o coordonează (*Revoluţiile din 1989. Între trecut şi viitor*, 1999), Vladimir Tismăneanu sintetizează duplicitatea revoluţiei române şi a actorilor ei – însă nu despre revolta populară este vorba, ci despre pucişti. Tismăneanu observă cum, pe de o parte, Armata şi Securitatea au reprimat demonstraţiile anticomuniste din decembrie 1989, iar pe de altă parte, Ceauşescu a fost boicotat şi în cele din urmă trădat de conducerea militară şi de poliţia secretă. Revolta maselor (spontană şi stihinică, sinceră în anticomunismul ei) a fost succedată de mişcarea unui

grup de putere alcătuit din membri care „nu erau nici democraţi civici anticomunişti, nici liberali prooccidentali, ci exponenţi ai eşalonului secund al birocraţiei de partid", care „au făcut tot ce le-a stat în putinţă pentru a limita dezvoltarea mişcărilor civice şi politice, precum şi a partidelor decise să ducă la îndeplinirea speranţelor

revoluționare inițiale" (p. 19). Astfel, autoritarismul regimului Iliescu din 1990 poate fi definit prin termenul de *restaurație*.

Scriitoarea și jurnalista Gabriela Adameșteanu (*Cele două Românii*, 2000) pornește de la premisa că „România a fost doar penultima și cea mai spectaculoasă verigă a unui lanț rupt încetul cu încetul de-a lungul anului 1989" (p. 203). Întrebarea-cheie rămâne aceea legată de formula în care trebuie încadrate evenimentele din decembrie 1989: revoluție, lovitură de stat, revoluție precedată ori urmată de lovitură de stat? Termenul improvizat va fi acela de revoluție-lovitură-de-stat (p. 205), pe care îl folosesc și autorii lucrării *Roumanie le livre blanc*. *La réalité d'un pouvoir neo-communiste*. Într-un alt text din aceeași carte, Gabriela Adameșteanu vorbește despre o „cultură a revoluției", dar și despre o tradiție românească a loviturilor de stat, verificabilă și pentru decembrie 1989: „În România actuală există (firește, după evenimentele din decembrie 1989) o cultură a revoluției – a unei mișcări populare care aparent dărâmă în două zile întreg eșafodajul Puterii, în fapt o lovitură de stat, efectuată prin larga trădare a serviciilor secrete, a forțelor de ordine, a armatei și drapată în această mișcare populară" (p. 33). Totuși, revoluția nu este negată ca atare, ci doar umbrită de lovitura de stat în care rolul primordial l-ar fi avut o facțiune a Securității – cu accept internațional, după cum precizează Gabriela Adameșteanu (p. 34).

Analistul politic Emil Hurezeanu consideră că revoluția română a fost pregătită din timp în străinătate și în țară, văzând, de pildă, în scrisorile anticeaușiste trimise și citite la postul de radio „Europa Liberă" (semnate Frontul Salvării Naționale) niște operațiuni ale serviciilor secrete sovietice și românești, ambele anticeaușiste. Hurezeanu afirmă că Moscova monitorizase din timp România, asigurându-se că la putere vor ajunge lideri prosovietici. Verdictul lui Hurezeanu înclină spre ideea de mozaic al revoluției române: „Nu există fie o revoluție, fie un puci, după cum suntem convinși că nu există doar KGB-iști, doar teroriști, doar armata

care a tras, doar Securitatea lui Ceaușescu care s-a răzbunat. Există câte puțin din fiecare" (Rusan, 1997, p. 97).

Ziaristul Sorin Roșca-Stănescu declară succint, fără să insiste, că „la Timișoara a pornit o revoluție care a fost omorâtă de o lovitură de stat" (Arachelian, 1998, p. 243). Deși tinde să conceadă rolul

primordial loviturii de stat, totuşi ziaristul se repliază pe amestecul de revoltă şi puci.

Nicolae Stroescu (*Pe urmele revoluţiei*, 1992) diagnostichează subtil acelaşi amestec, cu amărăciunea că vizibile au rămas mai degrabă conspiraţiile decât revoluţia: „Este recunoscută ca certă revoluţie anticomunistă din 1989 mai presus de toate conjuraţiile cameleonice, dar în acelaşi timp este constatată şi rarefierea substanţei ei până la a i se pierde urmele" (p. 177).

Catherine Durandin, istoric şi analist politic specializat pe problemele României, vorbeşte despre zilele insurecţionale de la Timişoara şi despre importanţa zilei de 21 decembrie 1989 la Bucureşti, dar şi de „războiul revoluţionar" început pe 22 decembrie, pentru a asigura supremaţia Frontului Salvării Naţionale. În opinia sa, decembrie 1989 a constituit „dublul asalt al unei lovituri de stat garnisite cu o insurecţie populară" (Durandin, *Nicolae Ceauşescu. Verités et mensonge d'un roi communiste*, 1990, pp. 14, 24). Într-o lucrare ulterioară (*Histoire de la nation roumaine*, 1994), Durandin vorbeşte despre un hibrid revoltă-complot, recunoscând însă că fără explozia şi bulversarea iniţială, lovitura de stat nu ar fi putut avea loc. Pentru ideea de puci pledează, consideră Durandin, continuitatea structurilor comuniste după decembrie 1989, la toate nivelurile.

Istoricul François Furet (intervievat în 1991 de Radu Ciobotea, în *După Revoluţie, târziu*... 1995) admite doar ideea de revoltă, nu şi pe aceea de revoluţie în decembrie 1989, şi pedalează inclusiv pe realitatea unei conjuraţii: „După opinia mea nu poate fi vorba de nicio revoluţie română în întreg secolul XX. Evenimentele la care vă referiţi, deşi în mare parte enigmatice, par a se structura pe două dimensiuni: o revoltă populară izbucnită la Timişoara, apoi extinsă în regiunea Banatului şi în Capitală, plus o intrigă de aparat care nu spera să obţină o victorie atât de uşoară. Incert rămâne doar dozajul fiecăreia din cele două

realităţi paralele. România din şi de după acel decembrie [...] este un caz bizar, în care o posibilă revoluţie a involuat evident spre o contrarevoluţie mascată" (p. 109).

Într-o carte în care analizează căderea regimurilor comuniste în Europa de Est (*Sfârşiturile comunismului*, 1996), Françoise Thom

afirmă că regimul Ceauşescu s-a prăbuşit datorită unei „provocări poliţieneşti" care a produs „afacerea Timişoara"; de aceea, califică indirect revoluţia română ca fiind „dubioasă", confuză, amestecată, conţinând mai multe elemente – şi revoltă, şi conjuraţie.

Rodica Popescu (*Miracol*? *Revoluţie*? *Lovitură de stat*? 1990) detectează trei ingrediente în corpusul evenimentelor din decembrie 1989: un miracol (fenomen neobişnuit, dar nu neapărat supranatural), o revoluţie anticomunistă (întrucât a avut loc o schimbare radicală şi fundamentală din punct de vedere politic, economic etc.) şi o lovitură de stat (întrucât Puterea a fost preluată de un grup aparţinând aceleiaşi caste care conducea şi în regimul comunist). Aşa încât, în România a avut loc „o *revoluţie anticomunistă condusă de nomenclatura per-istă*" (p. 41 – s.a.).

Formula propusă de Rodica Popescu este o contradicţie în termeni, întrucât segmentul „revoluţie anticomunistă" se opune aceluia de „nomenclatură per-istă". Însă probabil că la mijloc este o inabilitate de formulare a unei idei care, de altfel, este foarte limpede, aceea a hibridării mai multor elemente (care se opun unele altora) în vârtejul evenimentelor din decembrie 1989.

Martyn Rady (*România în Turmoil*. *A Contemporary History*, 1992) nu afirmă limpede teza hibridării revoluţiei cu o lovitură de stat, ci mai mult o sugerează. Faptul că autorul recapitulează destul de minuţios comploturile dinainte de 1989 pledează, însă, pentru ideea că Rady acceptă amestecul unui puci în revolta românească. Autorul discută două tendinţe de opoziţie incipientă, care au existat în paralel în anii '80: pe de o parte este vorba despre „încercări conspiraţioniste de puciuri militare", iar pe de

altă parte, de „proteste populare dezorganizate" – revolta de la Braşov din 1987 fiind exemplul tipic (p. 73). La sfârşitul anilor '80, disidenţa românească era şi ea nuanţată prin personalităţi singulare (Doina Cornea), vechi comunişti, scriitori (deşi autorul precizează că în România nu a existat nicio societate a samizdatului, nicio societate civilă). Rady nu discută revolta de la Timişoara, întrucât o consideră validă din start; el este preocupat mai mult de ziua de 22 decembrie, pe care o vede alambicată şi plină de dedesubturi. După teoria sa, facţiuni din Armată şi Securitate au acceptat revolta populaţiei încă din dimineaţa zilei de 22 decembrie, dinainte de fuga lui Ceauşescu, fiind

dispuse să promoveze o schimbare politică în România; după fuga lui Ceauşescu, totuşi, unele grupuri de militari (mai ales liderii Armatei) au rămas în expectativă, neconvenindu-le faptul că România ar putea fi condusă de intelectuali disidenţi sau de tinerii „nebuni" care protestaseră în stradă şi făcuseră revoluţia, toţi aceştia fiind consideraţi non-poli-ticieni şi amatori. Respectivii lideri militari au acceptat pe deplin revoluţia doar după apariţia pe scenă a aşa-numiţilor „politicieni serioşi", în primul rând a lui Ion Iliescu şi Nicolae Militaru, care, chiar dacă erau foşti *apparatciki*, erau validaţi ca experimentaţi şi apţi să conducă România (p. 106).

Rady consideră că Ion Iliescu şi grupul său au negociat mai ales cu liderii Armatei, pentru că aceştia l-au acceptat în mod declarat şi imediat ca nou lider al statului. O facţiune din Securitate, care îl susţinea dinainte pe Iliescu, dar şi alte facţiuni rămase în expectativă, l-au acceptat şi ele pe noul lider. Singurii care nu au acceptat revoluţia şi noua conducere a fost o grupare din Securitate, un fel de gardă pretoriană specializată în apărarea lui Ceauşescu, condusă de generalul Marin Neagoe. Această facţiune a rămas rebelă şi a acţionat împotriva noii Puteri, fie la întâmplare, fie în urma ordinelor unor lideri fideli lui Ceauşescu – în orice caz, nu după un plan dinainte stabilit, aşa cum acuza grupul condus de Iliescu (p. 109). Era stabilit ca fostul dictator să fie executat, susţine Rady, întrucât era un martor periculos al faptului că atât Armata, cât şi Securitatea reprimaseră, până în 22 decembrie, mişcările protestatare din ţară; prin urmare, cele două instituţii erau strict interesate ca Nicolae Ceauşescu să dispară (p. 116). În cadrul presupusului puci, un rol ambiguu, dar esenţial l-a avut Victor Athanasie Stănculescu, acesta fiind pe de o parte implicat

În represiunea de la Timişoara, asistând fuga lui Ceauşescu de pe clădirea Comitetului Central, iar pe de altă parte fiind un pion important în conspiraţia militară care a funcţionat totuşi în sensul prăbuşirii regimului ceauşist. Amestecul de revoluţie şi conspiraţie este vădit, în opinia lui Rady, şi prin faptul că Frontul Salvării Naţionale a fost conceput ca având o structură mimetică după modelul PCR, el fiind alcătuit din veterani comunişti, militari, membri ai Securităţii, membri ai nomenclaturii şi abia apoi din câţiva disidenţi şi

revoluţionari cooptaţi în FSN doar pentru a pigmenta în mod plauzibil noul organism politic al ţării.

Pavel Coruţ (fostul şef al biroului de contraspionaj din Direcţia de Informare a Armatei – DIA) a emis, după decembrie 1989 şi inspirat de aceste evenimente, o serie de proze jargonarde, incriminatoare la adresa revoluţiei sau, mai exact, a celor care au manevrat revoluţia. Deşi autorul precizează că textele sale sunt un produs al fanteziei, este evident că ele trebuie citite în cheie de document de epocă (numindu-le produs al fanteziei, autorul se apără de posibilitatea de a fi chemat în instanţă pentru acuzarea fără probe a unor actori ai evenimentelor). În *Fulgerul albastru* (1993), opinia autorului este aceea că decembrie 1989 a prilejuit un triptic sudat: o intervenţie străină (a KGB-ului), o revoltă populară şi o lovitură de stat. Revolta populară a fost secondată de o conspiraţie externă („intervenţioniştii străini") şi de o trădare internă („puriştii băştinaşi"); eminenţele cenuşii ale întregului scenariu sunt numiţi, cu un termen inventat, „bubulii" (între aceştia, se evidenţiază Ion Mihai Pacepa, fost şef la Securităţii, care a cerut azil politic în SUA la sfârşitul anilor '70, şi Silviu Brucan). Devine deja evident faptul că Pavel Coruţ este un adept mai degrabă al teoriei conspiraţiei decât al tezei hibridării revoluţiei cu o lovitură de stat; însă pedalează totuşi pe teza cocteilului, dorind să plaseze o marjă de siguranţă între teoriile sale şi opinia publică (temător că aceasta ar fi indignată dacă autorul ar nega revolta, circumscriind-o total comploturilor). Acuzând mai cu seamă conspiraţia externă, Coruţ îi incriminează pe ruşi, pe americani, pe unguri şi pe evrei (Ivan, Sam, Ianoş şi Iţic, după cum precizează condescendent autorul).

TEZA REVOLUŢIEI HIBRIDATE CU O LOVITURĂ DE STAT 161

Dacă până în 22 decembrie revoluţia este totuşi creditată, începând de la acea dată ea este invalidată şi văzută ca o piesă de teatru în care România devine o naţiune ocupată de „agenturile străine", „dictatura locală" a lui Ceauşescu fiind înlocuită cu o „dictatură internaţională" (p. 185). Se consideră că victimele de după 22 decembrie au fost produse în scop diversionist, dar şi din greşeală. Singura care ar putea scoate ţara din impasul „dictaturii internaţionale" ar fi Securitatea, proiectată de Coruţ ca o instituţie naţională, loială şi morală, securiştii (diferiţi de nomenclaturişti, după cum subliniază autorul) fiind un fel de robi truditori pentru onoarea

României! Securiştii sunt cei care trebuie să continue „lupta de eliberare naţională”! Ocupându-se, după cum era de bănuit, şi de chestiunea „teroriştilor”, Coruţ crede în existenţa acestora şi îi numeşte teroriști fără ghilimele, în ipostaza lor de angajaţi ai artizanilor loviturii de stat: *„Între teroriști și puciștii care au luat puterea a existat o înțelegere foarte clară*: *ce obiective militare trebuiau atacate pentru a ridica Armata împotriva Securității* […]; *pe cine să ucidă pentru a provoca oroare*; *ce zvonuri să răspândească pentru a provoca panică în rândul populației*; *pe cine să nu împuște, nici măcar din greșeală*” (p. 196 – s.a.).

În concluzia cărţii este reactualizată premisa tripticului hibrid, dar apare şi nota de exaltare a virtualului rol benefic al Securităţii: *Revoluția curată a celor care ieșiseră în stradă să scape de dictatură a fost mânjită de intervenția străină*, *de puci și de teroriștii sângeroși conduși de pucişti*. *Securitatea națională a fost distrusă de pucişti pentru a-și ascunde urmele crimelor*. *Ea trebuie reabilitată și refăcută urgent*” (p. 198 – s.a.).

În *Floarea de argint* (1993), Pavel Coruţ continuă teza din *Fulgerul albastru*, dar pedalarea pe teoria conspiraţiei este şi mai accentuată: evenimentele din decembrie 1989 au fost puse la cale în afara ţării, unul din scopurile străinilor fiind desfiinţarea Securităţii; tot în acest sens, diversiunile sângeroase din 1989 au vizat sugerarea unei înfruntări pe viaţă şi pe moarte între Armată şi Securitate, declanşându-se, la nivel psihologic, o amplă acţiune de culpabilizare a Securităţii – astfel a fost distrusă forţa de apărare internă şi externă a României. Totuşi, deşi boicotată din exterior şi din interior, România a fost salvată de generalii Ştefan Guşe şi Iulian Vlad, care nu au acceptat noua invazie sovietică în România – motiv pentru care cei doi au fost izolaţi şi mai apoi sancţionaţi. În 21 decembrie 1989, în Bucureşti, la

represiune au participat Miliţia, Armata, diverşi civili şi franctirori (dotaţi cu arme cu lunetă) plasaţi pe acoperişuri, însă „Securitatea naţională a fost în întregime de partea poporului şi a Revoluţiei” (p. 192). „Teroriştii” au existat şi, în majoritatea cazurilor, ar fi fost forţe intervenţioniste maghiare şi sovietice (p. 170); o

categorie aparte au constituit-o „diversionistii lichidatori", a căror misiune a constat în uciderea unor persoane din mulţime pentru a crea panică, uciderea unor militari pentru a provoca un microrăzboi civil şi a culpabiliza Securitatea, întreţinerea psihozei legate de teroriști. Populaţia a fost manevrată prin diverse mituri precum: mitul genocidului, mitul averii fabuloase a lui Ceauşescu, mitul catacombelor Securităţii, „mitul superkillerului îndoctrinat ideologic şi sângeros", mitul Armatei salvatoare (p. 74).

Concluzia lui Pavel Coruţ este următoarea: În *decembrie 1989*, *România s-a confruntat cu o invazie similară cu cea trăită de Cehoslovacia în 1968*" (p. 167) – caracterul invaziei a fost însă informativ-operativ şi nu militar. În ciuda multiplei conspiraţii, nu s-a ajuns la provocarea unui război civil pentru că revolta populară a fost în cele din urmă decisivă, dar şi pentru că generalii Guşe şi Vlad s-au opus colonizării României de către forţe străine agresive.

Într-o altă carte, de data aceasta de interviuri cu generalul Ştefan Guşe (*N-a fost triumful minciunii*...), Pavel Coruţ îşi recapitulează teoria din celelalte două cărţi, pe puncte: în decembrie 1989 a avut loc o revoluţie situată între un complot extern şi unul intern, în care poporul român a fost masă de manevră, mizându-se pe un mare număr de victime. Noul organism politic al ţării, Frontul Salvării Naţionale, a avut mai multe scopuri malefice: deschiderea frontierelor pentru intrarea şi ieşirea agenţilor străini, concretizarea unui fratricid între Armată şi Securitate prin inducerea psihozei legate de teroriști, distrugerea serviciilor secrete româneşti (*i.e.* Securitatea), lichidarea fizică a lui Ceauşescu, continuarea dictaturii „prin planificarea de lideri şi partide-satelit" (pp. 141 – 143). „Teroriştii" au fost agenţi străini, dar sub controlul noii Puteri, iar personajul care a salvat România de scopurile diabolice ale grupării „neo-kominterniste" conduse de Ion Iliescu (grupare alcătuită din *apparatciki* prosovietici aflaţi în dizgraţia lui Ceauşescu, dar şi din nomenclaturişti ceauşişti cameleonici, „democratizaţi în viteză") a fost generalul Ştefan Guşe.

Nu este greu de înţeles că Pavel Coruţ reprezintă punctul de vedere al Securităţii – şi nu al oricărei grupări, ci al facţiunii ultranaţionaliste şi ceauşiste (cea mai lezată de evenimentele din decembrie 1989). Autorul susţine teoria hibridării revoluţiei cu o lovitură de stat doar în mod formal, credinţa sa fiind, de fapt, similară cu a lui Ceauşescu, după care România era atacată şi invadată, în

decembrie 1989, de „agenturi străine", sprijinite din interior de trădători autohtoni (promoscoviţi, dar şi cu alte orientări „antiromâneşti"). Demersul lui Coruţ este profund imoral prin exaltarea aşa-zisului rol „curat" al Securităţii în societatea românească din comunism, dar şi din postcomunism. Prin funcţia importantă pe care a deţinut-o în timpul regimului ceauşist, Coruţ reprezintă un caz tipic de supraîndoctrinare ideologică şi de spălare a creierului, intoxicat cu ideea pericolului extern – reprezentat fie de ţările „imperialiste", fie de ţările (foste) comuniste „eretice". Evenimentele din decembrie 1989 l-au lipsit nu doar de funcţia pe care a avut-o (cu efectul ei de omnipotenţă social-politică), dar şi de privilegiile de care dispunea ca „bun român" aservit regimului Ceauşescu.

Victor Frunză (*Revoluţia împuşcată sau PCR după 22 decembrie 198*9, 1994) nu are o demonstraţie propriu-zisă; cartea sa este un pamflet coleric la adresa Puterii postcomuniste din România, reprezentată de Ion Iliescu şi grupul său. Concluzia lui este că revoluţia a funcţionat până în momentul când a fost „asasinată" de puciştii care au restaurat, în mod camuflat, regimul comunist. Decembrie 1989 este pentru Frunză o piesă în două acte, o parte din ea jucată pe balconul-scenă din clădirea fostului Comitet Central: „Revoluţia a fost a tinerilor. Contrarevoluţia a fost a comuniştilor" (p. 49). Autorul nu se ocupă în mod special de revoluţie (tocmai fiindcă o recunoaşte ca fiind nealterată în prima ei parte), ci de identitatea şi prestaţia în paralel a puciştilor, aceştia fiind membri ai Securităţii progorbacioviste şi *apparatciki* marginalizaţi de Ceauşescu. Noul organism politic al României după căderea lui Ceauşescu, Frontul Salvării Naţionale, este considerat un „cal troian" care i-a păcălit pe români, mimând democraţia; pentru absenţa legalităţii acestui organism pledează şi procesul intentat lui Ceauşescu, fără transparenţă, în stil comunist, care a făcut ca dictatorul să aibă un sfârşit similar cu

al lui Beria (Frunză subliniază că acest proces ar fi trebuit să fie unul al comunismului, dar noua Putere a evitat tocmai acest lucru). O atenţie specială este acordată de autor numărului mare de victime căzute după 22 decembrie 1989, adică după ce presupusa revoluţie fusese declarată triumfătoare. Aceste victime s-ar fi datorat luptelor între diferite facţiuni care doreau să obţină puterea, dar şi unei intenţii

evidente, consideră Frunză, de a face cât mai multe victime în rândul tinerilor, întrucât mai ales aceştia erau bănuiţi a fi radical anticomunişti (sunt interpretate speculativ multele apeluri prin care tinerii erau chemaţi să apere „revoluţia" la clădirea Televiziunii). Chestiunea „teroriştilor" ocupă şi ea un loc aparte: Frunză îi consideră membri ai trupelor de şoc, antrenaţi să tragă în populaţie, în special în tineri (pentru că aceştia terau nu doar anticeauşişti, ci şi anticomunişti). Astfel, „teroriştii" ar fi fost securişti-asasini care au acţionat în interesul noii Puteri, comiţând diversiuni; deşi o parte dintre ei au fost arestaţi, ei au fost eliberaţi mai apoi, tocmai fiindcă acţionaseră la ordinele noului regini instaurat (p. 28). În opinia autorului, contrarevoluţia a început după execuţia cuplului Ceauşescu, iniţiată fiind de grupul condus de Ion Iliescu.

Ion Pitulescu, coordonatorul lucrării intitulate *Şase zile care au zguduit România*. *Ministerul de Interne în decembrie 1989* (1995), încearcă, după cum sugerează şi titlul, să recupereze imaginea Ministerului de Interne, disculpând măcar parţial trupele MI care au acţionat împotriva protestatarilor şi susţinând că principalii agresori au făcut parte din forţele MApN. Se afirmă că revolta de la Timişoara a fost programată şi catalizată de interese străine, alegerea oraşului fiind dictată de poziţia lui geografică, Timişoara situându-se cel mai aproape de Occident, în consecinţă, László Tökes este considerat a fi spion străin, cartea mizând pe compromiterea imaginii pastorului protestant. La Timişoara, un rol aparte l-ar fi avut, consideră autorii coordonaţi de Ion Pitulescu, vandalizatorii de magazine, care erau cunoscători ai psihologiei mulţimilor şi care au operat ca după un „manual", ca profesionişti ai diversiunii (p. 71); aceşti instigatori făceau parte dintr-un aranjament (posibil complot extern). În

ciuda faptului că analizează mai ales chestiunile legate de manipularea şi stimularea evenimentelor din decembrie 1989, Pitulescu şi ceilalţi autori acceptă ideea de revoluţie, dar nu oricum: „*Tabloul Timişoarei '89*, *al revoluţiei în general*, *nu poate fi zugrăvit doar în alb-negru*, *în tuşe tranşante* – el are nevoie de paleta largă, plină de irizări, de nuanţe, proprii unei picturi impresioniste" (p. 134 – s.a.).

Scriitorul şi ziaristul Richard Wagner (*Calea românească*. *Reportaj dintr-o ţară în curs de dezvoltare*, 1996) vede în evenimentele

din decembrie 1989 un hibrid alcătuit din trei elemente:

„Revoluţia din decembrie din România apare ca însumarea unei răscoale spontane, a unei conspiraţii şi a unei revolte improvizate de palat. Decisivă a fost izbucnirea răscoalei" (pp. 32 – 33).

Ocupându-se în special de conspiraţie, Wagner îi analizează evoluţia de-a lungul anilor, punctând faptul că respectivii conjuraţi au fost reformatori anticeauşişti sau nomenclaturişti căzuţi în dizgraţia dictatorului, cărora li s-au adăugat generali din Armată. Începând cu anii '80, anumite grupări din Securitate, fie prosovietice, fie naţionaliste, au devenit interesate de o posibilă schimbare a lui Ceauşescu. Conspiraţia nu ar fi izbutit fără o susţinere politică din partea Marilor Puteri, URSS şi SUA. Destinul României s-a jucat în ziua de 22 decembrie, când revoluţionarii dezorganizaţi şi fără un plan strategic (care au intrat în fosta clădire a Comitetului Central), exaltaţi, dar şi derutaţi, au fost marginalizaţi de echipa condusă de Ion Iliescu – care, negociind în 22 decembrie cu Armata şi Securitatea, s-a legitimat ca nouă Putere. Iniţial, Frontul Salvării Naţionale a fost conceput ca un cocteil uman de conjuraţi, revoluţionari, disidenţi, tehnocraţi, ofiţeri din Armată şi Securitate; cu timpul, revoluţionarii au fost izolaţi, disidenţii s-au retras, aşa încât puterea a revenit conjuraţilor şi aliaţilor lor din cercurile conducătoare (aceştia fiind, la rândul lor, anticeauşişti, dar nu anticomunişti). Luptele de după 22 decembrie 1989 au fost instrumentate de noua Putere şi au avut ca scop „intimidarea populaţiei, mărind astfel şansele de acceptare a conspiratorilor şi puciştilor" (p. 90). În concluzie.

166

DECEMBRIE '89

„Schimbarea de la Ceauşescu la Iliescu poartă amprenta unui amestec enigmatic de revoluţie, puci şi revoltă de palat, neelucidat până în prezent" (p. 166).

Andrei Codrescu (*Gaura din steag*, 1997) creditează „revoluţia copiilor" (16 – 22 decembrie), dar critică „revoluţia-spectacol", „revoluţia între ghilimele", revoluţia română regizată ca un film hollywoodian, în care procesul lui Ceauşescu, de pildă, poate fi perceput şi ca o piesă absurdă de Eugen Ionescu (pp. 255, 260, 261). Dualitatea a fost caracteristica lui decembrie 1989: pe de o parte a existat o mişcare *de facto* în stradă, iar pe de altă parte o regie de studio, astfel încât revoluţia română „a fost o *afacere* extrem de

complexă" (p. 260 – s.m.). După cum s-a înţeles deja, autorul nu neagă realitatea revoltei populare, stradală, dar consideră că ea a fost uzurpată de un puci de factură comunistă, desfăşurat aproape în paralel: „Este România unei revolte pure, pe care un grup de operatori cinici, şcoliţi întru metode bolşevice de control mental, au izbutit pentru un timp să o domine" (astfel sintetizează Vladimir Tismăneanu, în prefaţa sa, cartea lui Andrei Codrescu). Dacă ziariştii francezi au făcut un *coup de foudre* pentru revoluţia română, hiperbolizând-o iniţial şi lăsându-se o vreme păcăliţi, ziariştii anglo-saxoni au detectat făcătura şi planificarea revoluţiei: o „revoluţie fotogenică, sângeroasă, coborâtă, parcă, din cerurile istoriei de către Franţa însăşi… Dar în timp ce *Libertatea*, înfăşurată în tricolor, cu un sân sfidător ţintind viitorul, renăscu în cele mai vii culori în imaginaţia francezilor, altora li se păru suspectă (în mod special jurnaliştilor anglo-americani, pragmatici, flegmatici, dar nu şi suficient de sceptici). Totul părea *mult prea perfect*" (p. 134). În România a avut loc o dublă revoluţie sau o revoluţie dublată, însă dublura a fost în sens negativ: o revoluţie reală, netelevizată, şi alta de studio; cea de-a doua, telerevoluţia, „a fost pusă în scenă cu scenariul scris, probabil, de către KGB şi interpretată de trupele Armatei şi Securităţii, având milioane de figuranţi nevinovaţi" (pp. 258, 301). A existat, totuşi, şi o a doua revoluţie adevărată, reală, care, după Andrei Codrescu, a avut loc în Piaţa Universităţii, în cadrul mitingu-lui-maraton desfăşurat în perioada 22 aprilie – 13 iunie 1990.

mişcare de protest în care Ion Iliescu a văzut, în mod obsesiv, un atac la adresa democraţiei, care a declanşat o „rebeliune de tip legionar"!

*

Constantin Sava şi Constantin Monac (*Adevăr despre decembrie 1989*. *Conspiraţie*, *diversiune*, *revoluţie*… 1999) aspiră să înfăţişeze în lucrarea lor punctul de vedere al Armatei, folosindu-se de documente din arhivă. Astfel, autorii consideră că la nivelul Marilor Puteri (Gorbaciov, Bush) se ştia de iminenţa prăbuşirii regimului Ceauşescu, aşa încât întâlnirea de la Malta ar putea fi înţeleasă – cel puţin simbolic – drept un complot sau un pact. Dintre aşa-zişii conspiratori externi dovediţi, cei doi autori îşi focalizează atenţia asupra Ungariei: rolul acesteia este evidenţiat mai ales prin mediatizarea cazului Tökes, pentru a atrage atenţia, susţin Sava şi Monac, atât asupra României, cât

şi asupra Transilvaniei şi minorităţii maghiare; pastorul Tökes este catalogat a fi fost atât disident, cât şi informator al Securităţii, având deci un statut dublu, aşa făcându-se că Securitatea îi tolera disidenţa (p. 26)! Ungaria ar fi urmărit internaţionalizarea problemei Transilvaniei printr-o serie de demonstraţii antiromâneşti şi prin punerea continuă pe tapet mediatic a cazului Tökes. Informaţiile interne ale Armatei indicau, la momentul respectiv, că Ungaria urmărea să provoace incidente la graniţa cu România, astfel încât să se ajungă la un conflict militar, fiind cerută mai apoi intervenţia trupelor Pactului de la Varşovia, în special a celor sovietice, dat fiind că în Ungaria, în 1989, trupele sovietice staţionate numărau câteva zeci de mii de militari (p. 28); dar URSS masase trupe şi la propria-i graniţă cu România. Aşa se explică numărul mare de „turişti" maghiari şi sovietici, în decembrie 1989, prezenţa acestora indicând monitorizarea şi din interior a României. Intenţia pregătirii unei schimbări în România s-a manifestat şi pe o altă cale, şi anume prin intermediul posturilor străine de radio în limba română, care au susţinut şi confecţionat, susţin Sava şi Monac, „o umbră de rezistenţă din partea intelectualităţii", cu scopul „de a se crea artificial acea forţă contestatară a intelectualităţii, care nu se putuse coagula în mod natural" (p. 25). Doina Cornea, Ana Blandiana, Mircea Dinescu şi alţii reprezintă, în demonstraţia

autorilor, categoria respectivilor disidenţi-pioni; alături de ei au existat şi disidenţi care, în acelaşi timp, acţionau ca agenţi ai unor servicii secrete: dacă pastorul Tökes este proiectat ca agent maghiar, Silviu Brucan este văzut ca triplu agent KGB, CIA şi MOSSAD (p. 26).

Armata a înţeles încă de la izbucnirea evenimentelor din Timişoara că revolta respectivă este un complot Est-Vest în vederea destabilizării României (p. 27), întrucât printre protestatari au existat şi mulţi provocatori (agenţi ai serviciilor străine) care vandalizau magazinele pentru a declanşa o reacţie brutală a forţele d, e ordine şi pentru a-i stimula pe timişoreni; respectivii provocatori străini erau dotaţi cu bâte, bastoane şi sticle incendiare. Autorii se bazează şi pe o afirmaţie a generalului Ştefan Guşe, care susţinuse că la Timişoara Armata fusese huiduită şi atacată de provocatori, pentru a fi implicată într-un conflict violent care ar fi catalizat intervenţia unor forţe străine

în România (p. 48). Întrucât militarii ripostează la atacurile lansate asupra lor de provocatori, populaţiei îi este indusă ideea de măcel, război civil, masacru, genocid, pentru culpabilizarea Armatei în ochii opiniei publice (p. 51).

Deşi argumentaţia celor doi autori se orientează în mod evident spre teoria conspiraţiei externe, Sava şi Monac afirmă totuşi că, în ciuda diversiunilor care au existat, indicând pericolul unei invazii externe, a fost şi o revoltă populară autentică, „provocată, încurajată, stimulată, dar apărută pe fondul stării generale de nemulţumire a cetăţenilor" (p. 37). Autorii sunt de părere că Nicolae Ceauşescu ar fi intuit „pericolul unei agresiuni externe, care vizează destrămarea României, în care scop se acţionează din interior cu acţiuni teroriste pentru crearea condiţiilor unei intervenţii străine; existenţa unui complot internaţional împotriva României, cu participarea unor forţe atât din Vest, cât şi din Est; pătrunderea pe teritoriul ţării noastre a unui număr mare de elemente teroriste, destinat să provoace acţiuni violente" (p. 96). Deci, potrivit lui Sava şi Monac (şi după Arhivele Armatei), „teroriştii" au fost agenţi ai unor servicii străine. În paralel cu creditarea intuiţiei lui Ceauşescu legate de complotul extern, cei doi autori punctează situaţia dezastruoasă din România (faţă de care dictatorul era orb), care a stimulat revolta şi explozia populară, devenite treptat revoluţie.

Momentul-cheie l-a constituit eşecul mitingului din 21 decembrie 1989 şi formarea grupurilor de manifestanţi în diferite puncte

centrale ale Bucureştiului. Ziua de 22 decembrie a fost importantă, susţin autorii, prin prisma fraternizării Armatei cu demonstranţii din capitală. Perioada 22 – 31 decembrie 1989 este considerată, în schimb, a fi fost un „păienjeniş" al diversiunii triple: psihologică, radioelectronică, teroristă (p. 130); această diversiune multiplă a fost sprijinită din străinătate, dar şi din interior (prin agenţi străini), cu scopul de a împiedica noua Putere să ia decizii coerente şi juste, de a îngreuna activitatea Armatei, de a provoca victime pentru a înfricoşa populaţia, astfel încât opinia internaţională să considere că singura soluţie de salvare a României ar fi o intervenţie din exterior (pp. 133 – 134). Cel mai activ spaţiu de diversiune l-a reprezentat

Televiziunea, unde informaţiile haotice erau lăsate să circule fără discernământ. Un rol special l-au avut „teroriştii", care au fost folosiţi de conspiratorii externi pentru a declanşa un posibil război civil, care să ducă la o intervenţie străină în România. Concluzia autorilor este aceea că, în 1989, s-ar fi declanşat instaurarea unei noi ordini mondiale (la începutul lunii decembrie, prin intermediul întâlnirii de la Malta, între Gorbaciov şi Bush), care urmărea dezagregarea regimurilor comuniste din Europa – iar cazul cel mai iritant între regimurile comuniste din Europa de Est era acela al României, prin poziţia rigidă a lui Ceauşescu. Pe acest fond, situaţia explozivă de nemulţumire din ţară a facilitat „conspiraţia şi diversiunea asupra României", cum o numesc autorii; totuşi, revoluţia s-a manifestat ca „erupţie socială cu un autentic caracter popular şi naţional" (p. 200). Dacă îngroaşă vizibil ideea de complot extern, Sava şi Monac resping, în schimb, ideea de conjuraţie internă şi puci, exaltând chiar figura lui Ion Iliescu.

Edward Behr („*Sărută mâna pe care n-o poţi mușca*". *Românii şi Ceauşeştii*: *investigaţia unui blestem al istoriei*, 1999) susţine teoria complotului care a catalizat din umbră revolta şi a secondat făţiş revoluţia în a doua etapă a acesteia (din 22 decembrie). El crede inclusiv în faptul că Nicolae Ceauşescu ar fi dispus de o reţea de pasaje subterane şi de buncăre, cu ajutorul cărora intenţiona să pareze o eventuală lovitură de stat (autorul nu precizează însă de ce dictatorul nu s-a putut folosi de această reţea). Oamenii-cheie din decembrie 1989 ar fi fost mâna de ofiţeri

de rang înalt din Securitate şi Armată care l-ar fi trădat pe dictator pe parcursul evenimentelor de la Timişoara; din 22 decembrie, aceştia au negociat şi au ajuns la un pact cu grupul condus de Ion Iliescu, abandonându-l complet pe Ceauşescu.

Behr recapitulează conspiraţiile în care ar fi fost implicaţi în primul rând generali din Armată (dar şi membri ai Securităţiie) şi civili, subliniind trei perioade: 1970 – 1971, 1975 – 1976 şi 1983 – 1984. El consideră că figurile cheie ale acestor conspiraţii au fost Ion Ioniţă, Nicolae Militaru, Ştefan Kostyal, Silviu Brucan şi Virgil Măgureanu (ultimul văzut ca fiind colonel de securitate). Toate comploturile urmăreau revenirea la un comunism „cu faţă umană",

fără tentă anticomunistă, drept care figura liderului substitut a fost găsită în persoana lui Ion Iliescu (care, însă, a fost evaziv şi prudent faţă de respectivele conspiraţii). În două cazuri, conjuraţiile au pierit de la sine, prin neconcretizare, într-unul singur fiind vorba de trădare (varianta majorităţii conspiratorilor este aceea că doi dintre pionii mai mici din Armată au trădat; Kostyal consideră, însă, că trădătorul a fost Virgil Măgureanu). Treptat, Securitatea s-a folosit de lansarea pe piaţă a numelui lui Ion Iliescu, proiectat ca posibil succesor al lui Ceauşescu; de altfel, Behr sugerează că numirea lui Virgil Măgureanu în funcţia de director al Serviciului Român de Informaţii a constituit o răsplătire a acestuia, de către Ion Iliescu, pentru aportul în timp la complot şi pentru mediatizarea din umbră a numelui viitorului preşedinte al României postcomuniste. Cele trei conspiraţii eşuate au fost reactualizate în 1989, ceea ce explică faptul că în 22 decembrie 1989, Ion Iliescu apare în sediul fostului Comitet Central cu o echipă deja formată, renunţând la unii dintre foştii conjuraţi (Kostyal, pe care nu îl ia în echipă). Atunci când grupului Iliescu i se face observaţia că noul organism politic al României, Frontul Salvării Naţionale, ar trebui să coopteze şi personaje care au declanşat sau au condus revoluţia, noii lideri pigmentează nesemnificativ FSN cu astfel de actori, doar pentru figuraţie. Concluzia lui Edward Behr este următoarea:

„Orice revoluţie îşi devorează copiii. Revoluţia română a fost însă de o voracitate cu totul ieşită din comun. În plus, date fiind originile ei atât de obscure şi de ambigue, abia îşi înghiţea fiii, că îi şi scuipa din nou afară. După sentimentul de imensă uşurare, speranţă şi entuziasm de la început, deziluzia a fost cumplit de dureroasă, adăugându-se şocului emoţional pe care îl suferise deja populaţia” (p. 299).

TEZA REVOLUŢIEI HIBRIDATE CU O LOVITURĂ DE STAT 171

Nestor Rateş (*România – revoluţia încâlcită*, 1999) pedalează în cartea sa pe teoria hibridării revoltei populare (răscoală violentă, cum o numeşte) cu o preluare a puterii de către foşti comunişti anticeauşişti. Autorul creditează revolta spontană (fără imixtiuni), pe care o vede, însă, a fi fost secondată din mers de o conspiraţie adusă la zi a unor *apparatciki* din umbră, ce mizau pe o schimbare de lider naţional, dar nu şi pe o schimbare de regim.

Alegerea Timişoarei ca loc al desfăşurării manifestării de protest i se pare autorului ca fiind logică, din mai multe motive: oraşul

era armonios interetnic, marcat de diversitate religioasă şi, în plus, era cel mai influenţat de Occident. De aceea, Nestor Rateş consideră că insurecţia din capitala Banatului a fost coerentă în spontaneitatea şi în gestica ei stihială. La fel şi ziua de 21 decembrie în Bucureşti (autorul nu acceptă varianta amestecului unei Puteri străine). El declară însă ca sigură complicitatea sau premeditarea manifestată în structurile Puterii comuniste, dar anticeauşiste. După fuga cuplului Ceauşescu, Rateş consideră că răscoala-revolta-revoluţia a devenit confuză, alunecoasă, încâlcită, fiind caracterizată drept „un amestec sordid de suspectate conspiraţii, violenţă de stradă, goană după putere, încercări de reformă politică şi economică, experimente electorale, strădanii idealiste şi represiune brutală" (p. 68), toate aceste elemente punând sub semnul întrebării însăşi revoluţia română. Televiziunea este văzută de autor ca reprezentând, din ziua de 22 decembrie, centrul vital al noii Puteri. Ca mulţi alţi analişti, Rateş speculează faptul că, deşi din după-amiaza zilei de 22 decembrie s-a redeschis focul, ajungându-se la un număr mare de victime şi fiind distruse clădiri, totuşi cele două clădiri principale, unde se instalase noua Putere (fostul Comitet Central şi Televiziunea), nu au fost deteriorate (şi, firește, niciunul dintre actorii noii Puteri nu a fost rănit). Această situaţie îl face să adopte ideea că, începând din 22 decembrie, luptele au constituit un „război de operetă", înscenat, în care victimele au fost totuşi reale (p. 86). Autorul aminteşte chiar o teorie mai puţin cunoscută, dar vehiculată din decembrie 1989, şi anume: luptele respective nu ar fi fost neapărat o montare a Frontului Salvării Naţionale (Le grupul Iliescu), ci a Armatei, a cărei imagine fusese pătată prin faptul că militarii deschiseseră focul

Împotriva demonstranţilor neînarmaţi înainte de 22 decembrie 1989; astfel, prin aceste lupte de stradă, Armata ar fi urmărit să pozeze în rolul Salvatorului.

Revoluţia devine şi mai încâlcită, în demonstraţia lui Nestor Rateş, prin prisma procesului-mascaradă şi a execuţiei rapide a cuplului Ceauşescu, motivele invocate fiind stoparea „teroriştilor" – dar la mijloc erau şi alte interese politice: „Procesul şi execuţia Ceauşeştilor pot fi privite, de asemenea, ca o încercare de a canaliza furia întregului popor asupra lor şi de a o abate de la sistemul

comunist în sine" (p. 100). Aşa se explică şi de ce, mai târziu, după instalarea confortabilă a noii Puteri, „baronii" lui Ceauşescu, *apparatcikii* şi ofiţerii de securitate care au fost judecaţi în Procesul de la Timişoara au fost inculpaţi doar pentru complicitate la „genocid" şi nu pentru activitatea lor în cadrul regimului comunist, în general. În opinia autorului, cuplul Ceauşescu nu a fost conştient de ceea ce se întâmplă decât înaintea execuţiei, uciderea celor doi fiind pusă şi ea sub semnul întrebării: nu este clar dacă cei doi au fost ucişi în stil KGB (cu un glonte în cap) sau după ce au fost torturaţi în prealabil, pentru obţinerea de informaţii legate de conturile din străinătate. În orice caz, incorectitudinea procesului şi a execuţiei au indicat în mod limpede dispreţul faţă de legalitate al noii Puteri.

Noul lider Ion Iliescu nu este uitat în încâlceala relativ descâlcită de Rateş a revoluţiei; acesta este considerat a fi pozat în proscris, fără să fi avut acest statut: căzuse în dizgraţia lui Ceauşescu, dar rămăsese un *apparatcik*, cel puţin până în 1984. Pe când fusese conducător local de partid la Timişoara şi la Iaşi, Iliescu se dovedise a fi un comunist liberal – dar nu mai mult de atât. În orice caz, Rateş afirmă clar că Iliescu nu a fost un disident, întrucât nu a luat niciodată o poziţie publică împotriva lui Ceauşescu. În timpul evenimentelor din decembrie 1989 a fost însă evidentă orientarea prosovietică a lui Iliescu, acesta informând Moscova despre ceea ce se întâmpla în România şi cerând asistenţă militară încă dinainte să fie instaurat ca lider.

Conjuraţiile din anii '80 sunt investigate şi ele de Nestor Rateş, autorul folosindu-se mai ales de mărturiile lui Silviu Brucan şi Nicolae Militaru. Cei doi negaseră orice fel de complot, puci, lovitură de stat, în vremea cât făcuseră parte din grupul Iliescu; dar după ce au fost izolaţi sau înlăturaţi din grup şi din noua Putere, ambii au relatat istoricul conspiraţiilor de odinioară. Autorul *Revoluţiei încâlcite* conchide aici:

„Este neîndoielnic că grupuri mici de foste oficialităţi şi ofiţeri de rang înalt au conspirat cu intermitenţe pe parcursul multor ani ca să-l debarce pe Ceauşescu. Nimic nu sugerează că ei ar fi avut vreodată o şansă de succes. Singura dată când ei au pus cu adevărat la cale un plan de acţiune a fost în 1984 şi au eşuat lamentabil înainte chiar de a încerca. […] în orice caz, nu există absolut niciun indiciu că ei ar fi

intenţionat altceva decât să-l înlăture pe Ceauşescu de la putere şi să-l înlocuiască cu un conducător mai adaptat vremurilor. La urma urmelor, erau ei înşişi comunişti" (p. 141).

Dar Brucan şi Militaru au vorbit în mărturiile lor inclusiv despre varianta unei conjuraţii care a existat independent deşi în paralel cu revolta populară. Din culisele conspiraţiei care a rodit în cele din urmă, Rateş creditează mai cu seamă rolul lui Silviu Brucan şi al călătoriei sale, în 1988, la Washington, Londra şi Moscova, unde viitorul ideolog al FSN-ului (deşi pentru scurtă vreme) ar fi contactat diverse oficialităţi pentru a cere sprijin logistic în vederea răsturnării de la putere a lui Nicolae Ceauşescu. Presupuşii conspiratori (aripa miliară era reprezentată de Nicolae Militaru, iar aripa securistă, de Virgil Măgureanu) intenţionau să organizeze puciul în primăvara anului 1990, dar revolta populară le-a luat-o înainte, aşa încât au fost nevoiţi să se adapteze din mers; având deja o structură, ei au reuşit să preia puterea şi să se instaleze confortabil la conducere. Complotiştii au profitat, afirmă Rateş, de „inacţiunile" Armatei şi Securităţii, care, la rândul lor, de la un moment dat nu i-au mai fost fidele lui Ceauşescu şi au optat pentru susţinerea revoltei populare. Pe măsura desfăşurării evenimentelor din 16 – 22 decembrie 1989, ofiţerii din Armată şi Securitate au înţeles că regimul Ceauşescu avea să se prăbuşească, aşa încât de la un punct încolo au negociat şi au stabilit diferite înţelegeri cu noul grup instalat la putere.

Autorul crede în existenţa unei rivalităţi între Armată şi Securitate (şi înainte, şi după revoluţie), Armata culegând laurii, deşi se făcea şi ea vinovată de deschiderea focului asupra demonstranţilor neînarmaţi, în timp ce Securitatea a fost demonizată public. Totuşi, liderii noii Puteri (grupul Iliescu) au acceptat faptul că trebuie să se sprijine pe cele două forţe recunoscute, astfel încât, dacă în perioada 22 – 31 decembrie 1989 au exagerat numărul victimelor pentru a stimula sprijinul popular, după finalizarea revoluţiei au redus numărul victimelor, încercând să apere Armata şi Securitatea de o opinie populară vehementă (pp. 102 – 103).

Anneli Ute Gabanyi (*Revoluţia neterminată*, 1999) propune cel mai incitant termen pentru evenimentele din decembrie 1989 din România, pe care le defineşte astfel: a fost vorba despre o „*lovitură de*

stat revoluționară precedată de o revoltă a populației din diferite orașe ale țării, pe care arhitecții loviturii de stat o provocaseră pentru ca mai apoi să o folosească pentru promovarea obiectivelor lor specifice" (p. 11 – s.m.). Autoarea creditează revoluția (provocată, stimulată), considerând că Armata și Securitatea au susținut, parțial, revolta (de altfel, termenul „revoltă" este cel preferat de autoare, și nu neapărat cel de „revoluție"); dar șlefuitorii evenimentelor din decembrie 1989 sunt considerați a fi Ion Iliescu și grupul său, caracterizați drept „contraelite comunist-reformiste din partid, armată și securitate" (p. 12). Gabanyi nu uită să amintească și contextul internațional favorabil căderii lui Ceaușescu, punctând apoi faptul că, dacă în celelalte țări comuniste, șefii de stat au fost înlăturați fără violență, în România el a fost executat (de către puciști) – printre altele, și fiindcă era comandantul suprem al Armatei.

Analizând contextul românesc, autoarea discută diferitele fricțiuni care ar fi existat, cu mult înainte de decembrie 1989, între reprezentanți ai Armatei și Ceaușescu, dar și între Ceaușescu și o anumită grupare a Securității (serviciul de informații externe). Pe acest fond s-au creat diferite grupuri de nemulțumiți din rândul intelectualității și tehnocraților, și mai ales o opoziție surdă a românilor față de anti-perestroika lui Ceaușescu, populația fiind brutal sărăcită din pricina politicii de economisire și de rambursare a datoriilor externe. Conspirațiile – dezvăluite, printre alții, de Silviu Brucan și Nicolae Militaru, după retragerea lor din noile structuri ale Puterii postcomuniste – sunt creditate de Anneli Ute Gabanyi ca proiecte teoretice. Recapitulând toate aceste date, autoarea afirmă că Frontul Salvării Naționale, ca emanație spontană a revoluției, nu este decât o legendă, reprezentanții elitelor politice opuse lui Ceaușescu fiind, de fapt, provocatorii și regizorii revoltei populare și, în umbra acesteia, ai loviturii de stat (p. 137). În decembrie 1989, în cadrul loviturii de stat revoluționare, un rol aparte l-a avut Televiziunea și mediatizarea evenimentelor românești. Dacă în ultima etapă a regimului Ceaușescu televiziunea

Își redusese drastic durata de emisie, din 22 decembrie s-a inițiat un adevărat val de transmisiuni, telerevoluția fiind difuzată în direct 24 de ore din 24; studioul 4 a devenit o „scenă" în care revoluția

era jucată, ca o „dramă clasică", cu ajutorul unor „actori" diferiţi, unii dintre ei artizani ai evenimentelor, alţii naivi aflaţi la faţa locului (p. 147). În ciuda faptului că Frontul Salvării Naţionale a susţinut „mitul genezei spontane", „dramaturgia telerevoluţiei române" a indicat faptul că rolurile fuseseră distribuite, chiar dacă în anumite cazuri au fost totuşi improvizate (p. 148).

Autoarea ia în discuţie termenul „revoluţie", pentru a-l suprapune peste ceea ce s-a întâmplat în România în decembrie 1989. Dacă definiţia revoluţiei se referă la schimbarea elitelor politice printr-o participare amplă a maselor şi printr-o răsturnare violentă a regimului, atunci în România a fost vorba de o revoluţie – mai exact, de „singura revoluţie autentică [în acest sens, n.m.] din Europa Centrală şi de Est în 1989" (p. 17). În schimb, dacă se are în vedere faptul că masele au participat în număr redus, totuşi, la schimbare, iar durataschimb ărilor a fost relativ scurtă, respectivele schimbări politice concretizându-se iniţial doar într-o reformă de tip perestroika a regimului politic din România, atunci a avut loc o *lovitură de stat revoluţionară*, revoluţia fiind înscenată (p. 19).

Gabanyi compară revoluţia română din decembrie 1989 cu Revoluţia franceză din 1789, găsind următoarele puncte comune: caracterul conspirativ al celor două mişcări, existenţa mai multor filiere revoluţionare rivale, erorile fatale ale regelui Ludovic al XVI-lea şi ale dictatorului Nicolae Ceauşescu în ajunul crizei (prin organizarea unor mari adunări de mase populare), executarea capilor răsturnaţi de la putere – ghilotinarea lui Ludovic al XVI-lea şi împuşcarea lui Ceauşescu (pp. 149 – 150). Apoi, autoarea trece la o demonstraţie în forţă (conceptuală şi explicativă) a structurii *loviturii de stat revoluţionare*. Citatul care urmează este amplu, dar îl redau pentru a păstra logica demonstraţiei:

„*Ţelurile revoluţiei*: ţelul revoltei populare din România a fost abrogarea sistemului comunist, ţelul loviturii de stat a fost încheierea regimului Ceauşescu;

Actorii revoluţiei: revolta populară a fost înfăptuită de mase, lovitura de stat a fost opera unei contra-elite numeric destul de mici; *Ideologia revoluţionară*: ideologia revoltei populare a fost libertatea, revenirea la valorile civilizaţiei occidentale, «normalitatea»

economică; ideologia loviturii de stat a fost reforma de sistem,

liberalizarea, perestroika;

Revoluţie spontană sau calculată: revolta populară a decurs, din punctul de vedere al participanţilor, spontan; lovitura de stat a fost în schimb o acţiune calculată. […]

Ţelurile iniţiale în planul politicii externe: ţelul participanţilor la revolta populară a fost reorientarea către Occident, pe când pentru unii dintre autorii loviturii de stat a fost renunţarea la politica dusă până atunci, de independenţă faţă de Uniunea

Sovietică" (p. 160).

Nu în ultimul rând, autoarea consideră că România are o „tradiţie slabă a revoltei urbane", existând, în schimb, o anumită experienţă „în folosirea loviturii de stat ca formă de rezolvare a unei crize politice" (p. 161) – acest punct de vedere este susţinut, de pildă, şi de către Gabriela Adameşteanu –, ceea ce o determină să încadreze lovitura de stat revoluţionară din decembrie 1989 într-o tradiţie a puci urilor româneşti.

Anneli Ute Gabanyi comentează, în continuare, momentele-cheie de după 22 decembrie, în logica loviturii de stat revoluţionare. Astfel, după ce noua Putere a fost instaurată, a avut loc simularea unei contrarevoluţii (a forţelor loiale lui Ceauşescu), pentru a face credibilă revoluţia: prin „teroriști", prin incendierea unor clădiri centrale etc. Un rol aparte l-a avut Televiziunea, care „a întreţinut o psihoză naţională fără precedent" (p. 182), chemând civilii (folosiţi ca masă de manevră) să apere instituţiile pretins periclitate; aşa se face că cele mai multe victime din decembrie 1989 s-au înregistrat după căderea lui Ceauşescu – teroarea a fost înscenată şi pentru a credita ca imperioasă executarea dictatorului, în privinţa acestui subiect, autoarea conchide:

„Folosirea violenţei politice şi în premieră a terorii împotriva populaţiei a servit în această fază a revoluţiei române la legitimarea revoluţionară a noii conduceri şi la consolidarea puterii ei. Din punctul de vedere al actorilor loviturii de stat, procesul şi executarea lui Ceauşescu au fost neapărat necesare pentru a crea golul de putere pe care doreau să-l umple" (p. 185).

Gabanyi discută inclusiv diverse şi virtuale ipostaze de preluare a puterii, altele decât cele legate de grupul condus de Ion Iliescu. De pildă, aminteşte teama câtorva voci publice, în decembrie 1989, care vehiculau teza că Armata ar putea prelua puterea

În virtutea faptului că plănuise, prin câţiva ofiţeri de rang înalt, destituirea lui Ceauşescu; o variantă interpretativă susţinea chiar că Iliescu şi grupul său ar fi prevenit un puci al militarilor cu orientare naţională (p. 190), neliniştiţi de faptul că gruparea Iliescu era dominată de militari prosovietici. Oricum, datorită prezenţei vizibile a prosovieticilor, în rândurile Armatei s-au ivit ulterior diferite mişcări de protest, cea mai importantă fiind declanşată de Comitetul de Acţiune pentru Democratizarea Armatei (CADA).

În ceea ce priveşte rolul Uniunii Sovietice, autoarea semnalează că URSS nu a dorit să se amestece din punct de vedere militar în revoluţia română; o intervenţie în acest sens ar fi fost probabilă, însă, dacă noii lideri ai României nu ar fi fost promoscoviţi. URSS a simpatizat, evident, cu schimbările politice, în latura lor anticeauşistă, întrucât Moscova fusese informată dinainte despre lovitura de stat din România. Dacă răsturnarea de la putere a lui Ceauşescu nu ar fi izbutit, Gorbaciov nu ar fi intervenit direct cu trupe ruseşti, ci ar fi mizat pe trupele maghiare masate la graniţa cu România (pp. 196, 197, 198).

Demonstraţia şi conceptele lui Anneli Ute Gabanyi atrag atenţia în mod aparte, autoarea fiind aproape matematică în demersul ei; iar termenul *lovitură de stat revoluţionară* este inedit şi provocator, fără a fi neapărat şi potrivit, având în vedere faptul că lovitura de stat (dacă a avut într-adevăr loc) a camuflat şi concretizat o restauraţie a comunismului (chiar dacă unul „cu faţă umană"). Termenul propus de Gabanyi ar fi aplicabil doar dacă autoarea l-ar utiliza într-un sens ironic faţă de teza pur revoluţionară susţinută, de pildă, de Ion Iliescu şi echipa sa din 1990!

Închei acest capitol cu o carte semnată de Aurel Perva şi Carol Roman, *Misterele Revoluţiei române*. *Adevăruri*, *îndoieli*, *semne de întrebare*. Autorii susţin teoria amestecului de revoluţie şi puci, ocupându-se în special de poziţia Armatei în timpul evenimentelor din decembrie 1989. Printre altele, ei analizează şi rolul duplicitar al generalului Vasile Milea – care, pe de o parte, la presiunile lui Ceauşescu, dăduse ordin să se tragă în populaţie, la Timişoara, iar

pe de altă parte, din 20 decembrie la Timişoara şi din 22

deoembrie dimineaţa la Bucureşti, ordonase retragerea în cazărmi a trupelor MApN, Milea făcând parte, probabil, dintre conjuraţi. Autorii creditează ideea că generalul Milea ar fi fost un posibil pretendent la conducerea noii Puteri instalate după prăbuşirea regimului ceauşist, acesta fiind motivul pentru care, probabil, a fost ucis (întrucât sinuciderea lui a fost înscenată): era un rival şi un posibil Jaruzelski român, care, o dată eliminat, a lăsat Armata „decapitată" şi la dispoziţia altor lideri (p. 48). Conjuraţii aveau legături atât în Armată, cât şi în Securitate, la nivel de conducere. Or, în urma dispariţiei generalului Milea, complotiştii au convins cele două instituţii să treacă de partea revoluţiei, chiar dacă au mai existat rebeli izolaţi, din diverse grupări ale Armatei şi Securităţii, care au produs victime. Perva şi Roman se întreabă, însă, dacă Armata a jucat într-adevăr un rol clar şi fără cusur în decembrie 1989:

„Dacă în ajunul revoluţiei o mare parte a conducerii armatei se afla de partea conspiraţiei, cum se explică faptul că armata a tras asupra manifestanţilor şi la Timişoara, şi la Cluj, şi chiar la Bucureşti? Nu cumva tocmai hotărârea şi amploarea mişcării populare antidictatoriale a determinat în ceasul al 12-lea o limpezire a armatei, după ezitări şi confuzii, după oscilarea între datoria faţă de conducător şi datoria faţă de propriul popor, opţiune ajutată şi de izolarea externă a lui Ceauşescu? Ar însemna să nu mai punem pe picior de egalitate conspiraţia cu revoluţia populară, ci să acceptăm realitatea – care, evident, nu convine tuturor –, că rolul esenţial în decizia unei bune părţi din Armată şi Securitate l-a jucat tocmai ridicarea populară" (pp. 61 – 62).

Frontul Salvării Naţionale nu a fost o „emanaţie" a revoluţiei, susţin autorii (dar nu neapărat incriminatoriu); a fost o grupare a unor politicieni care se cunoşteau, cu toţii având trecut comunist, care au intuit vidul de putere de după fuga lui Ceauşescu şi au ocupat locul vacant, izbutind să marginalizeze celelalte guverne improvizate în fostul sediu al Comitetului Central. Toate aceste guverne improvizate au fost alcătuite, de altfel, ca şi Frontul Salvării Naţionale, dintr-un mozaic de membri ai fostei nomenclaturi, disidenţi, lideri militari, revoluţionari, poate chiar şi securişti. Grupul condus de Ion Iliescu a avut însă ambiţia şi intuiţia substituirii Puterii aproape imediat după fuga lui Ceauşescu, eliminând celelalte guverne; la momentul respectiv, Ion Iliescu

părea să fie un politician versat, coerent, cu un program ferm de guvernare, chiar dacă discursul său era prăfuit şi clişeizat. Din acest punct de vedere, dacă se poate vorbi despre o uzurpare oficiată de Frontul Salvării Naţionale, aceasta nu a avut loc neapărat în 22 decembrie, ci după 22 decembrie, atunci când FSN s-a dovedit a fi tot un fel de partid-stat, care nu intenţiona să nege regimul comunist, ci să-l continue după un model reformat. Un guvern sau o formaţiune politică alcătuită doar din revoluţionari (fără politicieni) ar fi fost considerată inaptă să conducă în acel moment de tranziţie confuză. O conducere militară era exclusă din pricina vinovăţiei Armatei care, într-o primă fază a revoltei populare, la Timişoara, deschisese focul asupra protestatarilor. În cazul în care Securitatea ar fi preluat conducerea, s-ar fi iscat un adevărat război civil, populaţia respingând o asemenea variantă chiar şi în cazul în care Securitatea şi-ar fi schimbat cameleonic opţiunile şi ar fi devenit, brusc, anticomunistă. De aceea formaţiunea politică intitulată Frontul Salvării Naţionale, din care făceau parte nume cunoscute de opinia publică (comunişti anticeauşişti, disidenţi, opozanţi, scriitori), a avut toate şansele să pară credibilă. FSN nu a fost considerat, nici măcar în 22 decembrie, drept „emanaţie" a revoluţiei, dar prestaţia sa era convingătoare şi părea adecvată la momentul respectiv, întrucât moderaţia gorbaciovistă a liderilor nu fusese asumată făţiş, şi nici restauraţia. De aceea, conchid Perva şi Roman, „a fost o veritabilă revoluţie populară pe care s-au grefat impulsuri din exterior şi care, în final, s-a întâlnit cu acţiunea unor forţe interne care plănuiseră de multă vreme îndepărtarea lui Ceauşescu" (p. 64). Conspiraţia FSN-ului s-a concretizat abia în 22 – 23 decembrie, prin lansarea operaţiunii „teroriştii" (aşa au numit-o unii autori creditaţi de Perva şi Roman), menită să ajute la consolidarea noului organism politic; această operaţiune ar fi fost gândită tocmai pentru a sugera pericolul unui război civil şi pentru a înscena o aşa-zisă contrarevoluţie. Or, observă cei doi autori.

„Armata de «teroriști» nu face nici ce ar face orice armată de gherilă, urbană sau nu, şi anume nu aruncă în aer baraje, poduri, căi ferate, tunele, automobile-capcană etc. Trag doar asupra unor oameni neînarmaţi şi asupra unor militari. Provoacă victime şi atât. Scopul: panică şi iluzia ducerii pe mai departe a războiului. Ambele aspecte sensibilizează teribil opinia publică din ţară şi, mai ales, din străinătate

(mai dezinformată). Din tot ce fac «teroriştii».

180

DECEMBRIE ’89

nimic nu ar mai fi folosit direct lui Nicolae Ceauşescu în afară că ar fi dus la o exasperare şi mai mare a noii Puteri care, din motive de represalii, l-ar fi putut chiar executa – cum s-a şi întâmplat, de fapt” (p. 114).

Nu doar teroriştii confecţionaţi au produs victime, afirmă Perva şi Roman; au existat cazuri când, din greşeală, armata a tras asupra propriilor oameni sau asupra unor trupe din mi s-au USLA; poate că a existat, la nivelul ambiţiilor pentru locul în noua Putere, şi o rivalitate între Armată şi Securitate, dar aceasta tot nu explică de ce, în majoritatea cazurilor, victimele aşa-zişilor terorişti au fost civili. Doar dacă teroriştii confecţionaţi de noua Putere primiseră instrucţiuni să producă panică mai ales în rândul populaţiei, pentru o mai bună controlare a ei.

Lucrarea semnată de Aurel Perva şi Carol Roman este scrisă fără ambiţii revelatorii, citând adesea din alţi autori care s-au pronunţat asupra evenimentelor din decembrie 1989, ea dorindu-se a fi mai degrabă un studiu de caz realizat cu fişe amestecate.

Addenda

Procesul şi execuţia lui Ceauşescu

Nicolae Ceauşescu a fost un dictator lipsit de scrupule, înzestrat cu o viclenie ţărănească şi o ambiţie de putere nemăsurată. Şi-a înlăturat cu abilitate rivalii şi s-a înconjurat strategic de propria-i familie, repartizată în posturi-cheie. Comunismul pe care l-a promovat a fost unul de tip tribal. La fel ca orice lider comunist, Ceauşescu a ajuns la putere ca subordonat al Moscovei; însă la jumătatea regimului său şi spre final, a jucat cartea naţionalismului, din motive de tactică externă şi internă: la început, pentru a seduce Occidentul, oferind imaginea unui comunist independent de Moscova, la sfârşit, pentru a încerca să deturneze atenţia românilor de la dezastrul economic şi sărăcia extremă din ţară, dar şi pentru a para influenţa gorbaciovismului – un comunism reformat, faţă de care dictatorul român avea alergie. În timpul procesului fulger ce i-a fost intentat lui şi soţiei sale, Elena, în decembrie 1989, Ceauşescu s-a dovedit a fi un individ aproape autist, închis în clişeele sale de dictator, pe care nu l-a interesat niciodată cum trăiesc românii şi care sunt nevoile lor. Două

obsesii au fost vizibile în timpul procesului: credinţa sa că explozia populară se datorează exclusiv unui complot dublu (extern şi intern) şi dorinţa de a fi lăsat să vorbească în faţa „clasei muncitoare", pe care o credita în continuare ca fiindu-i aliată. Înainte de prăbuşirea regimului său, în şedinţele CPEx, Ceauşescu, cel puţin la nivel verbal, s-a dovedit a fi însă un şef de stat dispus la orice fel de măsuri extreme de represiune împotriva propriului popor.

Procesul care i-a fost intentat a fost considerat – de către analiştii din ţară şi din străinătate – o catastrofă juridică, o mascaradă, o piesă absurdă, un asasinat politic. Procesul a fost expeditiv şi sumar (prin procedură fulger, cum formulează juriştii), caracterul

său fiind motivat de stresul şi fondul tensionat al revoluţiei încă în desfăşurare. Constantin Lucescu (*Procesul Ceauşescu*. *Soluţie justiţiară a unui moment istoric*, 1997), implicat ca apărător al dictatorului, susţine că şi în cazul în care Ceauşescu ar fi fost judecat normal (adică nu printr-o procedură fulger şi nu neapărat de către un tribunal excepţional), iar procesul său ar fi durat ani de zile, tot nu s-ar fi aflat nimic în plus faţă de ceea ce dictatorul a declarat la proces, întrucât Ceauşescu era obsedat de o singură idee, aceea că revolta populară fusese pusă la cale de „agenturile străine" din Est şi din Vest!

Unii actori ai evenimentelor din decembrie 1989 afirmă că Ceauşescu a fost capturat în 22 decembrie, dar nu s-a spus public nimic despre aceasta, o vreme, ca să nu afle posibilele trupe fidele dictatorului. Alţii consideră că noii lideri ai Puterii negociau cu anumite facţiuni ale Securităţii şi că moartea lui Ceauşescu a fost decisă doar după ce aceste facţiuni au capitulat şi au acceptat schimbarea politică din România.

După unii (Petre Roman), ideea lichidării lui Ceauşescu i-a aparţinut lui Silviu Brucan. După alţii (Andrei Kemenici, şeful garnizoanei de la Târgovişte), eminenţa cenuşie a procesului Ceauşescu a fost generalul Victor Athanasie Stănculescu. În sfârşit, există voci care susţin că dirijorul din umbră al procesului cuplului Ceauşescu a fost aventurierul Gelu Voican-Voiculescu, cooptat în echipa Iliescu.

Există câteva lucrări publicate care se ocupă aproape exclusiv de procesul şi execuţia lui Ceauşescu, având ca martori actori ai

evenimentelor petrecute la garnizoana de la Târgovişte. Două dintre acestea îi aparţin lui Viorel Domenico (*După execuţie a nins*, 1992; *Ceauşescu la Târgovişte. 22 – 25 decembrie 198*9, 1999). În prima carte sunt intervievaţi cei opt paraşutişti care au alcătuit plutonul de execuţie a cuplului Ceauşescu, precum şi o serie de ofiţeri din garnizoana de la Târgovişte. Unii dintre cei din urmă consideră că presiunea psihologică asupra unităţii militare era menită să împingă la linşarea cuplului Ceauşescu, astfel încât autorităţile de la Bucureşti să nu mai aibă în grijă vreun proces (relativ legal), iar Ceauşescu să fie lichidat fără ca vreun oficial să fie responsabil de acest lucru (pp. 112 – 113). De altfel, în garnizoană domnea confuzia: mulţi ofiţeri simţeau, pe de o parte, că îl trădau pe comandantul lor suprem, dar pe de altă

parte voiau să fie de partea poporului şi a revoluţiei: „Au fost multe momente [declară un martor, n.m.], multe, foarte multe, ore întregi, când oricine putea să-l salveze sau să-l suprime pe Ceauşescu" (p. 119). Apoi, în cele din urmă, lucrurile s-au limpezit şi toţi ofiţerii, întreaga garnizoană s-a delimitat de Ceauşescu, deşi acesta era comandantul suprem al armatei. În *Ceauşescu la Târgovişte*… (1999), Domenico îl intervievează pe generalul Andrei Kemenici, cel care i-a avut în custodie, la garnizoana târgovişteană, pe Nicolae şi Elena Ceauşescu. Kemenici declară că în perioada 22 – 25 decembrie 1989, în România ar fi existat mai multe centre de putere care îşi disputau întâietatea asupra vieţii ori morţii cuplului Ceauşescu. Existau următoarele variante: 1. execuţia cuplului să aibă loc în incinta unităţii, dar fără proces; sau 2. cuplul dictatorial să fie predat unei comisii a noilor autorităţi, care să procedeze la organizarea unui proces – în orice caz, precizează Kemenici, încercarea de readucere la putere a lui Ceauşescu era exclusă. Până la urmă, cuplul a avut parte de un proces condus de o comisie extraordinară alcătuită din membri ai noii Puteri, dictatorul şi soţia sa fiind executaţi apoi în incinta unităţii. Kemenici afirmă că, până la acest final, din afară şi din interiorul garnizoanei au avut loc tot felul de diversiuni, astfel încât cuplul să fie executat fără proces; cazarma a fost atacată de câteva ori în timpul în care dictatorul şi soţia lui s-au aflat acolo, dar fără să existe un scop precis al respectivelor atacuri.

Vladimir Tismăneanu (*Reinventarea politicului*… 1999)

consideră că procesul Ceauşescu a avut menirea de a arunca întreaga vină a comunismului şi a ravagiilor sale asupra dictatorului, cu scopul de a prezerva puterea nomenclaturii şi chiar a Securităţii anticeauşiste (facţiune care sprijinise, probabil, revolta populară). Acest proces a fost intenţionat instrumentat de noua Putere constituită (Frontul Salvării Naţionale), astfel încât pentru tot dezastrul României să fie găsit vinovat Ceauşescu şi nu comunismul.

Gelu Voican-Voiculescu (considerat de Dorian Marcu, în *Moartea Ceauşeştilor*... 1991, cel care a gândit execuţia cuplului) recunoaşte că Nicolae şi Elena Ceauşescu au fost împuşcaţi înainte de a se da comanda, chiar înainte de a fi la ajuns la zidul de execuţie; acest lucru s-a întâmplat din pricina căpitanului anxios al plutonului de execuţie, care a deschis focul înainte de a da

ordinul către soldaţi, astfel încât camera de filmat a surprins doar ultimele secunde ale împuşcării celor doi. Dar, conchide Voican-Voiculescu, cu alt prilej: „Moartea lui Ceauşescu a fost condiţia viabilităţii revoluţiei noastre!" (Ardeleanu, Savaliuc şi Baiu, 1996, p. 109).

Majoritatea mărturiilor şi analizelor apelează la varianta potrivit căreia cei doi Ceauşescu au fost ucişi de căpitanul I.B., care a deschis focul fără să mai apeleze la comanda regulamentară către ceilalţi subordonaţi cărora li se atribuise misiunea execuţiei.

În *După execuţie a nins* (1992), Viorel Domenico îi intervievează pe militarii care au primit misiunea de a-l executa pe Ceauşescu. Mărturiile lor şi ale altora aflaţi în garnizoană susţin că în Elena şi Nicolae Ceauşescu s-au tras zeci de gloanţe, trupurile lor fiind ciuruite (ca într-o defulare extremă). S-a tras înainte de primirea comenzii; dar nu au tras doar cei care făceau parte din pluton, ci a fost o dezlănţuire haotică a tuturor celor care aveau arme şi care erau de faţă. În carte sunt prezentate o serie de amănunte morbide legate de moartea cuplului Ceauşescu: de pildă, un soldat declară că a cules de lângă zidul de execuţie un fragment de os din craniul Elenei Ceauşescu, pentru a-l păstra; un altul relatează o scenă în care câinele garnizoanei se hrăneşte cu creierul Elenei Ceauşescu, risipit pe caldarâm; mulţi soldaţi din unitate extrag gloanţe din zidul de execuţie, ca amintire; unii chiar moaie o batistă în sângele lui Ceauşescu (pp. 165, 167).

În *Procesul Ceaușescu* (1996), Ardeleanu, Savaliuc și Baiu transcriu afirmațiile unor martori care sprijină și ei ideea că trupurile celor doi au fost ciuruite de zeci sau chiar sute de gloanțe, iar la autopsie cadavrul lui Ceaușescu ar fi fost chiar mutilat.

În *Complotul Securității*... (1999) de Antonia Rados se sfirmă că Elena și Nicolae Ceaușescu au fost împușcați sumar în drum spre curtea de execuție, fiind mai apoi executați a doua oară, deși morți, pentru a se filma oficial lichidarea lor. Rados se bazează pe datele legiștilor străini, care au interpretat astfel execuția.

Alți autori consideră că există încă o versiune asupra execuției lui Ceaușescu, în afară de cea oficială, și anume o lichidare în stil

ADDENDA

187

NKVD-KGB, cu un glonte în ceafă; de aceea, „*deshumarea lui Ceaușescu ar ajuta la aflarea multor necunoscute*" (Cernăianu, 1997, p. 88 – s.a.).

Proiectat abuziv în mentalul colectiv (Dracula, Hitler comunist, Caligula, Nero, Macbeth, Antihrist, Stalin, Beria), Ceaușescu nu avea nevoie de aceste calificative pentru a stârni oroare: a fost un dictator dur și fără scrupule, dar cu o identitate clară, fără a fi necesară compararea lui cu alte figuri sângeroase. Felul în care au fost speculate mediatic așa-zisele gropi comune din Timișoara (conținând presupuse cadavre ale unor protestatari care fuseseră schingiuiți de Securitate, la ordinele lui Ceaușescu), inducerea ideii de „genocid", toate acestea au fost gândite de reprezentanții noii Puteri instaurate în 22 decembrie 1989, pentru a evidenția mitul „monstrului" Ceaușescu și al „monstruoasei" Securități, acolita esențială a dictatorului. Nici Ceaușescu, nici Securitatea nu aveau nevoie de o asemenea proiecție demonizatoare, pentru simplul fapt că prestația dictatorului și a organului de represiune internă erau îndeajuns de sumbre și violente. Unii ziariști occidentali au considerat că filmările cadavrelor mutilate din gropile comune de la Timișoara ar fi reprezentat „simbolul celei mai mari minciuni mediatice din întreaga istorie a televiziunii" (Mommerency în Selys, 1992, p. 60), demonizarea lui Ceaușescu și, alături de el, a Securității făcând parte din regia clamatului „genocid" care ar fi avut loc în decembrie 1989. Tocmai de aceea, moartea lui Ceaușescu a fost percepută ca uciderea violentă a unui „monstru" abominabil. Lichidarea sa de Crăciun, în 1989, a fost proiectată inclusiv

ca o pedeapsă divină: „O abordare mistică ne-ar impune resemnarea cu această soluţie, văzută ca o lucrare a destinului, ca sancţiune pentru pângărirea prin dărâmare a atâtor ctitorii sfinte" (Frunză, 1994, p. 32). Asemenea capcane de interpretare malformează întotdeauna atât identitatea respectivului personaj istoric, cât şi percepţia lui în mentalul colectiv. Violenţa lui Ceauşescu şi caracterul său sanguinar şi despotic au fost demonstrate cu varii ocazii de-a lungul regimului său, dar ele se cuvin a fi analizate ca atare, fără proiecţii literare, folclorice sau mistice, ci doar la nivel de fapte politice. Hiperbolizat, însă, ca „monstru", „vampir", „căpcăun", fireşte că dictatorul putea fi lichidat într-un stil absurd, caricatural sau extrem de brutal, fără respectarea legalităţii.

„Teroriştii".

Ciudat sau nu, primul care vorbeşte în decembrie 1989 despre „acţiuni teroriste" este Nicolae Ceauşescu, atunci când se referă la complotul extern împotriva României, incriminat de dictator în ultimele şedinţe cu membrii CPEx (fratele său, generalul Ilie Ceauşescu, preia la rându-i formula atunci când, perindându-se prin diferite garnizoane din Cluj, Arad, Oradea, în decembrie 1989, în timpul insurecţiei timişorene, el îi prelucrează pe soldaţi şi pe comandanţii militari vorbindu-le despre existenţa a 2000 de teroriști străini care urmează să desfăşoare o amplă acţiune antiromânească). Se prea poate ca aceia care au lansat formula „teroriști", adică noua Putere instituită după fuga lui Ceauşescu (FSN), să se fi inspirat de la fostul dictator! mai târziu, la garnizoana din Târgovişte, când i se reproşează că „teroriştii" ucid civili şi produc panică în întreaga ţară, Ceauşescu bănuieşte că aceştia ar fi securişti (deşi se considera el însuşi trădat de Securitate şi deşi, în acest caz, respectivii „teroriști" care înfricoşau populaţia nu puteau fi decât, eventual, nişte fideli ai regimului Ceauşescu! – cel puţin în aparenţă).

Al doilea care foloseşte termenul şi expresia „fenomen terorist" (pentru perioada 22 – 31 decembrie 1989) este generalul Nicolae Militaru, instalat de FSN la conducerea MApN.

Trebuie precizat de la început că termenul *teroriști* a fost incorect folosit pentru a defini identitatea celor care în decembrie 1989 ucideau civili (şi militari) şi stârneau panică în rândul populaţiei. Ivan Evseev (în antologia *Timişoara 16 – 22 decembrie 1989*, 1990, p. 35) defineşte foarte bine termenul pus în circulaţie în decembrie 1989:

terorist este „o vocabulă fără o funcţie de identificare, de decupare a unei realităţi, ci un calificativ de ordin moral”. Definiţia clasică a teroristului indică faptul că acesta plasează bombe înăuntrul unor instituţii cu miză politică, ia ostatici din

rândul politicienilor, ucide politicieni sau personalităţi cu statut de eminenţe cenuşii ale unei mişcări politice, sociale; într-adevăr, nu întotdeauna bombele sunt plasate în instituţii cu caracter politic – ele pot fi plasate şi în locuri publice, cu scopul de a ucide cât mai mulţi civili. Nimic din această definiţie a teroristului nu a fost aplicabilă pentru cazul românesc, în decembrie 1989. Întrucât au sesizat respectiva inadecvare, unii analişti ai evenimentelor din decembrie 1989 au propus termenul *contrarevoluţionari*, alţii, pe acela de *diversionişti*. Consider că cel mai potrivit este, într-adevăr, ultimul termen propus, acela de *diversionişti*. Interpelat de Comisia de Cercetare a Evenimentelor din Decembrie 1989, Nicu Ceauşescu îi numea, ironic, „extratereştri” pe presupuşii terorişti!

Indiferent de originea şi identitatea lor, „teroriştii” au fost proiectaţi ca un fel de „îngeri ai morţii”, făpturi nocturne (având o componentă vampirică, la nivel simbolic), antrenându-se în bun-căre, deplasându-se prin complicate reţele subterane, dotaţi cu un armament redutabil şi sofisticat. În ceea ce priveşte interpretările asupra identităţii aşa-numiţilor terorişti din decembrie 1989, sintetizez aici cele mai importante propuneri făcute de analiştii fenomenului: 1. securişti (reprezentanţi ai unor facţiuni naţionaliste) fideli lui Ceauşescu; 2. orfani români (deşi nu neapărat) crescuţi de Securitate şi instruiţi ca gardă personală a lui Ceauşescu; porecliţi „ienicerii”, respectivii ar fi fost formaţi şi antrenaţi cu mentalitate de kamikaze; 3. terorişti arabi (libieni, palestinieni, iranieni etc); 4. agenţi străini (în principal sovietici şi maghiari); 5. militari sovietici racolaţi din rândul unor basarabeni (a căror limbă maternă era româna); 6. franctirori izolaţi (lunetişti), acţionând independent; 7. deţinuţi de drept comun din penitenciarele româneşti (utilizaţi fie de facţiuni fidele lui Ceauşescu, fie, dimpotrivă, de noua Putere constituită din 22 decembrie 1989); 8. ofiţeri din Armată, MI, trupe USLA (inclusiv din Securitate, din facţiunile care au simpatizat revoluţia şi au sprijinit-o), acţionând la ordinele Frontului Salvării Naţionale (coordonatorul

acţiunii fiind generalul Nicolae Militaru, noul lider al MApN); 9. membri din Direcţia de Informare a Armatei (DIA), acţionând la ordinele noii Puteri postceauşiste; şi 10. teroriştii nu au existat în carne şi oa-e, psihoza legată de ei fiind întreţinută intenţionat, întrucât erau folosiţi ca presiune psihologică asupra populaţiei; victimele rezultate au fost justificate ca fiind urmarea unor erori de tactică, neglijenţe militare, gloanţe ricoşate, faptului că mulţi civili

primiseră armament pe care nu ştiau să-l mânuiască, ceea ce a dus la accidente fatale.

În anumite cazuri, analiştii şi susţinătorii celor zece interpretări prezentate anterior amestecă nuanţele, le hibridează, tocmai pentru că identitatea aşa-numiţilor terorişti este ambiguă şi alunecoasă. De pildă, Constantin Lucescu, avocatul apărării în procesul Ceauşescu, consideră că ofiţeri de securitate şi tineri din orfelinate, antrenaţi şi folosiţi ca gardă personală a lui Ceauşescu, au alcătuit împreună comandouri, dar travestiţi în ofiţeri MApN, pentru a crea confuzie!

Generalul Iulian Vlad, fostul şef al Securităţii, interpelat de Comisia de Cercetare a Evenimentelor din Decembrie 1989, afirmă despre „teroriştii" din timpul revoluţiei că „nu au fost terorişti în sens clasic", ci „ucigaşi de meserie" (!), dar puţini la număr. Majoritatea victimelor care au pierit începând cu 22 decembrie nu au fost ţinte ale aşa-numiţilor terorişti, ci „au murit din jocul întâmplării", consideră Iulian Vlad, fiindcă „s-a tras aiurea", iar civilii au primit arme pe care le-au folosit în mod iresponsabil. Pe de altă parte, precizează el, din erorile ordinelor de luptă au pierit diverşi ofiţeri care au fost prezentaţi intenţionat mai apoi ca „terorişti": cadavrele acestora au fost profanate (s-a procedat inclusiv la decapitări, li s-au stins ţigări în ochi, s-a urinat pe cei morţi); cu alte cuvinte, s-a profitat de cadavrele unor ofiţeri ucişi din greşeală, în nebunia revoluţiei, întrucât aceste cadavre puteau folosi pentru a justifica aşa-zisul război iniţiat de „terorişti" (Săndulescu, 1997, pp. 203, 390). Opinia lui Iulian Vlad nu poate fi încadrată, astfel, în niciuna dintre cele zece teorii privind identitatea „teroriştilor", întrucât el precizează doar că nu a fost vorba de „terorişti în sens clasic" (şi că termenul „terorişti" trebuie înţeles mai degrabă metaforic), fără să avanseze o identitate a celor pe care îi numeşte „ucigaşi de meserie".

În continuare, reiau cele zece opinii asupra identităţii teroriştilor, întrucât unele dintre ele au argumentaţii speciale.

1. Datele oficiale indică arestarea multor persoane suspectate de terorism, o parte, probabil, în mod hazardat şi aleatoriu: 1.425 de persoane, dintre care 820 de militari, 580 de civili, iar 25 erau cetăţeni străini. Susţinătorii teoriei potrivit căreia teroriştii ar fi fost securişti (de diferite coloraturi) fideli lui Ceauşescu consideră că respectivele persoane au fost eliberate tocmai fiindcă, în cele din urmă, atât Securitatea, cât şi alte forţe înrudite trecuseră de partea

revoluţiei, iar noua Putere era interesată să-i facă uitaţi pe „rebelii” care acţionaseră fie pe cont propriu, fie la comandă (ca antisau contrarevoluţionari). Cazurile acestea au fost muşamalizate, iar cei arestaţi ca fiind suspectaţi de terorism au fost reintegraţi ulterior în Securitatea subordonată Armatei şi, mai târziu, poate chiar în Serviciul Român de Informaţii. Există voci care creditează o contrarevoluţie dirijată de Securitate, dar înfrântă de revoluţie.

Silviu Brucan (*Generaţia irosită*… 1992, pp. 230, 232), deşi intră în categoria celor care îi identifică în „teroriști” pe securişti, are o teorie mai nuanţată. „Teroriştii” ar fi aparţinut, spune el, în special unităţilor de luptă antiteroristă, care au fost înfiinţate în 1988, având înregistraţi 800 de luptători, cu scopul de a preveni posibile atentate împotriva lui Ceauşescu. Aceste unităţi au fost antrenate şi echipate pentru un război de gherilă urbană, aşa cum a fost şi cel desfăşurat în perioada 22 – 25 decembrie 1989. Alte trupe din care au putut fi recrutaţi „teroriştii” astfel identificaţi de Brucan sunt: Academia Militară a Securităţii de la Băneasa, având 2000 de ofiţeri; Direcţia a V-a însărcinată cu apărarea lui Ceauşescu, având 450 de ofiţeri; Securitatea din Bucureşti, având 600 de ofiţeri. Brucan afirmă că, deşi o parte dintre terorişti au fost arestaţi, ei au fost eliberaţi ulterior de către colegii lor care funcţionau legal în cadrul Armatei, după ce Securitatea fusese subordonată acesteia.

Într-o lucrare coordonată de Costache Codrescu şi dedicată rolului Armatei în decembrie 1989 (*Armata română în revoluţia din decembrie 1989*… 1994) se semnalează, cu lux de amănunte, felul în care militarii din Armată erau asaltaţi cu diverse dezinformări legate de „terorişti” privind existenţa unor tabere de terorişti străini care se

antrenează în România sau paraşutarea unor teroriști (străini) cu scopul de a ataca obiective strategice. Potrivit acelor dezinformări, respectivii teroriști ar fi urmărit infectarea apei potabile, minarea unor edificii, declanşarea unor epidemii etc. Nimic din toate acestea nu s-a întâmplat, dar din cauza dezinformărilor, în Armată s-a creat un haos operaţional, coloane de blindate fiind deplasate dintr-o parte în alta în funcţie de locul unde se bănuia că ar fi spaţiul de acţiune al „teroriştilor" (p. 116). Televiziunea română a constituit locul predilect de sinteză a dezinformărilor, conturând o imagine exagerată a forţelor care se opuneau revoluţiei, inducând în eroare comandamentele militare şi creând o stare de derută în rândul populaţiei (p. 121).

ADDENDA

193

Majoritatea dezinformărilor nu au fost creditate de Armată, dar dacă ar fi fost considerate veridice, probabil că unităţile militare ar fi ajuns să se confrunte violent între ele sau cu alte forţe de ordine (un caz tipic pentru o asemenea confruntare l-a constituit incidentul de la Otopeni, unde au murit 49 de persoane, dintre care 34 erau militari în termen; aceştia au fost împuşcaţi fără somaţie, deşi fuseseră chemaţi tocmai ca să apere aeroportul Otopeni). Creierul acestor dezinformări, sugerează lucrarea coordonată de Costache Codrescu, ar fi fost Securitatea (chiar dacă instituţia nu este numită ca atare). „Teroriştii" ar fi fost diversionişti, în speţă tineri, fără acte, îmbrăcaţi camuflat, dotaţi cu arme, care au acţionat atât asupra civililor, cât şi asupra militarilor; numărul lor era de câteva sute; aveau o bună pregătire fizică şi păreau să fie instruiţi în stilul de luptă comando (aparţinând, probabil, de o direcţie anume a Securităţii). Cei mai mulţi diversionişti de acest tip au acţionat în capitală, fie individual, fie în grupuri restrânse, de pe acoperişuri, din poduri, din autovehicule, din subterane, canale etc. Mulţi dintre ei, deşi au fost reţinuţi ca suspecţi, au fost eliberaţi în urma unor cercetări superficiale, din lipsă de probe. Principala instituţie vizată de diversionişti ar fi fost Televiziunea, întrucât întreaga ţară primea doar pe această cale informaţii directe despre revoluţie şi despre situaţia din România.

Un caz special în care a funcţionat manipularea şi psihoza legată de „teroriști" identificaţi cu miliţieni şi securişti s-a petrecut la Sibiu. În cartea sa *Moartea pândeşte sub epoleţi. Sibiu '89* (1993), Ion Târlea pledează pentru ideea că, din cauza presiunii psihologice, haosului şi

suspiciunii generalizate, la Sibiu, diferite forţe de ordine au deschis focul unele împotriva altora, iluzia aşa-numitului terorism fiind susţinută de către noua Putere în mod intenţionat. Astfel, la Sibiu, revoluţia ar fi fost instrumentată ca anti-Miliţie, încercându-se culpabilizarea intenţionată a respectivei instituţii şi confecţionarea „teroriştilor" din miliţieni, aşa făcându-se că mai multe sute dintre aceştia au fost maltrataţi şi umiliţi aproape o lună de zile, ţinuţi prizonieri într-un bazin dezafectat de înot. În acest caz, afirmă Ion Târlea, s-a mizat pe confuzie şi pe manipularea imaginii miliţieni = securişti = terorişti.

Teodor Filip (*Secretele USLA*, 1999) afirmă că identificările „securişti = terorişti" au avut un caracter diversionist. Filip dă exemplul uslaşilor ucişi în condiţii confuze în faţa MApN, ale căror cadavre au fost lăsate în stradă şi profanate (mai târziu.

respectivii uslaşi au fost declaraţi eroi!); răniţii care au supravieţuit au fost, la rândul lor, arestaţi, maltrataţi şi umiliţi. În acest caz este incriminat faptul că „fabrica" relativ oficială de terorişti specula lichidarea din greşeală (sau intenţionată) a unor ofiţeri, ale căror cadavre puteau fi mai apoi catalogate oricum de către cei ajunşi la putere.

Ziariştii străini, dezamăgiţi de revoluţia din decembrie 1989, au scris la început despre chestiunea „teroriştilor", identificând printre aceştia membri ai Securităţii. Mai târziu, aceiaşi ziarişti au acuzat o amplă campanie de intoxicare, instrumentată de noua Putere, care trebuia să dovedească tocmai faptul că Securitatea era emitentul „teroriştilor" ce alcătuiau garda pretoriană a lui Ceauşescu, aceştia trăgând fără milă asupra populaţiei civile.

2. Dumitru Mazilu vede în „terorişti" forţe din unitatea de apărare a cuplului prezidenţial. Există şi alte voci care creditează o asemenea opinie şi care îi înfăţişează pe respectivii terorişti ca pe nişte indivizi supradotaţi, fanatici cu armament sofisticat şi performant. Proiecţia asupra lor este apocaliptică, după cum reiese din amplele pasaje citate mai jos din lucrarea *însemnări din zilele revoluţiei*. *Decembrie 1989* (1990), care procedează la o apologie a Armatei şi, în consecinţă, la o demonizare a Securităţii şi a „teroriştilor", la modul grotesc şi absurd. Îmi îngădui să citez atât de amplu tocmai pentru a

reda isteria colectivă şi psihoza inculcată nu doar populaţiei, ci şi comentatorilor în legătură cu aşa-numitul fenomen terorist.

„Cine sunt şobolanii?

Se ştie de acum (deşi, ori n-au acte deloc, ori au trei-patru rânduri de acte false): Forţe speciale ale Securităţii neîncadrate în trupele regulate şi constituite ca o gardă a familiei Ceauşescu. Nu sunt o trupă uniformă, nici ca vârstă, nici ca pregătire militară. Sunt organizaţi pe corpuri, grupaţi oarecum, având după toate aparenţele semne distinctive diferite. Au fost deosebiţi până acum datorită hainelor cu predilecţie negre, efigiei tiranului tatuată pe piept, sau prinderea stemei ceauşiste pe chilot. Unii purtau o eşarfă vişinie cu dungă neagră în buzunar sau la gât, alţii ascundeau în buzunare cartea de vizită a lui Ceauşescu cu caractere aurite. Toţi sunt foarte bine antrenaţi fizic, având arme pe măsură. Principiul de organizare este cel al unei secte militare de tip feudal, cu

jurăminte, tatuaje, însemne oculte. [...] Li s-a cultivat insistent spiritul de corp elitist, o aroganţă de supraoameni şi dispreţul absolut faţă de orice altă făptură omenească. Au fost recrutaţi în special indivizi marginalizaţi («am făcut 20 de meserii. Ceauşescu mi-a redat demnitatea, angajându-mă în garda sa personală»), cu ridicat instinct de agresivitate şi cu vanitate patologică. Medievalitatea acestor formaţiuni armate vine şi din vasalitatea îndelung şi insistent antrenată. Privilegiile erau enorme [...], iar puterea, absolută. Puteau face ce doreau, nepedepsiţi, cu condiţia să rămână credincioşi tiranului. În chiar interiorul formaţiei, suspiciunea era enormă, filajul draconic permanent. O urmă doar, de bănuială, ducea la eliminarea fizică a oricărui membru al acestor forţe [...]. Ceauşescu însuşi veghea la întreţinerea devotamentului acestor indivizi prin dialog direct, dovezi de mărinimie şi afecţiune. Un spirit infantil, de castă militară, al cărei unic argument e forţa, era excitat în sens performant, un fel de sport absurd, divertiv («faceţi-mi ce vreţi, pot să mor de-acum, m-am distrat bine astea trei zile»; «nu-ţi fie frică măi soldat, nu tragem în tine. Ne distrăm şi noi puţin!»; un altul, înalt cu mustăcioară cochetă, rănit şi arestat la Radiodifuziune, a fost legat cu mâinile la spate. A zâmbit, s-a încordat puţin şi a rupt legăturile: «Domnilor, nu aţi putea să mă legaţi mai bine?»).

Dezumanizarea care, fie că începea dintr-o copilărie orfană, fie că era gata constituită de o viaţă felonă, avea în vedere în primul rând «anularea completă a moralei sociale şi mitizarea lui Ceauşescu». Principalul paragraf din jurământul depus în condiţii de atmosferă misterioasă, ca de lojă masonică, sună astfel: «jur să lupt până la sacrificiul suprem pentru apărarea vieţii familiei Ceauşescu».

Ceilalţi, adică noi, deveniserăm în mintea acestor indivizi nişte animale de povară neputincioase, care aveau un singur rost, să întreţină deloc puţin numerosul clan Ceauşescu. Se antrenau intens, 3 – 4 ore pe zi de forţă fizică şi arte marţiale, alte 3 – 4 ore trageri cu armament divers din orice poziţie. Ţintele erau guri, ochi, frunţi desenate pe hârtie. Dar anumiţi condamnaţi de drept comun şi-au primit pedeapsa capitală din mâinile acestor indivizi, fiind obligaţi să-i înfrunte direct. Iar anumite antrenamente se făceau pe viu, cu arme şi cartuşe active, ca la ruleta rusă, şi se terminau cu răniţi şi chiar cu morţi. Erau

cultivate ca însuşiri supreme nepăsarea în faţa morţii, supunerea faţă de Ceauşescu, forţa fizică, duritatea. Instinctul de conservare fusese anulat. Onoarea era încă o noţiune folosită, care se măsura însă numai cu devoţiunea faţă de familia Ceauşescu. Duceau o viaţă de castă fanatizată, ferită de contacte perturbatoare, asemănătoare cultelor religioase. Li s-a exacerbat ura împotriva anonimatului, a vieţii obişnuite. Sentimentul de supraoameni se construia din puterea de a ucide cu sânge rece copii, femei, bătrâni, ca nişte semizei strivind muşuroiul de furnici […]. Pe lângă aceasta, e sigur că «mulţi erau drogaţi». Toţi prinşii au vorbit de băuturi tari, prafuri albe, «injecţii ale forţei». Toţi aveau asupra lor tot felul de pastile (încă neanalizate chimic). Unul dintre ei, condus, legat fedeleş, în arestul militar somează, parcă în transă, soldaţii… să-i dea o armă. «De ce?», întreabă ei. «Ca să trag pentru Ceauşescu.» Era livid, cu privirea fixă, incapabil de discernământ. «Mor pentru Ceauşescu» sau «suntem copiii lui Ceauşescu», au strigat câţiva, în special cei foarte tineri, 18 – 22 de ani, în bătălia de la Radiodifuziune, dusă de blindate cu 300 de militari bine aprovizionaţi cu muniţie, un terorist a urcat pe tanc, parcă rătăcit, în văzul tuturor şi a încercat să mitralieze mulţimea, care l-a doborât trăgându-l de picioare în câteva secunde.

[…] Unii rămâneau aroganţi, chiar ameninţători […]: «Dacă mor eu, vin alţi 400 care vă vor termina pe toţi»; sau […] «misiunea mea e să omor oameni, o voi face»; «meseria mea e moartea». Unii erau obsedaţi de voinţa de a ucide, ca nişte mecanisme defecte ce nu pot fi oprite decât prin distrugere. Alţii, cinici, vorbeau de un jurământ militar şi argumentau cu datoria în sens filosofic. Unii erau însă mult mai limpezi: «Cum să nu luptăm, doar am fost plătiţi bine»! Mulţi au negat, încercând să treacă drept victime ale confuziei generale (cum au şi fost destule)" (pp. 30 – 34).

3. Mai mulţi analişti ai chestiunii teroriste vorbesc despre varianta identităţii arabe a respectivilor indivizi. Silviu Brucan aminteşte în memoriile sale de posibila prestaţie a 30 de studenţi şi ofiţeri arabi aflaţi la instrucţie în cadrul Academiei Militare a Securităţii de la Băneasa – dintre aceştia, unul ar fi fost ucis, iar restul au fost îmbarcaţi în avion şi trimişi în Libia. Brucan îi înserează pe presupuşii terorişti arabi din decembrie 1989 în cadrul trupelor de securitate deoarece erau instruiţi la Academia de la Băneasa. Anneli Ute Gabanyi aminteşte, în lucrarea sa *Revoluţia neterminată* (1999), o trăsătură şi mai specială a acestor

terorişti arabi: ei nu ar fi fost libieni, palestinieni sau iranieni, ci soldaţi sovietici din republicile musulmane ale fostei Uniuni Sovietice (p. 200)! Michel Castex (1990, p. 81) acuză intoxicarea media cu figura „teroriştilor" proiectaţi, la un moment dat, ca fiind mercenari arabi plătiţi de Ceauşescu. O asemenea identitate era speculată de noua Putere în sensul demolării mitului naţionalistului Ceauşescu – căci angajând mercenari arabi împotriva românilor, dictatorul îşi trăda astfel propriul popor!

4. Susţinătorii teoriei potrivit căreia teroriştii erau agenţi ai serviciilor străine de informaţii afirmă că aceştia ar fi fost folosiţi pentru a declanşa un război civil care să provoace o intervenţie străină în România (ţările Pactului de la Varşovia, dar şi alte forţe – NATO, de pildă).

5. Anneli Ute Gabanyi este singurul analist fil revoluţiei din decembrie 1989 care, în lucrarea *Revoluţia neterminată* (1999, p. 200), aminteşte o variantă inedită a identităţii aşa-numiţilor terorişti. Aceştia ar fi fost soldaţi sovietici proveniţi din Republica Moldova (în

1989, R.S.S. Moldovenească), a căror limbă maternă era româna!

6. Susţinătorii teoriei (între aceştia, Petre ftoman) potrivit căreia „teroriştii" erau franctirori izolaţi afirmă că rolul acestora era să menţină o stare de panică şi tensiune până la o eventuală redresare a situaţiei lui Ceauşescu şi o regrupare a forţelor în jurul dictatorului. Alte voci consideră însă că aceştia erau „trăgători de elită, străini sau autohtoni, care au tras după un scenariu în punctele-cheie ale Bucureştiului. Restul a fost panică, lipsa instruirii pentru asemenea lupte de stradă sau gherilă urbană, au tras unii în alţii, militari în militari, miliţieni în miliţieni şi invers" (Ursu-Gheorghiu, 1994, p. 23).

7. Am amintit, iniţial, şi varianta după care „tef oriştii" ar fi fost deţinuţi de drept comun. Această interpretare apare însă de puţine ori (în lucrarea semnată de Valentin Raiha, *în decembrie '89*, *KGB a aruncat în aer România cu complicitatea unui grup de militari*, 1995) şi este cel mai puţin credibilă.

8. Cei care afirmă că „teroriştii" erau ofiţeri din MApN şi MI (ori chiar din Securitate) acţionând la ordinele noii Puteri, sub coordonarea generalului Nicolae Militaru, consideră că ar fi existat chiar o operaţiune numită „Teroriştii", gândită pentru a sugera pericolul unui război civil, militarii respectivi (fie izolat, fie în grupuri mici) având misiunea de a înscena o contrarevoluţie.

198

DECEMBRIE '89

ADDENDA

199

Liviu Vălenaş (în serialul despre decembrie 1989 publicat în *Baricada* în 1990) tratează în mod special chestiunea „teroriştilor", observând de la început că, dacă aceştia ar fi fost membri ai Securităţii sau din presupusa gardă personală a lui Ceauşescu, ar fi acţionat încă din 21 decembrie 1989 sau, cel târziu, în dimineaţa de 22 decembrie, acoperind fuga lui Ceauşescu. Or, precizează Vălenaş, devine evident că „teroriştii" au fost confecţionaţi pentru a da iluzia unui război, ei nefiind în niciun caz fideli de-ai lui Ceauşescu. „Este straniu motivul pentru care [comentează Vălenaş în *Baricada*, nr. 26, 1990 – n.m.] regimul lui Iliescu a lansat anatema asupra Securităţii, în perioada 22 – 30 decembrie 1989, fiind sinonime noţiunile «terorist» şi «securist». Se pare că Securitatea a avut rolul de a masca identitatea adevăraţilor terorişti, iar când «teroriştii» au dispărut, atunci regimul Iliescu a

trebuit să repună în drepturi Securitatea, ca o instituţie capabilă să-i asigure spatele din ce în ce mai fragil. Numirea lui Virgil Măgureanu în martie 1990 ca şef al Serviciului Român de Informaţii demonstrează clar intenţiile regimului". Aşa încât, conchide Liviu Vălenaş, „teroriştii" au fost confecţionaţi din militari care au tras asupra militarilor, după un plan bine pus la punct al echipei Iliescu-Măgureanu; când noua Putere a avut cadavre oficiale la dispoziţie, ea a manipulat opinia publică anunţând că este vorba despre „terorişti", drept care cadavrele respective au fost lăsate la îndemâna populaţiei şi profanate. În acest sens, emblematic pentru Vălenaş este şi cazul miliţienilor de la Sibiu, care sunt luaţi prizonieri în decembrie 1989, fiind ţinuţi într-un bazin de înot dezafectat timp de aproape o lună de zile, batjocoriţi şi maltrataţi pe considerentul că ar fi „terorişti".

Adept al teoriei că, în decembrie 1989, în România a avut loc o lovitură de stat, ziaristul Victor Loupan (*La Révolution n'a pas eu lieu*… 1990) consideră „afacerea teroriştilor" drept o manipulare a noii Puteri, dar cu ajutorul „Securităţii revoluţionare" (cum o numeşte ironic), adică a facţiunilor din Securitate care au catalizat şi sprijinit lovitura de stat şi care, mai apoi, au fost coordonate de gruparea neo-comuniştilor ajunşi la putere.

Victor Frunză (1994) afirmă că „teroriştii" erau membri ai trupelor de şoc (securişti-asasini), antrenaţi să tragă în populaţie; aceştia au fost folosiţi de noua Putere pentru a lichida mai ales tineri, întrucât aceştia erau radical anticomunişti, nu doar anti-ceauşişti. Deşi câteva sute dintre respectivii membri ai trupelor de şoc au fost arestaţi, ei au fost eliberaţi ulterior, tocmai fiindcă acţionaseră la comanda noului regim instaurat.

Pavel Coruţ afirmă că teroriştii făceau parte doar din MApN, între aceştia şi puciştii (echipa Iliescu) existând o înţelegere specială, şi anume: „Ce obiective militare trebuiau atacate pentru a ridica Armata împotriva Securităţii; […] pe cine să ucidă pentru a provoca oroare; ce zvonuri să răspândească pentru a provoca panică în rândul populaţiei; pe cine să nu împuşte nici măcar din greşeală" (Coruţ, *Fulgerul albastru*, 1993, p. 196).

Călin Cernăianu (*Diplomaţia lupilor*… 1997), a cărui carte susţine teoria conspiraţiei interne, afirmă, în logica tezei sale, că „teroriştii" au fost pioni ai noii echipe instalate la putere (gruparea Iliescu); dacă aceştia ar fi fost forţe loiale lui Ceauşescu, ar fi încercat

să-l elibereze pe dictator din cazarma de la Târgovişte şi, de asemenea, ar fi avut în plan să obstrucţioneze telerevoluţia şi să-i asasineze pe noii lideri – în niciun caz nu ar fi tras în populaţie la întâmplare. De aceea, Cernăianu afirmă că „teroriştii" au fost confecţionaţi din cadre militare şi securişti aflaţi la ordinele grupării Iliescu (prin diferiţi generali), pentru a crea falsa impresie că armata şi revoluţionarii luptă împotriva unui inamic puternic pe care îl vor înfrânge împreună. Misiunea „teroriştilor" a fost explicită: să ucidă civili ori chiar cadre militare (care luptau alături de civili) la întâmplare şi nu în număr foarte mare.

9. Cel mai radical susţinător al teoriei că „teroriştii" ar fi fost membri ai Direcţiei de Informare a Armatei (DIA) este Valentin Raiha (*în decembrie '89*, *KGB a aruncat în aer România cu complicitatea unui grup de militari*, 1995). Autorul afirmă că aceştia erau diversionişti de elită, antrenaţi ca atare, Direcţia de Informare a Armatei fiind singura care avea în dotare simulatoare de ţinte aeriene şi singura aptă să sugereze, să inculce ori chiar să poarte un război radioelectronic.

10. Susţinătorii teoriei potrivit căreia „teroriştii" au fost doar o psihoză întreţinută de noua Putere, fără să existe în carne şi oase, îşiargumentează ipoteza prin fapte reale precum tensiunea şi surescitarea din decembrie 1989, reacţiile de panică producând erori fatale, gloanţe rătăcite, erori tactice; nu sunt excluse mici vendete între diferite facţiuni (istoricul Dennis Deletant emite şi o asemenea ipoteză în *România sub regimul comunist*, 1997; dar tot el susţine, în *Ceauşescu şi Securitatea*… 1995, că teroriştii au existat, totuşi, şi au fost membri USLA sau ofiţeri din Direcţia

a V-a a Securităţii). Alţi autori (John Simpson, 1990) combină termeni precum „nebunie revoluţionară" şi „paranoia" pentru a explica psihoza – inculcată, consideră alte voci, pentru a deturna atenţia opiniei publice de la anticomunismul radical vădit de protestatarii din stradă, acest anticomunism neconvenind echipei conduse de Ion Iliescu. Vladimir Tismăneanu (în *Revoluţia română văzută de ziarişti americani şi englezi*, 1991) afirmă, la rândul său, că scopul FSN a fost atenuarea reacţiilor anticomuniste ale populaţiei. Amplificând panica produsă de „terorişti", echipa Iliescu a putut prelua mai repede şi mai uşor puterea. Principala sursă de inducere a psihozei a fost

Televiziunea naţională, prin intermediul căreia s-au pus în circulaţie o serie de dezinformări şi diversiuni. Din cartea lui Teodor Brateş (1992) despre telerevolu-ţie reiese că, de la un punct încolo, un grup de militari a primit misiunea să verifice informaţiile vitale, în aşa fel încât să nu mai fie date pe post veşti false; nu este exclus ca aceşti militari-cenzori să fi redus într-adevăr. numărul informaţiilor diversioniste sau, dimpotrivă, să le fi pus intenţionat în circulaţie!

Radu Portocală (1991) creditează teoria că „teroriştii" au fost necesari pentru a întreţine psihoza colectivă a revoluţiei în direct, aşa-numiţii terorişti fiind proiectaţi ca supermeni monstruoşi, astfel încât noua Putere să însceneze un război civil. Dar tot el admite că „etapa teroristă" a revoluţiei a fost dominată de aparatură diversionistă, un caz tipic reprezentându-l simulatoarele de tir – or, acestea existau doar în dotarea Securităţii!

Chiar şi în cazul în care fenomenul a fost o psihoză indusă, au fost arestate o serie de persoane în carne şi oase. Cei care afirmă inexistenţa teroriştilor consideră că cei arestaţi erau oameni nevinovaţi (eventuale victime ale confuziei din timpul revoluţiei), dar care le păreau a fi dubioşi celor care îi arestaseră; sau, în anumite cazuri, era vorba de cadavre ale unor persoane căzute în luptă care, dintr-un motiv sau altul, erau inscripţionate ca aparţinând unor „terorişti", motiv pentru care erau profanate.

Doina Cornea (1990) afirmă că „teroriştii" au constituit o manipulare a fricii de Securitate a populaţiei, instrumentată de Frontul Salvării Naţionale.

Gheorghe Raţiu, colonel de securitate, prezent în cartea lui Vartan Arachelian *Revoluţia şi personajele sale* (1998, p. 112), afirmă că nu au existat „terorişti" şi că aceştia au fost creaţia lui Nicolae Militaru, care a dorit să creeze senzaţia că există o

contrarevoluţie, astfel încât să-şi consolideze poziţia în noua Putere, unde erau mai multe centre şi facţiuni care îşi disputau conducerea. Fostul colonel de securitate nu precizează dacă era vorba despre o pură psihoză sau despre ofiţeri MApN, care acţionau la ordinele generalului Militaru – mai degrabă sugerează prima variantă. Filip Teodorescu (1992), ofiţer în Direcţia de Contraspionaj a Securităţii, judecat în Procesul de la Timişoara, susţine, la rândul său,

că asimilarea securiştilor cu „teroriştii" a fost o diversiune de amploare (Teodorescu lasă să se înţeleagă că diversiunea a aparţinut noii Puteri constituite, dar nu face o afirmaţie clară în acest sens).

Şi alte voci creditează ideea că zvonistica legată de „terorişti" a fost instrumenată de grupuri de diversiune (fără să se precizeze de cine aparţineau acestea), pentru a se crea un conflict deschis între Armată şi Securitate – fie pentru a înscena un război civil, fie pentru a se solicita forţe militare din afara ţării. La concretizarea zvonisticii au contribuit şi civilii revoluţionari înarmaţi, care trăgeau la întâmplare şi adeseori erau confundaţi cu presupuşii terorişti.

Din 22 decembrie 1989 au murit 942 de persoane – or, este evident că acestea nu au murit într-un număr atât de mare din erori de tactică, din cauza unor gloanţe ricoşate etc, chiar dacă au fost şi astfel de cazuri. Faptul că o parte dintre victimele căzute începând cu 22 decembrie au fost ucise prin împuşcare în cap indică în mod concret că asupra lor au tras lunetişti, iar aceştia acţionau după nişte ordine clare. Au existat şi erori tactice de anvergură, pentru care pledează uciderea mai multor zeci de persoane la Otopeni, în 23 decembrie 1989 (dintre care 34 erau militari în termen, neinstruiţi şi neantrenaţi pentru luptă, aceştia neputând, prin urmare, să fie „terorişti", contrarevoluţionari sau diversionişti). Probabil au fost şi alte situaţii de acest gen; cu toate acestea, moartea celor 942 de persoane începând cu 22 decembrie 1989 nu poate fi pusă exclusiv sub semnul hazardului şi al haosului revoluţiei, al erorilor tactice etc. Trebuie precizat, de asemenea, că au existat situaţii când confecţionarea „teroriştilor" a fost vizibilă, fără să se ştie în mod concret cine a speculat faptul respectiv. Am amintit deja cazul unor ofiţeri căzuţi în revoluţie

În urma unor erori tactice: cadavrele acestora au fost utilizate cu miză diversionistă, pe unele dintre ele fiind puse pancarte pe care scria „terorist" (lăsate să zacă în stradă, asemenea cadavre au fost profanate şi mutilate în fel şi chip). În unele cazuri, asemenea cadavre au aparţinut unor membri USLA chemaţi în ajutorul revoluţiei şi ucişi din greşeală (sau nu), dar şi unor revoluţionari rămaşi o perioadă neidentificaţi. Există, de pildă, cazul lui Cristian Lupu, revoluţionar care a apărat Televiziunea (existând martori în acest sens) şi care, după ce a fost rănit uşor şi dus la spital, a fost preschimbat în „terorist"

nu se ştie de cine şi din ce cauză; neglijat în spital, tocmai pe considerentul că era „terorist" (deci putea fi lăsat să moară), Cristian Lupu a decedat şi a fost găsit de familie la Institutul Medico-Legal, ca neidentificat (deşi se ştia cine este, fiindcă avea fişă de internare în spital): pe piept, Cristian Lupu avea scris, cu creion chimic, „terorist" (Tatulici, 1990, pp. 157 – 162). Cazul lui Cristian Lupu este analizat şi într-o altă carte despre revoluţia din decembrie 1989, semnată de Tit-Liviu Domşa şi Victor Eugen Mihai Lungu. În opinia acestora, unii aşa-numiţi terorişti au fost „confecţionaţi" din persoane civile care deţineau o armă (primită de la militari), aveau statură atletică şi fuseseră rănite în schimburile de focuri din diferitele puncte fierbinţi ale Bucureştiului; internaţi în spitale, mai apoi aceşti civili au fost preschimbaţi în „teroriști", decedând în chip misterios. La Spitalul de Urgenţă din Bucureşti ar fi fost internate aproape 100 de persoane care corespundeau acestei tipologii induse – toate aveau răni uşoare şi multe dintre ele au decedat în mod inexplicabil (Domşa şi Lungu, 1999, vol. II, pp. 87 – 90). Un luptător la Televiziune, Dănuţ Măgirescu, relatează de pildă (Tatulici, 1990, pp. 193 – 196) felul în care a fost confundat de mai multe ori cu un „terorist", din răutatea şi prostia oamenilor (militari şi revoluţionari zeloşi), scăpând cu greu nu doar de la arestare, ci şi de la un posibil linşaj.

Armata în decembrie 1989, Armata s-a manifestat concret în trei etape: 1. În mod represiv (la Timişoara, în 17 – 19 decembrie; dar şi în alte oraşe, în 21 decembrie – cazul cel mai emblematic-demon-strativ este cel de la Cluj, unde au fost fotografiate în detaliu toate mişcările soldaţilor care au tras în protestatarii din centrul oraşului); 2. În mod paşnic (din 20 decembrie la Timişoara şi în 22 decembrie în restul ţării, când Armata a fraternizat cu rebelii împotriva regimului Ceauşescu); 3. În mod belic, din 22 decembrie, când s-a declanşat presupusul microrăzboi civil între Armată şi „teroriști", „contrarevoluţionari" şi alte forţe care se opuneau schimbării regimului Ceauşescu. Practic, ultimele două etape au fost aproape sudate între ele, aşa încât pentru opinia publică au rămas înregistrate doar două atitudini ale Armatei: cea agresivă şi cea de comuniune cu populaţia. La nivelul scandărilor stradale a fost vorba, într-o primă fază, de „Noi suntem poporul. Voi pe cine apăraţi?", iar într-o a doua fază – „Armata e cu noi". Imediat după consumarea evenimentelor din decembrie 1989 şi apoi în 1990, noua Putere a

evitat punerea pe tapet a etapei în care Armata a deschis focul asupra protestatarilor, ofiţerii de rang înalt care au participat la represiune fiind reîncadraţi ori avansaţi în structurile postceauşiste. Treptat însă, la presiunea opiniei publice şi, nu în ultimul rând, la presiunea urmaşilor victimelor din decembrie 1989, Armata a fost incriminată parţial, iar unul dintre capii ei, generalul Victor Athanasie Stănculescu, a fost judecat şi condamnat, chiar dacă la un deceniu după evenimente. Silviu Brucan a şi afirmat, la câţiva ani după revoluţie, că Armata a deschis focul asupra demonstranţilor („ăsta-i adevărul istoric"), dar că acest lucru nu putea fi spus public în perioada 22 – 31 decembrie 1989 şi nici chiar mai târziu, în 1990, întrucât Armata devenise „singurul element de stabilitate în ţara românească" (Bunea, 1994, p. 163).

Chiar dacă Armata era vinovată pentru prestaţia de până în 22 decembrie, Brucan consideră că ar fi fost o iresponsabilitate ca respectivul organism să fi fost culpabilizat în momentul delicat al închegării noii democraţii. Cauza pentru care acuzarea Armatei a fost sublimată s-a datorat şi faptului că în cadrul ei funcţionau atât generali favorabili revoluţiei şi schimbării politice din România, cât şi generali marcaţi de regimul comunist, aşa încât noua Putere a evitat astfel o disidenţă în sânul respectivei instituţii – sau poate chiar o dictatură militară (deşi acest termen nu este folosit, ci doar sugerat). Generalul Victor Athanasie Stănculescu afirma, într-o emisiune televizată, că ar fi putut să instaureze o dictatură militară şi să preia puterea în 22 decembrie 1989, dar că nu l-a interesat acest lucru (afirmaţia este menţionată în cartea lui Marius Tucă, *Ultimele zile ale lui Ceauşescu*, 1999). În opinia generalului Ştefan Guşe, generalul Nicolae Militaru, ca proaspăt ministru MApN, concentrase atâta putere în mâinile sale şi avansase atât de mulţi militari loiali lui, încât ar fi putut oricând să dea o lovitură de stat şi să instaureze un regim militar (afirmaţia apare în *N-a fost triumful minciunii*, cartea de interviuri a lui Pavel Coruţ cu Ştefan Guşe). Reamintesc opinia existentă în lucrarea *Misterele revoluţiei române*... unde Aurel Perva şi Carol Roman avansează ipoteza potrivit căreia generalul Vasile Milea ar fi fost eliminat (ucis adică, sinuciderea lui fiind înscenată) întrucât ar fi fost un posibil pretendent şi lider în noua Putere postceauşistă (un fel de Jaruzelski român), concurând celelalte facţiuni care îşi disputau puterea. Faptul

că Armata nu a fost acuzată după căderea regimului ceauşist pentru prestaţia ei agresivă înainte de fuga lui Ceauşescu demonstrează în mod limpede prudenţa şi complicitatea echipei conduse de Ion Iliescu. Dar, în ciuda afirmaţiilor generalilor Victor Athanasie Stănculescu şi Ştefan Guşe (amândoi au vorbit despre virtualitatea unei lovituri de stat a militarilor, dacă aceştia ar fi dorit aşa ceva), nu reiese de nicăieri că acest lucru ar fi fost şi posibil. Iar dacă o lovitură de stat a militarilor ar fi avut loc într-adevăr, atunci, în mod previzibil, trebuie avut în vedere că populaţia ar fi ieşit masiv în stradă, iar Armata nu şi-ar mai fi putut permite să deschidă focul asupra manifestanţilor, pentru că de-abia atunci s-ar fi declanşat un război civil de anvergură.

Deşi ocoleşte acuzarea tranşantă a Armatei, *Raportul Serviciului Român de Informaţii* admite că, cel puţin la Timişoara, în primele

zile ale insurecţiei, principala vinovată pentru protestatarii ucişi şi răniţi a fost Armata. Aproape toţi liderii proveniţi din MI şi Securitate, judecaţi sau interpelaţi în procesele legate de evenimentele din decembrie 1989 (dar nu neapărat), au accentuat faptul că Armata a fost cea dintâi care a acţionat violent împotriva protestatarilor, cel puţin la Timişoara, dar şi în alte părţi. Aceştia au avansat ideea că noua Putere (FSN) ar fi găsit ţapi ispăşitori din rândurile Securităţii, prin psihoza indusă despre „teroriști", tocmai ca să salveze imaginea Armatei, care avusese un rol represiv înainte de căderea regimului Ceauşescu. Însuşi generalul Nicolae Militaru a admis în 1990 că Armata a deschis focul la Timişoara, Bucureşti, Sibiu, Cluj, din ordinele unor generali şi ofiţeri prea zeloşi (Tatulici, 1990, p. 212). Regimul Iliescu a fost silit să recunoască, de la un punct, că Armata a deschis focul asupra populaţiei, dar întotdeauna a ţinut să sublinieze compensatoriu rolul Armatei începând cu ziua de 22 decembrie. Aşa se face că generalul Victor Athanasie Stănculescu a ajuns să fie judecat doar în timpul regimului Constantinescu, atunci când nu a mai fost posibil un pact între putere şi capii Armatei proveniţi din rândul ofiţerilor de rang înalt moşteniţi din regimul Ceauşescu. Foarte discutată, din punctul de vedere al implicării represive a Armatei, a fost şi prestaţia generalului Vasile Milea: majoritatea comentatorilor au admis că, la presiunile lui Ceauşescu (comandantul suprem al Forţelor Armate), Milea a dat ordin să se deschidă focul la Timişoara,

iar trimişii săi speciali, generalii Ştefan Guşe şi Victor Athanasie Stănculescu, au respectat acest ordin; chiar dacă ordinul de deschidere a focului a fost tergiversat, întrucât generalii erau, unii dintre ei, parţial rebeli faţă de regimul Ceauşescu, el a fost în cele din urmă respectat. Trupele MApN au fost retrase în cazărmi doar când liderii militari au înţeles că acestea nu mai pot fi folosite (oricâte presiuni s-ar face din partea Puterii) ca forţă de represiune internă; este probabil faptul că generalul Milea a regretat ordinul dat la presiunile lui Ceauşescu şi nu a evitat implicarea Armatei în reprimarea populaţiei, în cazul Bucureştiului, în 21 decembrie 1989, Armata a fost mai puţin implicată în represiune, deşi forţele MApN au fost scoase în stradă, cel puţin în zona Intercontinental (TAB-urile militare au fost primele care au produs victime între manifestanţii din Piaţa Universităţii, în după-amiaza zilei de 21 decembrie).

206

DECEMBRIE ’89

Dar, pentru o mai bună înţelegere a rolului Armatei în decembrie 1989, voi prezenta lucrările care se ocupă în mod aparte de această chestiune, prin intermediul apologeţilor şi simpatizanţilor Armatei (sau prin vocile unor lideri ai Armatei în decembrie 1989) ori, dimpotrivă, prin intermediul criticilor care contestă puritatea morală a Armatei în cadrul evenimentelor din decembrie 1989 şi acuză Armata de zel în reprimare şi iresponsabilitate.

Generalul Ştefan Guşe (într-un amplu dialog cu Pavel Coruţ, publicat în lucrarea *N-a fost triumful minciunii*) apără prestaţia Armatei în decembrie 1989, întrucât doreşte în mod clar să-şi apere propria implicare în evenimentele respective. Guşe susţine astfel că la Timişoara fuseseră scoase în stradă trupe aparţinând şi MApN, şi MI, dar că acestea trăgeau în aer; forţele de ordine ar fi deschis focul doar pentru că fuseseră atacate de manifestanţi violenţi. Întrebat dacă Armata a tras la Timişoara, Ştefan Guşe precizează: „Eu am recunoscut în mod oficial, ca martor în proces, că Armata a tras cea mai mare cantitate de muniţie în Revoluţie. Dar unde a tras? În sus! Dacă ar fi tras în oameni, era într-adevăr măcel” (p. 30). Ceva mai încolo nuanţează aceeaşi chestiune spinoasă: „Forţele Armate nu au tras să ucidă. Foc de intimidare a fost. Greşeli au fost. Însă foc pentru a ucide, nu!” (p. 48). Pe parcursul interviului, generalul Guşe recunoaşte anumite erori militare care au dus la pierderi de vieţi umane, dar

subliniază că s-a tras doar în cazuri de autoapărare şi de protecţie a armamentului şi muniţiei; de aceea consideră că incriminarea Armatei pentru represiunea din decembrie 1989 este opera unor „diversionişti ai diversiunii" (p. 66)! în ceea ce priveşte propria-i prestaţie ca lider militar, Guşe susţine că personal a încălcat ordinul de a reprima demonstraţia de la Timişoara, ordonând, în 19 decembrie, retragerea TAB-urilor în cazarmă; apoi, în 20 decembrie, retragerea trupelor în unităţi. Ştefan Guşe pare să uite complet faptul că toate aceste ordine au fost date doar pentru că populaţia Timişoarei ocupase practic oraşul în 19 – 20 decembrie 1989, iar o intervenţie a Armatei în acest context s-ar fi soldat cu declanşarea unui război civil!

Pentru cazul Bucureştiului înainte de căderea dictaturii ceauşiste, există *Raportul Preliminar al Procuraturii Militare cu privire la participarea forţelor MApN la represiunea manifestaţiei anticomuniste din 21 decembrie 1989*, realizat de procurorul militar, căpitanul de justiţie Cornel Iordache (acest raport a fost

publicat în *Evenimentul zilei* din 6 iulie 1993). În respectivul raport se precizează că, odată cu declanşarea insurecţiei de la Timişoara, în cazărmi, militarilor li s-a spus că protestatarii ar fi huligani şi agenţi străini, interzicându-li-se soldaţilor să asculte posturi de radio străine, pentru alte informaţii. Aceasta era starea de spirit a militarilor solicitaţi să iasă în stradă. În Bucureşti, dispozitivele Armatei au avut plasate în faţa lor cordoane de trupe USLA şi MI, astfel încât militarii au fost oricum siliţi să tragă în aer, fiindcă altfel i-ar fi ucis pe cei din faţa lor (USLA, MI). La marginea dispozitivelor respective au existat însă civili (probabil membri ai Securităţii, precizează raportul) care au tras asupra demonstranţilor. Misiunea dispozitivelor armate, în 21 decembrie 1989, nu a fost aceea de a deschide focul asupra populaţiei, ci de a închide căile de acces spre sediul CC al PCR, cu baraje care, dacă ar fi fost forţate, militarii ar fi primit ordin să execute foc de avertisment. În dimineaţa de 22 decembrie 1989, dispozitivele militare s-au retras din faţa manifestanţilor şi au fraternizat cu aceştia, înainte să primească vreun ordin în acest sens. Astfel, raportul întocmit de Cornel Iordache exclude utilizarea Armatei ca forţă de reprimare împotriva demonstranţilor, în 21 decembrie 1989 la Bucureşti.

Costache Codrescu (în calitate de coordonator) şi un grup de alţi cinci militari au publicat o lucrare (scrisă dogmatic) laudativă cu privire la rolului Armatei în revoluţie – *Armata română în revoluţia din decembrie 1989* (1994) – pornind de la premisa că Armata este „o instituţie credincioasă năzuinţelor de libertate ale poporului", chiar dacă autorii admit faptul că au existat şi „defecţiuni de cooperare şi colaborare" în cadrul ei. Lucrarea este în mod demonstrativ menită să fie o ripostă la adresa vocilor care au culpabilizat Armata pentru prestaţia din timpul insurecţiei timişorene, la începuturile ei. Deşi evidenţiază emfatic „verticalitatea" Armatei române, respectiv fraternizarea dintre militari şi revoluţionari ori, mai apoi, implicarea ei în apărarea revoluţiei, lucrarea coordonată de Codrescu admite existenţa unor erori, deficienţe şi disfuncţionalităţi ale Armatei în decembrie 1989 sau chiar etapizează prestaţia acesteia după cum urmează: 1) 16 – 22 decembrie, când Armata a fost la ordinele lui Ceauşescu; şi 2) 22 – 31 decembrie, când Armata s-a alăturat revoluţionarilor şi poporului. Pentru a doua etapă sunt prezentaţi ca argumente palpabile morţii (221) şi răniţii (633) revoluţiei proveniţi din rândul militarilor. Autorii

afirmă că, în general, liderii Armatei au împiedicat participarea unităţilor militare la reprimarea violentă a mulţimii, evitând un conflict direct între militari şi manifestanţi; militarii ar fi ripostat doar atunci când au fost provocaţi în mod deliberat, fiind violentaţi de diferiţi agresori, ceea ce i-a obligat ca, în legitimă apărare, să deschidă foc de avertisment, de acesta profitând *alte forţe de represiune* care au tras împotriva manifestanţilor! Respectivii agresori ai militarilor, de pildă în Timişoara (16 – 18 decembrie), ar fi fost „elemente străine specializate în acţiuni de diversiune şi terorism" (p. 48). De aceea, se insistă pe ideea că Armata a fost provocată şi că s-a tras numai „în cazuri extreme, numai cu armamentul individual şi numai pentru apărarea obiectivelor încredinţate care erau atacate sau pentru ca militarii să se autoprotejeze împotriva celor care îi agresau" (p. 55). Desigur, focul de avertisment a produs şi victime, dar numai „accidental, fără ca să se fi urmărit deliberat suprimarea vieţii cuiva" (p. 57). Autorii insistă asupra faptului că, la Timişoara, pe lângă protestatarii paşnici existau indivizi agresivi înarmaţi cu răngi, bâte,

sticle incendiare, care spărgeau vitrinele şi incendiau clădirile, precum şi infractori de drept comun care vandalizau magazinele. Autorii nu explică de ce victimele au provenit din prima categorie, iar nu din ultimele două, din moment ce Armata ar fi deschis focul doar asupra acestora din urmă.

Un alt caz luat în discuţie este acela al protestatarilor clujeni (grupul condus de actorul Călin Nemeş), suprimaţi în centrul oraşului, în 21 decembrie 1989, de către militari. Autorii consideră că şi în acest caz ar fi fost vorba de provocatori şi agresori ai subunităţii comandate de căpitanul Carp Dando – însă analiza lor este nu doar injustă, ci şi imorală (p. 79), întrucât protestatarii clujeni erau neînarmaţi, gestul lor fiind acela de a-şi dezveli pieptul spre a fi împuşcaţi; iar militarii au tras, nu în aer, ci direct în manifestanţi, după cum indică nu doar albumul cu fotografii publicat în 1990, ci şi morţii şi răniţii proveniţi din acţiunea respectivă.

Pentru cazul capitalei, lucrarea *Armata română în revoluţia din decembrie 1989* susţine că violenţele împotriva protestatarilor bucureşteni din după-amiaza zilei de 21 decembrie şi noaptea de 21 spre 22 decembrie nu s-au datorat Armatei, ci altor forţe de ordine care au acţionat asupra manifestanţilor „prin foc executat pe ascuns dintre blocuri, de pe acoperişuri şi de la ferestre, precum

şi din flancurile dispozitivului militar, folosindu-se de fondul sonor produs de salvele de avertisment executate în sus de ostaşi. Existenţa dispozitivelor comune, alcătuite din scutieri, miliţieni, cadre MI în uniformă şi în civil (care acţionau individual), trupe de securitate, cărora le-au fost alăturate şi trupe MApN, a creat condiţiile ca responsabilităţile să nu poată fi bine delimitate, iar Armata să fie incriminată pentru fapte reprobabile, pe care nu le-a săvârşit" (p. 67). Din 22 decembrie, trupele MApN s-au retras iniţial în cazărmi, apoi, după fuga lui Ceauşescu, au fost solicitate să apere instituţiile strategice ale ţării (Televiziunea, de pildă), instituţiile publice, unităţile economice esenţiale, depozitele de armament şi muniţie, băncile, patrimoniul cultural etc. Ocupându-se de prestaţia liderilor Armatei, autorii consideră că generalul Vasile Milea a refuzat iniţial ordinul de a se trage în manifestanţi, chiar dacă ulterior l-a acceptat, în urma presiunilor exercitate asupra lui ca ministru al MApN; este creditată

varianta sinuciderii generalului Milea, întrucât acesta ar fi riscat oricum să fie pedepsit în mod exemplar de către Ceauşescu sau fiindcă ar fi avut remuşcări în urma ordinului pe care îl acceptase la presiunile lui Ceauşescu – de a se trage în populaţie. Autorii insistă pe ideea că liderii Armatei au încercat să tergiverseze executarea ordinelor lui Ceauşescu de a-i reprima brutal pe manifestanţi. În final, lucrarea *Armata română în revoluţia din decembrie 1989* recunoaşte parţial şi posibilele erori ale Armatei de după 22 decembrie 1989, trupele MApN nefiind antrenate pentru lupta de stradă, sau admite labilitatea comportamentală a unor militari care, în majoritatea lor, erau soldaţi în termen, cu o minimă instrucţie, nepregătiţi psihic pentru o revoluţie, fiind siliţi să se adapteze din mers la aşa-numita luptă de gherilă. Dar încheierea se doreşte a fi totuşi triumfală, Armata fiind declarată „factorul determinant care a condus la victoria deplină a revoluţiei" (p. 293).

Tiberiu Urdăreanu (*1989 – martor şi participant*, 1996) afirmă că, în rândurile Armatei nu a existat niciun scenariu legat de un anumit mod de acţiune în vederea prăbuşirii regimului Ceauşescu, întrucât Armata nu a prevăzut revoluţia şi nu a fost contactată în vederea unei misiuni în acest sens. La începutul revoltei de la Timişoara, militarii au fost însă prelucraţi şi intoxicaţi cu dezinformări prin prisma cărora protestatarii anticeauşişti şi anticomunişti erau proiectaţi ca huligani, spioni etc. La Timişoara, Armata a primit misiuni de luptă pe care ar fi trebuit să le îndeplinească

Ministerul de Interne, acuză autorul. Militarii au deschis focul în capitala bănăţeană, afirmă Urdăreanu, doar pentru că au fost agresaţi de provocatori şi diversionişti, bănuiţi a fi agenţi şi spioni. Pentru misiunile de luptă ale Armatei la Timişoara şi Bucureşti (până în 22 decembrie 1989), autorul aruncă vina asupra lui Ceauşescu, în calitatea lui de comandant suprem al forţelor armate. Pe de altă parte, este creditată opinia generalului Ştefan Guşe, care afirmase că militarii nu au tras în populaţie, ci în aer, victimele înregistrate datorându-se gloanţelor ricoşate sau erorilor! Autorul insistă asupra faptului că în 22 decembrie militarii s-au retras în cazărmi, întrucât „acum devenise limpede că se cerea trupelor să execute misiuni de reprimare de către un regim care nu se mai bucura de încrederea poporului" (p. 116) – ca

şi cum la Timişoara, în 16 – 20 decembrie 1989, sau la Bucureşti, în 21 decembrie, regimul Ceauşescu s-ar fi bucurat de această încredere! Prin urmare, deşi admite că Armata a deschis focul înainte de 22 decembrie şi a concretizat unele erori şi după 22 decembrie (adică a tras şi la întâmplare), Urdăreanu conchide defensiv: „Nu poate fi vina Armatei că la noi transformările sociale nu s-au produs în mod paşnic" şi „Armata nu poate fi incriminată pentru ordinele primite" (p. 173).

Constantin Sava şi Constantin Monac (*Adevăr despre decembrie 1989*… 1999) apără imaginea Armatei în cadrul evenimentelor din decembrie 1989, atât înainte, cât şi după prăbuşirea regimului ceauşist. Pentru cazul Timişoarei, autorii susţin că militarii au ripostat cu foc doar pentru a se apăra atunci când au fost agresaţi de provocatori. Pentru cazul Clujului (care îi preocupă probabil pe autori tocmai fiindcă existau documentele fotografice considerate probe irefutabile, ce demonstrau faptul că Armata a deschis focul) şi al grupului de protestatari condus de Călin Nemeş, Sava şi Monac consideră că acţiunea acestora a fost una provocatoare, aparţinând unui nucleu de indivizi turbulenţi, aflaţi sub influenţa alcoolului, *care intenţionau să confişte armele militarilor* (s.m.)! Autorii afirmă că nu militarii au ucis şi rănit oameni din rândul protestatarilor clujeni, ci securiştii care monitorizau Piaţa Libertăţii şi care au deschis focul concomitent cu militarii, dar din locuri ascunse. Sava şi Monac nu realizează aberaţia afirmaţiei cum că protestatarii râvneau să confişte armele militarilor: din fotografii reiese cât se poate de limpede că manifestanţii îşi dezgoleau piepturile în faţa militarilor, indicându-le acestora nu doar că

sunt neînarmaţi, dar sugerându-le şi faptul că deschiderea focului ar fi însemnat un fratricid.

Mihai Chiriac (*Aniversare însângerată*. *Academia militară – decembrie 198*9, 2003) atribuie Armatei un rol eroic, la fel şi generalului Vasile Milea. Autorul susţine că Armata a deschis focul în decembrie 1989 doar în cazurile de apărare a integrităţii corporale şi a obiectivelor încredinţate pentru pază, care au fost atacate (în acest context, el se referă la Timişoara). Pentru cazul capitalei, Chiriac afirmă că trupele MApN au fost scoase în stradă pentru a compromite Armata în ochii populaţiei, dar că aceasta nu a deschis focul împotriva

protestatarilor; în noaptea de 21 spre 22 decembrie 1989, generalul Vasile Milea ar fi dat ordinul, transmis tuturor comandanţilor militari, ca ostaşii mobilizaţi în stradă să nu tragă în populaţie.

O lucrare aflată între justificarea acţiunii de reprimare aparţinând Armatei şi incriminarea acesteia îi aparţine lui Aurel Ioan Laurenţiu Cocan (*Trădare la nivel înalt*, 1999), ofiţer MApN implicat în represiunea din 21 decembrie 1989 la Cluj şi inculpat ulterior într-un proces legat de contextul clujean. Acesta consideră că Puterea postceauşistă a căutat ţapi ispăşitori pentru represiunea din decembrie 1989 doar la nivelul Armatei, fără să fie acuzate şi eminenţele cenuşii ale acestei represiuni (nu soldaţii şi ofiţerii de rang mic sau mediu, ci comandanţii care au dat ordinul să se tragă în manifestanţi). Cocan recunoaşte că, cel puţin la Cluj, Armata a deschis focul împotriva manifestanţilor, la ordin clar, venit pe cale ierarhică, dar pretinde că, pe lângă Armată, au tras şi forţe ale Securităţii ori Miliţiei. Autorul se revoltă împotriva faptului că, în loc să fie pedepsiţi comandanţii care au dat imperios ordinul de deschidere a focului, sunt chemaţi în instanţă soldaţii care au ascultat acest ordin. Cocan prezintă, de altfel, şi motivul pentru care soldaţii au deschis focul: aceştia au fost dotaţi încă din 17 decembrie 1989 cu muniţie de război (de infanterie şi artilerie) în cantităţi uriaşe; ofiţerii şi soldaţii au fost îndoctrinaţi în această perioadă cu ideea că trebuie să fie pregătiţi pentru un război de apărare a ţării împotriva unei invazii de trupe străine, în special din Ungaria (care ar fi urmărit ocuparea Transilvaniei); în cadrul şedinţelor de îndoctrinare, pastorul László Tökes era prezentat ca agent maghiar incitator al unei revolte ce ar fi fost urmată de invadarea Transilvaniei (p. 25). Aşa încât soldaţii şi ofiţerii care îi comandau au primit ordin clar

să tragă în posibilii manifestanţi care intenţionează destabilizarea ţării (aceştia fiind catalogaţi drept „nemernici”, aflaţi „sub influenţa alcoolului” şi iredentişti – pp. 32 – 33). De frică, niciun ofiţer nu s-a opus ordinului primit, de a se trage în manifestanţi. Autorul, el însuşi ofiţer, precizează, pentru cititorii neiniţiaţi în regulile militare, că şeful direct al tuturor soldaţilor şi ofiţerilor este comandantul unităţii militare de care aparţin aceştia – el este cel care dă ordinul de luptă, dacă se deschide focul sau nu; iar în cazul

unităţilor militare clujene s-a ordonat deschiderea focului. Argumentaţia lui Cocan este aceea că, în decembrie 1989, militarii erau dezinformaţi cu privire la situaţia din ţară, ei fiind intoxicaţi cu veşti de tipul unei virtuale invadări a Ardealului de către spioni meniţi să destabilizeze; drept care, primind, în acest context, ordin să tragă în manifestanţi, militarii s-au conformat, încercând pe cât posibil să evite victimele – secondaţi, de altfel, de trupe de miliţieni şi de securitate, militarii au deschis focul considerându-se „a fi în misiune"! Cocan nu evită să recunoască faptul că Armata, Securitatea şi Miliţia (cel puţin la Cluj, în 21 decembrie 1989) au acţionat ca forţe de represiune (p. 43); în timp ce Armata trăgea la vedere, trupele de Securitate şi de Miliţie erau reprezentate prin indivizi izolaţi în locuri speciale, invizibili pentru populaţie, în ce-i priveşte pe militari, autorul admite că unii dintre aceştia au dovedit într-adevăr exces de zel, pe care îl justifică însă prin faptul că ei se aflau „în misiune" şi erau siliţi să respecte jurământul, regulamentul militar şi ordinele comandanţilor lor. Cei care ar fi trebuit chemaţi în instanţă ar fi fost tocmai aceşti comandanţi, conchide Cocan, întrucât ei au dat ordinul de deschidere a focului, fiind vinovaţi la nivel decizional; însă, în loc să fie inculpaţi, aceştia au fost înaintaţi în grad! Ţapii ispăşitori au fost căutaţi în rândul ofiţerilor de rang mic şi mediu.

Nicolae Durac (*Neliniştea generalilor*, 1991) este un militar de carieră care acuză Armata pentru prestaţia sa violentă din decembrie 1989. Autorul îi consideră pe comandanţii care au ordonat deschiderea focului a fi nişte carierişti şi roboţi cu creierul spălat, folosiţi ca atare de regimul Ceauşescu. Durac relatează în cartea sa felul în care trupele MApN au tras în protestatari la Timişoara, precum şi acţiunea de intoxicare a militarilor (înaintea scoaterii lor în stradă) cu informaţii false care îi considerau pe manifestanţii anticomunişti nişte „huligani", „iredentişti", „fascişti" ori „legionari". În mod special, Durac face portretele unor ofiţeri

zeloşi în a-i lichida pe revoluţionarii timişoreni, apoi subliniază cameleonismul acestor ofiţeri, după epuizarea revoluţiei. Dezamăgit de impuritatea morală a Armatei, autorul a făcut parte din Comitetul de Acţiune pentru Democratizarea Armatei (CADA), al cărui scop principal a fost tocmai înlăturarea ofiţerilor din MApN compromişi în

timpul evenimentelor din decembrie 1989. Tit-Liviu Domşa şi Victor Eugen Mihai Lungu (*Cluj-Napoca – Decembrie 1989. „Împuşcaţi-i, că nu-s oameni*!", 2 vol., 1998 – 1999) acuză Armata pentru cazurile concrete în care victimele revoluţiei au fost produse de militari: studiul de caz are în vedere oraşul Cluj-Napoca, în 21 decembrie 1989. Înainte de a se ocupa amănunţit de acest caz, autorii sintetizează atitudinea generalului Vasile Milea în contextul evenimentelor din decembrie 1989:

„Sinuciderea generalului Vasile Milea poate fi interpretată fie ca un gest de recunoaştere tardivă a vinei de a se fi lăsat antrenat în reprimarea impusă de Ceauşescu şi de a fi ordonat (în afara prevederilor legii) să se tragă în populaţia civilă (lucru pe care-l susţinem şi în contextul faptului că ministrul Milea a comandat şi supravegheat dispozitivele militare de la Inter [continental], fie ca un gest de laşitate, de fugă în faţa răspunderii, deoarece, indiferent cine ar fi câştigat: Ceauşescu, poporul sau cei care «emanau» la putere, el ar fi fost judecat şi condamnat" (vol. I, p. 7).

Revenind însă la studiul de caz (pentru centrul oraşului există, cum am precizat deja, un întreg album cu fotografii luate la faţa locului, care indică toate mişcările soldaţilor care au deschis focul asupra protestatarilor din grupul condus de Călin Nemeş), autorii demonstrează ritos că cei care au deschis focul au fost militari zeloşi şi robotizaţi. Domşa şi Lungu nu intenţionează nicidecum să disculpe Securitatea, Miliţia sau pe liderii locali ai PCR, zeloşi şi ei în a accepta şi concretiza ideea de reprimare violentă a populaţiei, dar punctează limpede faptul că ofiţeri servili, oportunişti şi carierişti din Armată au ordonat deschiderea focului la Cluj. Autorii afirmă că nu doresc să culpabilizeze Armata ca instituţie, ci pe reprezentanţii ei care au dovedit exces de zel în represiunea din decembrie 1989, înainte de căderea dictaturii ceauşiste, majoritatea lor fiind înaintaţi în grad în 1990. Respectivii ofiţeri au fost nu doar zeloşi, ci şi iresponsabili în represiune, iar mai târziu s-au dovedit a fi cinici în declaraţiile pe care le-au dat: Carp Dando (comandantul soldaţilor care au

deschis focul în Piaţa Libertăţii – astăzi numită Piaţa Uniriiâm potriva protestatarilor neînarmaţi) îi consideră vinovaţi pe cei morţi, adică pe victime, numindu-i ironic „eroi" (vol. I, p. 115). Trebuie

specificat, la nivelul cinismului autorităţilor postceauşiste, că ofiţerul Carp Dando a primit ulterior certificat de revoluţionar, după cum precizează Marius Mioc. Pentru a demonstra nu doar prin fotografii că Armata a deschis focul şi a produs victime la Cluj, Domşa şi Lungu prezintă planşe cu dispunerea rănilor cauzatoare de moarte, întocmind fişe de interpretare asupra modului în care protestatarii clujeni din 21 decembrie 1989 au fost împuşcaţi de către dispozitivul militar. Întreaga lucrare demonstrează faptul că, în cazul represiunii de la Cluj, a existat o premeditare ca dispozitivele militare să facă uz de armă şi să tragă în ţinte vii; Miliţia şi Securitatea au fost complice la această represiune, dar principala vinovată a fost Armata, întrucât a deschis focul în mod făţiş împotriva unor oameni nevinovaţi şi neînarmaţi.

Tot de cazul protestatarilor clujeni neînarmaţi şi reprimaţi în 21 decembrie 1989 de către Armată se ocupă şi Radu Mareş (*Manual de sinucidere*, 2003). Autorul analizează reproşul infam adus, în 1990, de autorităţile militare (şi nu numai) grupului condus de actorul Călin Nemeş, cum că revolta tinerilor din Piaţa Libertăţii ar fi fost o „repudiabilă violenţă de beţivi", fiind cunoscut faptul că grupul consumase alcool înainte de protest, pentru a-şi face curaj să iasă în stradă (p. 43). Gestul de reprimare violentă este considerat de Radu Mareş a fi unul de „militar imbecil", uciderea şi rănirea tinerilor din Piaţa Libertăţii fiind generate de o prostie criminală: „Răspunsul la nişte strigăte cu muniţie de război este o prostie criminală" (p. 45).

În loc de încheiere

Opinia mea despre evenimentele din decembrie 1989 se înscrie în teoria hibridării revoluţiei cu o camuflată lovitură de stat urgentată de împrejurări, catalizată de un accept extern al Marilor Puteri, în cea din urmă fiind implicate grupuri de putere alcătuite din comunişti anticeauşişti (cu filiere de sprijin în Armată şi Securitate) care au găsit oportunitatea de a înlocui vidul de putere lăsat de fuga şi capturarea lui Ceauşescu şi au negociat cu facţiunile loiale dictatorului. Aceştia au preluat revoluţia şi i-au modelat finalul în stilul lor, cu riscurile inerente ale unor victime în plus, cu demonizarea fostului dictator etc. în mod firesc, a existat o emoţionalitate specială în timpul evenimentelor din decembrie 1989, care a făcut ca românii ieşiţi în stradă să protesteze împotriva lui Ceauşescu şi a comunismului să manifeste un curaj nebun; aceeaşi emoţionalitate a făcut şi ca

realitatea să fie, alteori, denaturată, dintr-o suspiciune bolnăvicioasă, prin inducerea ideii de genocid sau prin lansarea psihozei legate de aşa-zişii teroriştі, care a avut efectul ei dramatic. A existat manipulare, manipulatori şi manipulaţi, dar prin aceasta revoluţia nu a fost invalidată. Sensul ei a fost trădat nu în timpul, ci după încheierea ei, atunci când structurile comuniste de putere au fost desfiinţate doar teoretic. Din această pricină, un proces al comunismului nu a fost posibil.

Gândul meu final nu se îndreaptă însă spre cei care au deturnat sensul revoluţiei române, ci spre cei care au pierit în decembrie 1989 şi ale căror chipuri (şi trupuri depuse de-a valma, în haosul revoluţiei, la Institutul Medico-Legal) pot fi privite în albumele cu fotografii şi în lucrările publicate din 1990 încoace. Pentru cei pentru care revoluţia din decembrie nu înseamnă mare lucru sau este doar un punct de reper prezent în mod retoric în cărţile de istorie, aceste chipuri şi trupuri sunt anonime, fără să

atragă atenţia prin ceva special. Pentru mine însă, aşa învălmăşite cum sunt într-un vârtej de fotografii cu elevi, soldaţi, miri şi mirese, taţi, mame, fraţi, unchi, mătuşi, nepoţi şi fotografii cu trupuri ciuntite, încleştate, străpunse de moarte, ele alcătuiesc o mare familie de oameni liberi.

Această carte este dedicată anonimilor care au murit sau au fost răniţi pentru libertate în decembrie 1989, *tuturor celor care au avut curajul să protesteze împotriva dictaturii*, *cu mâinile goale*. *Celor care au fost uitaţi de prea multă vreme deja şi de care nimeni nu-şi mai aduce aminte decât la aniversări*. *Celor care s-au sinucis*, *dezamăgiţi de nedesăvârşirea revoluţiei din decembrie 1989*.

Bibliografie

* * * *Decembrie ’89 în presa italiană*. *Reportaje*, *interviuri*, *comentarii*
(selecţie de texte şi note de Nicolae Luca, traducere de Nicolae
Luca şi Alina Ciofu), Editura Sempre, Bucureşti, 1999 * * * *E un început în tot sfârşitul*. *Culegere selectivă din programele radiodifuzate în zilele de 17 – 25 decembrie 1989*, Societatea Română de Radiodifuziune. Departamentul Secretariat General. Direcţia
Patrimoniu. Secţia de Istorie Orală, Editura Casa Radio,

București.

1998 * * * *însemnări din zilele revoluției*. *Decembrie 1989*, Editura Militară.

București, 1990 * * * *întrebări cu și fără răspuns*. *Decembrie 1989* (volum îngrijit de Iosif

Costinaș), Memorialul Revoluției. Centrul Național de Documentare.

Cercetare, Informare Publică despre Revoluția din Decembrie 1989.

Editura Mirton, 2001 * * * *Marele șoc*. *Din finalul unui secol scurt*. *Ion Iliescu în dialog cu*

Vladimir Tismăneanu. *Despre comunism*, *postcomunism*, *democrație*

(prefață de Dinu C. Giurescu), Editura Enciclopedică, București.

2004 * * * *Procesul Ceaușeștilor*, *25 decembrie 1989*. *Stenograma integrală și caseta video originală*, Editura Excelsior CA., București, 1991 * * * *Raportul Serviciului Român de Informații* despre *evenimentele din decembrie 1989*, ediția electronică * * * *Revoluția română văzută de ziariști americani și englezi*, Free

România Fund. și Editura Evenimentul, București, 1991 * * * *Roumanie*: *qui a menti*? Editions sans frontieres, 1990 * * * *Timișoara 16 – 22 decembrie 1989*, Editura Facla, Timișoara, 1990 * * * *Transformări*, *inerții*, *dezordini*. *22 de luni după 22 decembrie*

1989. *Andrei Pleșu și Petre Roman în dialog cu Elena Ștefoi*.

Editura Polirom, Iași, 2002

* * * *Vom muri și vom fi liberi*, Editura Meridiane, București, 1990 Adameșteanu, Gabriela, *Cele două Românii*, Institutul European, Iași.

2000

220

BIBLIOGRAFIE

Alexandru, Ionel Ștefan, *Revoluția din decembrie 1989*. *Momentul Brăila*, Editura Dunărea, Brăila, 1998 Andreescu, Gabriel, *Patru ani de revoluție*, Editura Litera, București.

1994 Arachelian, Vartan, *în fața dumneavoastră*. *Revoluția și personajele sale* (cuvânt înainte de Florin Constantiniu), Editura Nemira.

București, 1998 Ardeleanu, Tana; Savaliuc, Răzvan; Baiu, Ion,

Procesul Ceauşescu.

Editura Ziua-Omega Press Investment, Bucureşti, 1996 Avram, Vasile, *Zeul din labirint*. *Sibiu*, *decembrie 1989*, Asociaţia pentru Cinstirea Eroilor Martiri Căzuţi în Revoluţia din Decembrie

1989 şi Consiliul Judeţean Sibiu, Sibiu, 1992 Balaj, Veronica, *Jurnal de Timişoara*. *16 – 22 decembrie '89*, Editura

Hercules, Timişoara, 1991 Balint, Costel, *1989*. *Timişoara în decembrie*, Editura Helikon, Timişoara.

1992

Balint, Costel, *începutul sfârşitului*, Editura Brumar, Timişoara, 2000 Băcescu, Angela, *România '89*. *Din nou în calea năvălirilor barbare*.

Complot împotriva României, Editura Tempus, Bucureşti, 1995 Behr, Edward, *„Sărută mâna pe care n-o poţi muşca"*. *Românii şi*

Ceauşeştii: *investigaţia unui blestem al istoriei* (traducere de Doina

Jela Despois şi Brânduşa Palade), Editura Humanitas, Bucureşti.

1999 Berindei, Mihnea; Combes, Ariadna; Planche, Anne, *Roumanie le livre blanc*. *La réalité d'un pouvoir neo-communiste*, Editions La

Découverte, Paris, 1990 Betea, Lavinia, *Alexandru Bârlădeanu despre Dej*, *Ceauşescu şi Iliescu*.

Convorbiri, Editura Evenimentul Românesc, Bucureşti, 1997 Boia, Lucian, *Jocul cu trecutul*. *Istoria între adevăr şi ficţiune*, Editura

Humanitas, Bucureşti, 1998 Boia, Lucian, *România*, *ţară de frontieră a Europei*, Editura Humanitas.

Bucureşti, 2002 Brateş, Teodor, *Explozia unei clipe*. *22 decembrie 1989*. *O zi în studioul 4*, Editura Scripta, Bucureşti, 1992 Brucan, Silviu, *Generaţia irosită*. *Memorii*, Editurile Univers şi Calistrat

Hogaş, Bucureşti, 1992 Bunea, Mircea, *Praf în ochi*. *Procesul celor 24 – 1 – 2*, Editura Scripta.

Bucureşti, 1994 Castex, Michel, *Un mensonge gros comme le siècle*. *Roumanie*, *histoire d'une manipulation*, Albin Michel, Paris, 1990 Cernăianu, Călin, *Diplomaţia lupilor*. *Erată la literatura aplicaţiei tactice din decembrie 1989*, Editura Nemira, Bucureşti, 1997

Chiriac, Mihai, *Aniversare însângerată*. *Academia militară* –

decembrie

1989, Editura Militară, Bucureşti, 2003 Ciobotea, Radu, *După Revoluţie, târziu*... Editura Almanahul Banatului.

Timişoara, 1995 Cocan, Aurel Ioan Laurenţiu, *Trădare la nivel înalt*, Editura Napoca

Star, Cluj-Napoca, 1999 Codrescu, Andrei, *Gaura din steag* (versiune în limba română de Dan

Nicolaescu), Editura Athena, Bucureşti, 1997 Codrescu, Costache (coord.), *Armata română în revoluţia din decembrie*

1989. *Studiu documentar preliminar*, Institutul de istorie şi teorie militară, Bucureşti, 1994 Coman, Ion, *Timişoara*. *Zece ani de la sângerosul decembrie 1989*.

Documentar, Editura Sylvi, Bucureşti, 1999 Cornea, Doina, *Liberté*? Criterion, Paris, 1990 Cornea, Doina, *Faţa nevăzută a lucrurilor* (*1990 – 1999*). *Dialoguri cu*

Rodica Palade, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1999 Coruţ, Pavel, *Floarea de argint*, Editura Miracol, Bucureşti, 1993 Coruţ, Pavel, *Fulgerul albastru*, Editura Miracol, Bucureşti, 1993 Coruţ, Pavel, *N-a fost triumful minciunii*. *Pavel Coruţ în dialog cu generalul Ştefan Guşe*, Editura Canova, f.a. Crişan, Teodor, *Decembrie '89*. *Revoluţie sau lovitură de palat*. *Analize, comentarii şi concluzii privind spectrul politic din România în ultimul deceniu*, 2000 Damian, Neculai, *Scânteia vine din văzduh*, Editura Eurostampa.

Timişoara, 1999 Deletant, Dennis, *Ceauşescu şi Securitatea*. *Constrângere şi disidenţă în România anilor 1965 – 1989* (traducere de Georgeta Ciocâltea).

Editura Humanitas, Bucureşti, 1995 Deletant, Dennis, *România sub regimul comunist* (traducere de Delia

Răzdolescu), Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 1997 Domenico, Viorel, *După execuţie a nins*, Editura Militară, Bucureşti, 1992 Domenico, Viorel, *Ceauşescu la Târgovişte, 22 – 25 decembrie 1989* (cuvânt înainte de Florin Constantiniu, postfaţă de Ion Cristoiu), Editura

Ion Cristoiu, Bucureşti, 1999 Domşa, Tit-Liviu; Lungu, Victor Eugen Mihai, *Cluj-Napoca – Decembrie*

1989. „Împuşcaţi-i, că nu-s oameni!", Fundaţia Academia Civică

(Filiala Cluj) şi Centrul de Recuperare a Adevărului Istoric cu privire la Evenimentele din Decembrie 1989, Cluj-Napoca, vol. I –

1998, vol. II – 1999

Durac, Nicolae, *Neliniştea generalilor*, Timişoara, 1991 Durandin, Catherine, *Nicolae Ceauşescu*. *Verités et mensonge d'un roi communiste*, Albin Michel, Paris, 1990

Durandin, Catherine, *Histoire de la nation roumaine*, Editions Complexe.

Bruxelles, 1994 Filip, Teodor, *Războiul parapsihologic împotriva României*, Editura

Obiectiv, Craiova, 1997

Filip, Teodor, *Secretele USLA*, Editura Obiectiv, Craiova, 1999 Frunză, Victor, *Revoluţia împuşcată sau PCR după 22 decembrie 1989*.

Editura Victor Frunză, Bucureşti, 1994 Gabanyi, Anneli Ute, *Revoluţia neterminată*, Editura Fundaţiei Culturale

Române, Bucureşti, 1999 Iancu, Victor, *De la revoluţie la restauraţie*, Editura Dacia, Cluj-Napoca.

1994

Iliescu, Ion, *Revoluţie şi reformă*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1994 Iliescu, Ion, *Revoluţia trăită*. *Stenograma convorbirii cu membrii comisiei senatoriale pentru cercetarea evenimentelor din decembrie 1989*.

Mesaje şi alocuţiuni la a cincea aniversare a Revoluţiei Române.

Editura Redacţiei Publicaţiilor pentru Străinătate, Bucureşti, 1995 Iliescu, Ion, *Revoluţia română*, Editura Presa Naţională, Bucureşti, 2001 Iordache, Claudiu, *Hsus s-a născut la Timişoara*. *Decembrie '89*, Editura

Helikon, Timişoara, 1994

László, Eugenia, *Timişoara*, *atunci*, Editura Marineasa, Timişoara, 1998 László, Tökes, *în spiritul Timişoarei*. *Ecumenie şi reconciliere*, editat de Eparhia Reformată de pe lângă Piatra Craiului, 1996 László, Tökes, *Asediul Timişoarei* (traducere de Gelu Păteanu), editat de Eparhia Reformată de pe lângă Piatra Craiului, 1999 Le Breton, Jean-Marie, *Sfârşitul lui Ceauşescu*. *Istoria unei revoluţii*

(traducere de Ioana Cantacuzino, cu o prefaţă de Nicolae Manolescu).

Editura Cavallioti, 1997 Loupan, Victor, *La Révolution n'a pas eu lieu… Roumanie*: *l'histoire d'un coup d'État*, Robert Laffont, Paris, 1990

Lucescu, Constantin, *Procesul Ceauşescu*. *Soluţie justiţiară a unui moment istoric*, Editura Sylvi, Bucureşti, 1997 Marcu, Dorian, *Moartea Ceauşeştilor*. *Romanul imposibilei tăceri*.

Revelaţii şi documente istorice, Editura Excelsior CA., Bucureşti.

1991

Mareş, Radu, *Manual de sinucidere*, Editura Augusta, Timişoara, 2003 Mazilu, Dumitru, *Revoluţia furată*. *Memoriu pentru ţara mea*, Cozia

Ed.

— Co Iordache şi Ambruster, Bucureşti – München, 1991 Medeleţ, Florin; Ziman, Mihai, *O cronică a revoluţiei din Timişoara*.

16 – 22 decembrie 1989, Muzeul Banatului din Timişoara şi Asociaţia

Muzeografilor din Banat, Timişoara, 1990

Milin, Miodrag, *Timişoara 15 – 21 decembrie '89*, Timişoara, 1990 Milin, Miodrag, *Timişoara în revoluţie şi după* (cuvânt înainte de Livius

Ciocârlie), Editura Marineasa, Timişoara, 1997

BIBLIOGRAFIE

223

Milin, Miodrag (coord.), *Timişoara în arhivele Europei Libere*. *17 – 20*

decembrie 1989, Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 1999 Mioc, Marius, *Falsificatorii istoriei* (ed. a II-a revăzută şi adăugită).

Editura Marineasa, Timişoara, 1995 Mioc, Marius, *Revoluţia din Timişoara aşa cum a fost*. *Mărturii ale răniţilor*, *arestaţilor*, *rudelor şi prietenilor celor decedaţi în revoluţie*.

Editura Brumar, Timişoara, 1997 Mioc, Marius, *Revoluţia fără mistere. Începutul revoluţiei române*:

cazul László Tökes, Editura Almanahul Banatului, Timişoara, 2002 Nicolaescu, Sergiu, *Un senator acuză*! Editura Pro, Bucureşti, 1996 Paleologu, Alexandru, *Minunatele amintiri ale unui ambasador al golanilor* (convorbiri cu Marc Semo şi Claire Trean, traducere de

Alexandru Ciolan), Editura Humanitas, Bucureşti, 1991 Patapievici, H.-R., *Politice*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1996 Perva, Aurel; Roman, Carol, *Misterele revoluţiei române*. *Adevăruri*, *îndoieli*, *semne de întrebare*, Casa de editare „Răscruci de milenii", f.a. Pitulescu, Ion (coord.), *Şase zile care au zguduit România*. *Ministerul de Interne în*

decembrie 1989, Bucureşti, 1995 Popa, Vasile, *Procesul de la Timişoara*. *Actul I*: *O enigmă a justiţiei sau o enigmă a istoriei*; *Actul* II. *Parada era* (*r*) *ilor*, As-Computer

Press, Timişoara, 1990, 1992 Popescu, Rodica, *Miracol*? *Revoluţie*? *Lovitură de Stat*? Editura Pan

Tera, Bucureşti, 1990 Portocală, Radu, *România – autopsia unei lovituri de stat – în ţara în care a triumfat minciuna* (traducere de Ioana Cantacuzino), Agora

Timişoreană şi Editura Continent, 1991

Preda, Dumitru; Retegan, Mihai, *1989*. *Principiul dominoului*. *Prăbuşirea regimurilor comuniste europene*, Editura Fundaţiei Culturale

Române, Bucureşti, 2000 Rados, Antonia, *Complotul Securităţii*. *Revoluţia trădată din România*

(traducere de Mihnea Romalo şi Delia Nicoleta Petrache), Editura

Saeculum, Bucureşti, 1999 Rady, Martyn, *România în Turmoil*. *A Contemporary History*, Tauris &

Ltd Publishers, London – New York, 1992 Raiha, Valentin, *în decembrie '89*, *KGB a aruncat în aer România cu complicitatea unui grup de militari*, Editura Ziua-Omega Press

Investment, Bucureşti, 1995 Rateş, Nestor, *România – revoluţia încâlcită* (traducere de Sanda

Grigoriu; versiune românească revăzută de autor), Editura

Paralela 45, Piteşti, 1999 Roman, Petre, *Libertatea ca datorie*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1994

Roman, Viorel, *Tranziţia*. *De la revoluţia din România 1989 la războiul din Iugoslavia 1999*, Editura Europa Nova, Bucureşti Rusan, Romulus (coord.), *O enigmă care împlineşte şapte ani*. *Comunicări prezentate la Simpozionul cu acelaşi titlu de la Timişoara* (*18 – 19 decembrie 1996*), Editura Fundaţiei Academia Civică, Bucureşti, 1997 Sau că, Alexandru, *KGB-ul şi revoluţia română*. *Intensificarea ofensivei forţelor antiromâneşti*, Editura Miracol, Bucureşti, 1994 Sava, Constantin; Monac, Constantin, *Adevăr despre decembrie 1989*.

Conspiraţie, *diversiune*, *revoluţie*… Editura Forum, Bucureşti, 1999 Sava, Constantin; Monac, Constantin, *Revoluţia română din*

decembrie

1989 percepută prin documentele vremii, Editura Axioma Edit.

Bucureşti, 2000 Sava, Constantin; Monac, Constantin, *Revoluţia română din decembrie*

1989 retrăită prin documente şi mărturii, Editura Axioma Edit.

Bucureşti, 2001 Săndulescu, *Şerhan*, *Decembrie '89*. *Lovitura de stat a confiscat Revoluţia*

Română (ed. a II-a), Editura Ziua-Omega Press Investment.

Bucureşti, 1997 Scurtu, Ioan (coord.), *Sfârşitul dictaturii*. *Bucureşti 21 – 25 decembrie*

1989, Editura Clio, Craiova, 1990 Selys, Gerard de (coord.), *Minciuni mass-media* (traducere de Elena

Dan), Editura Scripta, Bucureşti, 1992 Simpson, John, *Despatches from the Barricades*. *An Eye-Witness Account of the Revolutions that Shook the World 1989 – 1990*, Hutchinson.

London – Sydney – Auckland – Johannesburg, 1990 Spencer, Elizabeth, *Masacrul de la Otopeni*, Editura Viitorul Românesc.

Bucureşti, 1993 Spiridon, Cassian Maria, *Iaşi*, *14 decembrie 1989*, *începutul Revoluţiei*

Române, Editura Timpul, Iaşi, 1994

Stoian, Ilie, *Decembrie '89*. *Arta diversiunii*, Editura Colaj, 1993 Stroescu, Nicolae, *Pe urmele revoluţiei* (cuvânt înainte de Nicolae

Balotă), Editura Albatros, Bucureşti, 1992 Suciu, Titus, *Lumea bună a balconului*, Timişoara, f.e., f.a. Suciu, Titus, *Reportaj cu sufletul la gură* (*Traseele revoluţiei*), Editura

Facla, Timişoara, 1990 Ştefănescu, Domniţa, *Cinci ani din istoria României*. *O cronologie a evenimentelor decembrie 1989 – decembrie 1994*, Editura „Maşina de scris", Bucureşti, 1995 Şteţco, Toader, *Moartea preşedintelui dictator*, Editura Concordia, Arad.

1995 Tatulici, Mihai (coord.), *Revoluţia Română în direct*, Televiziunea Română.

Bucureşti, 1990

BIBLIOGRAFIE

225

Tănase, Stelian, *Miracolul revoluţiei*. *O istorie politică a căderii regimurilor comuniste*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1999

Teodorescu, Filip, *Un risc asumat*. *Timişoara*, *decembrie 1989*, Editura Viitorul Românesc, Bucureşti, 1992

Thom, Françoise, *Sfârşiturile comunismului* (traducere de Gabriela Gavril, prefaţă de Liviu Antonesei), Editura Polirom, Iaşi, 1996

Tismăneanu, Vladimir (coord.), *Revoluţiile din 1989. Între trecut şi viitor* (traducere de Cristina Predescu şi Dragoş Petrescu), Editura Polirom, Iaşi, 1999

Tismăneanu, Vladimir, *Reinventarea politicului*. *Europa Răsăriteană de la Stalin la Havel* (traducere de Alexandru Vlad, studiu introductiv de Dan Pavel), Editura Polirom, Iaşi, 1999

Tucă, Marius, *Ultimele zile ale lui Ceauşescu*. *Dramă românească în cinci acte cu un prolog şi un epilog*, Editura Machiavelli, Bucureşti, 1999

Tudor, Corneliu Vadim, *Jurnalul Revoluţiei de la Crăciun la Paşte*, Editura Fundaţiei România Mare, Bucureşti, 1999

Târlea, Ion, *Moartea pândeşte sub epoleţi*. *Sibiu '89*, Editurile Blassco 2000 şi Mustang, Bucureşti, 1993

Urdăreanu, Tiberiu, *1989 – martor şi participant*, Editura Militară, Bucureşti, 1996

Ursu-Gheorghiu, Mihai, *Cine l-a împuşcat pe Ceauşescu*? Editura Plumb, Bacău, 1994

Wagner, Richard, *Calea românească*. *Reportaj dintr-o ţară în curs de dezvoltare* (traducere de Ida Alexandrescu, cu un eseu introductiv de Andrei Cornea), Editura Kriterion, Bucureşti, 1996

Zamfirescu, Dan, *Războiul împotriva poporului român*, Editura Roza Vânturilor, Bucureşti, 1993

Din periodice:

Iordache, Corneliu (procuror militar, căpitan de justiţie), „Raportul Preliminar al Procuraturii Militare cu privire la participarea forţelor MApN la represiunea manifestaţiei anticomuniste din 21 decembrie 1989", în *Evenimentul zilei*, nr. 314 (II), 6 iulie 1993

Marino, Adrian, „Două revoluţii", în *Dreptatea*, 20 februarie 1990

„Planul «Z» de salvare a familiei Ceauşescu în cazul unei lovituri de stat", în *Evenimentul zilei*, nr. 315, 316, 317 (II), 7 – 8 – 9 iulie 1993

Vălenaş, Liviu, „Lovitura de palat din România", în *Baricada*, nr. 22 (I), 1990 (este vorba despre un serial publicat în mai multe numere – am folosit numerele 22, 26, 28 – 30, 37 din 1990)

Cuprins

Precizare…7
Înainte de 1989…11
1. Greva minerilor din Valea Jiului, 1977…13
Începutul…13
Măsuri înainte de venirea lui Ceauşescu în Valea Jiului…14
Întâlnirea cu Ceauşescu…14
Represiunea…16
Spălarea creierului…18
Sensul mişcării din Valea Jiului…20
Concluzie…21
Post-scriptum…22
2. Revolta muncitorilor din Braşov, 1987 …23
Cauzele şi începutul revoltei …23
Desfăşurarea revoltei…24
Şedinţele de înfierare a manifestaţiei şi de destituire a conducerii IABV…27
Represiunea…29
Ameninţări verbale…30
Tortura fizică…31
Tortura psihică…34
Transportul la Bucureşti…35
Reeducarea…35
Rezistenţa la anchetă…37
Declaraţiile false şi cosmetizarea istoriei…37
Ecouri studenţeşti…38
Procesul…39
Deportarea şi urmările revoltei…41
Concluzie…42
Timişoara (15 – 20 decembrie 1989)
şi Bucureşti (21 – 22 decembrie 1989) …45
Puriştii (susţinătorii ideii de revoluţie pură) …63
1. Cei din afara Puterii…65
2. Cei din interiorul Puterii…73
3. Alte voci…89
Teoria conspiraţiei…93
1. Teoria complotului extern…95
2. Teoria complotului intern…115
Teza revoluţiei hibridate cu o lovitură de stat…139

Addenda…!…
Procesul şi execuţia lui Ceauşescu…183
„Teroriştii" …189
Armata…203
În loc de încheiere…215
Bibliografie…219

!

PLURAL M au apărut:

1. Emile Durkheim – *Formele elementare ale vieţii religioase*
2. Arnold Van Gennep – *Riturile de trecere*
3. Carlo Ginzburg – *Istorie nocturnă*
4. Michel de Certeau – *Fabula mistică*
5. G.W. Leibniz – *Eseuri de teodicee*
6. J. Martin Velasco – *Introducere în fenomenologia religiei* 7 * * * – *Marele Inchizitor*. *Dostoievski – lecturi teologice*
8. Raymond Trousson – *Istoria gândirii libere*
9. Marc Bloch – *Regii taumaturgi*
10. Filostrat – *Viaţa lui Apollonios din Tyana*
11. Diogenes Laertios – *Despre vieţile şi doctrinele filosofilor*
12. Ştefan Afloroaei – *Cum este posibilă filosofia în estul Europei*
13. Gail Kligman – *Nunta mortului*
14.15. Jean Delumeau – *Păcatul şi frica*
16. Mihail Psellos – *Cronografia*. *Un veac de istorie bizantină*. *976 – 1077*
17. Cicero – *Despre divinaţie*
18.19. Elena Niculiţă-Voronca – *Datinile şi credinţele poporului român adunate şi aşezate în ordine mitologică*
20 * * * *Carmina Burana*. *Antologie de poezie latină medievală*

21. Paul Zumthor – *Babei sau nedesăvârşirea*

22. Porfir – *Viaţa lui Pitagora*. *Viaţa lui Plotin*

23. E.R. Dodds – *Grecii şi iraţionalul*

24. Jean Delumeau – *Mărturisirea şi iertarea*. *Dificultăţile confesiunii*.

Secolele XIII-XVIII

25. Thomas de Aquíno – *Despre fiind şi esenţă*

26. I.

— Aurel Candrea – *Folclorul medical român comparat*. *Privire generală*. *Medicina magică*

27. Vladimir Petercă – *Regele Solomon în Biblia ebraică şi în cea grecească*. *Contribuţie la studiul conceptului de* midraş

28. Emmanuel Levinas – *Totalitate şi Infinit*

29. * * * – *Evanghelii apocrife* (ediţia a II-a)

30. Jacques Le Goff – *Omul medieval*

31. Jacques Derrida – *Spectrele lui Marx*. *Starea datoriei*, *travaliul doliului şi noua Internaţională*

32. Gabriel Andreescu, Gusztăv Molnár (ed.) – *Problema transilvană*

33. Seneca – *Naturales quaestiones*. *Ştiinţele naturii în primul veac*

34. Cristian Bădiliţă – *Platonopolis sau împăcarea cu filosofia*

35. Hans-Georg Gadamer – *Elogiul teoriei*. *Moştenirea Europei*

36. Pavel Florenski – *Stâlpul şi Temelia Adevărului. Încercare de teodicee ortodoxă în douăsprezece scrisori*

37. Eugenio Garin – *Omul Renaşterii*

38. Julien Ries – *Sacrul în istoria religioasă a omenirii*

39. Virgil Nemoianu – *Jocurile divinităţii*. *Gândire, libertate şi religie la sfârşit de mileniu*

40. Robert Darnton – *Marele masacru al pisicii şi alte episoade din istoria culturală a Franţei*

41. * * – *Anticristul*

42. Lie Zi – *Calea vidului desăvârşit*

43. Cicero – *Despre destin*

44. Michel Vovelle – *Omul Luminilor*

45. Françoise Bonardel – *Filosofia alchimiei*. *Marea Operă şi modernitatea*

46. Tatiana Slama-Cazacu – *Stratageme comunicaţionale şi*

manipularea

47. * * * – *Trei apocrife ale Vechiului Testament*

48. Jacques Le Goff – *Sfântul Francisc din Assisi*

49. A.R. Radcliffe-Brown – *Structură și funcție în societatea primitivă*

50. François Furet – *Omul romantic*

51. Hans-Georg Gadamer – *Actualitatea frumosului*

52. Plinius – *Naturalis historia*. *Enciclopedia cunoștințelor din Antichitate* (vol. I)

53. Arnold Van Gennep – *Totemismul*. *Starea actuală a problemei totemice*

54. Rosario Villari – *Omul baroc*

55. John R. Searle – *Realitatea ca proiect social*

56. Peter Sloterdijk – *Critica rațiunii cinice* (vol. I)

57. Isabelle Stengers – *Inventarea științelor moderne*

58. Guglielmo Cavallo – *Omul bizantin*

59. Nicolae Corneanu – *Patristica mirabilia*. *Pagini din literatura primelor veacuri creștine*

60. Pierre Teilhard de Chardin – *Scrisori inedite*

61. Andrea Giardina – *Omul roman*

62. Sergio Donadoni – *Omul egiptean*

63. Anne Cheng – *Istoria gândirii chineze*

64. Artemidor Daldianul – *Carte de tălmăcire a viselor*

65. Dolores Toma – *Despre grădini și modurile lor de folosire*

66. Silviu Rogobete – *O ontologie a iubirii*. *Subiect și Realitate Personală supremă în gândirea teologică a părintelui Dumitru Stăniloae*

67. Plinius – *Naturalis historia*. *Enciclopedia cunoștințelor din Antichitate* (vol. II)

68. Jean-Pierre Vernant – *Omul grec*

69. Matei Călinescu – *Despre Ioan P. Culianu și Mircea Eliade*. *Amintiri, lecturi, reflecții*

70. H.-R. Patapievici – *Cerul văzut prin lentilă*

71. Norbert Elias – *Procesul civilizării*. *Cercetări sociogenetice și psihogenetice* (vol. I – *Transformări ale conduitei în straturile laice superioare ale lumii occidentale*)

72. Norbert Elias – *Procesul civilizării*. *Cercetări sociogenetice și psihogenetice* (vol. II – *Transformări ale societății*. *Schița unei teorii a civilizării*)

73. Ute Frevert, Heinz-Gerhard Haupt – *Omul secolului XX*

74. Augustin – *Prima cateheză. Iniţiere în viaţa creştină*

75. Plinius – *Naturalis historia. Enciclopedia cunoştinţelor din Antichitate* (vol. III)

76. Ute Frevert, Heinz-Gerhard Haupt – *Omul secolului XIX*

77. Georges Dumbzil – *Căsătorii indo-europene şi Cincisprezece chestiuni romane*

78. Cristian Bădiliţă – *Manual de anticristologie. Studii, dosar biblic, traduceri şi comentarii*

79. Grete Tartler – *înţelepciunea arabă* (*secolele V-XIV*)

80. * * * – *Originile creştinismului*

81. * * * – *Evanghelii apocrife* (ediţia a III-a)

82. Paul Ricoeur, André Lacocque – *Cum să înţelegem Biblia*

83. Plinius – *Naturalis historia. Enciclopedia cunoştinţelor din Antichitate* (vol. IV)

84. Dominique Camus – *Puteri şi practici vrăjitoreşti. Anchetă asupra practicilor actuale de vrăjitorie*

85. Meister Eckhart – *Cetăţuia din suflet. Predici germane*

86. Peter Sloterdijk – *Critica raţiunii cinice* (vol. II)

87. Augustin – *Despre iubirea absolută. Comentariu la Prima Epistolă a lui Ioan*

88. Daniel Dubuisson – *Mitologii ale secolului XX. Dumezil, Lévi-Strauss, Eliade*

89. Marie Cap – decomme – *Viaţa morţilor. Despre fantomele de ieri şi de azi*

90. Vladimir Petercă – *Mesianismul în Biblie*

91. Evagrie Ponticul – *Tratatul practic. Gnosticul*

92. Iamblichos – *Misteriile egiptenilor*

93. * * * – *Carmina Burana*.
Antologie de poezie latină medievală (ediţia a II-a)

94. Erving Goffman – *Aziluri. Eseuri despre situaţia socială a pacienţilor psihiatrici şi a altor categorii de persoane instituţionalizate*

95. Michel Foucault – *Hermeneutica subiectului. Cursuri la Collège de France* (*1981 – 1982*)

96. Moshe Idel – *Perfecţiuni care absorb. Cabala şi interpretare*

97. Alexandru Zub – *Istorie şi finalitate. În căutarea identităţii* (ediţia a II-a)

98. Adriana Babeţi – *Dandysmul. O istorie*

99. Plinius – *Naturalis historia*. *Enciclopedia cunoştinţelor din Antichitate* (voi. V)

100. Andrei Oişteanu – *Ordine şi Haos*. *Mit şi magie în cultura tradiţională românească*

101. Xun Zi – *Calea guvernării ideale*

102. Johann Martin Honigherger – *Treizeci şi cinci de ani în Orient*

103. Adrian Marino – *Prezenţe româneşti şi realităţi europene*. *Jurnal intelectual*

104. Seneca – *Dialoguri* (*I*)

105. Jean Delumeau – *Liniştiţi şi ocrotiţi*. *Sentimentul de securitate în Occidentul de altă dată* (vol. I)

106. Plutarh – *Despre oracolele delfice*

107. Paul Cernat, Ion Manolescu, Angelo Mitchievici, Ioan Stanomir – *Explorări în comunismul românesc*

108. Seneca – *Dialoguri* (II)

109. Ruxandra Cesereanu – *Decembrie '89*. *Deconstrucţia unei revoluţii* în pregătire:

Plinius – *Naturalis historia*. *Enciclopedia cunoştinţelor din Antichitate* (voi. VI)

www.polirom.ro
Redactor: Cezar Petrilă
Coperta: Ionuţ Broştianu
Tehnoredactor: Luminiţa Modoranu
Bun de tipar: noiembrie 2004. Apărut: 2004
Editura Polirom, B-dul Carol I nr. 4 – P.O. Box 266
700506, Iaşi, Tel. & Fax: (0232) 21.41.00; (0232) 21.41.11
(0232) 21.74.40 (difuzare); E-mail: officepolirom.ro
Bucureşti, B-dul I.C. Brătianu nr. 6, el. 7, ap. 33.
O.P. 37 – P.O. Box 1 – 728, 030174 Tel.: (021) 313.89.78; E-mail: poliromdnt.ro
Tiparul executat la S.C. LUMINA TIPO s.r.l.
str. Luigi Galvani nr. 20 bis, sect. 2, Bucureşti
Tel. /Fax: (021) 211.32.60, (021) 212.29.27.
E-mail: lumina-lexfx.ro
II
I

Un volum conceptual, care sintetizează teoriile vehiculate până

acum pe tema revoluţiei din decembrie 1989 şi a urmărilor acesteia, încadrându-le în trei categorii: teoria revoluţiei pure, teoria conspiraţiei (externă, internă sau combinată) şi teoria revoluţiei hibridate cu o lovitură de stat.

După o prezentare a principalelor mişcări de protest ale poporului român din perioada comunistă (revolta minerilor din Valea Jiului din 1977, a muncitorilor braşoveni din noiembrie 1987 şi revoluţia din 1989), autoarea analizează în detaliu o serie de lucrări prin prisma unor aspecte mult discutate ale schimbării politice produse în 1989, accentuând mai cu seamă trei dintre ele: procesul şi execuţia cuplului Ceauşescu, chestiunea „teroriştilor" şi rolul pe care Armata l-a jucat în timpul evenimentelor.

POLITICA
EDITURA POLIROM
www.polirom.ro
175.000 LEI râuc